

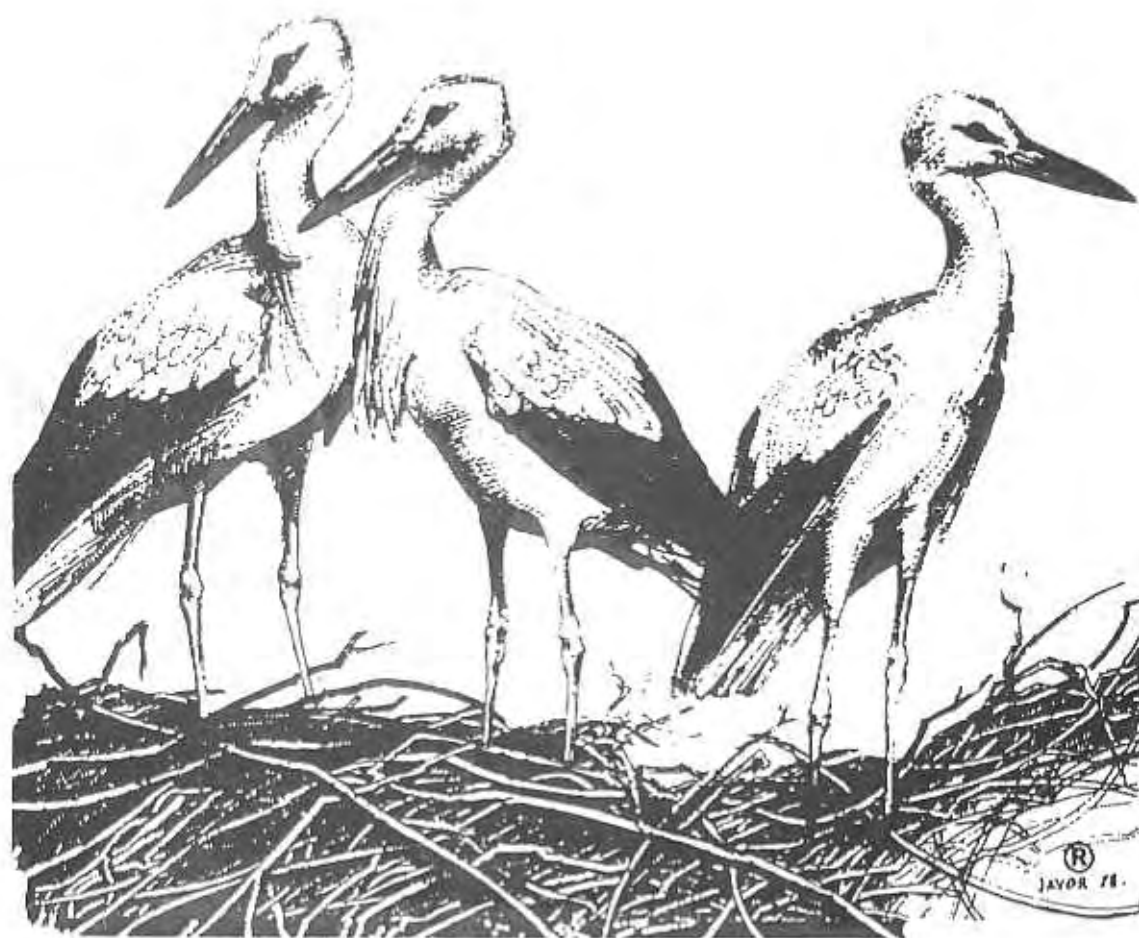
ciconia

vol. 6

NOVI SAD

1997

Glasnik Društva za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine
Bulletin of the Bird Protection and Study Society of Voivodina

CICONIA

1997

Vol. 6

Glasnik Društva za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine
Bulletin of Bird Protection and Study Society of Vojvodina

Izdavač:	Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine Društvo ekologa "Rihard Čornai", Subotica
Publishers:	Bird Protection and Study Society of Vojvodina Ecological Association Richard Csornai from Subotica
Adresa uredništva: Address of the editorial office	Radnička 20, 21000 NOVI SAD
Urednici: Editors	Jožef Gergelj, Slobodan Puzović
Uređivački savet: Editorial council	dr Voislav Vasić, mr Boris Garovnikov, Jožef Gergelj, Ištvan Hulo, Slobodan Puzović
Prelom i priprema za štampu: Prepress	Gabor Sineš
Štampa: Print	COPYPRINT, Subotica
Prednje korice: Front cover	mr Javor Rašajski

Štampanje ovog broja „Ciconie“ pomogao je Zavod za zaštitu prirode Srbije.

Predgovor

Pred Vama je 6. Broj našeg i Vašeg ornitološkog časopisa pod nazivom „CICONIA“. Veliko je zadovoljstvo dočekivati svaki novi broj ovog godišnjaka, kroz koji se najbolje oslikava rast i razvoj naše amaterske ornitologije.

Sticajem okolnosti, „CICONIA“ je od svog nastanka prvi i jedini ornitološki časopis u Srbiji i Crnoj Gori, a društvo koje ga izdaje je jedino ornitološko društvo sa ovih prostora. Zato oni nesumnjivo predstavljaju ponos naše ornitološke nauke, ali i ogledalo prema našoj i stranoj stručnoj javnosti. „CICONIA“ zbog toga treba da bude dovoljno amaterski časopis da može među svoje korice prihvatiti priloge širokog kruga posmatrača ptica, ali i dovoljno stručni časopis da ga bez bojazni mogu koristiti naučni radnici.

Koristeći provereno dobre strane prethodnih izdanja „CICONIA“ u ovom šestom broju su zadržane mnoge stare karakteristike časopisa, ali su uvedene i neke novine. Pre svega, promenjen je njegov format, čime se dobila bolja preglednost tekstova i grafičkih priloga, kao i racionalnija iskorišćenost stranica. Uz opštu težnju za poboljšanjem kvaliteta članaka i njihovu ravnomerniju geografsku zastupljenost, o čemu smo posebno vodili brigu, izvršena je podela i sortiranje tekstova u četiri osnovna poglavlja. Nadamo se da će se time postići bolja preglednost i lakše korišćenje glasnika. Uočićete da u ovom broju ima dosta grafičkih priloga i fotografija, što smo želeli da postane pravilo u budućim izdanjima.

Nadamo se da će sledeći, 7. broj „CICONIE“ izaći iz štampe u decembru 1997., pa Vas molimo da već sada, a najkasnije do kraja godine, dostavite svoje članke, radove, obaveštenja, prikaze, osvrte i druge tekstualne priloge za štampu. Uz želju za daljom uspešnom saradnjom, pozdravljaju Vas urednici ovog izdanja!

Jožef Gergelj

Slobodan Puzović

SADRŽAJ

CONTENTS

Gergelj, J.

Rezultati prstenovanja ptica na Ludaškom jezeru u godinama 1994, 1995 i 1996

Ringing results at the Luda lake in 1994, 1995 and 1996 7

Iršai, A.

Istraživačka akcija : "Koviljski - Petrovaradinski rit"

Ornithological camp at the Kovilj-Petrovarad meadow 11

Sekulić, G. - Žuljević, A.

Rezultati prstenovanja ptica na Obedskoj bari u 1995. i 1996. godini

Bird ringing results on the Obedska bara in 1995 and 1996 15

Balog, I.

Rezultati prstenovanja čaplji na ribnjaku „Bečeji“

Results of ringing herons at the Becej fish-pond 17

Gergelj, J.

Jesenja seoba običnog kraljića (*Regulus regulus*) pored Tise

Autumn migration of Goldcrest (*Regulus regulus*) at the river Tisa 18

Horvat, F. - Megadja, B.

Prvo gnežđenje čuka (*Otus scops*) u veštačkim gnezdima na Subotičko - Horgoškoj peščari

Scops Owl (*Otus scops*): a new breeding species in artificial nest-boxes in the Subotica-Horgos sandy area 19

Stefanović, T.

Gnežđenje orla krstaša (*Aquila heliaca*) na Fruškoj gori

Breeding of Imperial Eagle (*Aquila heliaca*) in the Fruška gora mountain 23

Stefanović, T. - Puzović, S.

Gnežđenje osičara (*Pernis apivorus*) u Bestremlentu kod Apatina

Breeding of Honey Buzzard (*Pernis apivorus*) in Bestremlent, near Apatin 25

Mikalački, V.

Priče grabljivice na području Bečeja 1994-1996.

Birds of prey of Becej and surroundings between 1994-1996 27

Gergelj, J. - Hulo, I. - Petrović, S.

Istorijski pregled gnežđenja i seobe plavokljune patke (*Oxyura leucocephala*) u Vojvodini

A historical review of breeding and migration of White-headed Duck (*Oxyura leucocephala*) in Voivodina 30

Balog, I.

- Gnežđenje malog kormorana (*Phalacrocorax pygmaeus*) na ribnjaku „Bečejs“
 Breeding of Pygmy Cormorant (*Phalacrocorax pygmaeus*) on the Bece fishpond 40

Tucakov, M.

- Gnežđenje crne rode (*Ciconia nigra*) kod Bačkog Brega u gornjem Podunavlju
 Breeding of Black Stork (*Ciconia nigra*) in the Breski forest, near Backi Breg 44

Mikalački, V.

- Interesantno gnežđenje ridovratog gnjurca (*Podiceps griseigena*) kod Bečeja 1995. god.
 Unusual nesting of Red-necked Grebe (*Podiceps griseigena*) near Bece 45

Mariuković, Đ.

- Pregled ptica iz reda Anseriformes na širem području Kragujevca u Šumadiji
 Anseriformes fauna of Kragujevac area, Sumadija 46

Hulo, I.

- Migracija predstavnika porodica *Gaviidae*, *Podicipitidae* i *Anatidae* na Palićkom jezeru u periodu 1981-1996 godine
 Migration of Gaviidae, Podicipitidae and Anatidae at the Palic lake 51

Lukač, Š. - Ternovac, T.

- Prolećna i jesenja seoba ždralova (*Grus grus*) na Slanom kopovu u periodu od 1993. do 1996. godine
 Crane migration (*Grus grus*) on Slano kopovo beatween 1993 and 1996 71

Žuljević, A.

- Podaci o velikom slavuju (*Luscinia luscinia*) u severozapadnoj Bačkoj
 Notes on Thrush Nightingale (*Luscinia luscinia*) in Northwest Backa 73

Puzović, S.

- Planinski popić (*Prunella collaris*) i običan popić (*Prunella modularis*) u Srbiji
 Alpine Accentor (*Prunella collaris*) and Dunnock (*P. modularis*) in Serbia 75

Stanković, B.

- Kukumayka (*Athene noctua*) u urbanoj sredini Jagodine
 Little Owl (*Athene noctua*) living in urban area of Jagodina town 91

Dajović, M.

- Novi nalaz crnog ibisa (*Plegadis falcinellus*) u Sremu kod Beograda
 Recent record of Glossy Ibis (*Plegadis falcinellus*) in Srem, near Beograd 93

Stojnić, N. - Sofronić, M.

- Posmatranja strnadica (*Emberizidae*) u okolini Beočina (Fruška gora)
 Observed the Buntings (*Emberizidae*) near Beočin (Fruška gora) 95

Kanjo, B. Prilog za faunu ptica područja Ribareva u gornjem Podunavlju Notes on ornithofauna of Ribarevo and surroundings	96
Garovnikov, B. Pregled ornitološkog muzejskog materijala u Prirodnačkom muzeju u Budimpešti sa područja Vojvodine (sakupljački rad dr. Madarásza u Vojvodini) Survey of the Museum Ornithological Materials in the Hungarian Natural History Museum of Budapest in the Territory of Voivodina	100
Gergelj, J. Oološka zbirka Lasla Tota iz Ade Laslo Toth's oological collection in Ada	104
Kratka saopštenja - Short communications	110
Nalaz istočnog trstenjaka (<i>Acrocephalus paludicola</i>) u okolini Temerina – Aquatic Warble (<i>Acrocephalus paludicola</i>) near Temerin; Kasno gnežđenje gugutke (<i>Streptopelia decaocto</i>) u Temerinu – Late breeding of Collared Dove (<i>Streptopelia decaocto</i>) in Temerin; Crvenovrati gnjurac (<i>Podiceps griseigena</i>) gnezdarića Carske bare – Breeding of Red-necked Grebe (<i>Podiceps griseigena</i>) on the Carska bara; Podaci o čižku (<i>Carduelis spinus</i>) u letnjem periodu u Somboru – Notes on Siskin (<i>Carduelis spinus</i>) in breeding season in Sombor area; Podaci o nekim ptičjim vrstama u okolini Sombora – Data some birds species in Sombor area; Sivi soko (<i>Falco peregrinus</i>) posmatran u doba gnežđenja – Observation of Peregrines (<i>Falco peregrinus</i>) in breeding season; Posmatranje velike zlovremenice (<i>Numenius arquata</i>) u periodu gnežđenja kod Apatina – Curlew (<i>Numenius arquata</i>) in breeding season near Apatin; Gnežđenje ritske sove (<i>Asio flammeus</i>) kod Svilojeva – Breeding of Short-eared Owl (<i>Asio flammeus</i>) near Svilojevo; <i>Aquila nipalensis</i> kod Ade – Steppe Eagle (<i>Aquila nipalensis</i>) near Ada; Kolonije čaplji na Carskoj bari – Heron colony on the Carska bara; Noćni potrk (<i>Burhinus oedipnemus</i>) na Kapetanskom ritu – Stone-curlew (<i>Burhinus oedipnemus</i>) on the Kapitanski-rit; Stepska eja (<i>Circus macrourus</i>) kod Subotice – Pallid Harrier (<i>Circus macrourus</i>) near Subotica; Peščarke morske (<i>Arenaria interpres</i>) na Kapetnaskom ritu – Turnstones (<i>Arenaria interpres</i>) on the Kapetanski rit; Neuspešno gnežđenje sablj-jarke (<i>Recurvirostra avosetta</i>) i zujavca slepiča (<i>Charadrius dubius</i>) na ribnjaku „Kapetanski rit” – Fail breeding the Avocet and Little Ringed Plover on the Kapetanski rit; Na ornitološkoj ekskurziji u Turskoj – The bird watching in Turkey	
Kratak osvrt na „Katalog ptica Bačke“	119
Podvrsta srebrnastog galeba, <i>Larus argentatus cachinnans</i> je podignut na nivo vrste, i zove se žutonogi galeb (<i>Larus cachinnans</i>)	121
Kako dokumentovati opažanje retkih vrsta ptica? Oformljena je Komisija za retkosti	122
Registar posmatrača ptica ornitologa SR Jugoslavije	124
Index	129

Rezultati prstenovanja ptica na Ludaškom jezeru u godina- ma 1994, 1995 i 1996

Ringing results at the Ludas lake in 1994, 1995 and 1996

Gergelj, J.

Primljeno (Accepted): 15.10.1996.

*The Ecological Association Richard Csornai from Subotica organised a ringing camp at the Ludas lake between 10 July and 24 August 1994, 17 July and 14 August 1995, 16 July 23 August 1996. A total of 1478 individuals of 54 species were ringed in 1994, 1493 individuals of 25 species in 1995, and 2907 individuals of 36 species in 1996. The most frequently ringed species was Sedge Warbler (*Acrocephalus schoenobaenus*; 1202 individuals) in 1996.*

UVOD

Društvo Ekologa „Richard Csornai“ u okviru tradicionalnih letnjih Ekološko istraživačkih kampova organizovalo je akcije prstenovanja ptica na Ludaškom jezeru i tokom 1994., 1995. i 1996. godine. Učesnici su bili mladi ljubitelji prirode i ptica iz osnovnih i srednjih škola kao i sa raznih fakulteta. Rad se odvijao pod rukovodstvom iskusnih prstenovača ptica. Cilj akcije je bio, kao i ranijih godina, prstenovati što veći broj ptica pevačica koje žive i prolaze kroz trske Ludaškog jezera.

MATERIJAL I METODA

Akcije prstenovanja trajale su od 10. 07. do 24. 08. 1994. godine, zatim od 17. 07. do 14. 08. 1995. godine i od 16.07. do 23.08. 1996. godine. Vertikalne ornitološke mreže (12 - 16 kom.) bile su postavljene na standardna mesta u priobalnoj zoni trske, u severoistočnom delu Ludaškog jezera kod sela Hajdukovo. Učesnici akcije su kontrolisali mreže svakih sat vremena od izlaska do zalaska sunca. Uхваćene ptice su bile obeležene prstenovima Centra za markiranje životinja (Prirodnjački muzej Beograd). Svaka ptica je bila izmerena, uzimani su biometrijski podaci. Posebno su evidentirane ektoparaziti. Ni u jednoj od navedenih godina nismo prstenovali vrapce. U 1994. godini greškom je bio prstenovan jedan poljski vrapac i taj podatak nismo naveli u Tabeli 2.

REZULTATI

Na akciji sprovedenoj 1994. godine prstenovano je ukupno 1478 primeraka u okviru 54 vrste ptica, naredne 1995. godine, tokom četiri nedelje prstenovano je 1493 primeraka iz 25 vrsta. U 1996. godini tokom šest nedelja akcije prstenovano je 2907 primeraka i 36 vrsta.

1994. godine zahvaljujući većem broju mreža i pre svega zbog više lokacija (mreže su bile postavljene i na ostrvo) uhvaćeno je 54 vrste ptica. Kao i ranijih godina dominirali su trstenjaci cvrkutići (*Acrocephalus scirpaceus*), uhvaćeno je 448 primeraka od kojih je 105 bilo ponovo uhvaćeno (kontrolni nalazi) jednom ili više puta do kraja akcije. Kontrolni nalazi su činili 23 % od ukupnog broja. Od ranijih godina prstenovanih primeraka uhvaćeno je 30,

među njima je bio jedan koji je prstenovan kao adultni primerak još u 1989. godini sa prstenom ZAGREB 49646. To znači da je ptica leti 1994. godine, kada smo je ponovo uhvatili, već bila u 7. godini života. Ovaj podatak nam govori koliko može trajati životni vek trstenjaka.

Više od sto primeraka (237) je prstenovano od seoskih lasti (*Hirundo rustica*). Laste posećuju tršćake Ludaškog jezera samo radi noćenja. Od 176 prstenovanih brkatih senica (*Panurus biarmicus*) ponovo je uhvaćeno 22 (12,5%). Od trstenjaka rogozora (*Acrocephalus schoenobaenus*) prstenovano je 113 primeraka. Kontrolnih nalaz nije bilo. Ova vrsta u malom broju se gnezdi u tršćaku Ludaškog jezera. Na ostrvu u postavljenim mrežama uhvatile su se jata belih senica (*Remiz pendulinus*), prstenovano je 111 primeraka, kontrolnih nalaza je bilo svega 5. Od trstenjaka slavića (*Locustella luscinioides*), u odnosu na predhodne godine, uhvaćen je veći broj (87), a kontrolnih nalaza je bilo 7. Ostale vrste su bile zastupljene sa manjim brojem. Vredi istaći cvrčiča potočara (*Locustella fluviatilis*) koji je bio prvi put prstenovan na Ludaškom jezeru. Osim prstenovanja vršena su i faunistička posmatranja, zabeleženo je 111 vrsta ptica.

1995. godine prstenovanje je trajalo svega četiri nedelja, najviše je prstenovano *A. scirpaceus* (645), kontrolnih nalaza je bilo 106. Na drugom mestu je *A. schoenobaenus* sa 390 primeraka i sa svega 6 kontrolnih nalaza. Sa više od sto primeraka prstenovani su: *P. biarmicus* (130), *H. rustica* (103) i *L. luscinioides* (101).

Posle završetka Ekološko istraživačke akcije na Ludaškom jezeru, prstenovanje ptica je nastavljeno u Senti. Sa 7 vertikalnih ornitoloških mreža u priobalnim vodo-plavnim šumama Tise u periodu od 14. do 26. avgusta prstenovano je 406 primeraka ptica iz 27 vrsta. Kontrolnih nalaza je bilo svega 13. Mreže su stajale 13 dana, od toga osam dana je bilo kiše. Najviše je prstenovana crnoglava grmuša (*Sylvia atricapilla*) 131, zatim zviždak kovačić (*Phylloscopus trochilus*) 66, šumski zviždak (*Phylloscopus sibilatrix*) 37, žuti voljić (*Hippolais icterina*) 36, vrtna grmuša (*Sylvia borin*) 34 primeraka.

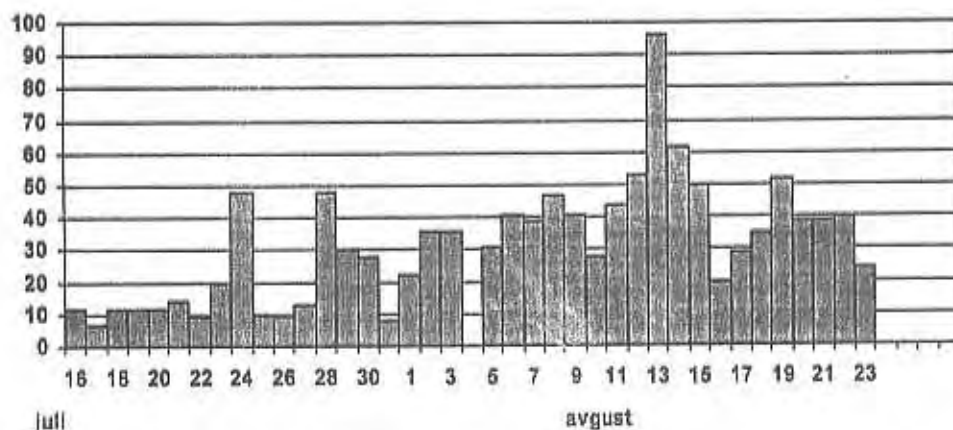
1996. godine na Ludaškom jezeru tokom letnje akcije prstenovanja (šest nedelja) prosečni dnevni ulov dostigao čak 75 primeraka, što je rekord u odnosu na predhodnih 9 godina (1987 - 1995). Ovaj rekord se objašnjava invazijom trstenjaka rogozara, pa se tokom akcije devno hvatalo u mreže u proseku 30 primeraka, što ukazuje na intenzivnu seobu. Maksimalno seobe je bilo 13. avgusta kada je ulovljeno i prstenovano čak 96 primeraka (vidi grafikon 2.). Tokom šest nedelja rada bilo je prstenovano rekordnih 1202 primerka trstenjaka rogozara. Na ranijim akcijama bilo je prstenovano samo između 98 (1988) i 390 (1995) primeraka. Početkom septembra dugotrajne i hladne kiše sa jakim vetrovima onemogućavale su da dalje pratimo tok seobe ove interesantne vrste.

Očigledno su se ojačale severno - evropske populacije *A. schoenobaenus*, jer na to ukazuje i strani nalazi, dva primeraka sa moskovskim (Rusija) i jedan sa praškim (Česka) prstenom. Pre toga je samo u 1989. godini bilo više stranih nalaza (3 iz Estonije i 1 iz Litvanije). Veliki broj kontrolnih nalaza je takođe neobična pojava, 80 primeraka smo ponovo uhvatili do kraja akcije. U predhodnim godinama od 1987. godine naovamo ukupno nije bilo toliki broj ponovnih nalaza. To znači da su se pojedini primerci duže vreme zadržavali u tršćaku Ludaškog jezera, hraneći se prikupljali su „rezerve goriva“ u vidu masnih nasalaga za nastavljajanje započete seobe.

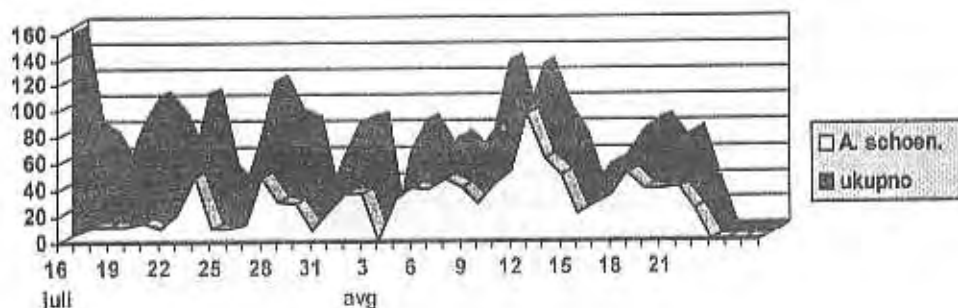
Prvi put je prstenovan patuljasti barski petlić (*Porzana pusilla*) na Ludaškom jezeru.

Tabela 1. Broj prstenovanih ptica na Ludaškom jezeru sa brojem kontrolnih nalaza.
 Table 1. Number of ringed birds with number of control captures

godina year	dužina prstenovanja length of ringing	br.mreža No. of nets	br. prst. ptica/No. of ringed birds	br. vrsta species
1994	10. juli - 24. avgust	18	1478 + 204	54
1995	17. juli - 14. avgust	12	1493 + 153	25
1996	16. juli - 23. avgust	12	2907 + 423	36

Grafikon 1. Dnevni ulov *A. schoenobaenus* od 16. jula do 23. avgusta 1996. godine.
 Figure 1. Daily capture of *A. schoenobaenus* between 16 July and 23 August 1996.

Grafikon 2. Broj prstenovanih *A. schoenobaenus* upoređeno sa ukupnom brojem prstenovanih ptica.

Figure 2. Number of ringed *A. schoenobaenus* compared with number of total ringed birds.

Tokom šest nedelja prstenovali smo 1202 trstenjaka rogozara, ovaj impozantan broj čini čak 41,3 % od ukupnog ulova. Prvi put posle devet godina ova vrsta je bitno uticala na ukupan ulov i krajnji rezultat akcije. Iz uporednog grafikona (Grafikon 2.) se vidi da onih dana kada je ukupan ulov bio velik (pikovi), to je bio rezultat većeg broja ulova trstenjaka rogozara. Veliki padovi što čine diagram zubčastim su rezultat velikih letnjih pljuskova, provala oblaka (31. juli, 04. i 16. avgust), koji su prekidali na momente tok seobe trstenjaka.

Druga najbrojnija prstenovana vrsta u 1996. godini bio je *A. scirpaceus* sa 715 primeraka, kontrolnih nalaza je bilo 236 što je 30 % od ukupnog broja. Treća je bila *H. rustica* sa 249 primeraka, sledi žuta pliska (*Motacilla flava*) sa 139 prstenovanih primeraka. Više od 100 primeraka je prstenovano i od *L. luscinioides* (147) i *P. biarmicus* (128).

Tabela 2. Broj prstenovanih ptica sa brojem kontrolnih nalaza u 1994., 1995. i 1996. god.
Table 2. Number of ringed birds with the number of recaptures in 1994, 1995 and 1996.

br. No.	vrsta species	'94	'95	'96	br. No.	vrsta species	'94	'95	'96
1.	<i>T. ruficollis</i>	1	-	-	31.	<i>T. merula</i>	1	-	-
2.	<i>I. minutus</i>	4	-	6	32.	<i>L. fluviatilis</i>	1	1	1
3.	<i>A. purpurea</i>	1	-	1	33.	<i>L. luscinioides</i>	87+8	101+15	147+56
4.	<i>A. platyrhynchos</i>	-	-	1	34.	<i>A. melanopogon</i>	16+3	12+2	27+8
5.	<i>A. ferina</i>	1	-	-	35.	<i>A. schoenobaen.</i>	113+2	390+6	1202+80
6.	<i>C. aeruginosus</i>	1	-	-	36.	<i>A. palustris</i>	22	33	59+1
7.	<i>R. aquaticus</i>	2	-	4+1	37.	<i>A. scirpaceus</i>	448+35	645+106	715+236
8.	<i>P. porzana</i>	-	-	1	38.	<i>A. arundinaceus</i>	40+2	13+1	65+3
9.	<i>P. pusilla</i>	-	-	1	39.	<i>H. icterina</i>	4	-	1
10.	<i>G. chloropus</i>	1	-	1	40.	<i>S. nisoria</i>	1	-	-
11.	<i>T. alba</i>	1	-	-	41.	<i>S. curruca</i>	6	-	-
12.	<i>A. noctua</i>	1	-	-	42.	<i>S. communis</i>	2	-	1
13.	<i>A. otus</i>	6+9	-	1	43.	<i>S. borin</i>	7	-	-
14.	<i>C. europaeus</i>	8	-	1	44.	<i>S. atricapilla</i>	6	-	-
15.	<i>A. althis</i>	4	3	4	45.	<i>Ph. sibilatrix</i>	9	1	6
16.	<i>M. apiastres</i>	17+2	-	-	46.	<i>Ph. collybita</i>	3	1	-
17.	<i>U. epops</i>	5	-	-	47.	<i>Ph. trochilus</i>	8	1	11
18.	<i>J. torquilla</i>	1	-	-	48.	<i>M. striata</i>	4	-	1
19.	<i>D. major</i>	5	-	-	49.	<i>F. albicollis</i>	1	-	-
20.	<i>D. syriacus</i>	1	-	-	50.	<i>F. hypoleuca</i>	1	-	-
21.	<i>R. riparia</i>	14+1	4	42	51.	<i>P. biarmicus</i>	176+31	130+22	128+34
22.	<i>H. rustica</i>	237	103	294+1	52.	<i>P. caeruleus</i>	3	-	-
23.	<i>M. flava</i>	9	37	139+2	53.	<i>P. major</i>	1	-	-
24.	<i>M. alba</i>	2	-	2	54.	<i>R. pendulinus</i>	115+5	7+1	8
25.	<i>L. megarhynchos</i>	8+3	-	1	55.	<i>L. collurio</i>	21	1	3
26.	<i>L. svecica</i>	1	6	5+1	56.	<i>F. coelbs</i>	1	-	-
27.	<i>Ph. phoenicurus</i>	1	-	1	57.	<i>C. chloris</i>	16	1	-
28.	<i>S. rubetra</i>	1	-	-	58.	<i>C. carduelis</i>	4	-	1
29.	<i>S. torquata</i>	-	2	3	59.	<i>C. cannabina</i>	-	-	1
30.	<i>O. oenanthe</i>	-	1	-	60.	<i>E. scheuchicus</i>	21+2	7	22

Author's address: Jožef Gergelj, 24400 Senta, Ady Endre 24/a

Istraživačka akcija „Koviljski - Petrovaradinski rit“ Ornithological camp at the Kovilj - Petrovaradin meadow

Iršai, A.

Primljeno (Accepted): 05.11.1996.

In cooperation of the Ecological Association Richard Čorani and the Ecological Organization Novi Sad, a research camp was held between 17 August and 1 September in the area close to the Danube. Among botanical and faunistical surveys, 334 birds of 27 species were netted and ringed. A total of 100 bird species were recorded.

UVOD

„Koviljsko - Petrovaradinski rit“ i pored permanentne antropogene redukcije močvarnih terena još uvek predstavlja značajno stanište ptica i ostalih grupa životinja kao i biljaka na ovom delu toka Dunava. U poslednje vreme ovo interesantno područje nije dovoljno istraživano pa su Ekološki pokret grada Novog Sada i Društvo ekologa „Richard Čorani“ iz Subotice odlučili da uz angažovanje svojih članova vrše detaljnija ornitološka i botanička istraživanja. Program je sastavljen u februaru 1996. godine i na planu ornitoloških istraživanja je predviđeno sledeće:

- procenjivanje sastava i brojnosti (biodiverzitet) ornitofime u različitim godišnjim dobima
- kartiranje ptica gnezdarica u reproduktivnom periodu
- prstenovanje, praćenje migracije ptica za vreme seobe
- prikupljanje podataka o pticama na zimovanju
- organizovanje zimskog prihranjivanja ptica postavljanjem hranilica
- postavljanje veštački duplji za gnežđenje ptica dupljašica

Od navedenih šest tačaka programa u 1996. godini bila je delimično realizovana prva i treća tačka. Vršena su ornitofaunistička posmatranja (letnji aspekt ornitofaune) i prstenovanje ptica u periodu od 17. avgusta do 01. septembra.

KRATAK OPIS TERENA

Koviljski rit se nalazi na levoj obali Dunava od 7 - 25. kilometara nizvodno od Novog Sada, naspram Sremskih Karlovaca i Čortanovaca. Rit leži na inundacionoj ravni Dunava čija je nadmorska visina između 73 i 80 metara. Od obradivih polja na svereozapadu odeljen je nasipom, a na severoistoku dopire do ivice lesne terase na kojoj leži selo Kovilj. Ornitofaunističkim istraživanjima obuhvaćen je severozapadni deo rita tzv. „Kurjačka greda“, odavde se rit širi ka jugoistoku dostižući širinu i do 5 kilometara. Površina rita je preko 4000 hektara. Sam rit predstavlja skup rukavaca i ostataka ranijih tokova Dunava (Šotić, 1973).

Petrovaradinski rit (Majurski rit) nalazi se na desnoj obali Dunava naspram „Kurjačke grede“ između Petrovaradina i Sremskih Karlovaca. Između sadašnjeg korita Dunava i magistralnog puta Novi Sad - Beograd proteže se ogromna površina trske sa vrbacima i drugim žbunastim i drvenastim biljnim zajednicama. Na ovom terenu su bile postavljene mreže za hvatanje ptica. Gusta barska vegetacija (trska i rogoz) pokriva veći deo terena.

RAD I REZULTATI

Prva smena istraživačke akcije trajala je od 17. do 24. avgusta. Učesnici (Kovács Szilárd, Asztalos Ottó, Asztalos Krisztián, Teodor Stefanović, Méhn Dóra, Irsai Ákos) su vršili ornitofaunistička posmatranja i pregled biljnih zajednica. Druga smena je radila od 24. avgusta do 01. septembra, učesnici (Bartol István, Horváth Florián, Kudlik Csaba, Apró Katalin, Petkov Csongor, Télek Dávid, Szekeres Antonia, Sabó Ágnes, Márton Ferenc, Teodor Stefanović, Ágoston Attila, Irsai Ákos) su vršili ornitofaunistička osmatranja, praćenje seobe ptičijih jata i prstenovanje.

Tokom terenskog rada u periodu od 17. avgusta do 01. septembra u Koviljskom ritu redovno smo obilazili močvarne terene Hagla i Tenja, površine od oko 10 kvadratnih kilometara. Jedna trećina terena je zamočvareno područje. Dosta je krčevina sa novom sadnjom, malo je ostalo od starih stabala vrbe, gde ptice dupljašice nalaze uslove za gnežđenje. Degradacija terena je uočljiva na svakom koraku, autohtone šume su zamenjene ekološki bezvrednim plantažama topola. Zemljoradnička zadruga „Kovilj“ u rano proleće pušta svoja stada goveda, svinja i konja u rit, pa je izbrojano više stotina grla. U prirodnoj sredini ovoliko prisustvo domaćih životinja može nepovoljno da utiče na autohtoni živi svet.

Poseban akcenat tokom rada stavljen je na akciju prstenovanja ptica. U periodu od 25. avgusta do 01. septembra vršeno je prstenovanje u tršćacima Petrovaradinskog rita (UTM-DR10) pomoću 11 vertikalnih ornitoloških mreža. Prstenovano je 334 primerka ptica iz 27 vrsta. U najvećem broju su hvatane seoske laste (*Hirundo rustica*), koje su činile skoro polovinu ulova (163 pr.), trstenjaka rogozara (*Acrocephalus schoenobaenus*) je bilo 41 pr., trstenjaka evrkutića (*Acrocephalus scirpaceus*) smo prstenovali 26 pr., velikog trstenjaka (*Acrocephalus arundinaceus*) je bilo manje (17 pr.). Ostale vrste su prstenovane u manjem broju: *Phylloscopus trochilus* (13 pr.), *Sylvia atricapilla* (11 pr.), *Riparia riparia* (8 pr.), *Sylvia borin* (7 pr.), *Phylloscopus sibilatrix* (6 pr.), *Alcedo atthis* (6 pr.), *Sylvia communis* (5 pr.), *Merops apiaster* (4 pr.), *Locustella fluviatilis* (3 pr.), *Locustella luscinioides* (3 pr.), *Acrocephalus palustris* (3 pr.). Po dva primerka je prstenovano od: *Luscinia luscinia*, *Lanius colurio*, *Hippolais icterina*, *Dendrocopos maior*, *Dendrocopos medius*, *Remiz pendulinus*. Po jedan primerak je uhvaćen od: *Fringilla coelebs*, *Sitta europaea*, *Dendrocopos syriacus*, *Parus caeruleus*, *Asio otus*, *Buteo buteo*.

Tokom akcije smo registrovali 100 vrsta ptica:

- Tachybaptus ruficollis* - jedan par sa 8 mladih
- Phalacrocorax carbo* - od 18. do 30. avgusta 1 - 11 pr.
- Ixobrychus minutus* - 19.08. - 1 pr.
- Nycticorax nycticorax* - česta i brojna, jata od 30 do 200 pr. na preletu
- Ardeola rallioides* - 27.08. dva pr.
- Egretta garzetta* - često se vida, 21.08. grupa od 47 pr., 24.08. jato od 39 pr.
- Egretta alba* - rede se vida, 3-6 pr. u okolini
- Ardea cinerea* - vrlo česta, preko sto pr. dnevno na drveću oko močvara
- Ardea purpurea* - svaki dan se vida nekoliko pr.
- Ciconia nigra* - veća jata na preletu, 26.08. 7 pr., 27.08. 38 pr., 28.08. 50 i 80 pr.
- Ciconia ciconia* - dnevno se vida 3 - 5 pr., 23.08. jato od 37 pr.
- Anas platyrhynchos* - česta su jata od 35-40 pr., rede preko 100
- Anas querquedula* - 28.08. 23 pr., 31.08. 35-40 pr.

- Aythya nyroca* - 19.08. 2 pr., 25.08. 2 pr.
Pernis apivorus - 29.08. 1 pr.
Milvus migrans - dva puta je registrovana 27. i 28.08. po jedan pr.
Haliaeetus albicilla - jedan pr. na preletu 23.08
Circus aeruginosus - 20.08. 2 mužjaka i jedan mladi
Accipiter gentilis - svaki dan se vidi nekoliko pr. predveče
Accipiter nisus - nekoliko puta preletio jedan pr.
Buteo buteo - nekoliko parova verovatno se gnezdi u okolini; često se vidi 4-6 pr.
Hieraaetus pennatus - 31.08. jedan pr. na preletu
Pandion haliaetus - 26.08. 1 pr., 29.08. 1 pr.
Falco tinnunculus - 20.08 3 pr.
Falco subbuteo - jedan par se gnezdi u okolini, odrasli sa 2 juv. pr. 21.08. 5 pr.
Falco cherrug - 26.08. jedan mladi primerak jurio običnog galeba
Phasianus colchicus - na otvorenim delovima terena je česta
Gallinula chloropus - nekoliko pr.
Fulica atra - česta su jata od 20-30 pr.
Gallinago gallinago - 18.08. 1 pr., 20.08. 3 pr., 23.08. 2 pr., 28.08. 2 pr.
Scolopax rusticola - 19.08. 1 pr. u sumi
Tringa totanus - 29.08. 4 pr., 30. i 31.08. po jedan pr.
Tringa nebularia - 27.08 5 pr.
Tringa ochropus - 29.08. 2 pr.
Tringa glareola - 29.08 1 pr.
Actitis hypoleucos - nekoliko pr. uz obalu
Larus minutus - 21.08. 2 pr.
Larus ridibundus - stalno se vidi u manjem broju
Larus cachinnans - često se vidi, ponekad i u jatima od 30 pr.
Columba palumbus - često se vidi 2-5 pr.
Streptopelia decaocto - često se vidi 5-10 pr.
Streptopelia turtur - retka, 19.08. 1 pr., 27.08. 1 pr.
Cuculus canorus - 29.08. 1 ad. i 1 juv.
Strix aluco - svako veče 3-5 pr.
Asio otus - 24.08 3 pr.
Alcedo atthis - često se vidi, dnevno 3-6 pr.
Merops apiaster - često se vidi u jatima od 30-40 pr.
Upupa epops - 20.08. 1 pr.
Jynx torquilla - 25.08. 1 pr.
Picus viridis - 19.08. 1 pr., 27.08. 3 pr.
Dendrocopos major - 4-5 pr. dnevno
Dendrocopos syriacus - nekoliko pr. svaki dan se vidi
Dendrocopos medius - rede se vidi po nekoliko pr.
Dendrocopos minor - po nekoliko pr.
Riparia riparia - često se vidi u većem broju iznad reke
Hirundo rustica - nekoliko hiljada pr. u predvečernim satima iznad reke
Delichon urbica - vidi se u manjem broju
Anthus trivialis - po nekoliko pr. svaki dan, najviše 19.08 7 pr.
Motacilla flava - uz obalu u manjim grupama
Motacilla alba - često se vidi u okolini močvara

Luscinia luscinia - prstenovano je dva pr.
Luscinia megarhynchos - nekoliko pr.
Turdus merula - vida se nekoliko pr. svaki dan
Turdus philomelos - 28.08. jato od 5-6 pr.
Locustella fluviatilis - prstenovano tri pr.
Locustella luscinioides - često se čuje u tršćaku
Acrocephalus schoenobaenus - u većem broju se hvata u trsci
Acrocephalus palustris - nekoliko pr. u trsci
Acrocephalus scirpaceus - redovno se vida i čuje u močvarama
Acrocephalus arundinaceus - u manjem broju živi u trsci
Hippolais icterina - redovno se vida u priobalnim šumama
Sylvia curruca - nekoliko pr. je viđen na žbunastom terenu
Sylvia communis - prstenovano je 5 pr.
Sylvia borin - u manjem broju (7 pr.) se hvata uz reku
Sylvia atricapilla - redovna gnezdarica vodoplavnih šuma
Phylloscopus sibilatrix - redovno se vida i čuje
Phylloscopus collybita - često se vida i čuje
Phylloscopus trochilus - česta vrsta na seobi pored Dunava
Muscicapa striata - redovo se vida, 20.08. 2 pr., 30.08. 4 pr.
Aegithalos caudatus - redovno se vida u porodičnim jatima
Parus palustris - nekoliko pr.
Parus caeruleus - često se vida
Parus major - pojedinačni primerci i manja jata
Sitta europaea - česta je u vodoplavnim šumama
Certhia brachydactyla - redovno se gnezdi ispod kore starih vrba
Remiz pendulinus - u manjim jatima je česta
Oriolus oriolus - 29.08. 2 pr.
Lanius collurio - nekoliko porodica na kučevinama
Pica pica - u manjim jatima, svuda je česta
Corvus monedula - manja jata na preletu
Corvus c. corone - redovno se vida u manjem broju
Corvus corax - 25.08. 2 pr., 29.08. 3 pr., 01.09. 2 pr.
Sturnus vulgaris - stalno se vida u manjim jatima
Passer domesticus - često se vida u okolini
Passer montanus - redovna je u vodoplavnim šumama
Fringilla coelebs - pojedinačni primerci u šumama
Carduelis chloris - nekoliko pr.
Carduelis carduelis - manja jata u okolini
Emberiza schoeniclus - nekoliko pr. u trsci
Miliaria calandra - na periferiji močvara se vida u manjem broju

Rezultati prstenovanja ptica na Obedskoj bari u 1995. i 1996. godini

Bird ringing results on the Obedska bara in 1995 and 1996

Sekulić, G. - Žuljević, A.

Primljeno (Accepted): 20.12.1996.

In 1995 and 1996 ringing camps were organised by the Mladi Istraživači Srbije as a part of a long term study. A total of 986 birds of 31 species were ringed in May-June and October 1995, while a total of 372 birds of 35 species were ringed in June and September 1996.

Organizovano prstenovanje ptica na Obedskoj bari (UTM-DQ25) započeto je u avgustu 1992. godine i u kontinuitetu traje svake godine uz povremeno menjanje termina održavanja akcija. Ovdje su izneti rezultati prstenovanja u 1995. i 1996., dok su rezultati prstenovanja za period 1992-1994. publikovani (Kiš, 1995). Prstenovanje je vršeno u okviru istraživačkog kampa „Povratak Ibis“ u organizaciji Mladih Istraživača Srbije.

Za hvatanje ptica korištene su standardne ornitološke mreže, a osim toga prstenovani su i mladunci u gnezdima. Mreže su bile postavljane u trsci i vrbacima Potkovice, kod hotela na Obedskoj bari. Uхваćene ptice markirane su sa prstenovima Centra za markiranje životinja iz Beograda. Stacionarno prstenovanje u 1995. godini vršeno je u periodu od 13. do 19. maja i od 06. do 15. oktobra, a u 1996. godini od 13. do 22. septembra, sa prosečno 10-12 mreža na terenu. U junu 1995. i 1996. nisu korištene ornitološke mreže, već su samo prstenovale mlade ptice u koloniji čaplji.

U periodu 1995-1996. na Obedskoj bari je ukupno prstenovano 1358 jedinki iz 44 vrste. U odnosu na prethodni period prstenovanja (1992-1994), uhvaćeno je 6 novih vrsta, dok 14 vrsta koje su ranije prstenovane tokom ovih akcija nisu hvatanje u mreže. Za oba istraživačka perioda zajedničko je 39 prstenovanih vrsta.

Nove prstenovane vrste su: *Nycticorax nycticorax*, *Ardea cinerea*, *Ardea purpurea*, *Troglodytes troglodytes*, *Prunella modularis* i *Regulus regulus*. Do proljeća 1995. godine nije vršeno prstenovanje mladih ptica u koloniji čaplji. Kako je do 1995. godine stacionarno prstenovanje uglavnom bilo krajem avgusta i početkom septembra, njime nisu bile obuhvaćene vrste koje se na Obedskoj bari pojavljuju u jesen i zimi. Među njih spadaju pre svega *Prunella modularis* i *Regulus regulus*.

Najčešće hvatanje vrste su *Sylvia atricapilla*, *Parus caeruleus*, *Parus major* i *Carduelis carduelis*. Naročito je interesantno brojno prisustvo *Coccothraustes coccothraustes* u maju 1995 kada je uhvaćeno čak 19 primeraka, a u ostalim periodima godine nije hvatan u mreže.

Na Obedskoj bari je u okviru ekološkog kampa do sada za 5 god. prstenovanja ptica, obrađeno i prstenovano ukupno 3631 jedinka u okviru 59 vrsta.

Tabela 1. Broj i vrsta prstenovanih ptica na Obedskoj bari tokom 1995. i 1996. godine
 Table 1. Number of ringed birds on Obedska bara in 1995 and 1996.

vrsta <i>species</i>	1995		1996		ukupno <i>total</i>
	maj/jun	oktobar	jun	septembar	
N. nycticorax	27	-	50	-	77
A. cinerea	7	-	-	-	7
A. purpurea	33	-	9	-	42
D. major	-	8	-	4	12
D. minor	-	7	-	2	9
R. riparia	-	-	-	3	3
H. rustica	3	-	-	7	10
M. alba	1	13	-	-	14
T. troglodytes	-	7	-	-	7
P. modularis	-	12	-	-	12
E. rubecula	-	69	-	15	84
L. luscinia	-	-	-	2	2
L. megarhynchos	3	-	-	-	3
S. rubetra	-	-	-	1	1
S. torquata	-	3	-	2	5
T. merula	8	9	-	7	24
T. philometos	2	3	-	2	7
L. fluviatilis	-	-	-	1	1
L. luscinoides	-	-	-	1	1
A. schoenobaenus	1	2	-	10	13
A. scirpaceus	2	2	-	17	21
A. arundinaceus	1	-	8	4	13
H. icterina	-	-	-	4	4
S. curruca	-	-	-	2	2
S. communis	-	-	-	6	6
S. atricapilla	11	40	-	157	208
Ph. collybita	-	20	-	3	23
Ph. trochilus	-	-	-	2	2
R. regulus	-	1	-	-	1
M. striata	-	-	-	3	3
Ae. caudatus	1	3	-	4	8
P. palustris	4	7	-	4	15
P. coeruleus	17	78	-	20	115
P. major	9	132	-	12	153
S. europaea	-	4	-	2	6
Certhia sp.	-	-	-	1	1
O. oriolus	-	-	-	1	1
L. collurio	5	-	-	1	6
F. coelebs	-	13	-	-	13
C. chloris	6	95	-	1	102
C. carduelis	5	286	-	3	294
C. coccythraustes	19	-	-	-	19
E. citrinella	-	-	-	1	1
E. schoenichus	-	7	-	-	7
ukupno/total	165	821	67	305	1358

Author's addresses: Goran Sekulić, 11000 Beograd, BID „J. Pančić“ Stud. trg 3.
 Antun Žuljević, 25000 Sombor, Vere Gucunje 20.

Rezultati prstenovanja čaplji na ribnjaku „Bečej”

Results of ringing herons at the Becej fishpond

Balog, I.

Primljeno (Accepted): 19.11.1996.

The authors ringed a total of 439 pulli of 7 species at the Becej fishponds (DR24) between 1-9 June and on 4 July 1996.

Ribnjak „Bečej” (UTM-DR24) je poznato i vredno stanište čaplji u Vojvodini. Na ovim prostorima se godišnje gnezdi i do 1500 pari čapli u 4-5 odvojenih kolonija. Dokazano je gnežđenje devet vrsta, od kojih je najbrojniji gak (*Nycticorax nycticorax*), gnezdi sa najviše 500 pari, dok je najređa velika bela čaplja (*Egretta alba*) i bukavac (*Botaurus stellaris*) sa svega 3-5 pari. U 1996. godini prvi put je organizovano prstenovanje čaplji na ovom području.

Tokom juna i jula 1996. godine organizovali smo prstenovanje čaplji na ribnjaku „Bečej” u tri navrata. U radu su učestvovali: **Jožef Gergelj, Laslo Tot, Čaba Matović, Oto Pinter i Istvan Balog**. Prvi put smo posetili koloniju čaplji 01. juna, zatim 09. juna i 04. jula. Prstenovali smo mlade ptice (pullus) na gnezdu u kolonijama koje se nalaze u jezerima: „Mladičnjak I” i „Mladičnjak II”. Prstenovanja su vršena u ranim prepodnevničkim satima (7,30 - 10,00). Prvom prilikom smo prstenovali 173 primeraka od 6 vrsta, drugom akcijom je prstenovano 252 primeraka takođe od 6 vrsta, a treći put je prstenovano svega 14 primeraka, zato što je veći broj mladunaca napustio gnezda.

Tokom trajanja akcije prstenovano je 439 primeraka od 7 vrsta, što prema našim procenama čini samo oko četvrtinu od ukupnog broja mladunaca u navedenim kolonijama. Razlog što nismo prstenovali veći broj mladunaca je taj što su oni prilikom naše prve i druge posete u najvećem broju bili još nedovoljno razvijeni za prstenovanje, i što je između druge i treće posete koloniji proteklo čak mesec dana, pa su u međuvremenu mlade ptice napustile gnezda.

Ukupno je na gnežđenju u 1996. god. bilo oko 150 pari žutih čaplji (*Ardeola ralloides*), a prstenovali smo svega 21 mladunče. Male bele čaplje (*Egretta garzetta*) je bilo oko 100 pari, a prstenom smo obeležili 56 mladih. Najviše smo prstenovali gakova (*Nycticorax nycticorax*) - ukupno 276 primeraka, a najmanje mrke čaplje (*Ardea purpurea*), svega 4 primerka.

Zahvaljujemo se rukovodstvu ribnjaka „Bečej”, a posebno direktoru **A. Matiću** koji nam je izašao u susret i omogućio nesmetan rad na ovom ornitološki izuzetno značajnom području.

Tabela 1. Rezultati prstenovanja čaplji na ribnjaku „Bečej”

Table 1. Number of ringed herons on Becej fishpond.

vrsta species	I akcija 01.06.1996.	II akcija 09.06.1996.	III akcija 04.07.1996.	ukupno total
<i>N. nycticorax</i>	105	160	11	276
<i>A. ralloides</i>	-	21	-	21
<i>E. garzetta</i>	6	47	3	56
<i>E. alba</i>	2	4	-	6
<i>A. cinerea</i>	35	11	-	46
<i>A. purpurea</i>	4	-	-	4
<i>P. leucorodia</i>	21	9	-	30
ukupno/total:	173	252	14	439

Jesenja seoba običnog kraljića (*Regulus regulus*) pored Tise Autumn Migration of Goldcrest (*Regulus regulus*) et the river Tisa

Gergelj, J.

Primljeno (Accepted): 10.12.1996.

In September - October 1994, a bird ringing action was organised by the Ecological Association Richard Csornai at a flood woods near Senta (UTM DR 28), using 3 mist-nets. During 14 days a total of 361 individuals of 22 species were ringed. Migration of Goldcrests showed a peak on 22-23 October when 78 individuals were ringed.

Sa članovima Društva ekologa „Rihard Čornai“ početkom septembra i oktobra 1994. godine vršili smo prstenovanje ptica u vodoplavnim šumama Tise kod Sente (UTM-DR28). Postavili smo tri vertikalne ornitološke mreže (12 x 3,5 m) na tri lokacije, 100 - 300 metara nizvodno od mosta na banatskoj strani reke. Mrežama smo pregradili priobalni pojas gustih žbunova vrbe. Ujutro postavljene mreže predveče smo skupjali. Mreže su na terenu stajale ukupno 14 dana. Prstenovali smo ukupno 361 primerka od 22 vrste ptica. Kontrolnih nalaza je bilo 16. Najviše smo prstenovali običnih zviždaka (*Phylloscopus collybita*), 128 primeraka. Posebno je bila intenzivna seoba običnih kraljića (*Regulus regulus*), jer je za 14 dana prstenovano čak 78 primeraka. Vrhunac seobe je bio 23. oktobra, kada je markiran 51 primerak. Zanimljivo je da je i pored ovako intenzivne seobe zabeležen svega jedan ponovni nalaz. To upućuje na zaključak da su ptice stalno dolazile i odlazile bez dužeg zadržavanja od jednog dana na tom terenu. Tih dana je bila intenzivna seoba i vrsta *Ph. collybita* i *E. rubecula*.

Poznato je da se u drugoj polovini oktobra severno evropske populacije *R. regulus* u većem broju sele preko Panonske nizije (Borbácsy, 1984). Jesenja seoba se odvija u talasima. Manji broj primeraka ove vrste prezimljuje kod nas i uglavnom se viđaju u parkovima i drvodredima sa četinarskim drvećem. U proleće je seoba najintenzivnija od sredine marta do sredine aprila.

Regulus ignicapillus je reda vrsta, severno od Vojvodine najbliže se gnezdi u planinskim delovima Mađarske. U Vojvodini prilikom jesenje seobe (sredina i druga polovina oktobra) viđaju se samo pojedinačni primerci. 23. oktobra 1994. godine kada smo prstenovali rekordan broj *R. regulus*a, isti dan smo uhvatili i dva primerka *R. ignicapillus*a, koji su se pridružili brojčano većoj grupi *R. regulus*a. *R. ignicapillus* se ne viđa zimi, u vodoplavnim šumama Tise i do sada su samo jednom registrovali zimi 1977/78 kod Segedina (Kasza, 1979). Ova vrsta zimu provedi na jugu Evrope i u severnoj Africi, a delom u maloj Aziji.

LITERATURA - REFERENCES

Borbácsy, Z. (1984): Királyka (*Regulus regulus*) in Haraszthy, L. (ed.): Magyarország fészkelő madarai, Natura, Budapest p. 196 -197.

Kasza, F. (1979): Áttelelő csilpcsap füzike (*Ph. collybita*) és tüzesfejű királyka (*R. ignicapillus*) az Újszegedi Tisza hullámtérben. Pusztai, 8 p. 18.

Prvo gnežđenje ćuka (*Otus scops*) na Subotičko - Horgoškoj peščari

Scops Owl (*Otus scops*) : a new breeding species in the Subotica-Horgos sandy area

Horvat, F. - Megadja, B.

Primljeno (Accepted): 15.10.1996.

4 artificial nest-boxes for Scops Owl were put out in the Selevenj sandy woods on 12 May 1996. 2 boxes were reserved, and the pairs bred successfully. On 29 May 2 eggs were in each nests. On 8 July 2 nestlings were ringed in one of nests, and 4 in the other, respectively.

UVOD

O gnežđenju i seobi ćuka (*Otus scops*) u Vojvodini postoje samo oskudni podaci u ornitološkoj literaturi. *Pekić* (1968, 1978) ga navodi kao malobrojnu vrstu u letnjem periodu na Fruškoj gori. *Antal et al.* (1971) navode da se gnezdi u malom broju na Fruškoj gori, ali bez davanja konkretnih podataka sa lokalitetima i datumima. *Pelle et al.* (1977) preuzimaju istu konstataciju. *Rašajski* (1993) spominje dva gnežđenja iz okoline Grebenca i Šušare, a na Vršačkim planinama je video 14.04.1978.

Streit i Kalotás (1987) konstatuju da se u Mađarskoj ne gnezdi po ravničarskim terenima ni u zatvorenim gustim šumama. Najčešće se nastanjuje u zapuštenim voćnjacima, u fragmentima šuma sa starim šupljim stablima, gde nalazi odgovarajuće uslove za gnežđenje. *Schmidt* (1979) navodi da sa postavljanjem veštačkih duplji u odgovarajućim biotopima može povećati broj gnezdećih parova.

U ovom radu prezentiramo prve podatke o naseljavanju i gnežđenju ćuka na Subotičko-Horgoškoj peščari u Selevenjskoj šumi, zahvaljujući akciji postavljanja veštačkih duplji. Tokom ranijih istraživanja na ovom području nije zabeleženo gnežđenje (*Hulo*, 1982).

OPIS TERENA

Istočni ogranak Subotičko-Horgoške peščare pod nazivom „Selevenjska pustara,“ (UTM-DS11) je bila obuhvaćena rešenjem o prethodnoj zaštiti Republičkog ministarstva za zaštitu životne sredine, ali odluka o trajnoj zaštiti još uvek nije doneta. Prikaz prirodnih vrednosti ovog područja - fitocenološke, florističke i ornitološke, dat je u radu *Butorac i Hulo* (1992). Šumska vegetacija pokazuje veliku raznolikost, a posebno je specifična asocijacija *Cariet elatae-Fraxinetum angustifoliae* kojoj je ovde jedino nalazište u Jugoslaviji. U depresijama se nalaze poplavne šume, a u fragmentima su prisutne i kserofilne šume sa ostacima šumskih zajednica svesa *Aceri tatarico - Quercion*. Šumarci se naizmenično smenjuju sa voćnjacima, močvarnim i mezofilnim livadama i peščarskom vegetacijom.

Slika 1. Karta Selevenjske šume i šire okoline

Figure 1. Map of Selevenska šuma forest and surrounding area

„Selevenjska pustara“ sa Selevenjskom šumom nalazi se na nadmorskoj visini od 85 do 93 metra. Klima je najkontinentalnija u Vojvodini sa najnižom srednjom godišnjom temperaturom vazduha od 10,6 °C i godišnjom sumom padavina od 527 mm, u vegetacionom periodu sa samo 293 mm (met. stanica Palić - Živković et al., 1972).

POSTAVLJANJE VEŠTAČKIH DUPLJI

U Selevenjskoj šumi 01.05.1996. godine u predvečernjim satima se čuo karakterističan zov čukova. Nekoliko dana kasnije, 04.05.1996. oglašavali su se čukovi iz više pravaca. Tada su parovi već bili zauzeli teritorije za gnežđenje i pištavim glasom su označavali njihove granice. Tokom 12. maja smo postavljali vertikalne ornitološke mreže u dvorištu Selevenjske čarde i puštanjem zova čuka sa magnetofonske trake uspeši smo primamiti i uhvatiti dva primerka, jednog mužjaka i jednu ženu koji su verovatno bili par (Sl. 2.).

Nekoliko dana kasnije u okolini Selevenjske čarde postavili smo 4 veštačke duplje, napravljen od šupljih stabala, sa dim. prečnika 30 cm i visine 50 - 60 cm i ulaznom otvorom kružnog oblika, prečnika od 8 - 10 cm. Veštačke duplje postavljali smo na poluotvorenim delovima mešovite šumske zajednice sa proplankom. Dve duplje su bile na jasenu, jedna na bagremu i jedna na crnom dudu.

Duplje smo prvi put kontrolisali 29. maja i tada su već dve od njih bile zauzete, jedna na bagremu i druga na jasenu. U obe duplje su bila po dva jajeta (samo ženke sede na njima).

Kada smo otvorili krov veštačkih duplji, ženke su i dalje sedele u njima. Jedna je već nosila prsten koji smo joj mi stavili 12.05.1996., a drugu smo prstenovali u duplji. Dana 16. juna u jednom gnezdu je bilo 3, a u drugom 4 jajeta. Kasnije 08. jula, kada smo ponovo vršili kontrolu, u gnezdu gde je ranije bilo 3 jajeta našli smo dva mladunčeta starosti 10-12 dana, a u drugom gnezdu su se iz sva četiri jajeta izlegli mladunci. Mladunci su bili različite veličine, jer je se nisu izlegli istovremeno, pošto ženka počinje da sedi na leglu već posle polaganja prvog jajeta. U podizanju mladih ćukova učestvovali su i mužjaci, uglavnom su hvatali veće insekte, pre svega *Orthoptera*, zatim *Coleoptera* i sovice (*Noctuidae*). Svi mladi ćukovi su uspešno napustili gnezda, a pre toga smo ih prstenovali.

Slika 2. Odrasli ćukovi (*Otus scops*) uhvaćene ornit. mrežom.
Figure 2. Adults Scops Owls (*Otus scops*) caught in mit nets

ZAKLJUČAK

Ovo su prvi sigurni dokazi o gnežđenju ćukova u Selevenjskoj šumi (Subotičko - Horgoška peščara) i uopšte u Vojvodini. Sa ovim smo pokazali da se aktivnim merama zaštite putem postavljanja duplji za gnežđenje, može značajno pomoći u širenju ove vrste na području Vojvodine.

LITERATURA - REFERENCES

- Antal, I., Fernbach, J., Mikuska, J., Pelle, I., Szlivka, L. (1971): Namenverzeichnis der Vogel der Autonomen Provinz Vojvodina. Larus, 33. p. 73-127.
- Butorrac, B., Hudo, J. (1992): Fitocenološke, florističke is ornitološke vrednosti područja „Selevenjska pustara“ kao podloga za zaštitu. Zaštita prirode, 45/92. p. 65-67.

Hulo, I. (1982): Istraživanje ornitofaune Subotičko-Horgoške peščare. Diplomski rad.

Pekić, B. (1968): Sezonske promene brojnosti ptica na izdvojenim staništima Fruške gore tokom 1966/67 godine. Zbornik za prirodne nauke, 35, Novi Sad.

Pekić, B. (1978): Ornitofauna Fruške Gore i njenog podnožja u okvirima postojećih staništa. Matica srpska, Novi Sad.

Pelle, I., Ham, I., Rašajski, J., Gavrilov, T. (1977): Pregled gnezdarica Vojvodine. Larus, 29-30. p. 171-197.

Rašajski, J. (1993): Ptice Vršackih planina. Matica srpska, Novi Sad, 108 pp.

Streit, B., Kalotás, Zs. (1987): Adatok a füleskuvik (*Otus scops*) fészkelésbiológijájához. (Podaci o biologiji gnežđenja čuka), Aquila, 93-94. p. 279-288.

Schmid, E. (1979): Műodúban is költ a füleskuvik (Čuk se gnezdi i u veštačkim gnezdi-ma). Búvár, 34. p. 187.

Živković, N., Stojković, L., Drezgić, P. (1972): Zemljišta Vojvodine. Institut za poljoprivredna istraživanja, Novi Sad.

Author's addresses: Florijan Horvat, 24000 Subotica, Olimpijska 12.
Balint Megadja, 24000 Subotica, Olimpijska 17.

Gnežđenje orla krstaša (*Aquila heliaca*) na Fruškoj gori

Briding of Imperial Eagle (*Aquila heliaca*) in the Fruska gora mountains

Stefanović, T.

Primljeno (Accepted): 29.12.1996.

The first breeding pair was found in the Fruska gora in 1996, near Cortanovci. It was probably the first breeding of the species in the area. One young was fledged.

Orao krstaš (*Aquila heliaca*) je praćen tokom perioda gnežđenja 1996. na istočnim obroncima Fruške gore - u regionu Čortanovaca (DQ29). To je nova gnezdilišna teritorija i verovatno prvo gnežđenje para, pošto prethodnih godina tu nije zabeleženo gnezdo, a i formirani par se sastojao od relativno mladih ptica. Prema obojenosti perja, procenjeno je da je ženka bila u 4., a mužjak u 3. godini života.

Područje gnežđenja orla krstaša predstavlja blago zatalasane padine Fruške gore ispresecane većim brojem gudura. Padine su uglavnom pod poljoprivrednim kulturama (kukuruz, pšenica, ječam, grašak, sirak), ali je veći deo polja oko gnezda orlova ostao nepreoran u 1996. Gudure su uglavnom obrasle bagremom uz neke druge vrste drveća, postoje i površine pod gmljem i stepskim livadskim zajednicama. Celi predeo poseduje izražene stepске karakteristike.

Prvo posmatranje ptica je 03.marta 1996, kada je uočena ženka koja je izletela iz napola napravljenog gnezda. Prethodno je dobijena informacija od meštana o prisustvu gnezda i velikih grabljivica. Gnezdo je bilo napravljeno više od pola i locirano na bagremu, na oko 10 m visine, sa dimenzijama 135 x 66 cm i debljinom 50 cm. Nakon prvog posmatranja, gnezdilišno područje je često posećivano. Do kraja marta gnezdo je uglavnom bilo dovršeno i ptice su počele donositi materijal za oblaganje postelje. Penjanjem do gnezda, utvrđeno je da je prvo jaje snešeno 04.ili 05.aprila, a drugo 07.aprila, čime je leglo kompletirano. Jaja su bela sa žuto-mrkim pegama. Inkubacija je trajala 43 dana, jer se prvi mladunac isplio 20. maja. Drugo jaje je bilo mućak i ono je prosleđeno u oološku zbirku muzejske službe Zavoda za zaštitu Prirode Srbije. Pri starosti mladunca od 4 dana (24. maja), na gnezdu ga je ženka hranila ulovljenim hrčkom. U periodu od druge do pete nedelje starosti mladunca, u gnezdu i oko njega je pronađeno sledećih ostataka plena: *Cricetus cricetus* (8), *Citellus citellus* (5), sitni glodari (5), *Lacerta viridis* (5), *Corvus frugilegus* (3), *Corvus cornix* (1), *Columba livia domestica* (1) i *Sturnus vulgaris* (1). Uočljivo je da u ishrani nisu zabeleženi *Phasianus colchicus* i *Perdix perdix*, iako je oko 1 km dalje locirana mala fazanerijska, iz koje je pušteno oko 600 fazančića. Uočljivo je dominantno prisustvo hrčaka i tekunica u ishrani, što je posledica njihove brojnosti izazvane stepskim karakterom staništa, ali i primetnim smanjenjem broja drugih predatora u 1996, pre svega *Vulpes vulpes*. Odrasli orlovi su lovili u periodu od 6,45 do 18,45 časova. Mladuncu je 26. juna, u starosti od 37 dana, na levu nogu stavljen prsten sa oznakom - MJS BELGRADE 700001.

Slika 1. Mladunac starosti 3-4 dana i jedno neizleženo jaje, 24. maj 1996.
Figure 1. Young *Aquila heliaca* 3-4 days old and rotten egg, May 24, 1996

Izletanje mladunca iz gnezda se desilo pri njegovoj starosti od 75 dana, odnosno 02. avgusta. Prvi let je bio na distanci od 200 m i završio se na suvoj grani drveta gde je proveo ne leteći naredna 3 dana. Roditelji su mu donosili hranu i hrabрили ga da ponovo poleti. Tek 7. avgusta je poleteo na distanci od 500 m u obližnji šumarak bagrema. Nakon toga je redovno leteo redovno i uspešno. Tako je 19. avgusta posmatran zajednički let roditelja i mladunca, sa ciljem učenja tehnike leta, a kasnije i načina lova, već 3. septembra je primećen mladi orao kako lebdi u mestu i sam pretražuje teren, dok su roditelji kružili u blizini. Odrasle ptice su tokom perioda reprodukcije imale lovnu teritoriju najviše do 7 km daleko od gnezda, a najveći broj lovova je izveden na udaljenosti do 2-3 km.

Slika 2. Mladi orao pred poletanjem u starosti od 74 dana, 1. avgust 1996.
Figure 2. Young *Aquila heliaca* near first flight, 74 days old, August 1, 1996.

Sve 3 ptice su zajedno videne poslednji put 17. novembra u donjem delu gudure, oko 2 km dalje od gnezda, a nakon toga je par odraslih ptica negde odselio, dok je na zimovanju ostao samo mladi orao. U okolini gnezda on je posmatran u decembru 1996, i januaru 1997.

Osim orla krstaša, na istraživanom području se nalazi još čitav niz značajnih ptica, a treba pre svega istaći: *Buteo buteo* (gnjezdi 5 parova), *Accipiter gentilis* (3), *Falco tinnunculus* (1), *Lanius minor* (10), *Anthus campestris* (4-5 parova), *Saxicola rubetra* (10-15), *Saxicola torquata* (3-4), kao i *Falco cherrug* koji se povremeno viđa u okolini.

Gnežđenje osičara (*Pernis apivorus*) u Bestrementu kod Apatina

Breeding of Honey Buzzard (*Pernis apivorus*) in Bestrement, near Apatin

Stefanović, T. - Puzović, S.

Primljeno (Accepted): 05.12.1996.

The breeding population is about 5-6 pairs in the area, 2 of them were found in 1996 first time. One pair used a Black Stork nest in the edge of an oak forest.

LITERATURNI PODACI

Prema ranije publikovanim istraživanjima, osičar (*Pernis apivorus*) se može oceniti kao retka ptica Gornjeg Podunavlja u Bačkoj. Tokom svojih dugogodišnjih istraživanja Lakatoš (1979) ga nije pronašao, ali navodi posmatranje *Mojsisovića* od 24. aprila 1882. u okolini Apatina (UTM-CR45) i njegovu konstataciju da se gnezdi na Petrešu (UTM-CR35).

Na osnovu obimnih istraživanja tokom 1980-ih, *Obradović* i *Mirić* (1991) procenjuju da u Gornjem Podunavlju gnezdi svega 1-2 para, ali je zanimljivo da poseduju samo podatke iz 1988. i 1989, a ne i iz ranijih godina rada. Konkretno navode sledeća posmatranja:

- 19. jul 1988: 1 juv. u Kazuku (UTM-CR36)
- 03. avgust 1988: 1 ad. kod "Titovog dvorca" (UTM-CR34).
- 18. avgust 1988: 1 ad. u Kazuku (UTM-CR36)
- 04. jun 1989: 1 ad. kod Apatina (1399 km Dunava) (UTM-CR45)
- 31. jul 1989: 1 ad. u Kučki (UTM-CR36)

U svojoj popularnoj knjižici o pticama grabljivicama Bačke *Obradović* (1994) konstatuje da je redovna gnezdarica, ali da se na području cele Bačke gnezdi svega 3-4 para. Stvarna brojnost je u Bačkoj verovatno nešto veća, što potkrepljuju i najnovija istraživanja i okvirno bi se mogla proceniti na max. 15 parova.

ISTRAŽIVANJA U 1996

Tokom obimnih istraživanja u 1996. godini na području Podunavskih šuma i ritova, od Apatina do Bogojeva (1407-1367 km), pronađene su dve nove gnezdišne teritorije ove vrste.

U reonu šuma Košare i Bakulja po jedna ili dve ptice posmatrane 21. i 22. maja 1996., gde se vrlo verovatno nalazi jedan par ptica na gnežđenju (UTM-CR44). Ptice su nisko preletale ili kružile, sa povremenim karakterističnim svadbenim letovima. Gnezdo je najverovatnije locirano u hrastovoj šumi Košare uz Sončansku baru, u neplavnom delu.

U reonu hrastovih šuma sa čistinama oko Bestrementa, 23. maja 1996. je posmatran u više navrata po 1 ili 2 primerka u niskom preletu ili kruženju (UTM-CR44). Ponovnim obilaskom tog terena i kontrolisanjem kartiranih gnezda *C. nigra*, potvrđeno je gnežđenje 1 para *P. apivorus* u šumskom odeljenju br. 31. Par *P. apivorus* je ustvari zauzeo gnezdo od *C. nigra*,

u kome je ta vrsta nađena da leži 23. maja. Već tada je uočen i primerak *P. apivorus* u blizini. Pošto gnezdo nije velikih dimenzija (prečnik 90 cm, debljina 65 cm), i pogotovo što je napravljeno na bagremu na 15 m visine i na atipičnom mestu uz rub šume, kanala i obradivih polja, smatramo se radilo o novom gnezdu i prvom pokušaju gnežđenja tog para *C. nigra*. Zbog toga par 1996. verovatno nije ni nosio jaja. Prilikom kontrolisanja gnezga 25. jula 1996. u njemu su nađene 2 mlade ptice *P. apivorus* starosti oko 20 dana. To znači da su se mladunci izlegli oko 5. jula, a da su jaja snešena oko 3 juna, odnosno najviše 10 dana od preuzimanja gnezda od *C. nigra*. Na gnezdu je 25. jula pronađeno puno saća od osa i pčela, kao i više zelenih grana kojima je obložena podloga gnezda. Mladunci su prstenovani (MUS BEO: 500383, 500384). Pošto je pre više od 100 godina zabeleženo gnežđenje na Petrešu, koji je svega 3 km daleko od sada pronađenog gnezdišta, može se zaključiti da je ova vrsta stabilna gnezdarica šuma oko Bestrementa.

Slika 1. Mladi osičari (*P. apivorus*) starosti oko 20 dana u preotetom gnezdu crne rode (*C. nigra*), 25. jul 1996. u Bestrementsu.

Figure 1. Young Honey buzzards 20 days old in the nest to wrest from black stork, July 25, 1996

Treba napomenuti da se još jedan par *P. apivorus* zadržavao u istraživanom regionu, ali na susednoj obali Dunava (1369 km) na Erdutskom bregu 21. maja 1996, gde se verovatno gnezdio u šumi na padini (UTM-CR44).

Iz svega napred iznetog se može zaključiti da na delu Gornjeg Podunavlja koje se naslanja na tok Dunav od 1412-1367 km, verovatno se gnezdi 5-6 parova *P. apivorus*. Za gnežđenje su najpovoljniji predeli oko Bestrementa i Košare gde ima oko 3 para.

LITERATURA - REFERENCES

- Lakatoš, J. (1979): Ptice Apatina. NIU "Glas komune". Apatin, 163 pp.
 Obradović, R. (1994): Ptice grabljivice Bačke. Ekološko društvo. Apatin, 48 pp.
 Obradović, R., Mirić, M. (1991): Podaci o osičaru (*Pernis apivorus*) i orlu kliktašu (*Aquila pomarina*) u severozapadnoj Bačkoj. Ciconia, 3. p. 50-51.

Author's addresses: Teodor Stefanović, 22326 Čortanovci, Železnička 25.
 Slobodan Puzović, 21000 Novi Sad, Zavod za zaštitu prirode Srbije, Radnička 20.

Ptice grabljivice na području Bečeja 1994-1996.

Birds of prey of Becej and surroundings between 1994-1996

Mikalački, V.

Primljeno (Accepted): 09.07.1996.

A total of 16 species were reported in the period. Breedings of 5 species (A. gentilis, B. buteo, C. aeruginosus, F. vespertinus, F. tinnunculus) has been confirmed. Probably 3 other species has also bred (M. migrans, A. nisus, F. subbuteo). 8 species are migrants or vagrants. 2 additionally species (P. haliaeetus, A. clanga) were recorded before this study on the Becej fishponds.

UVOD

Sagledavanje trenutnog stanja sa pticama grabljivicama u Vojvodini je jedan od osnovnih zadataka u ornitologiji i zaštiti prirode zbog toga što su one ugrožene od strane čoveka i sa malim priraštajem. U ovom radu se iznose najnoviji podaci o pticama grabljivicama područja Bečeja.

MATERIJAL I METODE

Istraživanja su vršena od 19.marta 1994. do 16.januara 1996. po svim karakterističnim staništima (UTM-DR 24, 34). Ukupno je izvršeno 35 terenskih izlazaka. Vršeno je prebrojavanje ptica na terenu ili procena njihove brojnosti, a gnezdarice su obrađivane kartiranjem njihovih gnezda, vrste za koje postoje indicije da se gnezde na ovom području ali gnezda još nisu pronađena, svrstane su u verovatne gnezdarice. Za vrste koje su retko posmatrane navedeni su svi prikupljeni podaci. Za one češće su date uglavnom uopštene konstatacije. Prezentovani su i podaci o položaju aktivnih gnezda, broju jaja ili mladunaca, itd.

REZULTATI RADA

Milvus migrans: Izuzetno retko se pojavljuje. Svega tri puta je posmatran po 1 primerak kako leti iznad Velikog rita duž Tise u junu i julu mesecu. Dokaza o gnežđenju za sada nema.

Milvus milvus: Posmatran samo jedan primerak 08.januara 1995, koji je uzleteo sa drveta kod ribnjaka Bečej.

Accipiter gentilis: U regionu Bečeja je posmatran tokom cele godine. Redak je u proleće i leto, a običan u jesen i zimi. Najčešće je posmatran u poplavnoj šumi kraj Tise, kao i u Velikom ritu. Najviše je viđeno 4 primeraka 22. januara 1995. u poplavnoj šumi. Konkretnih potvrda o gnežđenju još nema iako se radi o verovatnoj gnezdarici.

Accipiter nisus: Čest je na ovom području ali gotovo isključivo u zimskom periodu. Nije beležen u proleće i leto, mada lovočuvnik tvrdi da ga je viđao u tim mesecima. Najviše se zadržava uz reku Tisu. U januaru 1995. broj im je bio veoma veliki, pa se na rastojanju od 7 km moglo nabrojati prosečno 5 pr., a maksimalno 8 pr.

Haliaeetus albicilla: Posmatran je samo jedan odrasli primerak 11. februara 1995. kako kruži iznad Tise zajedno sa 2 B. buteo. Na Bečejskom ribnjaku su ih redovno beležili tokom 1990-1992. Lukač & Lukač (1992).

Buteo buteo: Obična je vrsta u okolini Bečaja, gde se brojno i gnezdi. Vida se tokom cele godine, a zimi se brojnost povećava. U Velikom ritu na površini od oko 2 ha je 08. januara 1995. nabrojano 19 primeraka. Tokom istraživanja u 1995. pronađena su 3 aktivna gnezda. Prvo u šumi kraj Tise na visokoj topoli (na 20m) u blizini mesta „Lo-štrand“, u kome su roditelji izveli 3 mladunca, koji su krajem jula sasvim napustili gnezdište. Drugo gnezdo je nađeno u šumi oko 700m dalje od prvog, u blizini nasipa kod domarske kuće. I ovaj par je othranio 3 mlade ptice u gnezdu na topoli (na 15m). Treće gnezdo je pronađeno u remizi na obradivim poljima nedaleko od ribnjaka u Velikom ritu. Ono je bilo na vrbi i to svega 4,5m od površine zemlje. Roditelji su uspeali da othrane samo 1 mladunca.

Buteo lagopus: Posmatran je 4 puta, od čega po 1 primerak u januaru i februaru, a dva primerka na žici dalekovoda 28. februara 1995.

Circus aeruginosus: Redovna i brojna ptica tokom većeg dela godine, osim zimskih meseci kada nije beležena. Posmatrana je po svim većim močvarnim staništima kao što su: Mrtva Tisa 1. i 2; ribnjak Bečej, Beljanska bara, Čik, Zalivno polje, itd. Najveća koncentracija ptica je na ribnjaku, gde je 30. aprila 1994. izbrojano 12 primeraka. Redovna je i brojna gnezdarica. Tokom 1995. pronađeno je ukupno 3 aktivna gnezda. Prvo je bilo smešteno u gustom pojasu trske na Mrtvoj Tisi 1. Tokom aprila par je donosio materijal za gnezdo, a tokom juna i jula je hranio mladunce na gnezdu i u blizini. Drugo gnezdo je takođe u gustom tršćaku na ribnjaku "Bečej" u prvom mladičnjaku. Treće gnezdo je pronađeno takođe na ribnjaku, ali u jezeru br 3. U njemu se u maju nalazilo 4 jaja, a krajem juna 3 mladunca koji su bili već operjali. Sva tri su početkom avgusta leteli okolo.

Circus pygargus: Posmatrani su pojedinačni primerci 24. septembra 1994. i 14. avgusta 1995. u niskom preletu.

Circus cyaneus: Zabeleženi su svega nekoliko puta pojedinačni primerci i to isključivo u januaru i februaru mesecu. Više puta su je posmatrana na ribnjaku tokom 1990-92. (Lukač & Lukač, 1992).

Falco vespertinus: Registrovana je u nekoliko navrata tokom proleća. Nije zabeležena tokom jeseni. Zabeleženo je i gnežđenje, pošto je pronađeno 1 aktivno gnezdo. Ono se nalazilo u parku hotela „Fantast“ na Jezeru, oko 12 km od Bečaja, i bilo je smešteno na starom bagremu u napuštenom (ili otetom) gnezdu Pica pica. Gnezdo je pronađeno 08. jula 1995. kada su na granama oko njega posmatrane 3 mlade potpuno operjale ptice. U nekoliko navrata su roditelji doletali sa hranom, koju su ovi halapljivo otimali. Najviše je tokom seobe zabeleženo 3 primerka 24. aprila 1995. na lokalitetu Zidarski kopovi. U periodu 1990-92. njeno prisustvo je bilo znatno veće na ribnjaku (Lukač & Lukač, 1992).

Falco tinnunculus: Najčešća je ptica grabljivica na Bečejskom području. Vida se tokom cele godine, pa čak i zimi (08. januar 1995; 11. februar 1995). Najviše je zabeleženo 14 primeraka 24. jula 1995. Česta je gnezdarica ovog područja, što je dokumentovano nalazom više gnezda. Prvo gnezdo je pronađeno u velikoj remizi, u istoj gde se gnezdio par Buteo buteo. Gnežđenje je obavljeno u gnezdu Corvus cornix, a tokom maja su u njemu bili mladunci. Drugo gnezdo se nalazilo u koloniji Corvus frugilegus kraj puta Bečej-B. Gradište uz ribnjak. Treće gnezdo je bilo smešteno na objektu firme „Soja-protein“, u velikom ventila-

cionom otvoru. U gnezdu je tokom juna i jula uočeno 3 mlade ptice. Četvrto gnezdo je takode na istom lokalitetu, ali na silosu, gde su roditelji od maja do jula redovno boravili i donosili hranu.

Falco subbuteo: Registrovan je u više navrata od početka marta do sredine oktobra i to uvek pojedinačni primerci. Iako nije pronađeno nijedno aktivno gnezdo, pretpostavka je da se verovatno gnezdi na nekim lokalitetima, a pre svega u Velikom ritu gde je registrovan gotovo pri svakoj poseti i gde je 28. maja 1994. jedna ptica nosila plen.

Falco peregrinus: Posmatran je svega dva puta i to 25. novembra 1994. i 03. septembra 1995. Za područje ribnjaka su ga dokazali (Lukač & Lukač, 1992).

Falco columbarius: Redovno je registrovan u malom broju tokom zimskog perioda od decembra do februara. Najčešće su posmatrana po 2 primerka (mužjak i ženka), ali i pojedinačne ptice.

Falco cherrug: Registrovan je svega dva puta po 1 primerak, i to 08. januara 1995. na lokalitetu Zidarski kopovi i 14. aprila 1995. na dalekovodu kraj kanala DTD.

ZAKLJUČCI

U široj okolini Bečeja tokom, 1994-1996. je zabeleženo ukupno 16 vrsta ptica grabljivica, od čega 5 vrsta spada u sigurne gnezdarice (*Accipiter gentilis*, *Buteo buteo*, *Circus aeruginosus*, *Falco vespertinus*, *Falco tinnunculus*), 3 su verovatne ili moguće gnezdarice (*Milvus migrans*, *Accipiter nisus*, *Falco subbuteo*), dok 8 spada u kategoriju prolaznica, skitalica i zimovalica. Osim ovih vrsta, još neke su posmatrane na ovom području tokom ranijih istraživanja, a to se pre svega odnosi na *Pandion haliaetus* koji je redovno beležen na Bečejskom ribnjaku (Lukač & Lukač, 1992).

Tokom ovih istraživanja su otkivene 3 nove vrste za ovaj region (*Milvus milvus*, *Milvus migrans*, *Circus pygargus*), dok su za neke druge retke vrste prikupljeni novi podaci (*Haliaetus albicilla*, *Falco peregrinus*, *Falco cherrug*). Najveći broj vrsta ptica grabljivica kao i primeraka, zabeležen je na području Velikog rita. On se prostire između Tise, Mrtve Tise 2, ribnjaka Bečej i kanala DTD. Ovaj teren obiluje pašnjacima, šumskim površinama uz reku, brojnim kanalima i drugim vodenim površinama, kao i remizama, gde se može naći dovoljno hrane i gnezdišnih mesta. Tu je takode jedan od najmanje posećenih predela od strane čoveka u regionu. Istraživanja ptica grabljivica ovog dela Vojvodine se nastavljaju, sa ciljem da se posebno istraži njihov sastav, brojnost, prostorni raspored i faktori koji ih ugrožavaju.

LITERATURA - REFERENCE

Lukač, Š., Lukač, A. (1992): Ornitofauna ribnjaka "Bečej". Ciconia, 4, p. 4-27.

Author's address: Velimir Mikalački, 21220 Bečej, Sindelićeva 3.

Istorijski pregled gnežđenja i seobe plavokljune patke (*Oxyura leucocephala*) u Vojvodini

A historical review of breeding and migration of White-headed Duck (*Oxyura leucocephala*) in Vojvodina

Gergelj, J. - Hulo, I. - Petrović, S.

Primljeno (Accepted): 10.11.1996.

White-headed Duck was a regular breeding species in the Vojvodina at the Ludas and Palić lakes, as well as Slano kopovo. Last records from breeding seasons were at the Ludas lake in 1947, at the Palić lake in 1948, and at Slano kopovo in 1962. The late Laslo Antal observed the species at Slano kopovo 138 occasions between 1953 and 1974. Eggs were laid in second half of May, and first ducklings (maximum 8 in a clutch) appeared begin of June. The most spring birds were seen on 8 May 1955 (11 males and 4 females), and most autumn birds on August and September 1955 (19 individuals). Maximum number of females in spring was 6, which number could be also the maximum population size in the area. Last record (a pair and a female) in Slano kopovo was on 20 May 1984. L. Antal and other hunters shot 11 birds at least. Because of hunting and climatic changes White-headed Duck became extinct in Central Europe. Recently some individuals could be seen at the Palić lake in autumn (1982, 1986, 1989) and early spring (1990, 1992) migration. A juvenile was shot at the Tisa near Novi kneževac in October 1993. The authors hopes these records suggest the species will breed in the Vojvodina again.

UVOD

Areal rasprostranjenja plavokljune patke (*Oxyura leucocephala*) proteže se od južnih obala Kaspijskog mora do Pakistana, prema severu duž reke Irtis i odande nazad do delte Volge. U Africi se gnezdi još u Tuneziji, ranije se gnezdio i u Algeriji i Maroku. Početkom XX veka još je bila prisutna na svim odgovarajućim staništima u južnim i središnjim delovima Evrope. Sredinom XX veka areal rasprostranjenja plavokljune patke je već bilo razbijen, a brojnost je danas toliko opala da postoji opasnost da potpuno nestane iz evropske ornitofaune. U Evropi još se gnezdi ili se doskora gnezдила na nekoliko lokaliteta, na jugu Španije i Italije, na ostrvima Sicilije, Sardinije i Korzike, duž obala Crnog mora i u delti Dunava. U Karpatskom basenu se gnezдила u Mađarskoj, Rumuniji i na panonskim delovima Jugoslavije (Cremp (ed.) et al., 1977, Makatsh, 1976, Molnár, 1988)

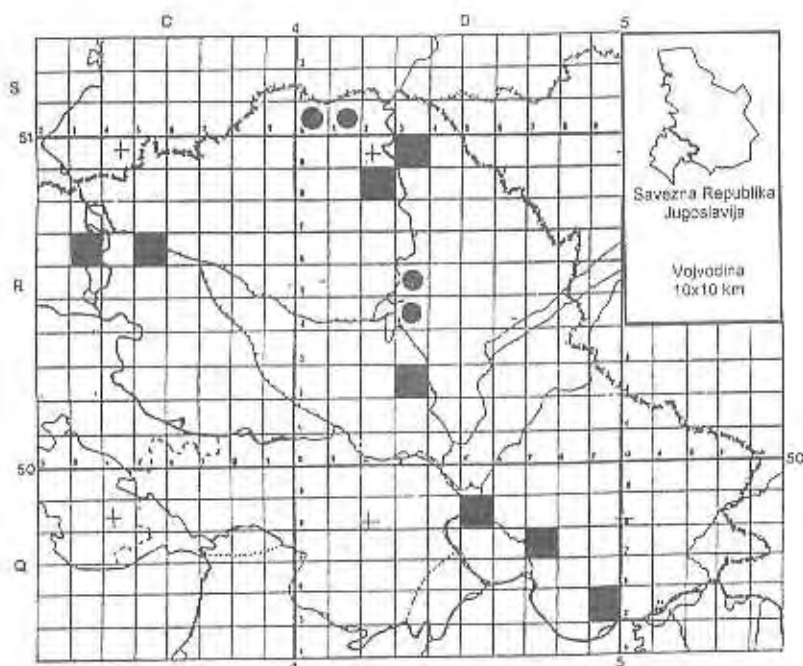
U Vojvodini, na Slanom kopovu je bilo zadnje nalazište plavokljune patke (Marčetić et Antal, 1961). Ona se gnezдила još i na Ludaškom i Palićkom jezeru (Hirtz, 1936, Čornai, 1937, 1938, Matvejev, 1950, Marčetić, 1956). Schenk (1918) je navodi za Doroslovo i Opovo bez konkretnih datuma, Nagy (1921) je spominje za Pančevački rit, a Wurga (1927) je beleži za Vrbas (Överbász), Marčetić (1956) daje podatak i za Kovin (vidi Tab.1).

PODACI SA LUDAŠKOG I PALIČKOG JEZERA

Rihard Čornai (1903-1984) je ispoljavao najsvestraniju aktivnost na polju ornitologije u periodu između 1930. i 1940. godine. Ovu deceniju on je nazvao „glanz period vojvodanske ornitologije“. Već početkom tridesetih godina otkrio je da se plavokljune patke redovno pojavljuju i gnezde na Ludaškom i Paličkom jezeru (u to vreme Paličko jezero je još bio tipično nizijsko slatinsko jezero). *Marčetić* (1956) navodi: „posmatrajući pojavu plavokljune plovke od 18.10.1931. godine na Šupljačkom jezeru H. Schenk i R. Csomai zaključili su da bi ona mogla na ovom terenu da se leže“. Pod ovim datumom *Matvejev* (1950) navodi mužjaka i ženku koj se nalaze preparirani u Subotičkom muzeju. *Marčetić* dalje navodi da „od tog dana na ovamo konstatovana su ležanja: okolina Sente 11.04.1935., 17.04.1935., i 28.05.1935. po dva primeraka“, međutim ovi podaci se odnose na Ludaško jezero, što se jasno vidi iz terenskog dnevnika Čornaia. On je za Sentu jedino zabeležio plavokljunu patku 02.11.1935. kada je tu video mužjaka i ženku na mrtvoj Tisi, a mužjaka je i odstrelilo.

Jedna plavokljuna patka je bila ulovljena na Paličkom jezeru početkom decembra 1937. godine nažalost primerak nije bio sačuvan (*Čornai*, 1938). Na Ludaškom jezeru 18.06.1947. *Čornai* (1947) je posmatrao 8 primeraka plavokljune patke. *Marčetić* (1956) navodi podatak od K. Medakovića, koji je 1947. godine u junu i julu video ženku sa mladima (8 primeraka).

U zbirci Republičkog zavoda za zaštitu prirode u Novom Sadu nalazi se preparirani primerak sa Paličkom jezera (03.05.1948), koji je preparirao *Stevan Dimitrijević*.

Slika 1. Plavokljuna patka (*O. leucocephala*) u Vojvodini (● gnežđenje, ■ nalaženje)

Figure 1. With headed-duck (*O. leucocephala*) in Voivodina (● nesting, ■ finding)

PLAVOKLJUNA PATKA NA SLANOM KOPOVU

U Vojvodini *Laslo Antal* iz Bačkog Gradišta svojevremeno najviše se bavio posmatranjem, sakupljanjem podataka i dokaznog materijala o prisustvu i gnežđenju plavokljune patke na Slanom kopovu (Slana). Od 01.11.1953. do 01.03.1976. godine bio je zaposlen kao preparator u Pokrajinskom zavodu za zaštitu prirode, odnosno pre formiranja Zavoda (1966) u Prirodnjačkom odeljenju Vojvodanskog muzeja. Samo 1959. godine u doba gnežđenja Antal je ulovio na Slanom kopovu 4 ženke i 3 mužjaka ove retke vrste. Preteran lov i prikupljanje jaja dovelo je do potpunog uništenja ove male populacije, poslednje u srednjoj Evropi. Od mnoštva ulovljenih primeraka 4 se nalazi u zbirci Zavoda za zaštitu prirode Srbije u Novom Sadu. Dva dermatopreparata (ženke) nose datum 10.07.1959., međutim u beleškama *Antala*, gde detaljno opisuje svako posmatranje i ulov plavokljune patke, nedostaje ovaj podatak. On je 28.05. ulovio jednog mužjaka i jednu ženu punu jaja i kako je zapisao za sebe, ove primerke preparirao za Vojvodanski muzej. Međutim, od muzejskih preparata ni jedan ne nosi ovaj datum, *Antal* je 11.07.1959. godine ulovio jednu ženu. Treći preparat je mužjak sa datumom 27.07.1960., ali i ovaj podatak fali u *Antalovom* dnevniku, kao i četvrti muzejski preparat (mužjak) sa datumom 03.08.1961. Nema sumnje da su ovi primerci plavokljunih pataka u zbirci Zavoda potiču sa Slanog kopova, međutim datum i na preparatima ne označavaju datume kada su bili ulovljeni, i zbog toga ove podatke nismo naveli u Tabeli 1.

U privatnom vlasništvu *Stevana Petrovića* iz Bačkog Gradišta nalazi se preparirani mužjak plavokljune patke koju je ulovio Antal 28.05.1959. godine, što znači da ipak nije dao preparat za muzejsku zbirku, nego ga poklonio drugom.

U zbirci Zavoda nalazi se i jedan mužjak sa Kumane - ostrvo, koji je *Antal* preparirao 11.06.1959. godine (Tabela 1.).

U Melencima na Okanj bari Antal je 25.05.1960. godine video dva primeraka.

Antal i *Marčetić* (1961) detaljno iznesu podatke o plavokljunoj patki sa Slanog kopova iz perioda 1956-1962, ali nisu citirali sve podatke iz *Antalove* beležnice. Nisu izneli podatke iz perioda 1953 - 1955, kada je Antal već redovno posećivao Slano kopovo i beležio podatke o plavokljunoj patki. On je u periodu od 1953. do 1974. godine imao ukupno 138 terenskih izlazaka na Slano kopovo, odnosno toliko je puta imao prilike da vidi i zabeleži broj i ponašanje plavokljunih pataka. Najintenzivnije je tragao za njima od 1959. do 1961. godine. Više od polovine (72) terenskih izlazaka obavio je u tim godinama. Od 1966. do 1968. godine nije imao priliku da zabeleži plavokljune patke u prolećnom periodu. Konačno, u maju 1969. godine sa zadovoljstvom je konstatovao da su se posle više godina pauze ponovo pojavile, ali nisu se gnezdile zbog niskog vodostaja, jer je priobalna trska ostala na suvom. Posle ovog posmatranja samo još jednom je video plavokljune patke na Slanom kopovu 28.09.1974. Poslednji podatak o gnežđenju potiče iz juna 1962. godine, kada je *Antal* video jednu ženu sa petoro mladih.

Antal je zabeležio da se plavokljuna patka gnezdi i u Bačkoj - nedaleko (500 m) od Tise, blizu puta Žabalj-Tarač (UTM-DR 32), međutim ne navodi konkretne datume. U njegovim zapisima iz 1969. postoji podatak da je na ovom mestu 02.maja video 11 primeraka (Tab. 1.).

Kasnije su *Šoti* i *Dimitrijević* (1974) za više od četiri godine rada, od 01.02.1969. do 01.07.1973., imali 43 terenska izlaska na Slano kopovo, ali ni jednom nisu videli plavokljunu patku.

Zadnje posmatranje potiče od *S. Petrovića*, on je 20.maja 1984. video par plavokljunih pataka na Slanom kopovu kako nisko lete iznad vode i još jednu ženu na vodi blizu priobalne trske.

OPIS GNEŽĐENJA I JAJA NA OSNOVU ANTALOVIH ZAPISA

Lasto Antal je zabeležio da je plava boja kljuna mužjaka uočljiva samo u junu i julu, u doba gnežđenja. Posle obaranja plava boja kljuna se izgubi za nekoliko dana i postaje tamnosiva. Primetio je da se na Slanom kopovu plavokljune patke (mužjaci) preko dana zadržavaju na otvorenoj vodi, a isto su činile i ženke kada su već imale mlade. Uveče ženke sa mladima sklanjale su se u gustu trsku, dok su mužjaci često proveli noć na otvorenoj vodi gde su i spavali. Mladi najviše liče na ženke. Dok su plavokljune patke mlade, nisu sposobne da duboko rone, i samo kratko se zadržavaju pod vodom. *Antal* je više puta merio vreme koliko dugo se odrasli zadržavaju pod vodom. Po njemu između dva ronjenja prođe 1,5-2 minuta.

Plavokljune patke su se nastanile na Slanom kopovu samo onda kada je nivo vode bio dovoljno visok da bi delimično poplavo priobalnu trsku, gde su tada postojali uslovi za gnežđenje. Oba roditelja leže na jajima. Ne prave velika gnezda, koja su uvek smeštena u gus-toj trsci, bliže vodi, pored male čistine, otvorene vodene površine. Kad osećaju opasnost, napuštaju gnezdo i nestanu pod vodom. U blizini gnezda redovno se nalazi i gnezdo crnovratog gnjurca (*Podiceps nigricollis*). *Antal* je često vidao plavokljune patke u društvu crnovratih gnjuraca na otvorenoj vodi.

Antal je opisao jaja, koja su velika u odnosu na telo ženke, svetlozelenkaste boje, sa neravnom površinom. Veličina jaja na osnovu prikupljenog legla 22.06.1961. su: 71,8 x 51,9 mm, 68,1 x 51,9 mm i 67,6 x 50,6 mm. Iz jedne oborene ženke 13.06.1959. *Antal* je izvadio jaje veličine: 68 x 51,2 mm.

Zabeležio je ženke sa 4-8 mladih, to su dakle i moguća najveća legla. Posmatrao je da se hrane vodenim insektima, račićima, puževima i vodenim biljkama. U najvećem jatu posmatranih na Slano kopovo je bilo 19 primeraka.

U proleće na Slano kopovo prvi primerci stižu odnosno stizale su sa zimovališta u aprilu ili ponekad već krajem marta (Tabela 1.), odselile su se u septembru i oktobru.

Slika 2. Plavokljuna patka (*Oxyura leucocephala*) ulovljena kod Novog Kneževca
Figure 2. White-headed Duck (*Oxyura leucocephala*), hunted near Novi Kneževac

NOVI PODACI O POJAVI PLAVOKLJUNE PATKE

Na Slanom kopovu 20.05.1984. Stevan Petrović je video jedan par kako leti nisko iznad vode i jednu ženku kako pliva uz priobalnu trsku jezera.

U novije vreme plavokljuna patka redovno se viđa u malom broju na jesenjoj seobi na Paličkom jezeru gde se pojedini primerci zadržavaju i do proleća. Hulo (1990) je u 1982. i 1986. godini u decembru video jednu ženku i jedan par na Paličkom jezeru. U 1989. godini u novembru se pojavila jedna ženka, a 1990. godine od 18. februara do 12. marta se tu zadržavao jedan mužjak. U 1992. godini 11. februara je video jednu ženku.

U Novom Kneževcu krajem oktobra 1993. ulovjen je na Tisi jedan mladi primerak plavokljune patke (Sl. 1.). Ta ptica je preparirana i nalazi u privatnoj kolekciji u Novom Kneževcu.

Ovi noviji podaci nam govore da plavokljuna patka nije definitivno nestala sa Vojvodanskih terena i da ima šansi da u dogledno vreme ponovo postane njena gnezdarica.

Tabela 1. Nalaz plavokljune patke (*Oxyura leucocephala*) u Vojvodini. (m = mužjak, ž = ženka, ZZPS = Zavod za zaštitu prirode Srbije u Novom Sadu).

Table 1. Finding of Whit-headed Duck in Vojvodina (m = male, ž = female, ZZPS = The Institute for Nature Conservation of Serbia in Novi Sad)

br.	datum	UTM	mesto	autor
1.	-	CR 55	Doroslovo	Schenk, 1918
2.	-	DQ 58	Opovo	Schenk, 1918
3.	08.03.1895.	DQ 95	Kovin	Marčetić, 1956
4.	14.03.1901.	DQ 95	Kovin	Marčetić, 1956
5.	10.01.1904.	CR 94	Vrbas (Överbász)	Hirtz, 1936
6.	25.03.1910.	DQ 70	Pančevački rit - nije sigurno	Nagy, 1921
7.	19.03.1924.	CR 94	Vrbas (Överbász)	Warga, 1927
8.	18.10.1931.	DS 10	Ludaško j. (Šupljačko j.)	Matvejev, 1950
9.	26.07.1934.	DS 10	Ludaško j. 1 m i 1 ž	Marčetić, 1956
10.	11.04.1935.	DS 10	Ludaško j.	Čornai - beleške
11.	- - 04.1935.	DS 10	Ludaško j. 1 m i 2 ž	Čornai - beleške
12.	27.04.1935.	DS 10	Ludaško j. 2 m	Čornai - beleške
13.	16.05.1935.	DS 10	Ludaško j. 1 m	Čornai - beleške
14.	28.05.1935.	DS 10	Ludaško j. 2 m	Čorani - beleške
15.	08.06.1935.	DS 10	Ludaško j.	Hirtz, 1936
16.	02.11.1935.	DR 28	Senta 2 m i 2 ž na mrtvoj Tisi	Čornai - beleške
17.	04.03.1936.	DS 10	Ludaško j.	Čornai - beleške
18.	11.03.1936.	DS 10	Ludaško j. 3 m i 3 ž	Čornai - beleške
19.	- 07.1936.	DS 00	Paličko j. 1 m ulov.	Čornai, 1937
20.	11.04.1937.	DR 28	Senta	Marčetić, 1956
21.	- 12.1937.	DS 00	Paličko j. 1 ulov.	Čornai, 1938
22.	leto 1938.	DS 10	Ludaško j. gnezdi	Marčetić, 1956
23.	08.06.1945.	DS 10	Ludaško j.	Marčetić, 1956
24.	16.06.1947.	DS 10	Ludaško j. 1 ž i 7 juv.	Marčetić, 1956
25.	05.07.1947.	DS 10	Ludaško j.	Marčetić, 1956
26.	03.05.1948.	DS 00	Paličko j. 1 m ulov.	ZZPS inv. br. 943
27.	09.04.1953.	DR 35	Slano kopovo (Slana) 3 m i 4 ž	Antal - beleške
28.	02.05.1953.	DR 35	Slano kopovo 3 m i 4 ž	Antal - beleške
29.	23.05.1953.	DR 35	Slano kopovo 3 m i 3 ž	Antal - beleške

30.	04.06.1953.	DR 35	Slano kopovo 3 m	Antal - beleške
31.	18.06.1953.	DR 35	Slano kopovo 3 m	Antal - beleške
32.	03.07.1953.	DR 35	Slano kopovo 3 m, 1 ž i 4 juv.	Antal - beleške
33.	11.08.1953.	DR 35	Slano kopovo 8 prim.	Antal - beleške
34.	02.05.1954.	DR 35	Slano kopovo 7 m i 5 ž	Antal - beleške
35.	09.05.1954.	DR 35	Slano kopovo 7 m i 5 ž	Antal - beleške
36.	23.05.1954.	DR 35	Slano kopovo 5 m i 3 ž	Antal - beleške
37.	05.06.1954.	DR 35	Slano kopovo 5 m	Antal - beleške
38.	18.06.1954.	DR 35	Slano kopovo 5 m	Antal - beleške
39.	01.07.1954.	DR 35	Slano kopovo 3 ž	Antal - beleške
40.	17.08.1954.	DR 35	Slano kopovo 3 ž	Antal - beleške
41.	06.09.1954.	DR 35	Slano kopovo 3 m i 8 juv.	Antal - beleške
42.	29.06.1955.	DR 35	Slano kopovo 6 m i 4 ž	Antal - beleške
43.	08.05.1955.	DR 35	Slano kopovo 11 m i 4 ž	Antal - beleške
44.	29.05.1955.	DR 35	Slano kopovo 7 m i 2 ž	Antal - beleške
45.	07.06.1955.	DR 35	Slano kopovo 7 m	Antal - beleške
46.	24.07.1955.	DR 35	Slano kopovo 7 m	Antal - beleške
47.	06.08.1955.	DR 35	Slano kopovo 5 m	Antal - beleške
48.	11.08.1955.	DR 35	Slano kopovo 19 prim.	Antal - beleške
49.	08.09.1955.	DR 35	Slano kopovo 19 prim.	Antal - beleške
50.	22.10.1955.	DR 35	Slano kopovo 11 prim.	Antal - beleške
51.	28.04.1956.	DR 35	Slano kopovo 5 m i 4 ž	Marč. et Ant., 1961
52.	08.05.1956.	DR 35	Slano kopovo 5 m i 4 ž	Marč. et Ant., 1961
53.	02.06.1956.	DR 35	Slano kopovo 5 m i 4 ž	Marč. et Ant., 1961
54.	08.06.1956.	DR 35	Slano kopovo 5 m	Marč. et Ant., 1961
55.	22.06.1956.	DR 35	Slano kopovo 5 m	Marč. et Ant., 1961
56.	17.07.1956.	DR 35	Slano kopovo 5 m, 1 ž i 5 juv.	Marč. et Ant., 1961
57.	06.09.1956.	DR 35	Slano kopovo 5 m	Marč. et Ant., 1961
58.	11.09.1956.	DR 35	Slano kopovo 19 prim.	Marč. et Ant., 1961
59.	02.10.1956.	DR 35	Slano kopovo 15 prim.	Marč. et Ant., 1961
60.	03.05.1957.	DR 35	Slano kopovo 5 m i 2 ž	Marč. et Ant., 1961
61.	17.05.1957.	DR 35	Slano kopovo 5 m i 2 ž	Marč. et Ant., 1961
62.	04.06.1957.	DR 35	Slano kopovo 5 m i 2 ž	Marč. et Ant., 1961
63.	23.06.1957.	DR 35	Slano kopovo 3 m	Marč. et Ant., 1961
64.	06.07.1957.	DR 35	Slano kopovo 3 m i 1 ž sa 6 juv.	Marč. et Ant., 1961
65.	09.08.1957.	DR 35	Slano kopovo 3 m i 2 ž	Marč. et Ant., 1961
66.	03.09.1957.	DR 35	Slano kopovo 11 prim.	Marč. et Ant., 1961
67.	06.10.1957.	DR 35	Slano kopovo 5 prim.	Marč. et Ant., 1961
68.	21.04.1958.	DR 35	Slano kopovo 3 m i 2 ž	Marč. et Ant., 1961
69.	03.05.1958.	DR 35	Slano kopovo 3 m i 2 ž	Marč. et Ant., 1961
70.	22.05.1958.	DR 35	Slano kopovo 3 m i 3 ž	Marč. et Ant., 1961
71.	08.06.1958.	DR 35	Slano kopovo 3 m i 3 ž	Marč. et Ant., 1961
72.	11.06.1958.	DR 35	Slano kopovo 3 m	Marč. et Ant., 1961
73.	18.06.1958.	DR 35	Slano kopovo 3 m i 3 ž	Marč. et Ant., 1961
74.	27.06.1958.	DR 35	Slano kopovo 3 m	Marč. et Ant., 1961
75.	27.06.1958.	DR 35	Slano kopovo 3 m	Marč. et Ant., 1961
76.	04.08.1958.	DR 35	Slano kopovo 3 m, 1 ž i 7 juv.	Marč. et Ant., 1961
77.	22.08.1958.	DR 35	Slano kopovo 3 m, 1 ž i 7 juv.	Marč. et Ant., 1961
78.	24.04.1959.	DR 35	Slano kopovo 3 m i 4 ž	Marč. et Ant., 1961
79.	26.04.1959.	DR 35	Slano kopovo 3 m i 4 ž	Antal - beleške
80.	03.05.1959.	DR 35	Slano kopovo 3 m i 4 ž	Antal - beleške

81.	04.05.1959.	DR 35	Slano kopovo 5 m i 6 ž	Marč. et Ant., 1961
82.	09.05.1959.	DR 35	Slano kopovo 2 prim.	Antal - beleške
83.	10.05.1959.	DR 35	Slano kopovo 5 prim.	Antal - beleške
84.	11.05.1959.	DR 35	Slano kopovo 2 prim.	Antal - beleške
85.	14.05.1959.	DR 35	Slano kopovo 2 prim.	Antal - beleške
86.	21.05.1959.	DR 35	Slano kopovo 2 prim. 1 ulov.	Antal - beleške
87.	28.05.1959.	DR 35	Slano kopovo 5m, 62 1 ulov.	Marč. et Ant., 1961
88.	30.05.1959.	DR 35	Slano kopovo 2 prim.	Antal - beleške
89.	03.06.1959.	DR 35	Slano kopovo 5 prim.	Antal - beleške
90.	11.06.1959.	DR 35	Slano kopovo 5 m	Marč. et Ant., 1961
91.	11.06.1959.	DR 34	Kumane - ostrvo RZZP	NS inv.br.426
92.	13.06.1959.	DR 35	Slano kopovo 6 prim 1 ž ulov	Antal - beleške
93.	18.06.1959.	DR 35	Slano kopovo 2 prim.	Antal - beleške
94.	24.06.1959.	DR 35	Slano kopovo 3 prim.	Antal - beleške
95.	01.07.1959.	DR 35	Slano kopovo 5 prim.	Antal - beleške
96.	11.07.1959.	DR 35	Slano kopovo 5 m, 3 ž 1 ž ulov	Antal - beleške
97.	22.07.1959.	DR 35	Slano kopovo 5 prim.	Antal - beleške
98.	20.08.1959.	DR 35	Slano kopovo 5m, 2 ž i 8 juv.	Marč. et Ant., 1961
99.	27.08.1959.	DR 35	Slano kopovo 1 ž i 8 juv.	Antal - beleške
100.	26.09.1959.	DR 35	Slano kopovo 14 ad. i 7 juv.	Marč. et Ant., 1961
101.	08.04.1960.	D5 35	Slano kopovo 2 m i 2 ž	Marč. et Ant., 1961
102.	28.04.1960.	DR 35	Slano kopovo 2 m i 4 ž	Marč. et Ant., 1961
103.	13.05.1960.	DR 35	Slano kopovo 2 m i 2 ž	Marč. et Ant., 1961
104.	20.05.1960.	DR 35	Slano kopovo 4 prim.	Antal - beleške
105.	21.05.1960.	DR 35	Slano kopovo 2m. 2 pr. ulov.	Antal - beleške
106.	25.05.1960.	DR 43	Melenci - Okanj bar 2 prim.	Antal - beleške
107.	26.05.1960.	DR 35	Slano kopovo samo mužjaci	Antal - beleške
108.	08.06.1960.	DR 35	Slano kopovo 1 ž sa 7 juv.	Antal - beleške
109.	09.06.1960.	DR 35	Slano kopovo 2 m	Marč. et Ant., 1961
110.	10.06.1960.	DR 35	Slano kopovo 1 ž sa 7 juv.	Antal - beleške
111.	16.06.1960.	DR 35	Slano kopovo 2m	Antal - beleške
112.	21.06.1960.	DR 35	Slano kopovo 2 m	Marč. et Ant., 1961
113.	02.07.1960.	DR 35	Slano kopovo 1m 1 ž i 7 juv.	Antal - beleške
114.	12.07.1960.	DR 35	Slano kopovo 2m 1 ž i 7 juv.	Marč. et Ant., 1961
115.	16.07.1960.	DR 35	Slano kopovo 2 m	Antal - beleške
116.	25.07.1960.	DR 35	Slano kopovo 1 ž i 8 juv.	Antal - beleške
117.	28.07.1960.	DR 35	Slano kopovo 2 m	Antal - beleške
118.	02.08.1960.	DR 35	Slano kopovo 2 m	Marč. et Ant., 1961
119.	27.08.1960.	DR 35	Slano kopovo 5 ad. 6 juv.	Marč. et Ant., 1961
120.	04.09.1960.	DR 35	Slano kopovo 5 ad. 6 juv.	Marč. et Ant., 1961
121.	15.09.1960.	DR 35	Slano kopovo 4 ad. 5 juv.	Marč. et Ant., 1961
122.	26.09.1960.	DR 35	Slano kopovo 5 juv.	Marč. et Ant., 1961
123.	05.04.1961.	DR 35	Slano kopovo 2 m i 3 ž	Antal - beleške
124.	07.04.1961.	DR 35	Slano kopovo 2 m i 3 ž	Marč. et Ant., 1961
125.	18.04.1961.	DR 35	Slano kopovo 2 m i 2 ž	Marč. et Ant., 1961
126.	03.05.1961.	DR 35	Slano kopovo 1 m 1 ž	Marč. et Ant., 1961
127.	05.05.1961.	DR 35	Slano kopovo 1 m i 1 ž	Marč. et Ant., 1961
128.	11.05.1961.	DR 35	Slano kopovo 1 m i 2 ž	Antal - beleške
129.	14.05.1961.	DR 35	Slano kopovo 1 m i 1 ž	Marč. et Ant., 1961
130.	18.05.1961.	DR 35	Slano kopovo 2 m i 2 ž	Marč. et Ant., 1961
131.	25.05.1961.	DR 35	Slano kopovo 2 m i 3 ž	Marč. et Ant., 1961

132.	02.06.1961.	DR 35	Slano kopovo 3 m i 2 ž	Marč. et Ant., 1961
133.	07.06.1961.	DR 35	Slano kopovo 3 m	Marč. et Ant., 1961
134.	08.06.1961.	DR 35	Slano kopovo 2 prim.	Antal - beleške
135.	14.06.1961.	DR 35	Slano kopovo 5 prim.	Antal - beleške
136.	16.06.1961.	DR 35	Slano kopovo 3 m	Marč. et Ant., 1961
137.	22.06.1961.	DR 35	Slano kopovo 5 pr. 3 jajeta	Antal - beleške
138.	24.06.1961.	DR 35	Slano kopovo 5 m	Marč. et Ant., 1961
139.	30.06.1961.	DR 35	Slano kopovo 5 m i 1 ž	Marč. et Ant., 1961
140.	05.07.1961.	DR 35	Slano kopovo 5 m	Marč. et Ant., 1961
141.	08.07.1961.	DR 35	Slano kopovo 5 m	Marč. et Ant., 1961
142.	14.08.1961.	DR 35	Slano kopovo 5 m	Antal - beleške
143.	20.07.1961.	DR 35	Slano kopovo 3 m i 2 ulov.	Marč. et Ant., 1961
144.	21.07.1961.	DR 35	Slano kopovo 5 m	Antal - beleške
145.	26.07.1961.	DR 35	Slano kopovo 3 m	Marč. et Ant., 1961
146.	28.07.1961.	DR 35	Slano kopovo 3 m	Antal - beleške
147.	04.08.1961.	DR 35	Slano kopovo 3 pr.	Antal - beleške
148.	11.08.1961.	DR 35	Slano kopovo 3 pr.	Antal - beleške
149.	01.09.1961.	DR 35	Slano kopovo 4 m i 1 ž sa 4 juv.	Marč. et Ant., 1961
150.	08.09.1961.	DR 35	Slano kopovo 2 m i 1 ž sa 4 juv.	Marč. et Ant., 1961
151.	15.06.1962.	DR 35	Slano kopovo 1 ž sa 5 juv.	Marč. et Ant., 1961
152.	16.06.1962.	DR 35	Slano kopovo 1 ž sa 5 juv.	Marč. et Ant., 1961
153.	28.06.1962.	DR 35	Slano kopovo 1 m	Antal - beleške
154.	05.07.1962.	DR 35	Slano kopovo 1 ž sa 5 juv.	Antal - beleške
155.	09.10.1963.	DR 35	Slano kopovo 6 m i 5 ž	Antal - beleške
156.	16.10.1963.	DR 35	Slano kopovo 11 pr.	Antal - beleške
157.	24.10.1963.	DR 35	Slano kopovo 11 pr.	Antal - beleške
158.	28.10.1963.	DR 35	Slano kopovo 11 pr.	Antal - beleške
159.	31.03.1965.	DR 35	Slano kopovo 3 pr.	Antal - beleške
160.	18.04.1965.	DR 35	Slano kopovo 4 pr.	Antal - beleške
161.	26.08.1966.	DR 35	Slano kopovo 5 pr.	Antal - beleške
162.	09.08.1967.	DR 35	Slano kopovo 2 m i 2 ž	Antal - beleške
163.	23.08.1967.	DR 35	Slano kopovo 2 pr.	Antal - beleške
164.	02.05.1969.	DR 32	Kod Tarača 11 pr.	Antal - beleške
165.	03.05.1969.	DR 35	Slano kopovo 2 m i 4 ž	Antal - beleške
166.	03.06.1969.	DR 35	Slano kopovo 6 pr.	Antal - beleške
167.	28.09.1974.	DR 35	Slano kopovo 3 pr.	Antal - beleške
168.	01.12.1982.	DS 00	Paličko j. 1 ž	Hulo, 1990
169.	20.05.1984.	DR 35	Slano kopovo 2 ž i 1 m	Petrović - beleške
170.	20.12.1986.	DS 00	Paličko j. 1 m i 1 ž	Hulo, 1990
171.	26.11.1989.	DS 00	Paličko j. 1 ž	Hulo, 1990
172.	18.02.1990.	DS 00	Paličko j. 1 m	Hulo, 1990
173.	11.02.1992.	DS 00	Paličko j. 1 ž	Hulo - beleške
174.	10.1993.	DR 39	Novi Kneževac, na Tisi 1 ulov.	Gergelj - beleške

ZAKLJUČAK

Plavokljuna patka se redovno gnezdila u Bačkoj na Ludaškom i na Paličkom jezeru (beleške Čornai-a) i u Banatu na Slanom kopovu (Antalovi zapisi). Zadnji nalaz sa Ludaškog jezera potiče iz 1947, a nekoliko kilometara zapadnije, na Paličkom jezeru još maja 1948. godine su ulovili jedan primerak. Na Paličkom jezeru u ovoj deceniji plavokljune patke se redovno pojavljuju na seobi i zimovanju.

U proleće najranije su stizale već početkom marta, a najduže se zadržavale do kraja oktobra. U drugoj polovini maja ženke su nosile prva jaja, dok su u junu često vidani samo mužjaci. Ženke su izvodile prve mlade početkom juna, a najviše ih je zabeleženo 10 sa jednom ženkom. Najveći broj primeraka u proleće je zabeležen 08.05.1955., (11 mužjaka i 4 ženke). Najveće jato od 19 odraslih i mladih primeraka, *Antal* je video na Slanom kopovu u avgustu i septembru 1955. godine. Nikad nije našao više od 6 ženki u proleće, i to je verovatno tada bio maksimalni broj gnezdećih parova. Poslednji podaci o gneždenju sa Slanog kopova potiču iz 1962. godine.

Antal i drugi lovci su na Slanom kopovu ubili najmanje 11 primeraka, što je za malu i osetljivu populaciju bilo nenadoknativ gubitak. Osim preteranog lova i promene klimatskih uslova, takode su i uzastopne sušne godine doprinele potpunom nestajanju poslednje gnezdeće populacije plavokljunih pataka iz srednje Evrope.

Noviji podaci iz perioda novembar-decembar i februar-mart nam govore da se plavokljune patke, istina u malom broju ali redovno, pojavljuju u Vojvodini na zimovanju sa ostalim vrstama pataka. Ova pojava nas ohrabruje i uverava u mogućnost da bi plavokljuna patka mogla ponovo postati gnezdarica Vojvodine.

Zahvaljujemo se Jožefu Mikuški na svestranoj pomoći pri sakupljanju podataka za pisanje ovog rada.

LITERATURA - REFERENCES

Antal, L., Fernbach, J., Mikuska, J., Pelle, I., Szlivka, L. (1971): *Namenverzeichnis der Vögel der Autonomen Provinz Vojvodina*. *Larus*, XXIII. p. 72 -121.

Crump, S., et al. (ed.) (1977): *The birds of the Western Palearctic*. Vol 1., Oxford

Čornai, R. (1937): Iz ornitologije, O ovogodišnjoj prolećnoj vuči - ukraško. *Lovački Glasnik*, XVI (6 - 8). p. 195-197, Novi Sad.

Čornai, R. (1938): Ptičji svet Vojvodine. U zimi 1937 - 38. *Lovački Glasnik*, XVII (5 - 6). p. 155-159, Novi Sad.

Čornai, R. (1947): *Madártani hírek a Bácskából - Ornithological news from the Bácska*. *Aquila*, 51-54. p. 173 - 196.

Hirtz, M. (1936): *Kritische Beiträge zur Kenntnis der Vogelwelt Jugoslaviens*. *Glasnik Hrvatskog Prirodoslovnog Društva*, XLI - VLVIII: 161 - 230.

Hudo, I. (1990): Podaci o nekim ptičjim vrstama u Vojvodini. *Ciconia*, 2. p. 88-90.

Marčetić, M. (1956): Analiza dosadašnjih podataka o pojavi Anserina i Anatida na teritoriji Vojvodine. Rad vojvođanskih muzeja 5: 91 - 111, Novi Sad.

Marčetić, M., Antal, L. (1961): Ornitološke retkosti na slanim terenima Banata. Rad vojvođanskih muzeja, 10. p. 176 -190, Novi Sad.

Makatsch, W. (1976): Die Eier der Vogel Europas, Bd. 1., Neumann Verlag, Berlin.

Matvejev, S. D. (1950): Rasprostranjene i život ptica u Srbiji (Ornithogeographia Serbica). Srpska Akademija Nauka, Posebna izdanja, knjiga CLXI, Institut za ekologiju i biogeografiju, knjiga 3, Beograd.

Molnár, L. (1988): Kékesörű réce (*Oxyura leucocephala*) in: Haraszthy, L. (ed.): Magyarországi madárrendjei, Natura, Budapest, p. 45-46.

Nagy, J. (1921): Die Vögelwelt des Grosses Riedes von Pancsova. Aquila, XXVII. p. 48-84.

Schenk, J. (1918): Fauna Regni Hungariae. Aves, Regia Societas Scientiarum Naturalium Hungarica, pp. 1 -114, Budapest.

Schmidt, E. (1967): Die Ruderente im Karpatenbecken. Anzeiger Orn. Ces. Bayern 8. p. 123-128.

Šot, J., Dimitrijević, S. (1974): Prilog poznavanju ornitofaune Vojvodine (*Gaviiformes*, *Podicipediformes*, *Pelecaniformes*, *Ciconiformes*, *Anseriformes* zapadnog dela Banata). Zbornik za prirodne nauke, Matice Srpska, Novi Sad.

Warga, K. (1927): Madárvonulási adatok. Aquila, XXXII - XXXIII. p. 66-127.

Author's addresses:

Jožef Gergelj, 24000 Senta, Ady Endre 24/a

Išvan Hulo, 24000 Subotica, Kireška 3.

Stevan Petrović, 21217 B. Gradište, I. Milutinovića 12.

Gnežđenje malog kormorana (*Phalacrocorax pygmaeus*) na ribnjaku „Bečej“

Breeding of Pygmy Cormorant (*Phalacrocorax pygmaeus*) on the Bečej fishpond

Balog, I.

Primljeno (Accepted): 19.11.1996

Pygmy Cormorant breed on fishponds in increasingly numbers. On 24 July 1994 a Pygmy Cormorant nest was found with 3 nestlings in a mixed heron colony (Little Egret, Spoonbill, Grey Heron, Squacco Heron). This paper reviews occurrence and breeding of the species in the Voivodina

UVOD

Zadnjih decenija razna antropogena vodena staništa, kao što su ribnjaci, veštačka jezera i akumulacije, fabrički taložnici otpadne vode prehrambene industrije, taložnici stočnih farmi i slično, u sve većoj meri preuzimaju ulogu nekadašnjih prirodnih vodenih staništa, močvara i bara. Naročito na ribnjacima i taložnicima šećerana sve češće se pojavljuju i gnezde retke i ugrožene vrste ptica, koje ovde nalaze optimalne uslove za život (Puzović, 1995).

Takav je slučaj i sa malim kormoranom (*Phalacrocorax pygmaeus*) koga u zadnjim godinama sve češće beleže kao gnezdaricu na ribnjacima. Na primer u Mađarskoj navode njegovo redovno pojavljivanje na ribnjacima kao interesantnu pojavu (Molnár, 1988). Na ribnjaku Horubad, u istočnoj Mađarskoj, 1991. godine postala je redovna gnezdarica. U 1992. godini gnezdio se 4 - 5 pari, 1993. 2 - 3 para (Kovács, 1991, 1992, 1993), već 1994. godine broj gnezdećih parova se povećao na 7 - 8 (Konyhás et Kovács, 1994).

U Slovačkoj 1992. godine na ribnjaku, u prirodnom rezervatu Senne, u koloniji čapli se gnezdio jedan par. Povodom prvog gnežđenja u Slovačkoj Štefan Danko je napisao opširan rad o ovoj vrsti, u kome daje pregled stanja srednje - evropske populacije od sredine prošlog veka do danas. On primećuje da se u zadnjim godinama areal populacije širi i da u tome prvenstveno ulogu imaju ribnjaci koji pružaju povoljne uslove za život ovoj vrsti (Danko, 1994). Tome ide u prilog i podatak o gnežđenju malog kormorana na ribnjaku „Bečej“.

MALI KORMORAN U VOJVODINI

U Vojvodini na donjem toku Tise krajem prošlog i početkom ovog veka, mali kormoran se redovno gnezdio u velikim kolonijama. Najveća kolonija je bila na Obédskoj Bari, do tridesetih godina gnezdio se blizu 1000 pari svake sezone. Međutim zadnjih decenija beležimo samo malobrojno i sporadično gnežđenje (Molnár, 1988).

Nagy (1921) je u Pančevačkom ritu u periodu od 1904. do 1917. godine 10 puta obišao ogromna močvarna prostranstva u društvu Henrika Šenka (Schenk), u maju i junu više puta je beležio parove i pojedinačne primerke, najviše odraslih primeraka je video 5. maja 1913. godine: 12 primeraka. Pretpostavio je da se tu i gnezde, što se potvrdilo 1917. godine kada je

24. jula u jednom zamočvarenom delu rita (Očeš) u staroj trsci prebrojao oko sedamstotina mladih primeraka. On je zaključio da u godinama prvog svetskog rata namnožili su se mali kormorani zahvaljujući manjem uznemiravanju.

Lakatoš (1979) citira beleške Whala koji je zabeležio malog kormorana za Apatin 1931. na zimovanju, 1932. godine i 25.01.1934. kao zimski gost.

Čornai (1939) u Lovačkom Glasniku XVIII (8 - 10) piše: „...ističem podatak o malom vrancu opaženom 28. maja u Bačkom Gradištu, što je doista senzacionalan podatak, tim pre, što postoji sumnja da onde i gnezdi!“ On spominje nalaz iz 1940. godine, kada je 1. novembra u Vrbasu viđeno veliki broj malih kormorana (*Čornai*, 1940). U Njegovom ornitološkom dnevniku se nalazi više podataka o jesenjem i zimskom ulovu malog vranca u Bačkom Gradištu, ovi podaci većinom potiču od Vuje Markova: 20.01.1937, ulovljen jedan primerak, 31.12.1937, viđen jedan primerak, 04.01. i 27.12.1939. bilo je ulovljeno po jedan primerak. Kasnije u decembru 1952. godini viđeno je 4 primeraka. U Ečki na Belom jezeru 1955. godine gnezdio se 8 pari na vrbacima u neposrednoj blizini koloniji malih belih čaplji (*Čornai et al.*, 1958). Naredne godine 20.06.1956. u Perlezu *Čornai* je video tri primeraka.

Papović (1957) piše da od 1947. godine ponovo se gnezdi u malom broju (10 - 15 primeraka) na Obedskoj Bari u koloniji čaplji.

Szlivka (1963), za Obedsku baru spominje kao gnezdaricu barskih predela. Prvo gnezdo je našao 10.07.1956. godine na vrbi zajedno sa čapljama, u toj godini se gnezdio 7, naredne godine 5, a 1961. 3 para.

Antal et al. (1971) spominju da se gnezdi u malom broju u močvarama Obedske Bare, Čarske Bare i u Mladenovu. Navode da se jednom gnezdio u močvarama kod Pančeva (ovaj podatak smo citirali od Nagya). Po njima mali vranac se viđa od II do X meseca.

Ham (1972) je kod Ečke 28.11.1971. primetio dva primeraka koji su se spremali na noćenje u trsci.

Šoti (1973) u radu „Ekološke karakteristike ptica u Koviljskom ritu“ spominje malog kormorana kao sporadičnu vrstu na osnovu postojećih dermatoplastičnih preparata u Republičkom zavodu za zaštitu prirode odeljenje u Novom Sadu. Zbirka prepariranih ptica u zavodu sadrži pet primeraka (*Garovnikov*, 1988), jedna ženka je iz Koviljskog rita, bez datuma, ostali potiču iz juna 1955., dve su iz Perleza i dve sa Čarske bare.

Šoti i Dimitrijević (1974) registrovali su jato od 30 primeraka 22.11.1970. na ribnjaku „Ečka“, i dva primeraka 16.08. i 28.09.1971. na mrtvaji kod ušća Tise u Dunav.

U Katalogu faune Jugoslavije (IV/3 Ptice) autori (*Matvejev et Vasić*, 1973) spominju kao gnezdaricu za Vojvodinu, stim što van doba gneždenja može da se nađe i u ostalim delovima Srbije.

Pele et al. (1977) pišu da se mali kormoran „povremeno gnezdi u malom broju na većim močvarnim područjima u koloniji čaplji. Dana 06. 05. 1964. u koloniji čaplji na Čarskoj bari pronađeno je gnezdo sa dva jajeta (*Ham*, 1975).“

Jedan primerak je ulovljen 06.01.1996. u Beloj Crkvi. Lovci su u sumraku oborili jedan mladi primerak sa težinom od 750 grama, koji je predat za zbirku Zavoda za zaštitu prirode u Novom Sadu.

Mali kormoran redovno se gneždi u trouglu Dunava i Drave, u Kopačkom ritu (Mikuska et Majič, 1974., Mikuska et Pivar, 1980). Tokom postreproduktivnog lutanja pojavljuju se na Vojvođanskim ribnjacima.

MALI KORMORAN NA RIBNJAKU „BEČEJ“

Lukač (1992) redovno je vidao male kormorane na bečejskom ribnjaku u manjim grupama do 7 primeraka, ali gnežđenje nije zabeležio.

24.07.1994. godine u jezeru „Mladičnjak I“ u mešovitoj koloniji čaplji na jednoj vrbi u vodi nađeno je jedno gnezdo malog kormorana. Gnezdo je bilo napravljeno od tankih grana blizu stabla, na oko 2 metara visine. U gnezdu su nalazili (3 primeraka) već poodrasli mladunci. Kormorani su se gneždili u mešovitoj koloniji kašikara, sive čaplje, male bele čaplje, žute čaplje i gakova.

LITERATURA - REFERENCES

- Antal, L., Fernbach, J., Mikuska, J., Szilvka, L. (1971): Register of birds of the Autonomous Province of Vojvodina, *Larus*, 23. p. 69-118.
- Čornai, R. (1939): Iz ornitologije, Ornitološki podaci u 1939 godini, *Lovački Glasnik* XVII, (8-10), p. 237-241.
- Čornai, R. (1940): Iz ornitologije, Što je novo u ptičjem svetu Bačke? *Lovački Glasnik* XIX, (10-12), p. 255-258.
- Čornai, R., Šilvka, L., Antal, L. (1958): Adatok a Bácska és Bánát madárvilágához (Data to the ornithology of Batchka and Banat), *Aquila*, VXL, p. 225-239.
- Danko, Š. (1994): Occurance and Nesting of Pygmy Cormorant (*Phalacrocorax pygmaeus*) in the Slovak Republic and in neighbouring countries, *Aquila*, 101, p. 53-64.
- Garovnikov, B. (1988): Katalog zbirke ptica u Pokrajinskom zavodu za zaštitu prirode u Novom Sadu, *Glasnik pokr. zav. za zašt. prirode* (periodična izdanja) Br. 3. Novi Sad.
- Ham, I. (1972): Kasno zadržavanje vranca kašosera, *Phalacrocorax pygmaeus*, u Vojvodini, *Larus* 24, p. 164.
- Kovács, G. (1991): Kís kárókatona (*Phalacrocorax pygmaeus*) költése gémtelenen (Gnežđenje malog vranca u koloniji čaplji), *Madártani tájékoztató* 3-4, p. 30.
- Kovács, G. (1992): 1992-es fészkelési adatok a Hortobágyról (Podaci o gnežđenju sa Hortobágya iz 1992. godine), *Madártani tájékoztató*, 2, p. 11-12.
- Kovács, G. (1993): 1993-as fészkelési adatok a Hortobágyról, *Madártani tájékoztató*, 2, p. 29-31.
- Kovács, G. (1994): 1994-es fészkelési adatok a Hortobágyról és környékéről, *Madártani tájékoztató*, 2, p. 9-11.
- Lakatoš, J. (1979): Ptice Apatina, NIU „Glas komune“, Apatin.

Lukač, Š. (1992): Ornitofauna ribnjaka „Bečej“, Ciconia, 4. p. 4-27.

Mikuska, J. Majić, J. (1974): A kis kárókatona *Phalacrocorax pygmaeus* fészkelése a Kopácsi - tavon Jugoszláviában (Gneždenje malog vranca na Kopačkom jezeru u Jugoslaviji), Aquila, 78-79. p. 181-183.

Mikuska, J., Pivar, G. (1980): Vranac kaloser (*Phalacrocorax pygmaeus*) u specijalnom zoološkom rezervatu „Kopački rit“, Larus, 31-32. p. 351-356.

Nagy, J. (1921): Madáratni vizsgálatok a Pancsovai Nagyrétből (Ornitološka istraživanja iz Pačevačkog rita), Aquila 28. p. 48-78.

Pelle, L., Ham, I., Račajski, J., Gavrilov, T. (1977): Pregled gnezdarica Vojvodine, Larus, 29-30. p. 171-197.

Popović, J. (1957): Biološka ispitivanja ptičjih kolonija na Obedskoj Bari, Zbornik za prirodne nauke, Matica Srpska, Novi Sad.

Puzović, S. (1995): Šećeranske bare vraćaju život, Trag, Novi Sad god. VI br. 16. p. 6-7.

Šoti, J. (1973): Ekološke karakteristike ptica u Koviljskom ritu, Zbornik radova Prirodno - matematičkog fakulteta - Univerzitet u Novom Sadu, Knjiga 3.

Šoti, J., Dimitrijević, S. (1974): Prilog poznavanju ornitofaune Vojvodine (*Gaviiformes*, *Podicipediformes*, *Ciconiiformes*, *Anseriformes* zapadnog dela Banata), Zbornik za prirodne nauke, Matica Srpska, Novi Sad.

Szlivka, L. (1963): Prilog ornitofauni Obedske bare i bliže okoline, Larus, 15. p. 100-126.

Author's address: Istvan Balog, 21235 Temerin, Lenjinova 196.

Gnežđenje crne rode (*Ciconia nigra*) kod Bačkog Brega u gornjem Podunavlju

Breeding of Black Stork (*Ciconia nigra*) in the Breski forest, near Bački Breg

Tucakov, M.

Primljeno (Accepted): 05.12.1996.

One Black Stork pair bred in the Breski forest between 1992 and 1996. Annually breeding success was between 1-3 fledglings. An other nest was found in the Karapandža forest also.

Praćenje gnežđenja crnili roda *Ciconia nigra* u šumi kod Bačkog Brega u Gornjem Podunavlju je vršeno u periodu 1992-1996. Rad se odvijao u Breškoj šumi, istočno od Bačkog Brega, koja je udaljena oko 2 km od naselja (UTM-CR 48). Šuma je uglavnom sastavljena od hrasta lužnjaka i cera, različite starosti. Asfaltnim putem šuma je podeljena na dva dela. Tokom letnjeg perioda je praćeno gnežđenje *Ciconia nigra*, dok je tokom zimskih meseci kada nema lišća na drveću vršeno pretraživanje šume u cilju nalaženja gnezda.

1992: U južnom delu Breške šume na lokalitetu „Kod prvog maja“, krajem juna je pronađeno aktivno gnezdo u kome su bile 3 mlade ptice. Dve odrasle ptice su u letu iznad tog lokaliteta posmatrane 11.04.1992. Tokom daljeg praćenja utvrđeno je da su sva 3 mladunca uspešno izletela iz gnezda. Gnezdo se nalazilo u starom delu šume, na hrastu lužnjaku, na visini od oko 15 metara.

1993: Gnezdo iz prethodne godine nije zauzeto od strane roda, niti neke druge vrste, iako je ostalo očuvano a okolina neuzmeniravana od strane čoveka. Početkom maja je u severnom delu šume (lok. „Debela šuma“) pronađeno novo gnezdo na kome se nalazio par *Ciconia nigra*. Gnezdo je na starom hrastu lužnjaku, na 12-13 metara visine. Novo gnezdo je od napuštenog iz 1992. udaljeno oko 300-400 metara na severozapad. Tokom 03.05.1993. se u okolini pojavio još 1 jedan primerak, ali ga kasnije nije bilo. U aktivnom gnezdu je othranjena do izletanja samo 1 mlada roda.

1994: U gnezdu na lokalitetu „Debela šuma“ je opet othranjen samo 1 mladunac. Gnezdo na južnom delu je ostalo prazno.

1995: U gnezdu na lokalitetu „Debela šuma“ je othranjeno 2 mladunca, dok je gnezdo na južnom delu opet ostalo prazno.

1996: Gnezdo u „Debeloj šumi“ je bilo zauzeto od strane para, ali zbog neredovnog praćenja nije utvrđen broj izletelih mladunaca. Staro gnezdo je i dalje prazno. Krajem avgusta je posmatrano još jedno gnezdo, ali u šumi Karapandža u delu koji je okrenut ka severu, 6 km od Bačkog Brega. Gnezdo je na staroj beloj topoli u okviru hrastove šume, na visini od oko 17 m. Ptice su već bile završile gnežđenje, ali je mesni šumar saopštio da je 1996. u njemu odgajeno 3 mlade rode, od kojih su 2 preživele, a 1 je uginula nekoliko dana nakon izletanja iz gnezda, tako što se zaplela u žice dalekovoda. Na području Karapandže crne rode su vidane i ranijih godina, a 1 primerak u preletu je posmatran i 30.07.1993. iznad Bajskog kanala. Tu se verovatno gnezdi više parova, ali šuma još nije detaljno istražena.

Interesantno gnežđenje riđovratog gnjurca

(*Podiceps griseigena*) kod Bečeja

Unusual nesting of Red-necked Grebe (*Podiceps griseigena*) near Bece

Mikalački, V.

Primljeno (Accepted): 09.07.1996.

In a marshy area of the Dumbé-Tisa-Dumbé channel a Red-necked Grebe nest was found on 4 May 1995. The nest was only in a short distance, some 2 meters, from a sluice where people moved regularly. On 28 June the female led 3 chicks.

UVOD

Riđovrati gnjurac (*Podiceps griseigena*) je veoma retka, malobrojna i ugrožena gnezdarica vodenih staništa Vojvodine. U okolini Bečeja u zadnjih 6 godina nije zabeležen, čak ni na ribnjaku „Bečej“, na kom je registrovano 160 vrsta ptica (Lukač et al., 1992).

14.05.1995. godine na zabarenom i proširenom delu kanala DTD u Bečeju, otkriveno je gnežđenje jednog para. Mikrolokalitet na kome je otkriveno gnezdo zapravo je rukavac kanala koji više nije u plovidbenoj funkciji (zbog zatvaranja stare prevođnice za brodove). Rukavac je smešten neposredno kraj gradskog naselja. On je širine oko 200 m i dužine oko 700 m. Dubina nigde ne prelazi više od 2 m. To je tipično barsko stanište sa bogatom barskom vegetacijom. Iako se na ovoj mikrolokaciji ne odvija plovidbeni saobraćaj, ono je i dalje mnogo uznemiravano od strane ribolovaca i radnika na vodenim objektima u blizini.

Na interesantnost ovog gnežđenja najviše ukazuje smeštaj gnezda. Mužjak i ženka napravili su ploveće gnezdo u trscaku na svega 2 metra od vodenog objekta za regulisanje nivoa vode kanala. Ono je smešteno kraj ogromnog sistema cevi za odvod vode i mulja.

REZULTATI I DISKUSIJA

Prvo posmatranje je izvršeno 14.05.1995. godine kad su mužjak i ženka vukli gradju za gnezdo. Istog dana pronađeno je i gnezdo u kome se nalazilo jedno jaje, i ako su roditelji još nabacivali gradju na gnezdo. 20.05.1995. godine obideno je gnezdo, ženka je ležala na jajima (nisu izbrojana) dok se mužjak nije vidao. Kasnije, 28.06.1995. godine zabeleženi su i mladunci (3 juv.pr.). Porodica je bila zajedno, roditelji su donosili mladima hranu. 12.08.1995. zabeležen je samo jedan od roditelja i dve skoro potpuno odrasle mlade ptice.

Postavlja se pitanje prilagodljivosti ove vrste na pogoršane stanišne uslove kakvi su vladali na ovom lokalitetu kod Bečeja. I pored brojnog prisustva ljudi i njihovih aktivnosti kao i relativne zagađenosti vodotoka, riđoglavi gnjurac je ipak uspešno izveo gnežđenje. To znači da su neki drugi faktori u prirodi važniji za njegovo prisustvo ili odsustvo na nekom području.

LITERATURA - REFERENCE

Lukač, Š., Lukač, A. (1992). Ornitofauna ribnjaka „Bečej“. Ciconia, 4, p. 4-27.

Author's address: Velimir Mikalački, 21220 Stari Bečej, Sindelićeva 3.

Pregled ptica iz reda *Anseriformes* na širem području Kragujevca u Šumadiji

Anseriformes fauna of Kragujevac area, Sumadija

Marinković, Đ.

Primljeno (Accepted): 18.06.1996.

This paper provides data on 17 species of the order Anseriformes, 10 of them is noted from the area at first time. Most frequent species is Mallard (Anas platyrhynchos), mainly during migration, however, it is the only species breeding in the area.

UVOD

Istraživanja ornitofaune srednje Šumadije ranije nisu vršena u većem obimu, tako da je od posebnog značaja iznošenje novih rezultata rada u periodu 1970-1990. Ovaj prilog obraduje ptice iz reda Anseriformes. U Jugoslaviji je do sada registrovano 35 vrsta iz ovog reda (Matvejev & Vasić, 1973), a na području srednje Šumadije je ovim pregledom obuhvaćeno 17 vrsta. Pošto je do sada u literaturi pominjano svega 7 vrsta za ovaj region (P.L., 1929; Matvejev, 1938, 1950), znači da se daju informacije o novih 10 vrsta. Najčešća ptica iz ovog reda je *A. platyrhynchos*, naročito tokom migracija, a ona je ujedno i jedina savremena gnezdarica. Sve ostale su prolaznice ili sporadične zimovalice, a neke od njih imaju epitet iščezlih gnezdarica.

KRATAK OPIS PODRUČJA

Slika 1. Močvara Jarkovi kod Kragujevca

Figure 1. Marsh Jarkovi near Kragujevac

Nizijski deo područja srednje Šumadije oko Kragujevca nalazi se uz reku Lepenicu (UTM-DP97) koja izvire na Gledičkim planinama, zatim oko Grošnice (UTM-DP86,96) i Ždraljičke reke (UTM-DP96). Najveća vodena akumulacija je izgrađena kod sela Grošnica u periodu 1931-37. i duga je 1750 m (UTM-DP96). Još jedna manja akumulacija izgrađena kasnije u brdskim krajevima kod sela Dulana, duga oko 350 m (UTM-DP95). U samom Kragujevcu, u spomen parku, izgrađena je akumulacija 1966. na Sušičkom potoku, u dužini od 1350 m (UTM-DP97). Jezero je klinastog oblika, sa branom širine 350 m i dubinom kod nje 25 m. U gornjem delu jezera se vremenom formirala makrofitska vegetacija. Jezero Bubaň se nalazi kod pogona automobilske industrije i nastalo je pre nekoliko decenija vađenjem zemlje za pravljenje cigala (UTM-DP97). Tu se formirala akumulacija površine 6 ha. Obalna zona je obrasla vegetacijom trske i ševara, a prosečna dubina je oko 1,5 m. Močvara Jarkovi se nalazi kod Zavoda za stna žita uz Kragujevac (UTM-DP97). Dobrim delom je obrasla ševarom i trskom, sa dubinom od oko 1 m, a površina joj je 20 ha. Sve vodene akumulacije su porobljene, i pod jakim antropogenim uticajem.

Nivo vode na pomenutim akumulacijama je promenljiv. U proleće i jesen, najviše vode ima u močvari Jarkovi. Vodotokovi reka i potoka su uglavnom regulisani, pa se voda ne izliva iz korita pri većim nivoima. Poznato je da je voda Lepenice, koja protiče kroz centar Kragujevca veoma zagađena, jer predstavlja kolektor grada, a rešenje tog problema se očekuje izgradnjom fabrike za prečišćavanje voda kod sela Cvetojevaca.

MATERIJAL I METODE

Proučavanje ptica iz grupe *Anseriformes* je vršeno u periodu 1970-1990. U tom periodu je ostvareno ukupno 1314 terenskih izlazaka, pre svega u prepodnevnom satima, na sve značajnije lokalitete u šireći regionu Kragujevca. Osim posmatranja, vršeno je anketiranje lovaca i meštana, kao i pregledanje privatnih i školskih kolekcija prepariranih ptica.

SISTEMATSKI PREGLED VRSTA

Anser fabalis: Jedini podatak predstavlja preparirani primerak u Kragujevačkoj gimnaziji, a zabeleženo je samo da je ustréljena u okolini grada.

Anser albifrons: Usamljeni primerak, koji je delovao iscrpljeno, posmatran je na jezeru spomen parka 27. novembra 1980. U močvari Jarkovi jedna ptica je registrovana tokom celog dana 24. februara 1984.

Anser anser: Prvi podatak za okolinu Kragujevca daje Matvejev (1950) iz 14. februara 1940. kada je odstreljen mužjak. Stari lovci iz sela Maršića su pričali o njihovom zadržavanju na lokalitetu Bare u periodu 1930-40, u grupama od 8-10 pr. Jato od 15 ptica u preletu iznad Šumarica kod Kragujevca posmatrano rano izjutra 14. decembra 1980. Sredinom decembra 1984. oko Lepenca kod sela Petrovca se zadržavalo 2 pr. u večernjim satima.

Anas penelope: Posmatrana samo u martu mesecu na jezeru spomen parka i jednom na Bubaňu. Sva zadržavanja su bila jednodnevna. Pojedini primerci su nalaženi i zimi oko nezamrzlih voda. Posmatranja kod spomen parka: 10. mart 1980-3 pr.; 12. mart 1980-1; 08. mart 1981-15 i 15. mart 1981-1 pr. Na jezeru Bubaň 08. marta 1982. je bilo 2 mužjaka.

Anas strepera: Prvi podatak potiče od Matvejeva (1950) iz 11. februara 1940. kada je odstreljena ženka. Posmatrana je tokom seobe na jezeru spomen parka i u Jarkovima. Jednodnevna zadržavanja u Jarkovima su 10. marta 1981. (mužjak) i 12. marta 1986. (4 mužjaka). Na jezeru spomen parka: 03. marta 1980-10 primeraka; 01. novembra 1980-9; 28. novembra 1980-5 i 10. marta 1981-10 primeraka. Grupe su se zadržavale na sredini jezera i uglavnom je oko 60% ptica bilo mužjaci.

Anas crecca: Pojavljuje se redovno sa kraćim ili dužim zadržavanjem. Prvi ih pominje Matvejev (1938), kada je na blatima kod Brzana (UTM-EP08) posmatrao grupe od 10 primeraka od 27. marta do 03. aprila 1938. Na jezeru u spomen parku su beležene: 02. novembar 1979-7 pr.; 21. novembar 1979-4; 10. novembar 1981-6; 18. novembar 1981-4; 27. novembar 1981-4 i 08. mart 1982-24 ptice (Marinković, 1980, 1986). Pored Petrovačke reke je odstreljena zimi 1976. Zimi 1980-82. je posmatrana na jezeru Grošnica, a takođe na Lepenici 10. marta 1985. i Petrovačkoj reci 1986. Na Jarkovima je 15. marta 1985. bilo 10 primeraka od čega 6 mužjaka i 4 ženke. Jato od 15 pr. je zabeleženo 15. marta 1982.

Anas platyrhynchos: Prema Matjevju (1938) oko Kragujevca su 1938. prvi parovi vidani krajem februara dok je sredinom marta većina ptica bila u parovima, da bi sredinom aprila bilo usamljenih mužjaka što je značilo da ženke leže na jajima. Redovna je gnezdarica močvare Jarkovi, dok je ranije bila povremena gnezdarica jezera spomen parka, kao i jezera Bubanj. Na Bubnju se sigurno gnezдила 1970, 1974. i 1976, odakle je nestala uništavanjem gustog ševara i trske u obalnoj zoni. Na jezeru u spomen parku se gnezдила 1972, 1973 i 1975, odakle je takđe nestala skidanjem makrofitske vegetacije i opštim uređenjem jezera i okoline za kupanje. Na močvari Jarkovi se gnezdi više parova, gde je parenje posmatrano više puta tokom marta i aprila. U selu Petrovcu, pored Petrovačke reke, nađena je na gnežđenju u gustom ševaru krajem aprila 1975. Tokom seobe i zimi, pojavljuje se redovno na nezamrzlim vodama. Tokom više godina praćeno je zadržavanje ptica na jezeru spomen parka: 29. decembar 1979-6 primeraka; 05. mart 1980-2; 07. mart 1980-8; 18. oktobar 1980-8; 20. oktobar 1980-4; 24. oktobar 1980-1; 28. novembar 1980-2; 05. mart 1981-2; 07. mart 1981-8 i 04. mart 1982-4 primerka. Na lokalitetu Jarkovi je zabeleženo 10. marta 1982-10 i 01. aprila 1982-2 primerka. Na jezeru u Dulenu je 15. decembra 1981. bilo 2 primerka, a na akumulaciji u Grošnici 12. februara 1983. takode 2 primerka. Ptice su dosta uznemiravane od strane lovaca tako da se ni na jednoj vodenoj površini, koje su relativno male, ne može formirati veće jato i na duži period.

Anas acuta: Zabeležena je prvi put na reci Ždraljici u zimu 1928/29 kada je odstreljen jedan primerak (P. L., 1929). Pojavljuje se retko tokom seobe, a odstrelji se i neki primerak u lovu. Na jezeru spomen parka je registrovana 04. marta 1980.(4) i 15. marta 1981.(3). Na Lepencu je odstreljen mužjak 20. februara 1981, kod sela Jovanovca (Marinković, 1981).

Anas querquedula: Najbrojnija vrsta tokom migracija, pre svega tokom marta i oktobra. Pojavljuje se na svim vodenim površinama. Evidentirao ih je i Matvejev (1938), koji pominje velika jata tokom marta 1938. na blatima kod Brzana koja su brojala do 100 primeraka, a koja su se zadržala do 03. aprila. Već 15. aprila 1938. bilo je više parova nego grupa, što je sugerisalo o eventualnom gnežđenju. Na jezeru spomen parka je detaljno praćena prolećna seoba tokom 1980: 03. mart-1; 05. mart-18; 06. mart-70; 07. mart-15; 14. mart-8; 18. mart-15; 19. mart-3; 20. mart-15; 21. mart-5; 01. april-4; 03. april-6; 06. april-12; 07. april-15; 09. april-20 i 10. april-5 primeraka. Na močvari Jarkovi je tokom marta i aprila 1982. zabeleženo 67 primeraka od čega 31 ženka. Na spomen parku u 1982. je u aprilu bilo ukupno 163 primer-

ka, od čega čak 151 ženka. Na jezeru Bujanj je u oktobru 1982. bilo 52 primerka na jednodnevnom zadržavanju, od čega 34 mužjaka.

Anas clypeata: Prve podatke daje Matvejev (1938) koji je opazio manje jato 03. aprila 1938. i 15. aprila 1938. jedan par na blatu kod Brzana. Tokom 1937. na tom području je posmatrao jedno jato od 20. avgusta do jeseni. Oko Kragujevca se pojavljuje retko tokom seobe, a vrlo retko tokom zimskih meseci. Na jezeru spomen parka su zabeleženi sledeći datumi: 20. februar 1980-2 primerka; 22. februar 1980-10; 19. mart 1980-6; 14. novembar 1980-21 i 16. mart 1981-22 primerka. U jatima su preovladavale ženke. Na reci Lepenici jedan mužjak odstreljen 20. februara 1982.

Aythya ferina: Prvi put je zabeležena na reci Ždraljici u zimu 1928/29 (P. L., 1929). Na blatu kod Brzana 1937-38. Matvejev (1938) ih vidao u manjem broju i to pre svega u parovima. Pojavljuje se uglavnom tokom seobe, a takođe i pri blagim zimama. Na jezeru spomen parka su posmatrane: 04. marta 1980-1 mužjak; 05. septembar 1981-1 mužjak i 10. decembra 1981-15 primeraka. Pored Petrovačke reke je odstreljen mužjak 20. januara 1983.

Aythya nyroca: Na blatu kod Brzana 1937-38. Matvejev (1938) ih je posmatrao retko i to uglavnom u parovima. Nije zabeleženo njeno gnežđenje, već samo prisustvo tokom seobe, a naročito prolećne. Na jezeru spomen parka su posmatrane: 15. marta 1981-1 mužjak; 16. marta 1981-29 (14 mužjaka); 17. marta 1981-1 mužjak; 25. marta 1981-1 mužjak i 01. aprila 1982-4 mužjaka. Vidane su retko i na drugim lokalitetima, kao što su jezero u Grošnici, močvara Jarkovi i oko Petrovačke reke.

Aythya fuligula: Posmatrana tokom seobe, a pojedini primerci i prezimljuju kada se ne zamrznu vode. Na jezeru spomen parka su posmatrane: 04. novembra 1980-3 primerka (1m, 2ž); 13. marta 1981-9 ženki i 21. marta 1981-8 (4m, 4ž). Na močvari Jarkova posmatrana je: 15. februara 1980-5 (3m, 2ž) i 24. februara 1980-2 ž. Pored Lepenice posmatrana su 2 mužjaka 15. januara 1981.

Aythya marila: Zabeležena je na prolazu samo na jezeru spomen parka: 06. marta 1980-2 para ptica, a 08. marta 1980. samo 1 primerak.

Bucephala clangula: Neredovno se pojavljuje na zimovanju. Na jezeru spomen parka posmatrana je: 22. novembra 1979-par; 24. decembra 1981-1 mužjak i 17. decembra 1982- 5 (3m, 2ž). Polovinom decembra 1982. odstreljen je mužjak pored Lepenice.

Mergus albellus: U literaturi postoji podataka o odstrelu 1 primerka na reci Ždraljici kod Kragujevca oko 1928. (P.L., 1929). Jato od 8 primeraka (5m, 3ž) je zabeleženo na močvari Jarkovi 15. januara 1976. Na Sušičkom potoku, koji protiče kroz spomen park 15. februara 1979. se zadržavalo 3 primerka, od čega 1 mužjak. U drugoj polovini januara 1980. odstreljen je mužjak na Lepenici kod Kragujevca. Jedan par je posmatran na ušću Petrovačke reke u Lepenicu 14. februara 1981.

Mergus serrator: Na jezeru spomen parka je bio usamljeni mužjak 11. novembra 1980, a 05. decembra 1981. 2 ženke. U oba slučaja je zadržavanje bilo jednodnevno.

LITERATURA - REFERENCES

Marinković, Đ. (1980): Krdže u Spomen-parku u Kragujevcu. Lovačke novine, 22, p. 12.

Marinković, Đ. (1981): Odsteljena je patka lastarka nedaleko od Kragujevca. Lovačke novine, Novi Sad, 5. p. 12.

Marinković, Đ. (1986): Podaci o nalazu prstenovanih primeraka krkavca (*Anas crecca*) u vreme zimske sezone na području naše zemlje. Lovačke novine, 7. p.11.

Matvejev, S. D. (1938): Ornitofenološki izveštaj iz okoline Kragujevca. Lovac, 3-4. p.1-3.

Matvejev, S. D. (1950): Rasprostranjenje i život ptica u Srbiji. SAN, Beograd, knjiga 3.

Matvejev, S.D., Vasić, V. F. (1973): Catalogus faunae Jugoslaviae: Aves III. Acad. Scient. et Artium Slovenica, Ljubljana.

P.L. (1929): Nekoliko retkih prolaznica Šumadije. Lovački glasnik, 8. p. 112.

Author's address: Đorđe Marinković, 34000 Kragujevac, Svetogorska 3/6.

Migracija predstavnika porodica *Gaviidae*, *Podicipitidae* i *Anatidae* na Palićkom jezeru u periodu 1981-1996 godine

Migration of Birds from the Orders of *Gaviidae*, *Podicipitidae* and *Anatidae* on the Palić Lake between 1981 and 1996

Hulo, I.

Primljeno (Accepted): 15.10.1996.

U periodu od 1981-1996 godine pratili smo brojnost i učestalost vrsta iz porodica Gaviidae, Podicipitidae i Anatidae kao i dinamiku, strukturu, diverzitet migratornih jata na Palićkom jezeru.

UVOD

Proučavanje seobe ptica jedna je od najpopularnijih, najmasovnijih, grana ornitologije. Fenomen migracije predstavlja najdinamičniju sezonsku pojavu u prirodi i od davnina zaokuplja interesovanje i maštu ne samo prirodnjaka. Informacije o toku seobe danas se koriste pre svega u sferi zaštite vrsta i staništa, a zahvaljujući međunarodnim aspektima tokom zadnjih godina nastale su svetske organizacije, koje vrše koordinaciju aktivnosti na međunarodnom planu. Stvorene su svetske banke podataka i donete su mnoge konvencije koje regulišu ovu problematiku.

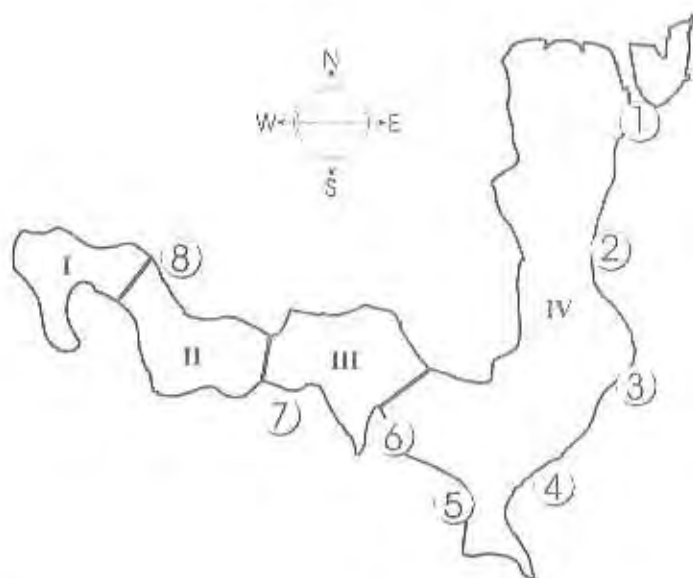
Na Palićkom jezeru koje se nalazi na listi lokaliteta - važna staništa ptica u Evropi (Grimmet et Jones, 1989), a istovremeno je zaštićeno prirodno dobro Park prirode „Palić“ (Elaborat, 1996) - ranijih godina nisu vršena takva istraživanja. Smatrali smo potrebnim početi jedan takav projekat da na osnovu rezultata značaj jezera za migratorne vrste, i da time dajemo doprinos adekvatnijoj zaštiti jezera i uže okoline.

Za vreme istraživanja evidentirali smo 31-og predstavnika navedenih porodica. U sistematskom delu ovog rada detaljno opisujemo tok seobe za svaku vrstu. Grafikonima na osnovu srednjih kumulativnih vrednosti prikazuju tok i dinamiku migracije.

Sezonske (mesečne) vrednosti diverziteta i izjednačenosti mogu poslužiti kao komparativni pokazatelji regionalnog značaja Palićkog jezera za seobu ptica vodenih staništa.

PRIKAZ PROUČAVANOG PODRUČJA

Palićko jezero se nalazi na severu Vojvodine, odnosno južno od naselja Palić. Od grada Subotice udaljeno je 7 km u jugoistočnom pravcu. Jezero je polumesečastog oblika sa kracima okrenutim ka severu i zapadu (Sl. 1). Površina jezera iznosi oko 5,7 km². Najmanja širina iznosi 300 m, a dužina mu je 8250 m. Dno jezera je relativno zamuljeno, a dubina se kreće od 1,5-2 m, a negde je znatno dublje. Jezero je smešteno između Subotičko - Horgoške peščare i lesne zaravni Telečke. Zbog konfiguracije terena ovo jezero predstavlja akumulaciju atmosferskih voda a ima i priliv izdanskih voda naročito iz pravca peskovite severne obale.

Sl.1 Karta Paličkog jezera (1-8 lokacije osmatranja; I-IV sektori)

Do 1971. godine neprečišćene otpadne vode industrije i grada Subotice su direktno puštane u Paličko jezero. U periodu 1971-1975 godine izvršena je sanacija Paličkog jezera u okviru koje je izgrađen uređaj za prečišćavanje otpadnih voda a jezero je podeljeno u četiri sektora tako da se danas delimično prečišćene otpadne vode ulivaju u I sektor koji predstavlja sistem laguna za dodatno prečišćavanje a odatle se prelivaju u II sektor gde se vrši njihova dodatna stabilizacija. (predlog za zaštitu prirodnog dobra „Palič“ kao Parka prirode - *Elaborat*, 1996.).

Na području Paličkog jezera do sada je zabeleženo 207 vrsta ptica, od kojih se 101 gnezdi. U pogledu značaja prisutnih vrsta treba spomenuti da se 5 vrsta nalazi na listi ugroženih vrsta u svetu, 48 vrsta je ugroženo u Evropi, 4 imaju mali areal u svetu, 86 je ugroženo i retko u Srbiji dok ostalih 63 vrsta ima ekološki ili neki drugi značaj.

Poseban značaj ovom prirodnom dobru daju ptice gnezdarice vodenih ili močvarnih staništa koje su ugrožene u svetu, Evropi i Srbiji. Od tih vrsta najznačajnije su: *Podiceps nigricollis*, *Ardeola ralloides*, *Egretta garzetta*, *Nycticorax nycticorax*, *Ixobrychus exilis*, *Botaurus stellaris*, *Cygnus olor*, *Anas platyrhynchos*, *Aythya fuligula*, *A. nyroca*, *Circus aeruginosus*, *Tringa totanus*, *Recurvirostra avosetta*, *Larus melanocephalus*, *L. ridibundus*, *Sterna hirundo*, *Alcedo atthis*, *Remiz pendulinus*, *Panurus biarmicus*, *Luscinia svecica*, *Locustella luscinioides*, *Emberiza schoeniclus* (*Elaborat*, 1996).

Velike slobodne površine vode bez trske, za vreme migracije i prezimljavanja predstavljaju izuzetno važna staništa. Na Ludaškom jezeru, koje je udaljeno svega 4 km, u istom periodu godine vidamo manja jata a ni diverzitet vrsta nije tako visok. Razlog toga je u manjim dimenzijama Ludaškog jezera, što je veći deo jezera tršćak i što se mnogo brže zaledi (*Hullo*, 1991). Paličko jezero je na osnovu stanja i značaja njegove ornitofaune veće uključeno u listu lokaliteta - Važna staništa ptica u Evropi (*Grimmet et Jones*, 1989).

METODE RADA

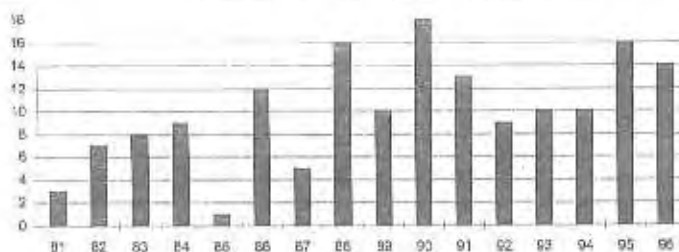
Posmatranja su vršena pomoću dvogleda 20 x 60 jačine u jutarnjim, prepodnevnom časovima, sa određenih delova obale (Sl. 1.), tako, da smo izvršili totalno prebrojavanje ptica na celom jezeru. Kada smo obilazili samo pojedine sektore ili kada su vremenski uslovi bili izuztno loši (magla), parcijalne podatke takvih terena nismo koristili. U periodu od 1981-1996 imali smo ukupno 155 kompletna terenska posmatranja. Njihova godišnja i mesečna distribucija prikazana je na Sl. 2 i Sl. 3.

Za pojedine rano ili kasno migratorne vrste uneli smo podatke i za avgust i za maj mesec, ove terenske rezultate takođe nismo koristili kod obrade kumulativnih podataka.

Za izradu grafikona toka i dinamike migracije koristili smo srednje mesečne vrednosti izračunatih iz kumulativnih vrednosti svih godina posmatranja. Kod niskofrekvencijnih i malobrojnih vrsta koristili smo apsolutnu brojnost ili smo datume nalaženja prikazali tabelarno. Za neke vrste izračunali smo i frekvenciju nalaženja po mesecima.

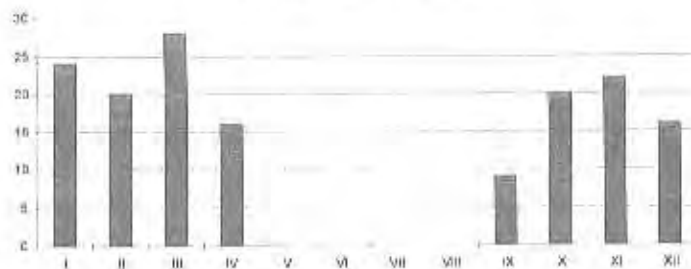
Diverzitet - pošto smo za vreme istraživanja koristili kvantitativne pokazatelje mogli smo izračunati indeks diverziteta H' , na osnovu formule Shannon-Weaver $H' = -\sum p_i \ln p_i$, gde je p_i učestalost i -te vrste u odnosu na celokupni broj svih vrsta, a $\ln$ je prirodni logaritam. Pored H' , izračunali smo i izjednačenost E ornitocenoz, p sezonalnim tj. mesečnim aspektima pomoću formule $E = H'/H'_{\max}$, $H'_{\max} = \ln S$, S = broj svih vrsta. Izjednačenost E se kreće između 0 i 1 i služi kao pokazatelj ravnomerne zastupljenosti vrsta u datoj ptičjoj zajednici ili grupaciji odnosno indirektno izražava stepen dominacije neke vrste unutar istraživane ornitocenoz. Ako se E približava vrednosti 1 to znači da su prisutne vrste proporcionalno ravnomerno zastupljene. Po pravilu visoke vrednosti E prate vrednost H' i takve su zajednice sa velikim brojem vrsta i jedinki. (Sl. 5)

BROJ POSMATRANJA PO GODINAMA

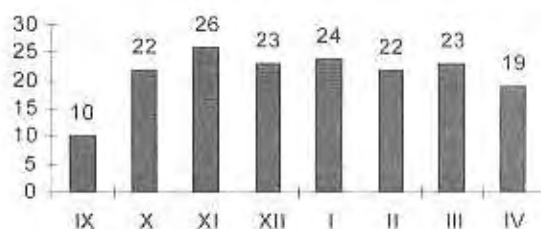

Slika 2.

BROJ POSMATRANJA PO MESECI

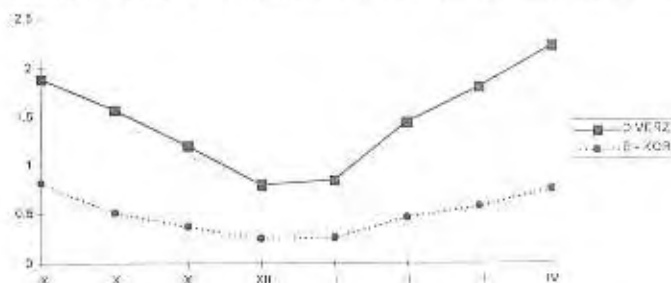
Slika 3.

Slika 4.

VRSTA	septembar	oktobar	novembar	decembar	januar	februar	mart	april
<i>G. stellata</i>			1,00	1,00				
<i>G. arctica</i>		4,00	2,00				4,00	
<i>T. ruficol.</i>	79,43	17,64	6,60	1,75	5,60	2,67	5,73	14,80
<i>P. nigricol.</i>	41,50	26,50	8,17	1,00	1,00	2,00	23,90	98,75
<i>P. cristatus</i>	63,33	85,00	34,00	15,50	1,25	4,64	15,56	17,75
<i>P. griseig.</i>	1,00	1,00	1,00		1,00		1,75	1,50
<i>C. olor</i>	5,50	5,00	3,33	5,85	2,00	4,00	4,62	5,25
<i>A. anser</i>		1,00	5,00		4,00	1,00		
<i>A. albif.</i>		6,00	12,75	30,50	43,75	8,50		
<i>A. fabalis</i>			16,50	40,50	38,00	18,00	6,00	
<i>B. ruficol.</i>			1,00					
<i>T. taderna</i>		7,00						
<i>A. platyrh.</i>	20,00	497,64	1134,56	1654,00	1286,50	727,89	175,88	30,80
<i>A. querq.</i>	81,67	9,00				11,50	72,77	741,50
<i>A. crecca</i>		7,00	9,57	16,50	6,88	9,17	4,30	6,00
<i>A. azuta</i>			8,67	2,00	1,00	2,00	6,67	2,00
<i>A. penelo.</i>		6,33	7,55	5,00	3,14	6,57	8,43	5,50
<i>A. strepera</i>		9,50	4,17	5,00	1,50	4,00	2,40	5,50
<i>A. clypeata</i>	20,00	21,33	53,45	21,82	2,20	32,82	83,59	64,22
<i>N. rufina</i>			1,00				2,00	2,00
<i>A. ferina</i>	25,00	312,50	226,29	49,00	64,00	374,40	605,00	92,50
<i>A. fuligula</i>		15,00	17,35	10,30	16,50	38,92	109,18	44,25
<i>A. nyroca</i>	1,00	3,50	4,22	3,75	2,50	1,00	12,20	18,50
<i>A. marila</i>		6,33	10,43	3,33	10,00	9,00	9,00	2,00
<i>B. clangula</i>	1,00		20,31	38,50	46,93	112,33	67,70	9,67
<i>C. hyemal</i>			1,00	2,00	1,00	1,00		
<i>M. fusca</i>		3,00	3,00	2,00	1,00			
<i>O. leucoc.</i>			1,50	1,00		1,00	1,00	
<i>M. albellus</i>			4,60	1,50	8,40	10,30	4,20	
<i>M. merg.</i>					1,30		1,50	
<i>M. serrator</i>		1,33			1,30			2,00

Tabela 1. Prosečna vrednost broja ptica po vrstama i mesecima

Slika 5 Distribucija sezonalnih vrednosti diverziteta (H') i izjednačenosti (E) migratornih jata na Paličkom jezeru

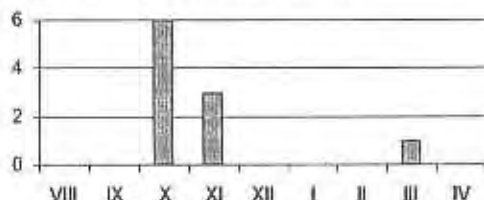
SISTEMATSKI DEO

1. *Gavia stellata*

Status: Veoma retka, malofrekventna, malobrojna vrsta. Na jezeru je registrovana svega dva puta na jesenjoj seobi. 22.12.1982. jedan pr. i 30.11.1994. jedan pr. Na obližnjim vodenim staništima takode se vidi samo na jesenjoj seobi 06.11.1978. dva primerka Kapetanski rit i 15.11.1989. jedan pr. Ludaško jezero.

2. *Gavia arctica*

Status: Malobrojna redovna prolaznica jezera, tipična jesenja selica. Svake godine na jesenjoj seobi na jezeru vidimo pojedinačne primerke ili mala rasuta jata do 10 pr. Najranije zabeležena je 04.10.1958. (zbirka Gradskog muzeja Subotica; *Hulo*, 1992) a najkasnije 17.12.1996. tri primerka. Izuzetno retko registruje se i za vreme prolećne seobe 02.03.1990. jedan pr. Sve ptice registrovane su na IV sektoru jezera.

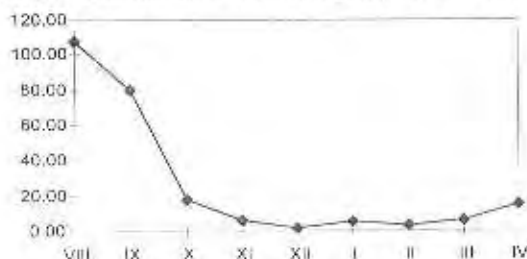
Slika 6. Broj nalaženja vrste *Gavia arctica* po mesecima

3. *Tachybaptus ruficollis*

Status: Gnezdilica zabarenih delova jezera i tršćaka Velikog pojila. Veoma česta za vreme jesenje seobe.

Prolećna seoba: Prvi primerci se javljaju već krajem februara (19.02.1983. 2 pr. 26.02.1991. 1 pr., 26.02.1992. 1 pr.) međutim intenzivna seoba počinje od polovine marta i traje do prve trećine aprila. Prolećna seoba nije tako izražena na jezeru ni sa aspekta brojnosti ni učestalosti migratornih jata.

Jesenja seoba: Veoma je izražena i tipična pojava na jezeru. Okupljanje počinje od druge polovine avgusta, a tokom septembra, na zabarenim delovima I i II sektora, dominira nad ostalim vrstama. U ovom periodu na Paliću boravi i do 400 pr. Tokom oktobra migratorna manja jata registruju se na otvorenoj vodi III i IV sektora. Do polovine novembra redovno se viđaju u malim jatima ili pojedinačno. Blagih zima registruje se po nekoliko primeraka ali prezimljavanje nije tako često kao kod vrsta *P. nigricollis* ili *P. cristatus*.

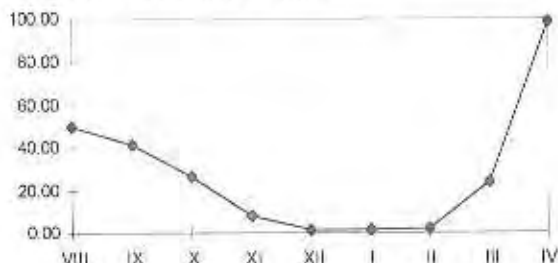
Slika 7. Tok i Dinamika seoba vrste *Tachybaptus ruficollis*

4. *Podiceps nigricollis*

Status: gnezdilica Paličkog jezera. Kolonija je smeštena na II sektoru uz koloniju rečnog galeba (*Larus ridibundus*) i broji oko 20-40 par.

Prolećna seoba: prva jata stižu u drugoj polovini marta (21.03.1991. mala jata ukupno 40 pr.; 22.03.1992. mala jata 5-20 pr. ukupno 47 pr.) (02.03.1990. 1 pr.) kada su vremenski uslovi povoljni izuzetno i ranije ili kasnija čak u prvoj trećini aprila (03.04.1983. mala jata 5 lop. 17.04.1988. parovi). Tokom aprila, kada je kulminacija prolećne migracije, brojnost i učestalost jato se povećava do 40 p. Najveću ukupnu brojnost zabeležili smo 11.04.1995. kada je na jezeru boravilo 430 pr. ove vrste.

Jesenja seoba: lokalna populacija odlazi sa jezera do polovine septembra. Od kraja ovog meseca stižu severna jata koja tokom oktobra i početkom novembra kraće ili duže borave na jezeru već u zimskom perju. Brojnost ovih jata je između 15-20 pr.. Tokom zime (decembar, januar, februar) uvek se može videti 1-2 primerka čak i na otvorima zaleđenog jezera. 13-15.10.1988. posmatrali smo seobu na Ohridskom jezeru gde su se jata intenzivno hranila (do 1000 pr.) i kolektivnim lovom terala ribu ka obali.

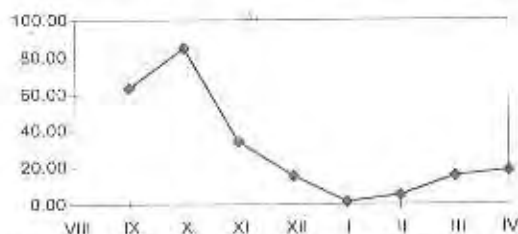
Slika 8. Tok i dinamika seoba vrste *Podiceps nigricollis*

5. *Podiceps cristatus*

Status: Gnezdilica svih pogodnih tršćaka jezera. Jezero je bogato ribom i za vreme jesenje seobe veoma dugo boravi na Paliću.

Prolećna seoba: Prvi primerci stižu veoma rano, nakon otapanja leda sa jezera (04.02.1994. 2 pr., 06.02.1990. 4 pr., 08.02.1995. 5 pr.). Kulminacijs prolećne seobe pada između 10. i 25. marta, kada se registruju jata od 50-60 pr.

Jesenja seoba: Krajem leta registrujemo sve veći broj na jezeru. Tokom oktobra i novembra na jezeru borave jata od 50-100 pr. (27.10.1995. oko 300). Tokom zime do potpune zaleđenosti vode do 10 pr. ostaje a čak se viđaju pojedini primerci, i na otvorima kada su najjači mrazevi.

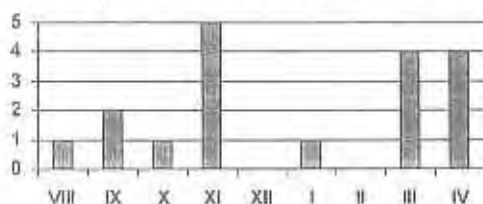
Slika 9. Tok i dinamika seoba vrste *Podiceps cristatus*

6. *Podiceps griseigena*

Status: do 40-tih godina gnezdilica Ludaškog (verovatno i Paličkog) jezera. Zadnje dokazano gnezdo prikupio je Čornai 30.04.1935. sa 8 jaja na Ludaškom jezeru (Čornai, 1935). Danas spada u srednjefrekventne malobrojne prolaznice, koja se viđa pojedinačno, u parovima ili veoma retko u malim jatima od 3-10 pr.

Prolećna seoba: prvi primerci stižu oko 20. marta (22.03.1983. 1 pr.; 21.03.1991. 1 pr.) izuzetno, kada je blaga bila zima i ranije (02.03.1990. 1 pr.). Sa jednakom frekvencijom registruju se i tokom aprila do prve trećine maja. Najveće jato smo registrovali 01.05.1987. 10 pr. III sektor.

Jesenja seoba: od druge polovine avgusta pojedinačni primerci sa malom frekvencijom do novembra kada se učestalost povećava. Novembar je mesec kada se najčešće viđa na Paličkom jezeru. Izuzetno retko prezimljuje (03.01.1983.) (Čornai, 1935).

Slika 9. Broj i nalaženje vrste *Podiceps griseigena* po mesecima

7. *Cygnus olor*

Status: Od 1984. godine postala je redovna gnezdilica jezera. Broj gnezdećih parova kreće se između 2 i 4 u pojedinim godinama. U XVIII veku gnezdila se na Ludaškom jezeru (Mikuška, 1966). Viđa se po jezeru tokom cele godine između 2-10 pr. Prati podvodne pašnjake drezge.

8. *Anser anser*

Status: Do 1953. godine gnezdilica Ludaškog jezera (Mikuška, 1966). Danas se veoma retko registruje u rezervatu; 1985. beležimo pokušaj gnežđenja, 28.04.1985. jedan primerak nisko je leteo iznad trske. Redovna je gnezdilica ribnjaka Kapetanski rit (Gergelj et Šoti, 1990). Na Paličkom jezeru spada u niskofrekventne, malobrojne prolaznice na jesenjoj seobi. 11.11.1984. tri pr. 30.11.1994. sedam pr. To su verovatno ptice Karpatske populacije koje napuštaju naše područje i sele se na Sredozemlje. Nakon otapanja leda već vidamo prve primerke, na prolećnoj seobi 05.02.1986. jedan pr. II sektor jezera (Gergelj et Šoti, 1990).

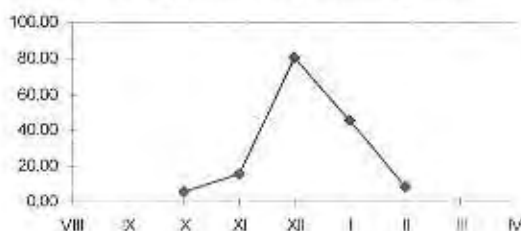
DATUM	BROJ
11-Nov-84	3
05-Feb-86	1
03-Jan-89	4
29-Oct-89	1
30-Nov-94	7

Tabela 2. Datumi kada je vrsta *Anser anser* registrovana

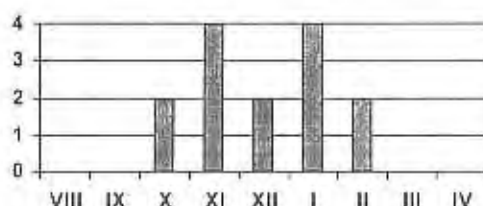
9. *Anser albifrons*

Status: Spada u srednjefrekventne vrste koju redovno registrujemo od kraja oktobra do sredine februara na jezeru. Najčešće se viđa tokom novembra i januara. Brojnost jata varira

obično do 100 pr., a zimi oko velikih otvora smrznutog jezera okupljaju se jata i do 200 pr. Većinu ptica čine pretežno mladi primerci. Najčešća je vrsta roda *Anser* i na obližnjim vodama, pašnjacima kao što su Kapetanski rit i Ludaško jezero.

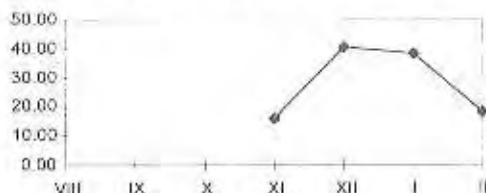
Slika 11. Tok i dinamika seoba vrste *Anser albifrons*

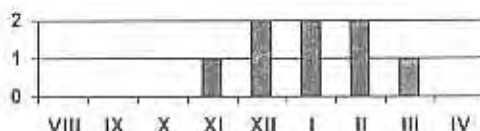
Slika 12. Broj nalaženja vrste *Anser albifrons* po mesecima

10. *Anser fabalis*

Status: srednjefrekventna vrsta koja se redovno registruje na preletu ali se retko spušta na jezero. Prva jata registrujemo krajem novembra i neredovno se pojavljuju na otvorima i tokom zime. Brojnost se obično kreće između 10 i 30 pr. Naše područje napuštaju u prvoj polovini marta. Jedno od najznačajnijih lokaliteta za Panonsku regiju u migraciji ove vrste je, Kopačko jezero. 29.10.1988. g. na jezeru je boravilo desetine hiljada gusaka među njima i manji broj *A. anser* 30 pr. i *A. albifrons* 15 pr. (Hulo, Mikuška J.).

Slika 13. Tok i dinamika seoba vrste *Anser fabalis*

Slika 14. Broj i nalaženje vrste *Anser fabalis* po mesecima

11. *Branta ruficollis*

Status: Registrovan je samo 18.11.1988. jedan pr. kod ostrva II sektora jezera u jatu crnih liski (*Fulica atra*). Dva primerka srodne vrste (*Branta leucopsis*) evidentirane su 31.01.1994. u jatu lisastih gusaka (*Anser albifrons*) nedaleko od jezera iznad Subotičko-Horgoške peščare (Sekereš et Pap, 1995).

Silka 15, Crvenovrata guska (*Branta ruficollis*) - (ilustracija-Horváth F.)

12. *Tadorna tadorna*

Status: Za vreme naših istraživanja evidentirana je samo 31.10.1994. jato od sedam pr. na IV sektoru jezera. Redovno se registruje na ispuštenim ribnjacima Kapetanskog rita i na slatinskim jezerima Banata.

13. *Anas platyrhynchos*

Status: Pored riđoglavke (*Aythya ferina*) čini najbrojniju gnezdelicu jezera. Za vreme migracije, a naročito pri zimovanju (decembar, januar, februar) patka gluvara je najbrojnija i najfrekventnija vrsta. Od druge trećine oktobra brojnost se postepeno povećava i kreće se obično oko 200-300 pr. Ako je jesen topao sa severa ne stižu jata do prvih mrazeva. Tokom decembra, januara i februara na velikim otvorima boravi obično 2000-3000 pr. (maks. 4000). Nakon otapanja leda, krajem februara brojnost naglo opada i od druge polovine marta na jezeru borave manja jata od nekoliko desetina ptica. Naravno izuzetne vremenske prilike u velikoj meri utiču na tok seobe.

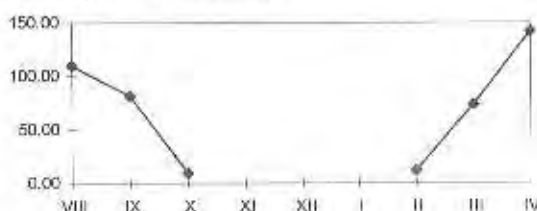
Slika 16. Tok i dinamika seoba vrste *Anas platyrhynchos*

14. *Anas querquedula*

Status: Neredovna gnezdilica II sektora. Za vreme migracije spada u visokofrekventne, mnogobrojne vrste. Na jezeru Palić veoma je izražena prolećna seoba, a za slatine Bačke i Banata jesenja seoba.

Prolećna seoba: Prvi primerci stižu početkom marta ili već krajem februara (26.02.1991, 20 pr., 26.02.1992, 3 pr.) ako to vremenske prilike dozvoljavaju. Brojnost se svakim danom povećava, kulminacija seobe je krajem marta, početkom aprila, kada je na jezeru prisutno i 600 pr. Od druge polovine aprila brojnost naglo opada i ostaju ptice lokalne populacije.

Jesenja seoba: Okupljanje počinje već u drugoj polovini avgusta, kada su brojna jata prisutna na zabarenim delovima II sektora. Brojnost se kreće između 50 i 100 pr. Sve su ptice u fazi mitarenja. Kulminacija pada u prvu polovinu septembra. Manja jata ili pojedinačni primerci registruju se i do polovine oktobra.

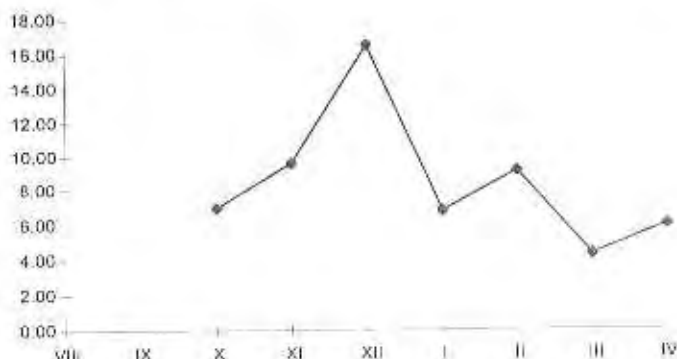

Slika 17. Tok i dinamika seoba vrste *Anas querquedula*

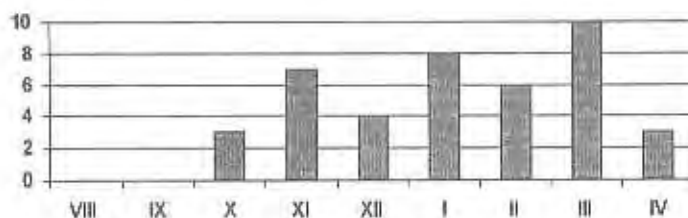
15. *Anas crecca*

Status: spada u visokofrekventne ali malobrojne prolaznice jer Palić kao jezero nije tipično stanište za ovu vrstu i zbog toga registruje se u veoma malom broju u odnosu na ribnjake i slatinska jezera Poljsja.

Seoba: za vreme jesenje seobe prvi primerci registruju se tek od druge polovine oktobra. Brojnost jata (između 10 i 30 pr.) i frekvencija povećava se tokom novembra. Tokom zime, u zavisnosti od vremenskih uslova, često se viđaju mala jata, naročito tokom januara. Najčešće se registruje na jezeru tokom marta (parovi ili mala jata do 10 pr.) do polovine aprila. Retko ostaje i tokom maja na ribnjacima Kapetanskog rita (09.05.1996, dva pr.; mužjak i ženka).

Slika 18. Tok i dinamika seoba vrste *Anas crecca*

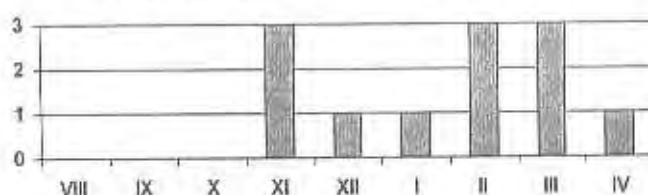
Slika 19. Broj nalaženja vrste *Anas crecca* po mesecima

16. *Anas acuta*

Status: niskofrekventna, malobrojna prolaznica Paličkog jezera.

Prolećna seoba: prvi primerci stižu nakon otapanja leda u drugoj polovini februara (18.02. 1990. 3 pr.; 26.02.1992. 2 primerka; 28.02.1995. 1 pr.). Veća jata registruju se tokom marta (12.03.1990. 5 pr.; 15.03.1988. 14 pr.). Tokom aprila parovi, čak do maja (09.05.1996. mužjak i ženka).

Jesenja seoba: nije tako izražena kao prolećna. Od polovine novembra registruju se manja jata od 10 do 15 pr.. Tokom zime retko se viđaju pojedinačni primerci (03.01.1983. 1 pr.; 28. 12. 1986. 2 pr.).

Slika 20. Tok i dinamika seoba vrste *Anas acuta*Slika 21. Broj i nalaženja vrste *Anas acuta* po mesecima

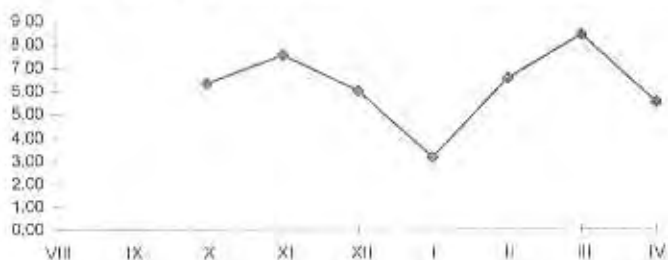
17. *Anas penelope*

Status: spada u visokofrekventne, srednje brojne migratorne vrste sa podjednako izraženom prolećnom i jesenjom seobom kao i prezimljavanjem.

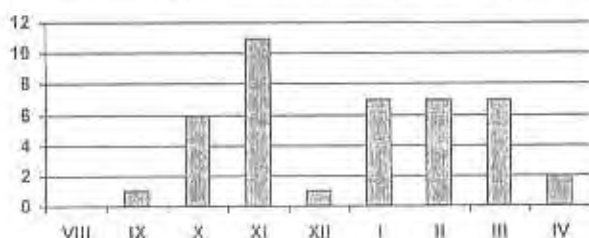
Prolećna seoba: prva prolećna jata viđaju se od druge polovine februara. Najintenzivnija migracija je tokom marta. Retko se registruje u aprilu (samo u prvoj polovini), ali ponekad vida se čak i u maju (04.05.1996. 20 pr.).

Jesenja seoba: od druge polovine septembra registruju se prvi primerci (17.09.1991. 15 pr.). Tokom oktobra intenzivno se hrane drezgom (Hulo, 1995). Kulminacija seoba, kada je

učestalnost i brojnost najveća spada u prvu polovinu novembra; Tokom zime (naročito u januaru) uvek se registruje po koji primerak čak i na otvorima zaleđenog jezera.

Slika 22. Tok i dinamika seoba vrste *Anas penelope*

Slika 23. Broj nalaženja vrste *Anas penelope* po mesecima

Slika 24. Patka zviždarka (*Anas penelope*) (ilustracija Horváth F.)

18. *Anas strepera*

Status: srednje frekventna, malobrojna prolaznica jezera.

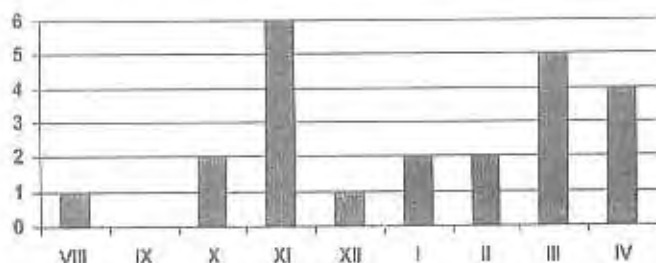
Prolećna seoba: za vreme kraće i intenzivnije prolećne seobe tokom marta i aprila registruju se parovi ili manja jata od 3-10 pr.

Jesenja seoba: neredovno se registruje od druge polovine avgusta (18.08.1984. 10 pr.) a najčešće je tokom novembra meseca. Manja jata i pojedinačni primerci blagih zima ostaju na jezeru.

Ovu vrstu vidamo često zajedno sa crnim liskama (*Fulica atra*) na mestima gde se nalaze podvodni pašnjaci drezge (*Ceratophyllum demersum*).

Slika 25. Tok i dinamika seoba vrste *Anas strepera*

Sl. 26. Broj nalaženja vrste *Anas strepera* po mesecima

19. *Anas clypeata*

Status: malobrojna gnezdilica II sektora jezera. Za vreme migracije visokofrekventna, mnogobrojna vrsta. Po nekoliko primeraka prezimljuje.

Prolećna seoba: prva jata javljaju se već početkom februara, odmah nakon otapanja ledenog pokrivača. Tokom ovog meseca registruje se najčešće na jezeru. U martu brojnost jata se povećava, kulminacija seobe je obično krajem marta i početkom aprila. U ovom periodu na jezeru boravi i do 300 pr. Od polovine aprila brojnost naglo opada, ostaju gnezdeći parovi ali se manja migratorna jata registruju i do polovine maja meseca.

Jesenja seoba: od polovine septembra vidamo manja jata 20-30 pr., koja su u fazi mitarenja (teško se razlikuje od ostalih vrsta). Tokom oktobra brojnost i učestalost se povećava, kulminacija jesenje seobe pada za prvi deo novembra. Krajem decembra stižu jata koja, ako je zima blaga, prezimljuju. Ako je jezero zaleđeno na velikim otvorima redovno registrujemo po nekoliko primeraka zajedno sa glavurama.

Slika 27. Tok i dinamika seoba vrste *Anas clypeata*

20. *Netta rufina*

Status: niskofrekventna, malobrojna prolaznica jezera. Najčešće se viđa za vreme prolećne seobe od marta do maja. 1982. god. zabeležili smo je na prezimljavanju. Očekuje se gnežđenje na II sektoru (1995. mužjak i ženka boravili su na jezeru do polovine maja).

DATUM	BROJ
01-Dec-82	1
22-Dec-82	1
06-Apr-88	2
20-Mar-95	2
08-May-95	1
11-May-96	2

Tabela 28. Datumi kada je vrsta *Netta rufina* registrovana

21. *Aythya ferina*

Status: Veoma često, mnogobrojna gnezdilica II sektora jezera. Za vreme migracije posle vrste *A. platyrhynchos* spada u najfrekventnije i najbrojnije plovke. Na jezeru se viđa tokom cele godine.

Prolećna seoba: Nakon otapanja leda, najčešće u prvoj polovini februara, stižu prva velika jata na jezero. Brojnost se kreće između 300-700 pr. Kulminacija prolećne seobe je obično tokom druge polovine marta kada prisutna jata broje i do 1500 pr. Krajem marta brojnost naglo opada i od polovine aprila ostaju gnezdeći parovi.

Jesenja seoba: Mitarenje se završava na jezeru i od polovine septembra vidaju se manja jata po 30-40 pr. Od polovine oktobra brojnost jata se povećava i do kraja novembra na jezeru borave jata od 500-700 pr. U prvoj polovini decembra veoma su malobrojna a od druge polovine obično stižu ptice koje ostaju tokom zime ako se jezero ne zaledi. Ako je hladno na otvorima vidamo samo mala jata do 30 pr.

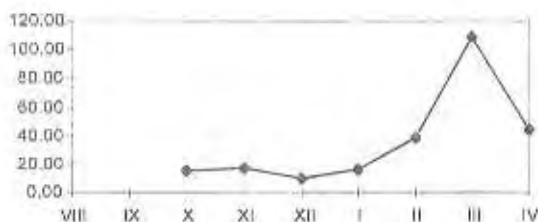
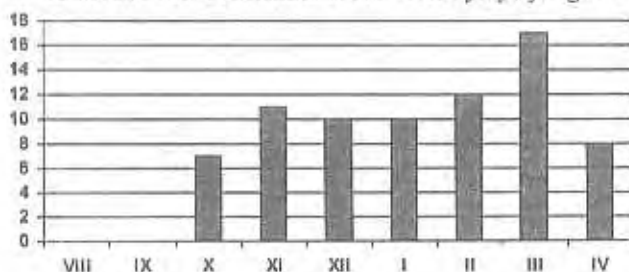
Slika 7. Tok i dinamika seoba vrste *Aythya ferina*

22. *Aythya fuligula*

Status: od 1985. gnezdilica jezera (Hulo et Šoti, 1990). Gnezdeću populaciju danas čini 5-8 parova koja je godinama stabilna. Za vreme migracije spada u česte, visokofrekventne vrste, manji broj prezimi.

Prolećna seoba: od druge trećine februara stižu na jezero jata od po 30-50 primeraka. Brojnost se postepeno povećava. Najintenzivniji mesec seobe je mart kada su najčešće prisutna jata od 100-200 pr. ponekad i do 400 pr. Od druge trećine aprila brojnost naglo pada, kasnije se registruju samo prolazna jata od po 10-30 pr.

Jesenja seoba: Mitarenje lokalne populacije nije na jezeru. Redovno se viđa od druge trećine oktobra, često u završnoj fazi mitarenja. brojnost jata kreće se između 10 i 50 pr. Najfrekventniji mesec seobe je novembar. Krajem decembra viđa se retko u veoma malom broju ako su vremenski uslovi dobri manja jata uvek prezime u broju između 10 i 30 pr.

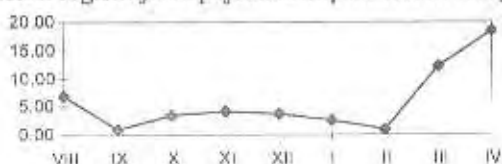
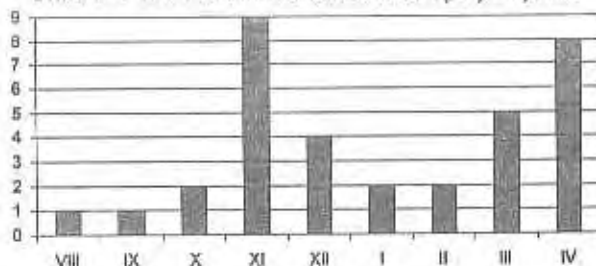
Slika 29. Tok i dinamika seoba vrste *Aythya fuligula*Slika 30. Broj nalaženja vrste *Aythya fuligula* po mesecima

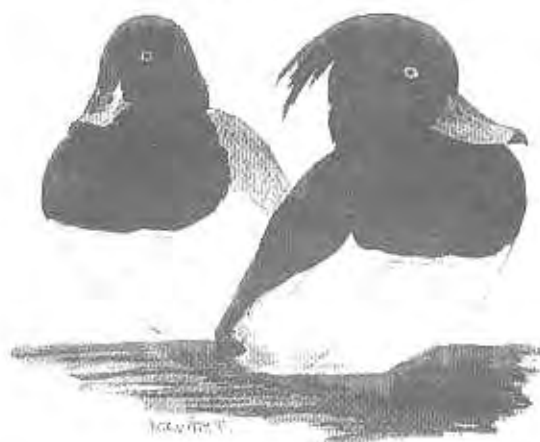
23. *Aythya nyroca*

Status: malobrojna gnezdilica zabarenih delova jezera. Za vreme seobe spada u srednje frekventne, malobrojne vrste.

Prolećna seoba: od polovine marta počinje intenzivna seoba, koja kulminira u prvoj polovini aprila kada su jata i najbrojnija ponekad i do 100 pr. Od druge polovine aprila vidamo samo parove lokalne gnezdeće populacije.

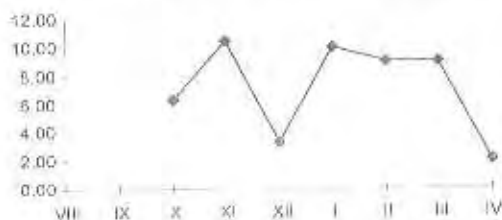
Jesenja seoba: nije tako izražena kao prolećna, više je izdužena, nisko frekventna i malobrojnija. Krajem avgusta zapaža se okupljanje na jezeru a tokom septembra i oktobra retko se registruje. Najfrekventniji mesec jesenje seobe je novembar kad su registrovana jata do 10 pr. često u zadnjoj fazi mitarenja (ova okolnost otežava determinaciju). Tokom zime u zavisnosti od meteoroloških uslova registruju se pojedinačni primerci ili manja jata.

Slika 31. Tok i dinamika seoba vrste *Aythya nyroca*Slika 32. Broj nalaženja vrste *Aythya nyroca* po mesecima

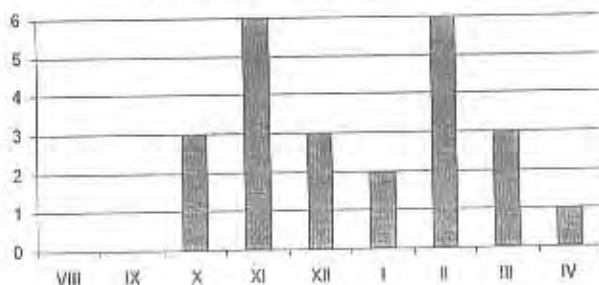
24. *Aythya marila*

Slika 33. Patka crnka (*Aythya marila*) levo; Čubasta plovka (*Aythya fuligula*) desno (ilustracija-Horváth F.)

Status: Srednjefrekventna malobrojna prolaznica jezera, registruje se od kraja oktobra do aprila, a izuzetno do početka maja. Nije izražena posebna prolećna i jesenja seoba, prisustvo u velikoj meri zavisi od vremenskih uslova, zaleđenosti jezera. Prvi primerci registruje se poslednjih dana oktobra. Najčešće je vidamo tokom novembra i februara. Blagih zima Plaićko Jezero je mesto prezimljavanja (npr. 1983. tokom januara i februara 6 ženki i 4 mužjaka). Zadnje je zapaženo 08.05.1955. 1 ženka. Ženke su procentualno mnogo više zastupljen od mužjaka koji su često u zadnjoj fazi mitarenja i zbog toga teško se i uočavaju. Najčešće se registruju manja jata od 6-10 pr., 18.11.1991. registrovano je jato od 40 pr.

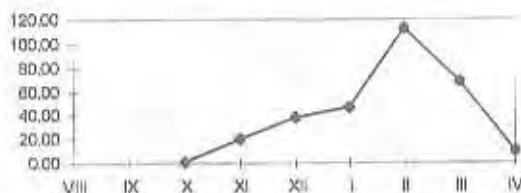
Slika 34. Tok i dinamika seoba vrste *Aythya marila*

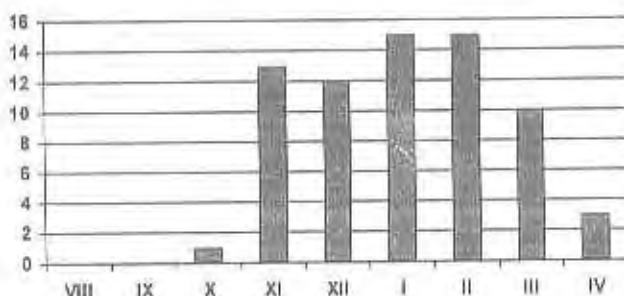
Slika 35. Broj nalaženja vrste *Aythya marila* po mesecima

25. *Bucephala clangula*

Status: Zimska vrsta koja stiže u prvim danima novembra (najranije 31.10.1996.) do kraja meseca broj se povećava i tokom zime (u zavisnosti od zaleđenosti jezera), registruje se na jezeru u proseku 100-150 pr. Jata su najbrojnija tokom februara do 300 pr. Od polovine marta brojnost opada i do 10. aprila nestaju sa jezera. Izuzetno ostaju (verovatno bolesni, ranjeni primerci) i tokom leta.

Slika 36. Tok i dinamika seoba vrste *Bucephala clangula*

Slika 37. Broj nalaženja vrste *Bucephala clangula* po mesecima

26. *Clangula hyemalis*

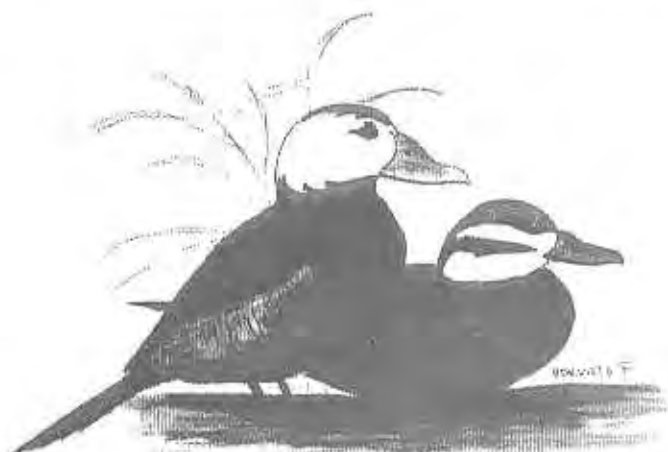
Status: Izuzetno retka, malobrojna, niskofrekventna zimska vrsta. Samo je tri puta registrovana na Paličkom jezeru: 01.12.1982. 1 ženka i 1 mužjak, 15.01.1988. 1 mužjak, 18.02.1991. 1 mužjak. Na obližnjem ribnjaku Kapetanski rit registrovana je 06.11.1988. 1 ženka. Prema literaturi češće se registruje na velikim rekama posebno na Dunavu (Bod, 1988).

27. *Melanita fusca*

Status: Izuzetno retka, malobrojna, niskofrekventna zimska vrsta. Registruje se u malim jatima i pojedinačno od polovine novembra do prve polovine januara. Od ukupno 9 ptica 8 pr. su bile ženke, a samo jedan mužjak. U Cicioni br. 2 1990, na strani 89 greškom je objavljen datum 26.10.1984. tačan datum je 11.11.1984. 1 mužjak; 2 ženke *Melanita fusca* (Hullo, 1990).

28. *Oxyura leucocephala*

Status: Bivša gnezdilica Paličkog i Ludaškog jezera. Sa Paličkog jezera nestala je verovatno krajem tridesetih godina (Čornai, 1938) a sa Ludaškog jezera 1947. (Marčetić 1956.). Poslednjih godina registruju se pojedinačni primerci ili retki parovi, od kraja novembra do kraja decembra na jesenjoj seobi i od druge trećine februara do polovine marta na prolećnoj seobi (tabela).

Slika 38. Beloglava plovka (*Oxyura leucocephala*) (ilustracija-Horváth F.)

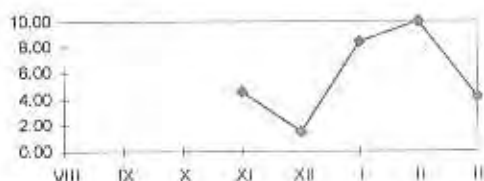
DATUM	BROJ
20-Dec-82	1
20-Nov-86	2
26-Nov-89	1
18-Feb-90	1
21-Feb-90	1
02-Mar-90	1
12-Mar-90	1
18-Mar-90	1
11-Feb-92	1

Tabela 39. Datumi kada je vrsta *Oxyura leucocephala* registrovana

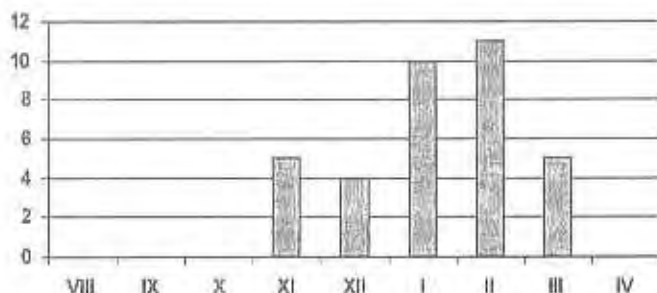
29. *Mergus albellus*

Status: srednjefrekventna, malobrojna vrsta u zimskom periodu godine.

Seoba: prvi primerci u toku jesenje seobe stižu početkom novembra (06.11.1988. 1 pr.) u malim jatima. Tokom decembra registruju se pretežno pojedinačni primerci ili parovi. Najfrekventniji period nalaženja spada za januar i februar mesec kada su i najbrojnije na jezeru (03.01.1994. 33 pr., 08.02.1995. 30 pr.). U drugoj polovini februara unutar jata formiraju se parovi i počinje svadbeno ponašanje. Ostaju do kraja marta (25.03.1996. 2 pr., mužjak i ženka).

Slika 40. Tok i dinamika seoba vrste *Mergus albellus*

Slika 41. Broj nalaženja vrste *Mergus albellus* po mesecima

30. *Mergus merganser*

Status: Veoma retka, malo frekventna i malobrojna vrsta. Samo je tri puta registrovana na zimovanju 03.01.1983, jedna ženka i na prolećnoj seobi 06.03.1983, tri pr. (1 ž, 2 m) i 25.03.1996, jedna ženka.

31. *Mergus serrator*

Status: Veoma retka, malo frekventna i malobrojna vrsta. Registrovana je na jesenjoj seobi 10.10.1990, dva pr. i od 23 - 31.10.1996, jedna ženka. Na zimovanju 15.01.1989, jedna ženka. Na prolećnoj seobi nije evidentirana na Paličkom jezeru, samo na nekoliko kilometara udaljenom (sada već isušenog) Kelebijskom jezeru 24.04.1982, jedan mužjak i jedna ženka.

DISKUSIJA

U periodu istraživanja od 1981-1996 god. pratili smo migraciju tri porodice vodenih ptica i to *Gaviidae* (dve vrste), *Podicipitidae* (četiri vrste), *Anatidae* (25 vrsta) ukupno 31 vrste.

Samo su jednom registrovane vrste *Tadorna tadorna* i *Branta ruficollis*. Po nekoliko nalaza zabeležili smo za vrste: *Gavia stellata*, *Netta rufina*, *Clangula hyemalis*, *Melanitta fusca*, *Oxyura leucocephala* i *Mergus merganser*. Ostale vrste možemo smatrati redovnim prolaznicama Paličkog jezera. Na osnovu višegodišnjih rezultata sinhronih zimskih prebrojavanja vodenih ptica (IWRB project) stekli smo i komparativne pokazatelje sa ostalim vodenim staništima Vojvodine i možemo zaključiti da Paličko jezero zauzima veoma značajnu ulogu mnogim vrstama za vreme migracije na Potiskom migratornom putu. Broj vrsta (Sl. 4.) i visoke vrednosti diverziteta (Sl. 5.) i ukupna brojnost jedinki potvrđuju ovakvu konstataciju.

Tok i dinamika migracije: visoke vrednosti diverziteta i izjednačenosti tokom septembra postepeno se smanjuju jer tokom oktobra stižu velika jata vrste *A. ferina* i dominacija je sve izraženija. Tokom decembra stižu najveća jata *A. platyrhynchos* i tokom januara i u prvoj polovini februara brojnošću potpuno dominiraju jezerom. U ovom periodu su vrednosti indeksa diverziteta i izjednačenost najniže (Sl. 5.). Nakon otapanja leda stižu migratorna jata sa juga a velika jata gluvara (*A. platyr.*) nestaju sa jezera. Dominaciju po pravilu ponovo preuzima ridoglava plovka (*A. ferina*). Tokom aprila nemamo dominantnu vrstu i zbog toga su vrednosti H' i E najviše što podudara sa pravom slikom na jezeru. Prolećnom aspektu seobe po brojnosti poseban pečat daju vrste *A. ferina*, *A. clypeata*, *A. querquedula*, *A. fuligula*, *A. nyroca* i *P. nigricollis*. Jesenja seoba po dinamici nije tako intenzivna a karakteristične

vrste su *A. querquedula* kraj avgusta, *P. cristatus*, *P. ruficollis*, *A. ferina* i vrsta koju sada nismo posebno analizirali a to je crna liska (*Fulica atra*). Jata koja se hrane drezgom ponekad broje i više hiljada jedinki. Zimskim aspektom dominiraju dve vrste *A. platyrhynchos* i *Bucephala clangula*.

Na kraju potrebno je spomenuti da vrednosti diverziteta ne smemo previše tumačiti nego samo onoliko koliko upravo i pokazuju. To su pokazatelji brojnosti, rasporeda i dominacije vrsta jedne ornitocenozе, ali ne daju pravu sliku o strukturi, ni međusobnim vezama i odnosima vrsta unutar proučavane ptičje zajednice (Sasvári, 1984).

Tok migracije tokom jesenjeg perioda i zimi uznemiravaju lovci a prolećne seobe ribolovci. Zbog toga potrebno je da se o zaštiti migratornih ptica vodi mnogo veća briga i na osnovu prikazanih rezultata predlažemo da se Palićko jezero kandiduje za spisak Ramsarskih područja Jugoslavije i da se uvede parcijalna zaštita sa vremenskim ograničenjem, u periodu od 01. septembra do 30. aprila. Za ostali period godine važila bi pravila već svakako zaštićenog područja Parka prirode „Palić“. Potrebno je organizovati zimsku ishranu po okolnim oranicama i livadama.

REZIME

Na osnovu proučavanja toka migracije 31-e vrste, možemo zaključiti da Palićko jezero spada u veoma važna vodena staništa Severne Vojvodine i da je za mnoge vrste značajna stanica Potiskog migratornog puta ili mesto prezimljavanja.

Na osnovu prikazanih rezultata predlažemo da se Palićko jezero uvrsti u spisak Ramsarskih područja Jugoslavije.

LITERATURA - REFERENCES

Sasvári, L. (1986): *Madárökológia I*: 24-27, Akadémia kiadó, Budapest

Predlog za zaštitu Prirodnog dobra „Palić“ kao Parka Prirode - Elaborat, Zavod za zaštitu prirode Srbije, Novi Sad, 1995

Zrnić, D., Hulo, I. (1992): Zbirka ptica gradskog muzeja u Subotici. Rad Vojvodanskih muzeja, Biologija, 34. p. 205-212.

Hulló, I. (1991): Antropogén tényezők hatására kialakult madárközösség ökológiai és természetvédelmi vonatkozásai. The 3rd Scientific Meeting of the Hungarian Ornithological and Nature Conservation Society, Szombathely, p. 219-229

Hulo, I., et Šoti, J. (1990): Čubasta patka (*Aythya fuligula*) nova gnezdilica Vojvodine. Ciconia, 2. p. 67-72.

Hulo, I. (1990): Podaci o nekim ptičjim vrstama u Vojvodini. Ciconia, 2. p. 88-90.

Hulo, I. (1995): Komenzalizam patke zviždardke (*Anas penelope*) i crne liske (*Fulica atra*). Ciconia, 5. p. 77-78.

Mikuška, J. (1966): Prilog poznavanju ornitofaune Ludoškog jezera, Larus, 20. p. 60-79

Čornai, R. (1935): Terenski dnevnik (neobjavljen)

Gergelj, J., Šoti, J. (1990): Ornitofauna ribnjaka „Kapetanski rit“. Ciconia, 2. p. 22-49

Zahvaljujem se J.P. „Palić - Ludaš“ na pomoći pri izradi ovog rada. - Autor

Prolećna i jesenja seoba ždralova (*Grus grus*) na Slanom kopovu u periodu od 1993. do 1996. godine

Spring and Autumn Migration of Crane (*Grus grus*) on Slano kopovo between 1993 and 1996

Lukač, Š. - Ternovac, T.

Primljeno (Accepted): 22.10.1996.

The greatest number (500 individuals) of Cranes we are observed on Slano kopovo (UTM-DR35) in spring 24th March 1993. In autumn migration we observed 1000 Cranes 05th October 1994. The earliest observatin on Slano kopovo was 02nd January 1996.

U martu 1993. godine na Slanom kopovu (UTM-DR35) obilne padavine su uslovile visok vodostaj. Ždralovi (*Grus grus*) su uglavnom posmatrani u kasnim popodnevrim satima kada su pristizali na noćenje. Zapažen je relativno mali broj primeraka (Tabela 1.). Obično su se okupljali pre zalaska sunca u malim jatima u ranoj sumrak. Noć su proveli na Među kopovu, samo mali broj se zapažen u priobalnom pojasu Slanog kopova.

Nasuprot prolećnom visokom vodostaju jesen je bila suva, nije bilo vode u koritu u vreme pristizanja ždralova. Ptice su ipak koristile suvo korito Slanog kopova za noćenje. U decembru kad je vršeno zadnje prebrojavanje ždralova, područje je bilo prekriveno tankim snežnim pokrivačem, i u koritu je bilo vode.

U proleće 1994. godine nasuprot obilnim zimskim padavinama vodostaj u Slanom kopovu je bio nizak. Osmatranja su vršena tokom kasno popodnevnihi sati neposredno pre sumraka. Ptice su se okupljale isključivo na Među kopovu i samo pri potpunom mraku uletale na mesto noćenja u plitke vode Slanog kopova. U jesen prva jata su se redovno zadržavale na Među kopovu. Uočen je veliki broj mladih primeraka. Ptice su noć provele u Slanom kopovu.

1993		1994		1995		1996
prol./spring	jesen/autumn	prol./spring	jesen/autumn	prol./spring	jesen/autumn	prol./spring
19.03.-150	01.10.-340	28.02.-52	02.10.-150	24.02.-180	24.09.-50	02.01.-3
24.03.-500	14.10.-200	12.03.-83	05.10.-1000	11.03.-2500	29.09.-72	12.01.-5
	20.10.-300	18.03.-37	27.11.-150	01.04.-500	05.10.-187	07.02.-120
	30.10.-500			23.04.-400	16.10.-57	26.02.-300
	18.11.-50				25.10.-200	09.03.-400
	03.12.-97					13.03.-412

Tabela 1. Sezonska promenljivost brojnosti ždralova (*Grus grus*) na Slanom kopovu u proleće i jesen od 1993. do 1996.

*Table 1. Seasonal variation's number of Cranes (*Grus grus*) in Slano Kopovo, during spring and autumn, 1993-1996*

1995. godine u proleće ponovo je bio nizak vodostaj. Ždralovi u kasnim popodnevni satima samo za kartko su se zadržavali na Među kopovu, da bi u sumrak doletali na mesto noćenja na sprudove u istočnom priobalju Slanog kopova. U jesen ždralovi na seobi su se okupljali u manjim grupama i odvojeno su noćili na uobičajenim mestima

Retki su podaci o ranom pristizanju ždralova ili pak o prezimljavanju na Slanom kopovu. 02.01.1996. godine oglasila su se 2 ili 3 primeraka ždralova u delu „pesak“ na Slanom kopovu. Kasnije smo iste primerke primetili u preletu. U ovo proleće ptice se nisu zadržavale na Među kopovu, već se samo pre sumraka spuštale u niskom letu u plitke vode priobalnih sprudova da bi tu provele noć.

Author's addresses: Šandor Lukač, 21000 Novi Sad, Braće Dronjak 15/3.
Tibor Ternovac, 21235 Temerin, Rakoczi Ferenc 115.

Podaci o velikom slavuju (*Luscinia luscinia*) u severozapadnoj Bačkoj

Notes on Thrush Nightingale (*Luscinia luscinia*) in Northwest Backa

Žuljević, A.

Primljeno (Accepted): 18.09.1996.

Thrush Nightingale is a regular migrant in spring and autumn. Migration of the species is more significant in autumn than in spring. First migrants arrive early August, while the last birds leave the area end of September. 55 records in Northwest Backa between 1979–96 suggest that the peak of autumn migration occurs in end of August, while the peak at Budapest is between 11–20 August (282 records, Schmidt 1982).

UVOD

Velikog slavuja (*Luscinia luscinia*) u Vojvodini nalazimo samo u vreme seobe (Antal *et al.*, 1971). Podataka je malo iz razloga što se u prirodi teško razlikuje od običnog slavuja (*Luscinia megarhynchos*). Hvatanje ptica radi prstenovanja i lako razlikovanje velikog od običnog slavuja pomoću krilne formule, donelo je pozitivne promene na polju prikupljanja podataka o velikom slavuju. Najbolji primer za to je okolina Apatina. *Whál Ignác* je u periodu od 1901. do 1944. godine (Lakatoš, 1979) samo jednom uspeo da registruje velikog slavuja, dok su *Kanjo* i *Obradović* pomoću vertikalnih ornitoloških mreža u periodu od 1979. do 1983. godine uhvatili su 13 primeraka (Kanjo *et* *Obradović*, 1990).

REZULTATI I DISKUSIJA

Osim navedenih prikupljeni su i sledeći podaci o velikom slavuju u severozapadnoj Bačkoj. Lokaliteti na kome je veliki slavuj nalažen:

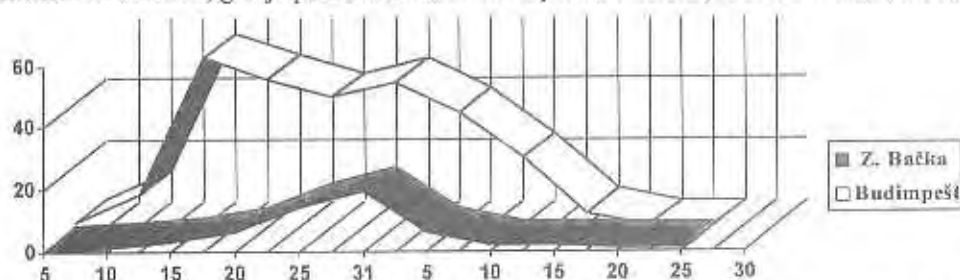
A - leva obala Dunava kod Bezdan (UTM-CR 38)	B - Bukovac (UTM-CR 46)
C - Bački Monoštor (UTM-CR 47)	D - Kupusina (UTM-CR 47)
E - Lugovo (UTM-CR 56)	F - Čičovi (UTM-CR 56)
G - Krušćić (UTM-CR 74)	H - Aleksa Šantić (UTM-CR 78)

Datumi nalaženja po lokalitetima:

18. i 22.08. 1983 (A,C - 1pr.), 24.08.1984. (G - 1pr.), 03.05.1985. (C - 1pr.), 23. i 27.08.1986. (C - 2pr.), 28.08.1986. (F - 2pr.), 01. i 22.09.1986. (C,E - 1pr.), 04. i 05.09.1987. (C,B - 1pr.), 26.08.1988. (B - 3pr.), 01. i 12.09.1988. (E - 1 pr.), 08.08.1989. (H - 1pr.), 15. i 19.08.1989. (B - 1pr.), 18.08.1989. (C - 1pr.), 27.08.1989. (B - 3pr.) 24.08.1990. (C - 1pr.), 25. i 01.09.1990. (B - 1pr.), 11., 20., 23., 24. i 26.08.1991. (B - 1pr.), 31.08.1991. (C - 1pr.), 17.09.1991. (E - 1pr.), 03.05.1995. (D - 1pr.), 11. i 22.08.1996. (B - 1pr.), 22.08.1996. (D - 1pr.), 29.08. i 03.09.1996. (B - 1pr.)

Podaci koji se odnose na prolećnu migraciju su malobrojni ali može da se zaključiti da prolećna migracija odvija krajem aprila i početkom maja. Za jesenju seobu postoje više podataka (55 primeraka) o seobi koje smo, zajedno sa podacima iz okoline Apatina (Kanjo et Obradović, 1990) prikazali (po pentadama) na grafikonu 1. Upoređujući sa podacima (268 primeraka) iz okoline Budimpešte (Schmidt, 1982). Iz grafikona se jasno vidi da seoba velikog slavuja u okolini Budimpešte dostiže maksimum u drugoj dekadi avgusta, dok je u severozapadnoj Bačkoj taj maksimum je krajem avgusta.

Veliki slavuji verovatno svake sezone koriste isti koridor za seobu, o tome govori i podatak o ponovnom nalazu: 23. avgusta 1986. godine prstenovan je mladi primerak u Bačkom Monoštoru, gde je ponovo uhvaćen 04. septembra 1987. (Radović et Sušić, 1989).

Grafikon 1. Intenzitet jesenje seobe velikog slavuja (*Luscinia luscinia*) u severozapadnoj Bačkoj (tamni dijagram) i u okolini Budimpešte.

ZAKLJUČAK

Veliki slavuj u severozapadnoj Bačkoj sreće se samo za vreme prolećne (u malom broju) i jesenje seobe (u većem broju). Jesenja seoba duže traje i prvi primerci se pojavljuju 08. avgusta dok je zadnji podatak iz 22. septembra. Maksimum seobe je u trećoj dekadi avgusta. Stranih nalaza još nema, ne znamo odakle nam pristižu primerci, ali intenziviranjem prstenovanja možemo očekivati i odgovore na ta pitanja.

LITERATURA - REFERENCES

- Antal, L., Frenbach, J., Pelle, I., Szlivka, L. (1971): *Namenverzeichnis der Vogel Autonomien Province Vojvodina*, Larus, 23. p. 72 - 121.
- Schmidt, E. (1982): *Adatok a nagy fülemüle (Luscinia luscinia) őrszi vonulási útjéhez Magyarországon*, Madártani tájékoztató, IV - IX. p. 171 - 172.
- Kanjo, B., Obradović, R. (1990): *Jesenja seoba velikog slavuja (Luscinia luscinia) kod Apatina*, Ciconia, 2. p. 94.
- Lakatoš, J. (1979): *Ptice Apatina*, NIHU „Glas komune“ Apatin.
- Radović, D., Suišić, G. (1989): *Nalazi prstenovanih ptica u godinama 1986. i 1987.*, Larus, 40. p. 53 - 75.

Planinski popić (*Prunella collaris*) i običan popić (*Prunella modularis*) u Srbiji

Alpine Accentor (*Prunella collaris*) and Dunnock (*Prunella modularis*) in Serbia

Puzović, S.

Primljeno (Accepted): 25.12.1996.

This paper reviews Serbian distribution of Alpine Accentor and Dunnock. On basis of literature and own studies, the author gives numbers of breeding pairs in each mountain, analyses breeding phenology and habitat use of the two species.

UVOD

Popići (rod *Prunella*) sa svoje 2 vrste gnezdarice u Srbiji, za sada nisu bili predmet neke ozbiljnije studije u domaćoj ornitološkoj literaturi, koja bi na zadovoljavajući način obradila njihovo rasprostranjenje, brojnost, migratorni status, fenološke cikluse, kao i uslove potrebne za život i faktore koji ih ugrožavaju.

Obe vrste su stavljene na „Preliminarni spisak vrsta za crvenu listu kičmenjaka Srbije“ (Vasić *et al.*, 1991), a *Prunella collaris* je uvršćen i u spisak prirodnih retkosti Srbije (Sl.gl. 50/93). Od ukupne brojnosti svetske populacije *Prunella modularis*, više od 75% se nalazi u Evropi, posebno u zimskim mesecima (Tucker *et al.*, 1994). Obe vrste su od međunarodnog značaja u fauni Srbije (Vasić, 1995), a prema novim kriterijumima IUCN obe vrste su svrstane u kategoriju LR - niske verovatnoće rizika da budu ugrožene, ali sa rangiranjem u okviru te grupe kao cd - zavisne od zaštite. Prestanak adekvatnih mera zaštite, pre svega njihovih staništa, neminovno bi te vrste u budućnosti svrstao u neku od kategorija veće ugroženosti.

Ukupna Evropska populacija *Prunella modularis* se procenjuje na okvirno 8.700.000-27.000.000 parova, s tim da su najveće regionalne populacije koncentrisane u Rusiji, Nemačkoj, Švedskoj i Velikoj Britaniji (Tucker *et al.*, 1994).

PRUNELLA COLLARIS

Slika 1. Gnezdo *Prunella collaris* na Žutom kamenu - Prokletije, 2400 m/n, 14. jul 1996.

Figure 1. Nest of *Prunella collaris* in Žuti Kamen - Prokletije mountains, 2400 m/n, July 14, 1996.

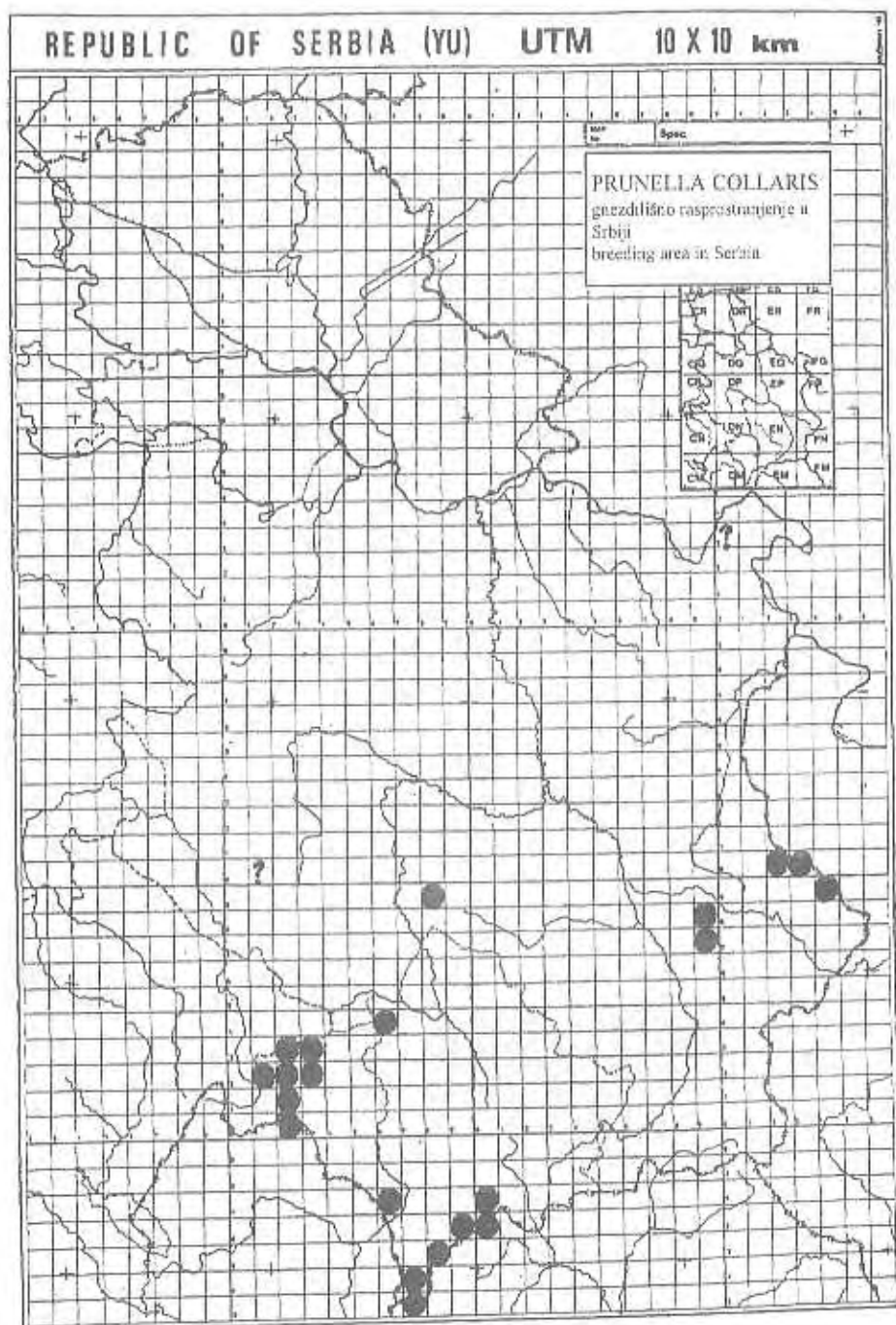

Tabela 1. Savremeno gnezdišće rasprostranjenje *Prunella collaris* u Srbiji

Table 1. Recent breeding distribution of *Prunella collaris* in Serbia

Prema *Matvejevu* (1950), gnezdi se po visokoplaninskim kamenjarima u Srbiji, ali uz izričito naglašavanje da je naden na takvim staništima samo na Staroj i Suvoj planini. Ipak, na osnovu podataka V. Martina sa *Karadžice* (08. avgust 1937.) i Bistre (23. jul 1933.) u Makedoniji, ovaj autor je već tada smatrao da se verovatno gnezdi i po drugim visokim planinama u Srbiji.

Nakon više od 20 godina novih istraživanja *Matvejev* (1976) konstatuje da se na Balkanskom poluostrvu - „često se gnezdi usred visokoplaninskih kamenjara i litica, po odsecima vertikalnih stena, odnosno svuda gde ima rupa ili dubokih pukotina između kamenja. Retko se gnezdi ispod 1500 m nadmorske visine. Gornja granica visinske rasprostranjenosti dopire do najviših balkanskih vrhova, ali na visinama iznad 2200 m gnezdi se samo na prisojnim, od vetra zaklonjenim mestima. Ponekad, kao zaklon koristi duboke polupećine. Vrlo retko se gnezdi u sredogorju, ali samo u slučaju da tamo postoje ekološki hladne klisure“. Prema *Reiseru* (1904), koji je istraživao ptice planinskih predela Srbije 50 godina pre *Matvejeva*, to je tipična i retka ptica po najvećim gorskim grebenima.

U nastavku sledi pregled raspoloživih podataka o gnezdilišnoj populaciji po pojedinim planinskim masivima:

STARA PLANINA: Ukupna gnezdilišna populacija se procenjuje na 5-6 parova, na svega 3 lokaliteta gneždenja. Donja gnezdilišna granica je na 1720m, a gornja na oko 2130m.

- Babin zub (FP20-1720m/n): ulovljen mužjak, 27. maj 1899. (*Reiser*, 1904). Na istim stenama 2 primerka posmatrana 21. jula 1983. (*Mandić i Puzović*, 1988). Na stenama posmatran 1 ex 02. juna 1992. Po stenama 2 ptice 30. jula 1993. (*Sekulić*, 1995). Na najvišoj steni 2 primerka, 1 ex na istočnom delu stenjaka 14. jula 1994. (*Sekulić et Kiš*, 1995).

- Žarkova čuka (FP30-1900m): ulovljen mužjak, 27. maj 1899. (*Reiser*, 1904).

- Midžor (FP30-2150m): mužjak ispod najvećeg vrha 03. juna 1992.

- Kopren (FN49-1900m): 1 primerak na stenju jugoistočne strane platoa Koprana 03. juna 1992. Na istom mestu posmatrana u maju 1996. (*B. Grubač in litt*).

SUVA PLANINA: Ukupna gnezdilišna populacija se procenjuje na svega 3-4 para, skoncentrisana oko glavnog masiva Trema i delom na Sokolovom kamenu. Najniže gnezdilište je na 1500m, a najviše na oko 1800m.

- Trem (EN98 - 1550 do 1800 m): ulovljena ženka, 6. jun 1899. (*Reiser*, 1895); Verovatno na istom području 1 primerak 31. maja 1985. (*Hill*, 1985). Na pola padine Trema prema Devojačkom grobu na kamenitom staništu sa grmovima *Sorbus aria* 24. jula 1993. par odraslih ptica hrani 2-3 juv. starosti oko 25-30 dana, na 1550 m.

- Točila (EN97-1500 m): na stenju pored litica i ponora uz pašnjak sa planinskom klekom ulovljeni mužjak i ženka 02. jula 1947; još jedna juv. ženka ulovljena 04. jula 1947. (Zbirka Prirodnjačkog muzeja) (*Matvejev*, 1950).

- Sokolov kamen (Kolov kamen) (EN98-1540 m): Pri vrhu glavnog grebena posmatran 1 primerak u junu 1971. (*Vasić et Grubač*, 1983).

KOPAONIK: Toko istraživanja u poslednje 2 decenije ova vrsta nije zabeležena na gneždenju. Zbog toga se može smatrati da je potisnuta sa centralnog Kopaonika, odnosno sa grebena Nebeskih stolica i Pančičevog vrha, gde se gnezдила tokom 1950-ih, u brojnosti ne

većoj od 3-4 para. Mogući razlog nestajanja je izgradnja vojnih objekata i razvoj turizma na tim lokalitetima. Postoji mogućnost da po neki par živi na kosovskom delu Kopaonika oko vrhova Šatorica i Oštro koplje, ali te predele ornitolozi još nikada nisu istraživali.

- Kurići uz Ibar (DP70-600m): Ulovljena ženka 28. decembra 1951. tokom zimovanja (Zbirka Prirodnjačkog muzeja Beograd; Matvejev, 1954, 1955).

- Nebeske stolice (DN89-1900m): Ženka ulovljena 24. aprila 1952. na kamenjaru (Zbirka Prirodnjačkog muzeja Beograd; Matvejev, 1955).

- Debelovac na Suvom rudištu (DN89-1900m): Odstreljena je ženka na visokoplaninskom kamenjaru 26. oktobra 1952. (Zbirka Prirodnjačkog muzeja Beograd). Prema Matvejevu (1955), još 1 ptica je ulovljena u 1953., ali nje nema u zbirci Prirodnjačkog muzeja.

- Kukavica (DN89-1720m): Ženka se iznenada pojavila na vrhu grebena 11. maja 1987. i zatim odletela dalje, gde prethodnih i narednih godina nije više nalažena.

PEŠTERSKA VISORAVAN: Na osnovu samo jednog (nesigurnog?) posmatranja ne može se određenije govoriti o eventualnom gnežđenju.

- Uvac (DP10-oko 1100 m): Zabeležen je od strane J. Popović (1974) dva puta tokom proleća 1971. na „kamenjarima van klisure Uvca, kako skakuće između žbunja kleke u potrazi za hranom“, bez konkretnog navođenja datuma i lokaliteta.

PROKLETIJE: Na osnovu obimnih istraživanja tokom juna-jula 1995-96., procenjuje se da na Prokletijama gnezdi 60-70 parova, što predstavlja najveću koncentraciju ove vrste u Srbiju i preko 50% njene ukupne populacije. Registrovan je na gotovo svim planinskim grebenima iznad 2000m. Donja gnezdišna granica je oko 2000m osim iznimno na Berimu 1720m, a gornja doseže do 2500m. U nastavku sledi pregled procenjenog broja parova i visinskog opsega gnežđenja po pojedinim masivima:

Žuti kamen (DN22,32) (10 pari, 2100-2450 m); Nedžinat (DN22) (3-4, 2200-2400 m);

Maja Rops (DN21) (6-7, 2350-2200 m); Rusolija-Žljeb (DN33) (3-4, 2180-2300 m);

Đeravica (DN20, 21) (oko 10-12, 2100-2500); Hajla (DN23,33) (3-4, 2150-2300 m);

Bogičevica-Bogdaš-Bagčez (DN21) (6-7, 2200-2450 m); Koprivnik (DN31) (6-7, 2200-2440m); Ljumbardska pl. (DN32) (2-3, 2150-2300 m); Streočka pl. (DN31) (4-5, 2100-2150 m); Kurvala (DN31) (2-3, 2100-2250 m); Junička pl. (DN30) (2, 2100-2250 m); Mokra-Suva pl. (DN44,54,64) (3-4, 1700-2100 m); Čakor do Hajle (DN12,13) (2-3, 2000-2150 m).

Posebno su zanimljivi podaci o reproduktivnom ciklusu na pojedinim masivima i nadmorskim visinama. Aktivno gnezdo sa 3 jaja je pronađeno 14. jula 1996. u reonu Žutog kame-na (DN32-2400m), a nešto dalje ka Ljumbardskoj pl. (Maja E Zmoks) je raštrkano posmatrano 7 ex. Pri vrhu stenja Veternika (DN31-2410 m) na Koprivniku 17. jula 1996. nađeno je gnezdo sa 3 mladunca, stara 2-3 dana. Velika grupa u cirku ispod Maja Ropsa (DN21-2200 m), od 15-20 primeraka, sastavljena izgleda od nekoliko porodica zabeležena je 12. jula 1996. Nešto dalje je jedna ženka nosila hranu mladuncima u gnezdo.

- Čakor (DN12-1950 m): V. Martino je ulovio 1 primerak 10. avgusta 1939, koji se čuva u Prirodnjačkom muzeju u Beogradu.

- Berim (DN64-1720 m): na krševitim vrhovima grebena nekoliko mužjaka koji pevaju 9.-10.juna 1977. posmatrao je Vasić (1980).

- Na crnogorskom delu Prokletija na Visitoru (DN21) tokom 1952. *Matvejev* je ulovio više primeraka koji se nalaze u Prirodnjačkom muzeju u Beogradu (29. juna na 2200 m mužjak i 10. jula na 2100 m 3 primerka od kojih 1 ad. mužjak i 1 juv. mužjak).

ŠAR PLANINA: Ukupna gnezdilišna brojnost se procenjuje na 40-50 parova, skoncentrisanih pre svega na glavnom masivu Šare, a mali broj i na Ošljaku. Najvažnija gnezdilišta su verovatno u srednjem delu masiva gde ima puno stenjaka i kamenjara, a najslabija na pitomim padinama jugozapada. Donja gnezdilišna granica je uglavnom iznad 2000 m, samo iznimno i povremeno iznad Brezovice izgleda ispod 1500 m (?), a gornja je na oko 2500 m.

- Kobilica (DM96-2500 m): Porodicu (ad. i juv.) posmatrao *Matvejev* 15. juna 1953., od kojih je odstreljena ženka (*Vasić et Grubač*, 1983).

- Livadičko jezero-Ljuboten, (EM07 - od 2200 do 2490 m): Posmatrao ih je *Matvejev* 17.-18. juna 1953. (*Vasić et Grubač*, 1983).

- Rudoka (DM84-oko 2000 m): Posmatrao ih je *Matvejev* 06. i 09. septembra 1955. (*Vasić et Grubač*, 1983).

- Brezovica (EM07- oko 1200-1300 m): U brdima iznad Brezovice ih je posmatrao *Matvejev* 11.-12. maja 1956. (*Vasić et Grubač*, 1983). Tu je registrovan i 16. maja 1958. (*Marčetić et Andrejević*, 1960). U okolini Brezovice 10. avgusta 1958. mladi primerak je posmatrao Hainard (1960).

- Berevačka planina iznad Stojkove kuće (EM06-2200 m): *V. Vasić* ulovio 1 mužjaka 27. jula 1986. koji se čuva u zbirci Prirodnjačkog muzeja Beograd.

- Vakaf (EM06-2100 m): *V. Vasić* ulovio 1 mužjaka 28. jula 1986.

- Na Makedonskoj strani planine *Matvejev* odstrelio mužjaka 03. septembra 1955. na Ceripašino (DM85-1870 m), koji se čuva u Prirodnjačkom muzeju u Beogradu. Na istom području je grupa od 20-ak ptica zabeležena 09. jula 1995. (*Kajevska et al.*, 1996), a tu ga je pronašao ranije i *Delić* (1948).

- Velika Vraca (DM73): Više primeraka okolo, a Ad. nosi hranu za pull. na 2450 m 25. jula 1987., a 26. jula 1987. nekoliko na Zlipotočkoj planini od kojih neki nose hranu za mlade na 2200-2250 m.

- Piri Breg do Livadičke pl. (EM06,07): 03. avgusta 1987. nekoliko po siparima i cirkovima na 2300-2450 m, kao i iznad Livadičkog jezera na 2350 m.

- Piri Breg, Crni vrh i Livadička pl. (EM06,07): Tokom 28. juna 1989. zabeleženo 2+1+3+1+3-2 primerka uglavnom na grebenu (2300-2500 m), dok je na Livadičkoj planini posmatrana grupa od 5-6 ptica. Zanimljivo je da na tom istom potezu tokom 22. septembra 1990. nije uočena ni jedna ptica.

- Careve livade, do Jažinačkog jezera i vrha Peskovi (DM96, 2100-2500 m): Na tom dugačkom potezu tokom 29. i 30. juna 1989. zabeleženo 2+2+3+3+4-1+3+2+2+1=23 primerka, pre svega na kamenjarima, blokovima stena i stenjacima.

PAŠTRIK i KORITNIK: Gnezdilišna brojnost se okvirno može proceniti na 4-5 parova na osnovu izgleda staništa, jer ne postoje konkretna istraživanja na terenu. Verovatno je prisutniji na Paštriku nego na Koritniku, s'obzirom na veći udeo staništa sa stenama i kamenjarima.

- Na Paštriku (DM67) ga je posmatrao Matvejev 22. septembra 1956. (Vasić et Grubač, 1983).

* * *

Gotovo je neobjašnjiva pojava odraslog mužjaka u svadbenom perju na Malom Jastrepču 14. maja 1992. (Panuvović in lit). Ptica je uhvaćena rukom u restoranu dečijeg odmarališta na 720 m/n (EP50). Najbliže gnezdište je 40 km daleko na Suvoj planini, a najbliža kamenita staništa su udaljena najmanje 25-30 km. Zbog čega se odrasla ptica pojavila u gnezdišnom periodu na šumovitom pobrđu Malog Jastrepca teško je objasniti, pogotovo stoga što po boji perja odgovara balkanskoj podvrsti *P. collaris subalpina*, što znači da je isključena mogućnost eventualne zakasnele migracije ili lutanja. Ponašanje te ptice, koja se zadržavala oko betonske zgrade odmarališta i čak ušla u nju, sasvim je objašnjivo sa stanovišta traženja najprikladnijeg staništa, s obzirom da su svuda oko šume i livade a nema stenjaka i kamenjara.

Zanimljiv je i podatak o ulovu ženke na planini Povljen u zapadnoj Srbiji 08. oktobra 1900. (EP98) (Reiser, 1904). Gengler (1920) je video pticu ove vrste kod Stevanca 02. septembra 1916. Kod Ajvalije na Kosovu registrovan je 30. septembra 1958. (Marčetić et Andrejević, 1960). Ovi podaci govore o postojanju povremenih pomeranja pojedinih primeraka tokom ranog jesenjeg perioda, ali su to ipak izuzetno retki slučajevi. Ipak, nije sasvim najjasnije gde zimuje većina zavičajnih ptica. Prema Matvejevu (1976), on je na Balkanu staništa - „Okolinu gnezda napušta u oktobru, obično posle obrazovanja stalnog kontinualnog snežnog pokrivača, kada se može naći u podgorju i sredogorju na kamenitim prisojnim staništima. Za vreme Oštirih zima i velikih snegova nalazimo ga još niže duž brzih rečica sa kamenitim obalama. Zimi se uvek zadržavaju pojedinačno ili u parovima. Veš početkom marta ove ptice dolaze u visoke planine na mesta gnežđenja i počinju sa pevanjem svadbene pesme“.

Zavičajni primerci pripadaju podvrsti *P. collaris subalpina* Brehm koja živi na centralnim i istočnim planinama severnih Dinarida, na celim južnim Dinaridima i na Rilo-Rodopima i planinama Grčke. Primerak koji je našao Reiser (1939) na Povljenu 08. oktobra 1900., pripada podvrsti *P. collaris collaris* Scop. koja živi u srednjoj i zapadnoj Evropi (Matvejev, 1950). Za ovaj primerak Vasić i Obratil (1990) konstatuju da ima sveže promenjeno perje i da je teško bez šireg poređenja odrediti kojoj podvrsti naginje. Prema Matvejevu (1976) nominalna podvrsta se gnezdi u Đerdapskoj klisuri (Južni Karpati), a za vreme oštirih zima se nalazi u Panonskoj niziji i po okolnom subpanonskom pobrđu, ali ne navodi ni jedan konkretan datum i likalitet nalaza. Posebno je značajno pitanje eventualnog gnežđenja ovih ptica u Đerdapskoj klisuri, koje ipak nije potvrđeno tokom istraživanja u poslednjih 20 godina. Moguće je da se radilo o slučajnom zadržavanju ptica tokom reproduktivnog perioda bez pokušaja gnežđenja, kao što je to bio slučaj na Malom Jastrepču.

Ukupna zavičajna populacija u Srbiji, na osnovu napred iznetog pregleda poznatih podataka, može se proceniti na 115-130 gnezdećih parova (popmed = 120 vrsta). Od toga je na Prokletijama 54%, a na Šari 37% ukupnih resursa ove vrste u Srbiji, ili zajedno celih 91%. To jasno ukazuje na usko rasprostranjenje i koncentraciju zavičajne populacije na dve najvišojice i najgromadnije planine Srbije. Od ukupno 883 UTM kvadrata 10x10 km u Srbiji, gnežđenje je zabeleženo u svega 21 kvadratu ili 2,4%.

Napred izneti podaci jasno ukazuju da je *Prunella collaris* u Srbiji ptica koja u budućnosti može biti ugrožena vrsta ako se na Prokletijama i Šar planini preduzmu obimniji zahvati u

visokoplaninskom pojasu iznad 2000 m/n, pre svega u vidu izgradnje skijaških centara, turističkih kompleksa ili telekomunikacionih predajnika.

PRUNELLA MODULARIS

Slika 2. Gnezdo *Prunella modularis* na Prerovu - Goč planina, 1200 m/n, 20. jun 1992.
Figure 2. Nest of *Prunella modularis* in Prerov - Goc mountain, 1200 m/n, June 20, 1992

Prema Matvejevu (1950) gnezdi se po visokoplaninskim pašnjacima gde ima grmlja od planinske kleke (*Juniperus nana*), gde je nađen za vreme gnežđenja samo po visokoplaninskim pašnjacima na visini iznad 1800 m. Mladunci su nalaženi krajem juna.

Prema Matvejevu (1976) na Balkanskom poluostrvu „gnezdi se vrlo često u prelaznom pojasu između planinskih šuma i visokoplaninskih pašnjaka. To je pojas kržljavih smrča, poleglog bora ili drugih vrsta četinarara, koji se nalaze usred gustog žbunja od bora krivulja, borovnice ili planinske kleke. Na južnijim planinama taj prelazni pojas čine kržljava stabla endemičnih vrsta borova ili jele usled žbunja od posebnih vrsta kleke. U tom pojasu južnih planina ova vrsta nije retka na gnežđenju, ali se retko gnezdi na većim proplancima usred smrčevih šuma. Vrlo retko se gnezdi u listopadnim (obično bukovim) šikarama i žbunju na onim planinama gde ove listopadne vrste čine gornju šumsku granicu. Odsustvuje u svim podgorskim hrastovim i borovim šumama“. Prema Reiseru (1904) u Srbiji je vrlo retka ptica, jer se i tu kao u drugim Balkanskim zemljama gnezdi samo u najvišim gorskim pojasevima.

Prema obradi muzejskog materijala, primerci koji gnezde u Srbiji pripadaju podvrsti *P. modularis meinertzhageni* Hart. & Pat., koja živi na Balkanskom poluostrvu (Matvejev, 1950). Prema Matvejevu (1976) na severnom Balkanu gnezdi podvrsta *P. modularis modularis* (L.) na severnim Dinaridima, na južnim Karpatima i na Balkanskom vencu, a prezimljuje u panonskoj i subpanonskoj niziji, kao i na Jadranu. U Srbiji se gnezdi na planinama srednjeg, zapadnog i istočnog dela. Na južnom Balkanu gnezdi grupa populacija *meinertzhageni* i to na južnim Dinaridima, Rilo-Rodopima i na planinama Grčke, a u Srbiji je ona registrovana na Kosmetu i u jugoistočnom delu.

U nastavku sledi pregled literaturnih podataka i rezultata savremenih istraživanja po pojedinim regionima u Srbiji. Zbog obilja lokaliteta i broja podataka, neće se za svaki nalaz davati lokalitet, datum i UTM kod, kao za prethodnu vrstu, već će se to raditi selektivno uz neophodna uopštavanja. Literaturni podaci se uglavnom daju u celosti:

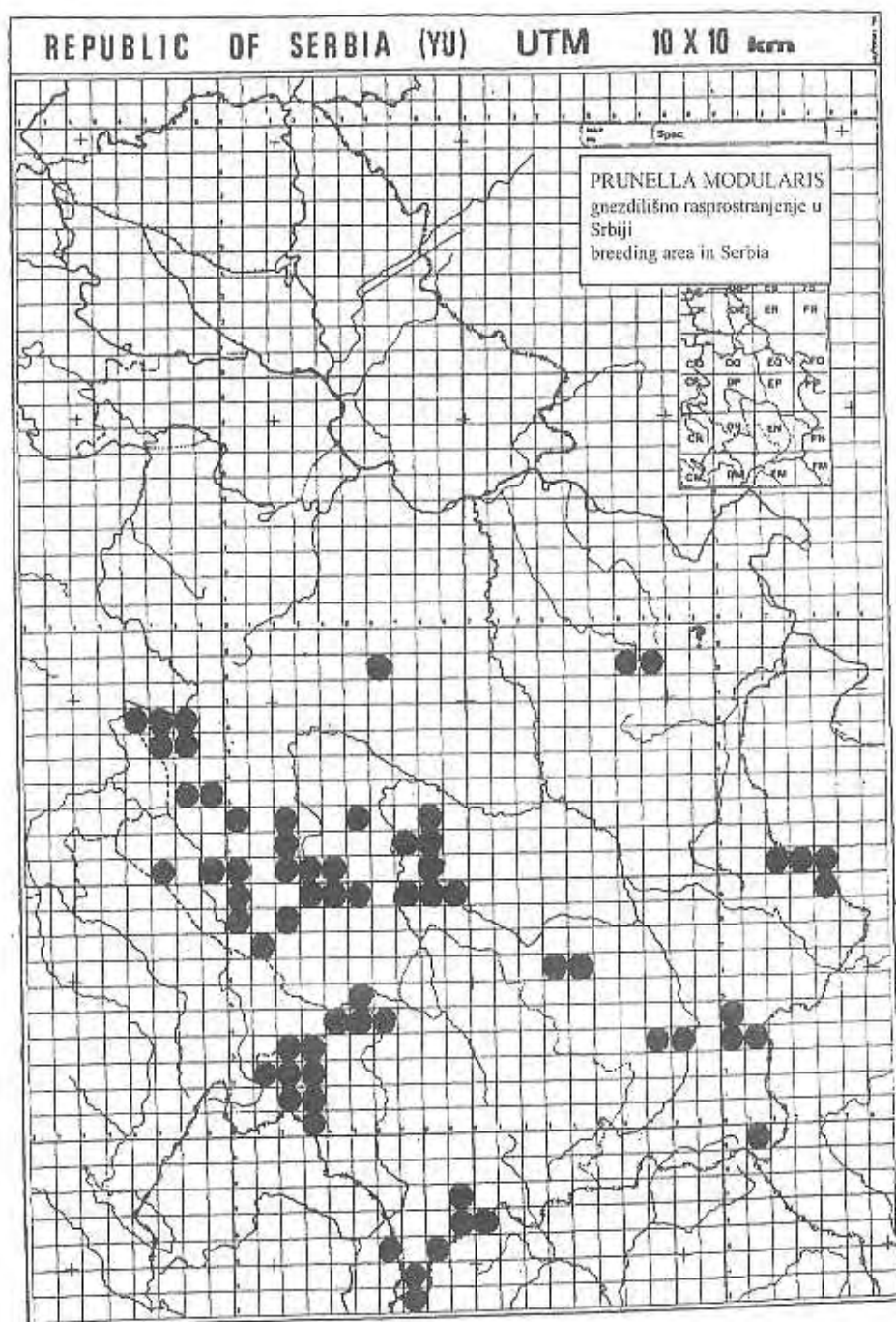

Tabela 2. Savremeno gnezdišno rasprostranjenje *Prunella modularis* u Srbiji

Table 2. Recent breeding distribution of *Prunella modularis* in Serbia

ISTOČNA SRBIJA:

STARA PLANINA: Na tom masivu je skoncentrisana glavina populacije istočne Srbije, koja se tu okvirno može proceniti na 500-700 parova. Donja gnezdišna granica je na oko 1100 m (Jelovička reka), a gornja na 1940 m (Bratkova strana).

- Krvave bare; ulovljen jedan primerak, 28. maj 1947. (*Matvejev*, 1950).

- Bratkova strana; ulovljena ženka, 28. maj 1947. (*ibidem*).

- Babin zub; brojčan po žbunastoj vegetaciji u julu 1983. (*Mandić et Puzović*, 1988). Na istom području redovan po grmlju planinske kleke 15.-16. maja 1990. (*Pamunović*, 1991).

- Redovno posmatran tokom jula 1993. po žbunju planinske kleke kod Babinog zuba, Goleme čuke, Vražje glave, Krvavih bara i Bratkove strane (*Sekulić*, 1995).

- Tokom istraživanja u maju-junu 1992. zabeležen je na Babinom zubu, Jabučkom ravništu, Golemoj čuki, Arbinju, Tri čuke, Bratkovoj strani, Koprenu i gornjem toku Jelovičke reke.

- Na Ostrovu uz Dunav kod Velikog Gradišta, na zimovanju ga je našao 03. januara 1978. *Ham* (1980).

Osim Stare planine, koja predstavlja najvažnije gnezdište ove vrste u istočnoj Srbiji, za sada postoje podaci o verovatnom gnežđenju na još nekoliko planina ovog regiona. Na severoistoku je jedino sigurno gnezdište registrovano u zoni Dubašnice (EP78, 68) tokom maja-juna 1993. na 1000-1200m. Navodi ga i *Rašković* (1905), kao zavičajnu pticu na planinama iznad Negotinske krajine, bez konkretnih lokaliteta. U obzir bi prema nadmorskim visinama mogao doći samo Deli Jovan. Na jugoistoku Srbije, nalažen je tokom gnežđenja na Čemerniku i Ostrozubu (FN03,13) (1991,1992), na visinama od 1300-1600 m, kao i ispod vrha Crnooka (FM19) (1600 m) na Dukatu planini 24. maja 1991. Na Dukatu, u zoni Crne reke 1 pticu je 03. maja 1985. registrovao *Hill* (1985). Na Kukavici (lok. Preka voda i drugi) (EN73,83), mnogobrojni mužjaci pevaju u kulturi mlade smrče, 19. maja 1977; a u mladoj kulturi crnog bora nekoliko peva 20. maja 1977. (*Vasić*, 1980). U gotovo svim slučajevima (Dubašnica, Čemernik, Ostrožub, Dukat, Kukavica), osim Stare planine (a i tu lokalno, npr. uz Jelovičku reku), prisustvo ove vrste, uvek u relativno malom broju, uslovljeno je postojanjem mladih kultura četinarara (smrče i borovi). Zbog toga se može smatrati da su neka od gnezdišnih staništa nova, kolonizovana nakon razređivanja lišćarskih šuma i podizanja četinarskih zasada na malim razbacanim površinama.

CENTRALNA SRBIJA:

KOPAONIK-ŽELJIN-GOČ: Glavina gnezdišne populacije je smeštena upravo na ovom planinskom kompleksu, koji obiluje četinarskim šumama, a Kopaonik i izraženim pojasom visokoplaninskih pašnjaka. Donja gnezdišna granica se spušta na Goču na iznimno na 800-900 m, a uglavnom na oko 1000 m, dok gornja na Kopaoniku doseže oko 1950 m. Veličinu populacije je teško proceniti, ali ona je svakako mnogo veća nego u istočnoj Srbiji i okvirno se može proceniti na više stotina parova. (do 1000 parova)

- Osim ovih planina, u centralnoj Srbiji je pronađen još i na Radanu na lok. Petrova gora u kulturi mlade smrče, gde su mnogi mužjaci pevali 20. maja 1977. (*Vasić*, 1980). Na grebenu Radana je nekoliko primeraka nađeno u borovoj kulturi 03. juna 1991. na 1300 m (EN35,36). Za sada nema podataka sa drugih planina, pre svega sa Jastrepca, gde ove vrste verovatno ima na gnežđenju u malom broju.

- Jelak (DN89); ulovljen mužjak i juv. ženka, 26. jun 1899. (Reiser, 1904).
- Na centralnom Kopaoniku je redovno nalažena tokom prvih decenija 1950-ih. (Matvejev, 1955).
- Karaman (DN89, 1800-1900m); u retkoj smrči i klekovini je česta, a ima i porodica sa poletarcima 22. juna 1971. (Vasić et Grubač, 1983).
- Sredinom jula 1986. je broj an pri gornjoj šumskoj zoni Kopaonika, a tek izleteli mladun-ci posmatrani po Karamanu i oko Suvog rudišta.
- Na Kopaoniku je tokom jula 1987. bio običan ispod Pančičevog vrha, gde je posmatran kako hrani poletarce, a nešto manje ih je bilo po Karamanu (Stajić, 1987).
- Tokom jula 1988. posmatran redovno kod Suvog rudišta (13., 16. i 17. jula) u pojasu planinske kleke i retke smrče, kao i na Karamanu (14. jula). Na Gobelji u pojasu guste planinske kleke na 1800 m pronađeno je gnezdo sa 5 jaja 13. jula 1988. (Paunović et Stajić, 1988). Tek operjali mladunac je uhvaćen ispod Pančičevog vrha na 1900 m u pojasu poleg le planinske kleke 8. jula 1985.
- Tokom obimnih desetogodišnjih istraživanja na Kopaoniku u periodu 1985-94. ova vrsta je zabeležena na svim prikladnim poluotvorenim staništima, bilo da su ona pri gornjoj šum-skoj granici (Suvo rudište, Karaman), ili su sekundarnog karaktera nastala „otvaranjem“ šuma usled šumarskih radova (seče, prorede) ili izgradnjom puteva i objekata u šumskoj zoni, ali i proređivanja gornjeg pojasa bukovih šuma i podsađivanja četinar a. Zbog toga je donja gnezdilišna granica na centralnom Kopaoniku pomerena naniže, i iznad Lisine se kreće na oko 1400 m, a iznad Jošaničke Banje na oko 1200-1300 m. Gornja gnezdilišna granica se penje do oko 1950 m, dokle dopire pojas žbunaste vegetacije planinske kleke. Visočije je on redukovan usled izgradnje objekata (Pančičev vrh, Gobelja). Najvažniji deo populacije je ipak, kao i na drugim masivima u Srbiji, skoncentrisan u visokoplaninskoj zoni, pre svega iznad 1600 m.
- Istraživanja na Goču i Željnu tokom 1985-95. su pokazala da je brojnije savremeno pris-ustvo uglavnom uslovljeno otvaranjem mešoviti h bukov o-jelovih šuma (putevi, progale) i nji-hovim opštim podmlađivanjem, kao i podsađivanjem površinski malih ali brojnih zasada smrč a u pojasu ranije čistih planinski h i subalpijskih bukovih šuma (Savina voda, Ravna planina, pod vrhom Željina, itd), koje su na tim planinama uvek iznad mešoviti h šuma. Na Goču se retko i sporadično gnezdi iznad 800 m, ali se brojnije susreće tek iznad 1000 m, a najčešće u pojasu između 1200-1400 m. Na Željnu je uglavnom prisutan na sedlima Metalica i Bukovik (1200-1400 m), kao i na platou Izvori (1300 m). Pri samom vrhu Željina (DP81, 1760 m), ova vrsta se gnezdi na rubu čiste lišćarske, ali kržljave subalpijske bukove šume, sa dosta podrasta od maline i nekih drugih žbunastih vrsta (posmatranja: 21. jun 1989; 08. jul 1990; 02. jun 1995).
- Na osnovu više pronađenih gnezda sa jajima i posmatrani h porodica, kao i rokova selid-benih pomeranja, može se uopšteno zaključiti da se ptice u pobrđu brojnije pojavljuju oko sre-dine marta, a da se krajem tog meseca već mogu videti i iznad 1000 m visine, što naravno zavisi od sneznog pokrivača. Gnežđenje u donji gnezdilišnim zonama (1000-1200 m) startu-je krajem aprila a najčešće početkom maja. Dosta gnezda sa jajima u junu pokazuje da mnoge ptice prvo gnežđenje započinju u tom mesecu i na većim nadmorskim visinama. Gnezda i porodice, nađene tokom jula bi uglavnom mogle predstavljati drugo leglo. Na Goču, na lok.

Savin laz (DP81-1400 m), na progali posle seče koju je osvojio mladik bukve i guste kupine, pronađeno je gnezdo sa 3 jaja 06. maja 1989, na 0,3 m visine od zemlje na mladiku bukve zaštićenom vrežom kupine. Na lokalitetu Obla glavica (DP82-1200 m) gnezdo sa 5 jaja na jeli isprepletanoj kupinom na 0,2m visine, pronađeno 28. maja 1989. Na Stojancu (DP71-1000 m) tek izleteli poletarci posmatrani 03. jula 1991. Na Prerovu (DP82-1200 m) gnezdo sa 5 jaja na sporednoj grani starije jele, na 1,4 m visine zabeleženo 20. juna 1992. Na Velikoj livadi (DP71-1220 m) u mešovitoj šumi bukve-jele, gnezdo sa 5 jaja nađeno 22. juna 1992, na grani male jele. Na Kopaoniku, iznad 1700 m gnežđenje uglavnom počinje tek sredinom juna, jer najviše mladih poletaraca ima u prvim danima jula.

ZAPADNA SRBIJA:

Na području zapadne Srbije i pored relativno malog broja literaturnih podataka, postoji veliki broj područja sa zabeleženim prisustvom ove vrste u gnezdilišnom periodu. Najvažnije gnezdilište je svakako Golija gde je tokom jula 1992. i 1994. pronađen na velikom broju lokaliteta planine iznad 1200m. U manjem broju, ali redovno, nalažen je na Zlataru (maj 1986; maj-jul 1991; jun 1996), na Tari (avgust 1989; jun 1990; april 1995), na Zlatiboru (maj 1990; jul-avgust 1993), na Kamenoj gori (jul 1982; maj 1990), na Javoru (maj 1994), na Mučnju (maj 1994), na Čemernoj pl. (maj 1992), na Jadovniku (jul 1991), na Ozrenu (jul 1991), i na Pešteru iznad 1200m po kulturama četinarara (jul 1991; jun 1996). Najveća gnezdilišna brojnost je svakako na Goliji, a zatim slede Zlatar i Tara. Na Zlatiboru in nešto više ima u Murtenici i obroncima Tornika. Nedovoljno je poznata populacija sa krajnjeg jugozapada, sa Kamene gore i Pobjenika, gde su izgleda relativno obični iznad 1300m, po razređenim i pašnjacima ispresecanim četinarskim šumama sa puno obične kleke. Donja gnezdilišna granica nigde ne silazi ispod 1000 m, a obično je na oko 1100-1200 m. Na Javor planini kod Kušića se gnezdi u starijoj mešanoj kulturi četinarara na oko 1000 m (maj 1994). Gornja granica je na Goliji kod Jankovog kamena na 1850 m.

- Na istočnim delovima Tare ka Kremnim, jedan mužjak u pesmi posmatran 26. juna 1960. (Schonfuss, 1962). Na Tari je nađeno više primeraka na vrhu Veliki Stolac tokom 22. maja 1972. u žbunju žutilovke (Vasić, 1979), a Matvejev ga je našao na Kaluderskim barama 11. avgusta 1950, kao i 10. jula 1975. Na Pešterskoj visoravni prvi je ovu vrstu pronašao Šolj (1983), krajem 1970-ih.

ŠUMADIJA: Za sada u Šumadiji postoji podatak o sigurnom gnežđenju samo sa Rudnik planine (DP68-1100 m), gde je 22. juna 1989. slušana pesma više mužjaka u kulturi sađene smrče blizu najvećeg vrha V. Šturca. Istraživanja na Kosmaju i Avali, kao i zapadno na Divčibarama i Valjevskim planinama za sada nisu dala konkretne nalaze o gnežđenju. Zanimljivo je da je na Juhoru (EP25-600 m) 27. marta 1989. zabeležen kao običan u kulturama smrče na grebenu oko Dobre vode, ali tu nije nalažen tokom istraživanja u julu 1984 (Pizović et al., 1988).

KOSMET

PROKLETJE: Tokom intezivnih istraživanja ptica Prokletija u 1995-96. ova vrsta je zabeležena u većini odgovarajućih staništa iznad 1300-1400 m. Zabeležena je na sledećim planinskim masivima: Mileševac ka kršu Grabovice, Mokra planina ka Radopolju, Berim ka Savinoj Vodi, Žljeb, Rusolija, Žuti Kamen, Lumbarska planina, Streočka pl., Koprivnik, Maja Rops, Deravica. Posebno je brojna na visinama od 1800-2300 m gde je zastupljen bor krivulj i planinska kleka na velikim površinama. Takav slučaj je na Koprivniku, Ljumbardskoj pl.,

Žljebu itd. Dosta je vezan i za napuštena torišta i nomadske stanove, koje je počela osvajati vegetacija. Njegovom širenju po Prokletijama i spuštanju u donje visinske-šumske pojaseve, dosta pomažu nomadski stočari koji krče i spaljuju gornje rubove molikovih i munikovih šuma, oslobađajući ih za pašarenje. Na osnovu sumiranih istraživanja, procenjeno je da na Prokletijama gnezdi između 1200-1500 parova.

- U Rugovskoj klisuri ga je zabeležio *Hainard* (1960) 14. avgusta 1958.

- Prema *Vasiću* (1980) zabeležena je na sledećim lokalitetima: Na kršu Berima (DN64) nekoliko mužjaka pevalo 09-10. juna 1977. Na Mokroj planini, na gornjoj granici šume vrlo je česta bila 08-11. juna 1977. Na Mokroj gori, na lok. Ponor, na rubu bukovo-jelove šume nekoliko peva 12. juna 1977; a u Mojsirskoj šumi uz rub bukovo-jelove šume nekoliko peva 13. juna 1977. Na Žljebu, na gornjoj granici šume pojedine pevaju 13. juna 1977.

ŠAR PLANINA: Predstavlja običnu vrstu u planinskom i visokoplaninskom pojasu, iznad 1400 m. Najčešće je beležena tokom zadnje decenije (1986-1996) u pojasu razredjenih borova i planinske kleke oko Stojkove kuće i Carevih livada. Na gnežđenju se penje sve do gornjeg pojasa klekovine bora i planinske kleke. Upadljivo je malobrojan na jugozapadu oko Vrace, Rudoke, Crnog kamena i Šutmana, gde takva staništa uglavnom odsustvuju. Prisutan je i po svim prikladnim visokoplaninskim staništima na Ošljaku, Ostrovici i Kodža Balkanu.

- Kodža Balkan, posmatrao ga je *Matvejev* 17-26. maja 1956., a tu su pronađeni i 17. jula 1980. u klekovini bora (*Vasić et Grubač*, 1983).

- Pronađene su ptice u okolini Brezovice 09-10. avgusta 1958. (*Hainard*, 1960).

- Na Prevalcu 1 primerak, 01. maja 1985. (*Hill*, 1985).

- Kod Jažinačkog jezera, nekoliko u klekovini 05-06. jula 1980., a na istoj planini je kod Jelovnika posmatrana 1950-ih. (*Vasić et Grubač*, 1983).

KORITNIK: Na Koritniku ga je jedino posmatrao *Matvejev* u mešovitoj šumi bukve-smrče-molike 18. septembra 1956. (*Vasić et Grubač*, 1983).

VOJVODINA

Prema Rašajskom (1993) ova vrsta se u Vojvodini, pa i na Vršačkim brdima sreće samo u prolazu, a po nekad ostane da prezimi u toku X-III meseca. Na Vršačkim brdima se viđa po vinogradima, voćnjacima i parkovima do 300 m.n.v. Jesenji dolasci su 07. novembra 1983 (3 ex); 17. i 26. septembra 1984 (2+2); 19. oktobra i 05., 06., 11., 17. novembra 1986 (2+6+1+6); 14. oktobra i 05. novembra 1988 (2+2). Prolećni dolasci na Vršačka brda su registrovani 14. marta 1986 (1); 02. aprila 1988 (1); 14. i 21. februara i 03.; 04., 11. marta i 02., 03. aprila 1989. Na samom vrhu Guduričkog vrha u složaju cepanica je 10. aprila 1992. posmatran 1 primerak, dok je 04. aprila 1993. 1 ex posmatran u grmlju Sparture, a na istom mestu je posmatrana i 30. marta 1994.

Jedini podatak koji govori o gnežđenju (?) ove vrste u Vojvodini potiče iz zbirke *A. Trislara*, iz okoline Kaća od 28. maja 1937. kada je nađeno 5 jaja (*Marčetić*, 1959). Taj podatak su kasnije bez komentara preuzeli *Pelle et al.* (1977), kao i *Garovnikov* (1989) u pregledu oološke zbirke Zavoda za zaštitu prirode Srbije, ali uz naznaku ovog poslednjeg da legla više nema u zbirci (?). Pitanje je da li se radi o tačnom podatku ili je po sredi pogrešna determinacija jaja ili je pogrešno zapisan lokalitet sakupljanja. Prema drugom katalogu, u zbirci iste Ustanove se nalazio i balg ženke iz okoline Čuruga ulovljene 17. juna 1966. od

stare L. Antala, koga takođe sada više nema (Garovnikov, 1988). Ham (1979) u svojoj studiji o dinamizmu faune ptica Vojvodine, svrstava ovu vrstu u sporadične gnezdarice, ali se ne zna dali to čini na osnovu prethodnih sumnjivih podataka ili nekih drugih. U svom pregledu gnezdarica Deliblatske peščare (Ham, 1986), gde ima bar malo preduslova za eventualno gnežđenje ove vrste, on je ne navodi.

Čornai (1949) konstatuje da u Vojvodini spada među najmanje poznate ptice, ali da se ipak redovno pojavljuje po parkovima ili pored reka u šumarcima i tršćacima, nekada već 24. marta, a obično oko 01. aprila. Redovno je viđana oko Sente i St. Vrbasa u proleće. U Bačkoj se prema Obradoviću (1994) susreće tokom prolećne (III) i jesenje (X-XI) seobe. Kod Apatina ga je zabeležio Wahl 11. septembra 1901., a u Kučki je prstenovan 02. januara 1975. (Lakatoš, 1979), dok je jedna uhvaćena mrežom 30. oktobra 1982., 16. marta 1984; zatim 3 primerka 02. decembra 1985; tokom septembra 1990, 1 primerak, a u oktobru čak 8 jedinki (Obradović, 1989; 1990; 1991; 1995). Na Ludaškom jezeru se viđa za vreme jesenje seobe (Mikuska, 1968). U Sajlovu kod Novog Sada je posmatran 1 ex 29. marta 1982. (Nemeth, 1989), a na Ribarskom ostrvu kod Novog Sada 13. marta 1982. i 11. aprila 1982. po 1 primerak (Nemeth, 1989a). Posmatran je i na Kapetanskom ritu 21. marta 1981. (Gergelj et Šoti, 1990). U Sremu se redovno viđa u malom broju od oktobra-marta (aprila), uglavnom u zoni Obedske bare i ribnjaka Živača, ali je verovatno redovna na prolazu i preko Fruške gore, odakle za sada nema konkretnih podataka. Kod Zemuna je jedan primerak ulovljen 15. februara 1903. i nalazi se u Narodnom zoološkom muzeju u Zagrebu (Garovnikov, 1989). Kod Ašanje na lok. Preka Kaldrna 2 ptice su posmatrane 20. februara 1994., dok je 05. marta odrasli mužjak ulovljen na istom mestu, a još jedna ptica posmatrana na progali u Bojčinskoj šumi. Kod Preke kaldrne su 2 primerka registrovana i 22. marta 1994. Ovo su zanimljiva zapažanja s obzirom da se radi o seobi ptica preko ravnice koja je uglavnom bez šumske i kompaktne žbunaste vegetacije. O intezitetu jesenje seobe na Obedskoj bari govori podatak da je od 09. oktobra 1995. kada su se pojavili prvi, do 15. oktobra na istom mestu sa mrežama za 7 dana, uhvaćeno čak 12 različitih primeraka.

Preko Srbije ova vrsta se seli krajem marta, a u jesen krajem septembra (Matvejev, 1950), što tvrde i Gengler (1920) i Dombrovski (1891). Za vreme seobe se zadržava u nizijском kulturnom predelu. Prema podacima Gercenštajna (po Matvejevu, 1950), u južnoj Srbiji redovno prezimljuje. Prema Matvejevu (1976) ova vrsta je na Balkanu stanarica, koja pri prvim jesenjim zahlađenjima napušta pojas visokoplaninskog žbunja i prelazi u susedni niži pojas četinarskih ili listopadnih šuma. U tim šumama ostaje do obrazovanja kontinuiranog snežnog pokrivača, pa se tek tada spušta u sredogorje ili podgorje, uvek se nalazeći na donjoj granici kontinualnog snežnog pokrivača. Za vreme oštih zima seli se u doline reka i u kulturna polja podgorja i nizina. Tada se nalaze po voćnjacima, parkovima, po žbunju crvene kleke, pa čak i po makiji. Za vreme izuzetno jakih mrazeva traže hranu po isturenim obalama reka i potoka. Krajem marta, čim se mestimično sneg otopi i pojavi gola zemlja, vraćaju se u pojas planinskih šuma. Na mesta gnežđenja na gornjoj granici šuma, dolaze krajem aprila ili početkom maja.

Tokom perioda seobe i zimovanja pronađena je i za zbirke dokumentovana (Matvejev, 1950) u ranijim vremenima na sledećim lokalitetima: U Topuzovačkom zabranu kod Šapca mužjak 22. marta 1894 (CQ95); kod Zemuna 16. februara 1903; u okolini Raške 2 ženke 30. marta 1904; na Avali 2 mužjaka i još 1 primerak 22. marta 1904; kod Železnika 1 ptica 24. marta 1934. Prema podacima prstenovanja, u novembru su nađeni primerci iz Danske na obali Jadranskog mora koji tu verovatno prezimljuju.

Na osnovu rezultata projekta „Praćenje migracija ptica u Srbiji“ koji je organizovao BID „Josif Pančić“ iz Beograd, stacionarnim hvatanjem ptica ornitološkim mrežama i osmatranjem, tokom 1983-86., kod Preševa, Bagrdana, Zatonja i Pančevačkog rita, utvrđene su sledeće činjenice: U Preševu je jesenja seoba počela prvih dana oktobra 1993. i dosta intezivno se odbijala tokom celog meseca sa izrazitim maksimumom tokom sredine oktobra. Ukupno je u mreže uhvaćeno nekoliko desetina ptica. U Bagrdanu na srednjem delu toka V. Morave seoba je počela 12. oktobra 1984. i narednih dana je redovno lovljeno po 1-2 primerka. Na Dunavu kod Zatonja jesenja seoba je počela 09. oktobra 1985. i do sredine meseca je malo intezivirana, a zatim je u drugom delu meseca registrovan po jedan primerak 22. i 27. oktobra. Tokom stacionarnog praćenja prolećne seobe kod Bagrdana seoba je već trajala 01. aprila 1984. kada je akcija počela i sve do 10. aprila je održavala nivo od 1-3 ulovljene ptice, da bi 14. aprila bio ulovljen poslednji primerak tog proleća.

Ukupnu gnezdilišnu populaciju *Prunella modularis* u Srbiji nije lako proceniti. Ipak, na osnovu sumarnog pregleda raspoloživih podataka, ona se može okvirno izraziti sa oko 4000-10.000 gnezdećih parova. Od ukupno 883 UTM kvadrata u Srbiji, njegovo letnje prisustvo je potvrđeno u 65 kvadrata, što čini 7,4 %. Ova vrsta u Srbiji izgleda nije trenutno pod nekim posebnim negativnim antropogenim uticajem, a iz napred iznetih konstatacija proizilazi da je čak u poslednjih 100 godina došlo do znatnog povećanja njegove brojnosti i areala gnežđenja, pre svega usled snižavanja gornje šumske granice, kao i otvaranja planinskih, pre svega lišćarskih šuma i umetanja u njih četinarskih zasada.

LITERATURA - REFERENCES

- Čornai, R. (1949): Nomenklatura ptica Vojvodine. Vojvodanski lovac, 35-37. p. 487-489.
- Dombrovski, R. (1895): Osnovi ornitologije sjeverozapadne Srbije. Glasnik Zemaljskog muzeja, Sarajevo, 7. p. 63-104.
- Garovnikov, B. (1988): Katalog zbirke ptica u Pokrajinskom zavodu za zaštitu prirode u Novom Sadu. Glasnik Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode, 3. p.1-87.
- Garovnikov, B. (1989): Katalog zbirke ptica u Pokrajinskom zavodu za zaštitu prirode u Novom Sadu. Glasnik Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode, 4. p.1-66.
- Gergelj, J., Šotl, J. (1990): Ornitofauna ribnjaka „Kapetanski rit“, Ciconia, 2. p. 22-49.
- Hainard, R. (1960): Une liste des oiseaux observes sur un voyage en Yugoslavie. Larus, 12. p. 112-116.
- Ham, I. (1979): Dinamizam faune ptica Vojvodine. Arhiv bioloških nauka, Beograd, 29. p. 83-87.
- Ham, I. (1980): Prilozi fauni ptica (*Aves*) istočne Srbije. Zbornik radova o fauni ptica Srbije, SANU, Beograd, knjiga 1. p. 129-145.
- Ham, I. (1986): Vrednovanje predela Deliblatske peščare procenom ornitološke vrednosti. Zbornik radova „Deliblatski pesak“ Pančevo, V. p. 87-104.
- Hill, D. (1985): Some contributions to the Avifauna of southern parts of Serbia. Glasnik Prirodnjačkog muzeja Beograd, B, 40:191-206.

Kajevska, A. et al (1996): Rezultati od ornitološkite istraživanja na Šar planina 1995. Bilten na Istraživačko društvo na studenti biologiji, PMF, Skopje, 1:63-66.

Lakatoš, J. (1979): Ptice Apatina. Glas Komune, Apatin, 168 pp

Mandić, R., Puzović, S. (1988): Prilog za faunu ptica Stare planine. BID „J. Pančić“, zbornik radova, Beograd, 107-124.

Marčetić, M. (1959): Oološka zbirka koju je prikupio dr. Trišler. Rad Vojvodanskih muzeja, Novi Sad, 8: 278-285.

Marčetić, M., Andrejević, D. (1960): Ornitofauna Kosova i Metohije. Muzej Kosova i Metohije, Priština.

Matvejev, S. D. (1950): Rasprostranjenje i život ptica u Srbiji. SAN, posebno izdanje, knjiga br.3. Beograd.

Matvejev, S. D. (1954): Promene u sastavu ptičijeg sveta Kopaonika u toku pedeset godina. SAN, zbornik radova, knjiga 5:1-13.

Matvejev, S. D. (1955): Istorijat proučavanja ptičijeg sveta na Kopaoniku. Glasnik Prirodnjačkog muzeja Srpske zemlje, B, 7:163-173.

Matvejev, S. D. (1976): Pregled faune ptica Balkanskog poluostrva (I deo). SANU, posebna izdanja, knjiga 46, Beograd.

Mikuska, J. (1968): Prilog poznavanju ornitofaune Ludaškog jezera, Larus, Zagreb, 20:60-79.

Nemeth, G. (1989): Faunistički pregled ptica Sajlova kod Novog Sada, Ciconia, Novi Sad, 1:18-21.

Nemeth, G. (1989): Ptice Ribarskog ostrva kod Novog Sada. Ciconia, Novi Sad, 1:22-25.

Obradović, R. (1994): Katalog ptica Bačke. Ekološko društvo gimnazije, Apatin, 66pp.

Obradović, R. (1989,1990,1991,1995): Seoba ptica kroz trsku na lokalitetu Rakova voda kod Apatina. Ciconia, 1, 2, 3, 5.

Paunović, M. (1991): Prilog ornitofauni istočne Srbije sa posebnim osvrtom na ornitofaunu Bora i okoline. Mladi istraživači Srbije, manuskript, 27 pp.

Paunović, M., Stajić, D. (1988): Ornitofauna Kopaonika u julu 1988. MJS, Beograd, elaborat, 2, p. 1-15.

Pelle, I., Ham, I. et al (1977): Pregled gnezdarica Vojvodine. Larus, Zagreb, 29-30. p. 171-197.

Popović, J. (1974): Ekološka inventarizacija ornitofaune u kanjonu reke Uvac. Zbornik radova Republičkog zavoda za zaštitu prirode SR Srbije, Beograd, knjiga 2, p. 1-13.

Puzović, S., Milenković, V. et al (1988): Grada za ornitofaunu planine Juhor (jugoistočna Šumadija). BID „J. Pančić“, zbornik radova, Beograd, p. 95-106.

Rašajski, J. (1993): Ptice Vršackih planina. Matica Srpska, Novi Sad, 108 pp.

Rašković, M. (1905): O ptičijem svetu u Krajini. I Kongres srpskih lekara i prirodnjaka, Beograd, 1-16.

Reiser, O. (1904): Izveštaj o uspehu ornitoloških putovanja u Srbiji g. 1899. i 1900. Glasnik Zemaljskog muzeja, Sarajevo, XVI.

Reiser, O. (1939): Materialien zu einer Ornithologia Balcanica - Bosnien und Herzegovina. Wien.

Schonfuss, G. (1962): Ornithologische Beobachtungen in Jugoslawien. Beitr. zur Vogelkunde, Berlin, 8:159-170.

Sekulić, G. (1995): Prilog poznavanju ornitofaune Stare planine, Ciconia, Novi Sad, 5:45-51.

Sekulić, G., Kiš, Č. (1995): Ornitofauna centralnog dela Stare planine u julu 1994. SNIRS, Mladi istraživači Srbije, zbornik radova, X:21-29.

Stajić, D. (1987): Prilog poznavanju ornitofaune Kopaonika. MIS, Beograd, elaborat, 1, p. 27-62.

Šoti, J. (1983): Novi podaci o pticama Pešterske visoravni (SW Srbija). II Simpozijum o fauni Srbije, manuskript, Beograd.

Tucker, G., Heath, M. (1994): Birds in Europe - Their Conservation Status, BirdLife International Conservation Series, No.3.

Vasić, V. F. (1979): Pregled faune ptica planinskog kompleksa Tara (zapadna Srbija). Arhiv bioloških nauka, Beograd, 29, p. 69-81.

Vasić, V. F. (1980): Prilozi za faunu ptica južnih delova SR Srbije (I deo). Zbornik radova o fauni ptica Srbije, SANU, Beograd, knjiga 1, p. 101-128.

Vasić, V. (1995): Diverzitet ptica Jugoslavije. In: Stevanović, V., Vasić, V. (ed.): Biodiverzitet Jugoslavije sa pregledom vrsta od međunarodnog značaja, Biološki fakultet i Ecolibri Beograd, p. 471-515.

Vasić, V., Grubač, B. (1983): Prilozi za faunu ptica južnih delova SR Srbije (II deo). Zbornik radova o fauni ptica Srbije, SANU, knjiga 2, p. 197-245.

Vasić, V., Obratil, S. (1990): Zbirka ptica iz Srbije u Zemaljskom muzeju BiH u Sarajevu. Glasnik Zemaljskog muzeja, Sarajevo, 29, p. 1-184.

Vasić, V., Džukić, G. et al (1991): Preliminarni spisak vrsta za crvenu listu kičmenjaka Srbije. Zaštita prirode, Beograd, 43-44, p. 121-132.

Author's address: Slobodan Puzović
Zavod za zaštitu prirode Srbije
21000 Novi Sad, Radnička 20

Kukumavka (*Athene noctua*) u urbanoj sredini Jagodine

Little Owls (*Athene noctua*) living in urban area of Jagodina town

Stanković, B.

Primljeno (Accepted): 11.04.1996.

Settlement of Little Owls was studied in Jagodina between 1985 and 1994. Numbers of Little Owls increased in 1991 and 1992. A seasonal movement can be noted: a part of the birds moves out of the town in autumn and comes back in spring.

UVOD

Ono što odvaja svaku gradsku naseobinu od prirodnih staništa je koncentracija ljudi i antropogenih objekata. Prilagođavanje takvim uslova i nekih predstavnika životinjskog sveta može biti dobar preduslov za proširivanje areala i brojnosti. Prvi kontakt čoveka i kukumavke (*Athene noctua*) ostvaren je preko antropogenih objekata od kamena, drveta i betona, što je predstavljalo zamenu za njeno prirodno stanište. Da bi se jasnije shvatio razlog njene adaptacije na život u naseljima, potrebno je se osvrnuti na ta njena prirodna staništa. To su nizijske i brdske šume i šikare sa starim drvećem, stari seoski voćnjaci, goli kameni predeli (kamenolomi), gde se gnezdi u rupama i šupljinama stena, pa čak i u rupama po lesu uz obale reka u Vojvodini. Gnezdi se takode po dupljama drveća, tavanima koliba, seoskih kuća i vikendica. Presudni značaj pri izboru gnezdišta predstavlja postojanje rupe ili šupljine na mirnom, zamračenom i nepristupačnom mestu. Upravo su takva mesta dosta brojna po urbanim sredinama i to najviše u gradu, što kukumavka očito ume da koristi. Cilj ovog priloga je da odgovori na pitanje da li savremena gradska sredina Jagodine služi kao trajno ili povremeno mesto gnežđenja, zatim čime se ona hrani u takvoj sredini, kao i da se utvrdi najveća dnevna i sezonska aktivnost ptica.

METODE RADA

U periodu od 1985. do 1994. na području Jagodine vršena su istraživanja života kukumavke u urbanoj sredini. Vršeno je vizuelno i zvučno osmatranje prisustva i aktivnosti ptica, kao u gradskom jezgri tako i u prigradskim naseljima. Rad se uglavnom odvijao u noćnim satima, ali po potrebi i danju. Na osnovu datuma, mesta, načina oglašavanja i drugih parametara, praćena je sezonska aktivnost ptica i procenjivana njihova brojnost.

REZULTATI I DISKUSIJA

Zapaženo je da prisustvo višespratnih zgrada povoljno utiče na naseljavanje ove sove i povećanje njene brojnosti. Čak je najveća aktivnost ptica zabeležena upravo u centru Jagodine gde su najveće zgrade (10 spratova), iako je nesumnjivo proces naseljavanja u gradu započeo od prizemnih kuća ruralnog tipa.

U toku desetogodišnjih istraživanja u Jagodini, kukumavka je zabeležena 150 puta i to po godinama: 1985-5; 1986-7; 1987-8; 1988-3; 1989-3; 1990-24; 1991-46; 1992-11; 1993-19 i 1994-24 puta. Realno, ona je u gradu prisutna znatno više i redovnije nego što to prethodni podaci pokazuju. Podaci i pored neujednačenosti uslovljene nejednakim intezitetom terenskog rada, ipak jasno pokazuju da se u periodu 1990-94. povećava učestalost beleženja ptica

u gradskoj sredini. To ukazuje da je verovatno došlo do postepenog povećanja brojnosti. Jedan od mogućih razloga za takav trend su poboljšani uslovi života na okolnim poljoprivrednim površinama, gde se takođe gnezde kukumavke koje su verovatno u vezi sa gradskom mikropopulacijom. Drugi razlog je pre svega gradska sredina sa velikim izborom bezbednih mesta za gnežđenje (tavani, krovovi, dimnjaci, udubljenja po kućama, itd), koja su ranije bila nedovoljno iskorišćena. Zatim, tu je i prisustvo gradske javne rasvete, naročito po parkovima i ulazima u zgrade, koja obezbeđuje veću koncentraciju insekata koji su glavna hrana u gradskoj sredini. Na više mesta je posmatrano kako vešto love insekte oko niskih uličnih svetiljki. Analizom gvalica utvrđeno je da se u Jagođini ona pretežno hrani fotofilnim (vrđokrilcima (*Coleoptera*), bubašvabama (*Blattidae*) i noćnim leptirima.

Još je 1984. utvrđeno gnežđenje u crkvenoj porti u gradu, kada je u kasno proleće pronađena mlada ptica sposobna da leti sa formiranim krilnim perima. Gnežđenje je ponovo utvrđeno i tokom 1991. U odnosu na dnevnu aktivnost, zapaženo je da su ptice najaktivnije od 2100 do 0200 sati, ali su iakođe povremeno aktivne i u ranovečernjim i kasnojutarnjim satima. Maksimalna aktivnost pada u 01,00 h. Zimi počinje sa redovnim aktivnostima oko 16-18 h, jer tada i noć počinje ranije.

Karakteristično oglašavanje ove vrste 1991. počelo je da uzima maha tokom aprila meseca (1, 10, 13, 18, 26, 30), pre svega u centru grada sa najviših krovova. Sa oglašavanjem ptice produžuju i tokom maja, a još intenzivnije u junu kada postaje najuočljivija (5, 6, 7, 8, 14, 15, 16, 17, 19, 29). Tada se odraslim pticama pridružuju i mladi primerci izleženi te godine, pa oglašavanje traje do dugo u noć. Tada se menja način oglašavanja. Dok je u aprilu to bilo uzajamno oglašavanje odraslih (kuku-via; kuu-via, kuk-via, isl.), isprva tiho i sporo pa sve učestalije koje sa kratkim prekidima trajalo 5-10 minuta, dotle je u junu i julu oglašavanje preraslo u šištanje, tiho kreštanje sa povremenim klikajima (ki-ki-ki) slično žabama. Sličnu zvučnu aktivnost ptice su imale i u 1990, 1993 i 1994, ali sa slabijim intenzitetom.

Pregled datuma nalaženja ptica po pojedinim mesecima pokazuje da najviše posmatranja ima od juna do oktobra (70%). To je i logično s obzirom na priliv mladih ptica, ali možda i onih sa okolnih agrarnih prostora. Analizom gvalica je utvrđeno da se ptice sa agrarnih površina uglavnom hrane sitnim glodarima a manje insektima. U kasnu jesen uočljivost ptica u gradskoj sredini opada, a mogući razlog je njihovo povlačenje ka okolnim otvorenim terenima. Naime, tada nestaje glavne hrane-insekata, i ptice se počinju preorijentisati na zimsku ishranu - sitne glodare i ptice. Tada se češće viđaju na periferiji grada, po vinogradskim i vikendaškim naseljima, voćnjacima, parkovskim zasadima i ledinama.

Ukupna mesečna dinamika posmatranja *A. noctua* u Jagođini tokom istraživanja 1985-1994. prikazana je u nastavku: I-2; II-4; III-1; IV-8; V-10; VI-28; VII-18; VIII-20; IX-20; X-20; XI-16; XII-3. Iz ovog pregleda se vidi da su ptice posmatrane tokom cele godine, sa izraženim minimumom u januaru, martu, decembru i do neke februara, a sa jasnim maksimumom u junu i ravnomerno visokom uočljivošću od jula do novembra. To jasno ukazuje na mogućnost da postoji jesenji odlazak većine ptica van grada krajem novembra, kao i njihov povratak u grad početkom aprila.

Kukumavka je očigledno već odavno osvojila urbanu sredinu i uspešno se tokom vremena prilagođavala gradskoj sredini i antropogenim uticajima kao ni jedna druga vrsta sove. Često prisustvo u gradskoj sredini Jagođine je još jedan dokaz procesa sinantropizacije ove vrste, uspešnog prilagođavanja i odgovora na izazov savremene urbane sredine.

Novi nalaz crnog ibisa (*Plegadis falcinellus*) u Sremu kod Beograda

Recent record of Glossy Ibis (*Plegadis falcinellus*) in Srem, near Beograd

Dajović, M.

Primljeno (Accepted): 17.05.1996.

Glossy Ibis has not been reported from Beograd area for 56 years. On 7 May 1996, 3 individuals were seen at the Sava river, near Galovica channel. Afterwards the birds disappeared.

Crni ibis (*Plegadis falcinellus*) je ptica koja poslednjih decenija nije beležena u širem regionu oko Beograda. U zoru 07.maja 1996. na levoj obali Save, uz odbrambeni nasip u blizini kanala Galovica, posmatrana su 3 primerka ove vrste (UTM-DQ45). Stajali su uz rub vode koja je dopirala do samog nasipa, plaveći okolne vrbake i topolovnjake u nebranjenoj pojasu reke. Narednog dana ptica na tom lokalitetu više nije bilo, što znači da se radilo o primercima koji su se tu samo kratko zadržali pri prolećnoj migraciji. Poplavno područje između nasipa i reke Save na ovom delu toka u proleće kada nadođu vode ima dosta elementa močvarnih staništa. Na njemu su tokom ranijih posmatranja već beleženi *Ardea purpurea*, *Ardea cinerea*, *Egretta garzetta*, *Nycticorax nycticorax*, *Anas platyrhynchos*, *Tachybaptus ruficollis*, *Actitis hypoleucos*, *Alcedo atthis*, *Ciconia ciconia* i *Fulica atra*.

U nastavku sledi iznošenje najvažnijih podataka o ovoj vrsti iz prošlosti. Poznato je da se na Obedskoj bari pre 130 godina gnezdilo 4500 parova *Plegadis falcinellus*, da je tokom 1930ih brojnost iznosila 600 parova, 1956. samo 20 parova, a da je početkom 1970-ih gnezdilo svega 2-3 para (Popović, 1963, 1974). Na gnežđenju su nađeni i na Zasavici kod M. Mitrovice, u Negotinskom ritu, u više bara Vojvodine, kao i 25 parova na Krupačkom jezeru kod Pirota (Matvejev, 1950). Pančić (1867) je zapisao da su se *P. falcinellus* prodavali na beogradskim pijacama. Reiser je na Makišu ustrelio ženku i mladu pticu 1899. i 1900. godine i ta dva primerka se nalaze u Zemaljskom muzeju u Sarajevu. U Pančevačkom ritu tokom istraživanja 1909-1917, *Plegadis falcinellus* su posmatrani od marta do jula i u oktobru (Nagy, 1921). U Prirodnačkom muzeju u Beogradu se nalaze 2 mužjaka ulovljena 06. avgusta 1928. (R. A. Rajs), 1 mužjak od 28. avgusta 1932. (V. Martino) i 2 primerka od 27. avgusta i 10. septembra 1933. Svi ti primerci potiču iz Makiša, gde se gnezdio po močvarama koje su danas sasvim isušene.

Iz napred iznetog pregleda ranijih podata, proizilazi da je najnovije posmatranje *Plegadis falcinellus* prvo na širem području Beograda nakon 57 godina.

LITERATURA - REFERENCES

- Matvejev, S. D. (1950): Rasprostranjenje i život ptica u Srbiji. SAN, Beograd, knj. 3.
 Nagy, E. (1921): Die Vogelwelt des Grossen Riedes von Panschova, Aquila, 18. p. 48-82.

Pančić, J. (1867): Ptice u Srbiji, Beograd.

Popović, J. (1963): *Plegadis falcinellus* L.-Ražanj. Zaštita prirode, Beograd, 21-25:229-238.

Popović, J. (1974): Ekološka inventarizacija faune ptica u predelu Obedske bare. Zbornik radova Republičkog zavoda za zaštitu prirode Srbije, knj.1, br 13. p. 1-37.

Author's address: Milica Dajović, 11070 Novi Beograd, A. Meta 54/14.

Posmatranja strnadica (*Emberizidae*) u okolini Beočina (Fruška gora)

Observation of *Emberizidae* in Beocin area (Fruska gora)

Stojnić, N. – Sofronić, M.

Primljeno (Accepted): 18.12.1996.

5 species were recorded in the area between January 1992 and February 1996. Two species are breeding, two are migrants, and one is wintering.

U okviru redovnih terenskih istraživanja u okolini Beočina na severnim obroncima Fruške gore, u periodu od januara 1992. do septembra 1996, primećeno je 5 vrsta ptica iz porodice strnadica (*Emberizidae*):

Planinska strnadica (*Emberiza cia*): Evidentirana je na 2 lokaliteta: 1) Brdo „Oštra glavića“ na pretežno goljoj lesnoj zaravni sa mestimičnim niskim drvećem i grmljem (UTM-DR00 i CR90). Ptice su posmatrane tokom januara 1992: 13. januara 8 primeraka u jatu; 14. januara (10); 16. januara (11); 18. januara (6), 19. januara (3) i 25. januara (1 primerak). 2) Lokalitet „Miškovač“ u ataru Beočin sela (UTM-CR90), prošaran šumarcima, živicama i njivama, gde je 12. februara 1993. posmatrano jato od 5 primeraka. Sva registrovana jata su imala najviše po 2 mužjaka, što znači da su uvek dominirale ženke.

Vrtna strnadica (*Emberiza hortulana*): Evidentirana je na takode na 2 lokaliteta: 1) U vinogradima atara Beočin sela 8. aprila 1992, 1 primerak (UTM-CR90). 2) U živici između površinskog kopa za lapor i Časorskog potoka početkom septembra 1996. jedan par (UTM-DR00). Oba lokaliteta su dobro osunčana i suva.

Velika strnadica (*Emberiza calandra*): Posmatrana je na sledećim lokalitetima. 1) Na aluvijalnoj ravni Dunava u blizini zaseoka Dumbovo, na agrarnom području ispresecanom živicama i topolovnjacima. 12. juna 1994, 1 primerak pevao sa električne žice, a 15. oktobra 1994. 20 primeraka u rasadniku klonskih topola (UTM-DR00). 2) Na pašnjaku na lesnoj zaravni u okolini Čerevića 10. aprila 1993 1 primerak na čičku (UTM-CR90).

Strnadica žutovoljka (*Emberiza citrinella*): Česta je ptica razredjenih šuma, živica, otvorenih terena, rubova obradivih površina i zabarenih područja (UTM-CR90 i DR00). Vida se tokom cele godine. Gnežđenje nije sigurno utvrđeno, ali je vrlo verovatno jer se u proleće čuje pesma mužjaka.

Močvarna strnadica (*Emberiza schoeniclus*): Beležena je od januara do aprila i od oktobra do decembra meseca pojedinih godina, pre svega u barama i na ribnjaku kod Suseka, najčešće u trsci (UTM-CR81 i DR00). Gnežđenje nije utvrđeno.

Author's addresses: Nikola Stojnić, 21300 Beočin, Kralja Petra IB-1.
Miodrag Sofronić, 21300 Beočin, Kralja Petra IB-1.

Prilog za faunu ptica područja Ribareva u gornjem Podunavlju

Notes on ornithofauna of Ribarevo and surroundings

Kanjo, B.

Primljeno (Accepted): 23.april 1996.

A total of 93 species were observed in the area between 15 July and 15 September 1992. Together with records of some recent years, a total of 126 species is mentioned.

UVOD

Ribarevo (ranije Veliki Salaš) je najmanje naselje u opštini Apatin (UTM-CR44). Nalazi se južno od Apatina na udaljenosti oko 10 km. Najbliže rastojanje od naselja do Dunava (1375 km) je oko 2,5 km. U Ribarevu postoji park koji je osnovan početkom ovog veka koji je izuzetno bogat dendroflorom. Oko Ribareva su veliki kompleksi poljoprivrednih površina, pre svega oranica. Šesti su kanali koji dreniraju teren, a ima mestimično i živica i drvoreda. Blíže Dunavu, uz nasip koji odvaja poplavni od branjenog dela zemljišta, nalaze se na velikim površinama mešovite šume vrba-topola, kao i hrasta-graba i drugih vrsta (UTM-CR44, 34). Veoma su zastupljene i plantaže klonskih topola. Istraživanja ptica su vršena u sektoru koji zahvata tok Dunava od 1374-1390 rečnog km (UTM-CR44,34, 35). Obzirom da je akcenat istraživanja bio u kasno letnjem periodu kada je nizak vodostaj reke, bilo je moguće istraživati ptice i na peskovitom sprudju od nekoliko stotina metara širine i preko kilometar dužine. Na aluvijalnoj poplavnoj površi se tada stvorio niz većih i manjih bara u kojima je ostalo ribe, što je takođe dodatno omogućavalo zanimljiva ornitološka istraživanja. Vodostaj Dunava u 1992. na mernoj stanici kod Bogojeva je iznosio: 15.jul-182 cm; 20.avgust-32 cm; 03.septembar-2 cm; 10.septembar-80 cm; 17.septembar-64 cm.

Posmatranje ptica je vršeno pre svega od 15.jula do 15. septembra 1992., odnosno 63 dana u kontinuitetu. U tom periodu je zabeleženo 93 vrste ptica. Sa ciljem da se upotpuni slika o ornitofanni ovog područja u faunistički spisak su uključeni i podaci iz ranijih povremenih istraživanja tokom 1977-1991., koja su obuhvatala širi teren i razne godišnje aspekte. Tako je prvom spisku pridodato još 33 vrste, pa ovaj pregled sadrži ukupno 126 vrsta ptica.

PREGLED POSMATRANIH PTICA

1. *Gavia arctica*: Dunav kod Kandija peska 3 pr. 24.decembra 1978.
2. *Podiceps nigricollis*: Dunav kod Kandija peska 1 pr. 06.oktobra 1977.
3. *Podiceps cristatus*: Redovno posmatran na Dunavu.
4. *Phalacrocorax carbo*: Stalno prisutan na Dunavu, a najviše 17 pr. 11.avgusta 1992.
5. *Botaurus stellaris*: Kudeljara. 22.marta 1980.
6. *Isobrychus minutus*: Bestrement, 08.juna 1980.
7. *Nycticorax nycticorax*: 13.avg. 1992. visoki prelet u noći; 02.sept. 1992. juv. na bari.
8. *Ardeola ralloides*: Bestrement, 27.maja 1977.
9. *Egretta alba*: Dva primerka u preletu na jugoistok 22.avgusta 1992.

10. *Egretta garzetta*: Na Dunavu i barama stalno prisutna, a najbrojnija 02. avgusta 1992. sa 30 pr., kao i 11. avgusta 1992. 10+17 pr.
11. *Ardea cinerea*: Stalno prisutna oko Dunava i po barama. 15. jula 1992-20 pr.; 29. avgusta-46+160+34 pr.; 02. septembra-47 pr.
12. *Ardea purpurea*: Stalno prisutna, sa najvećom brojnošću 18. jula 1992 - 18 pr. po bari-cama.
13. *Platalea leucorodia*: Stalno prisutna u manjim grupama. Najveća brojnost zabeležena u jednoj bari u poplavnom delu 29. avgusta 1992, kada je nabrojano između 380-430 pr.
14. *Ciconia ciconia*: U preletu više puta po 3-4 primerka 1992, dok je 18. avgusta na svežem oranju za plugom išlo 7 pr.
15. *Ciconia nigra*: Stalno prisutna u manjem broju. Najviše pr. beleženo: 25. avgusta 1992-25 pr. se odnara pre podne na oranici; 29. avgusta- oko 50 pr. u plavnim barama; 12. septembra-oko 35 pr. kruži visoko i nestaje u 13h.
16. *Anas platyrhynchos*: Stalno prisutna na Dunavu i po barama, sa kolebljivom brojnošću. Najbrojnija 26. avgusta 1992-3+11+83 pr.
17. *Anas strepera*: Povremeno beležena, a najviše 26. avgusta 1992-21 pr. u plicaku uz peščani sprud.
18. *Milvus migrans*: 19. jula 1992 - 1 pr.; 26. avgusta-1 pr.; 09. septembra - 2 pr. u letu.
19. *Haliaeetus albicilla*: 07. septembra 1992 - 4 pr.; 08. septembra - 2 pr. kruže visoko iznad Dunava.
20. *Accipiter gentilis*: Beležen redovno tokom 1992-30. jula; 18, 26 i 29. avgusta; 09. septembra; uvek po jedan primerak u preletu.
21. *Accipiter nisus*: 02. avgusta 1992-ženka i 17. avgusta jedan pr. u niskom preletu.
22. *Buteo lagopus*: Mesarske livade kod Ribareva 18. decembra 1983-1 pr.
23. *Buteo buteo*: Stalno prisutan, uglavnom 2-3 primerka po lokalitetu.
24. *Circus cyaneus*: Kudeljara 03. januara 1980 - mužjak i ženka.
25. *Circus aeruginosus*: 28. avg. 1992-1 pr.; 10. septembra-ženka i mužjak iznad oranice.
26. *Falco cherrug*: 09. septembra 1992- 2 pr. u visokom preletu.
27. *Falco peregrinus*: Kudeljara 12. januara 1981- 2 pr.
28. *Falco subbuteo*: Stalno prisutan po 1 pr. (19. avgusta 1992 - lovi laste).
29. *Falco tinnunculus*: Kudeljara 16. jula 1980 - 1 pr.
30. *Perdix perdix*: Ribarevo 15. avgusta 1980 - nekoliko pr.
31. *Coturnix coturnix*: 02. avg. 1992-2 pr.; 3. i 5. avg.-po 1 pr.; 13. avg. se čuje pesma.
32. *Phasianus colchicus*: Povremeno se viđa po jedan pr.
33. *Otis tarda*: Ribarevo 23. marta 1984 - 12 pr.
34. *Gallinula chloropus*: Stalno prisutna vrsta na mnogim lokalitetima.
35. *Fulica atra*: Ribarevo 14. avgusta 1994 - više pr.
36. *Charadrius dubius*: 11. avgusta 1992-2+3 pr. na peščanoj obali Dunava.
37. *Pluvialis squatarola*: 05. avgusta 1992-3 pr. na peščanoj obali Dunava.
38. *Vanellus vanellus*: 04. i 25. avgusta 1992-po 2 pr. u preletu.
39. *Calidris minuta*: 11. avg. 1992-5-9+22 pr.; 26. avg.-prisutna na peščanim sprudovima.
40. *Tringa ochropus*: Mesarske livade 30.aprila 1990-prisutna.
41. *Actitis hypoleucos*: 18. i 31. jula 1992-po 5-6 pr. na peščanim sprudovima.
42. *Larus minutus*: 18.avgusta 1992-5+3+1+4 pr. lete iznad Dunava uzvodno.
43. *Larus ridibundus*: Stalno prisutan u brojnosti od nekoliko do 40 pr., a najviše 20. jula 1992, sa brojnošću od 100-150 pr. na Dunavu.
44. *Larus cachinnans*: Stalno prisutan sa 5-10 pr., a 02. septembra 1992-45 pr. na Dunavu.

45. *Chlidonias niger*: 24. jula 1992 - jato od 35-40 pr. iznad Dunava.
46. *Chlidonias hybrida*: 17. jula 1992 - 2+4+3 pr. iznad Dunava.
47. *Sterna hirundo*: Pojedinačno stalno prisutna, a 27. avgusta 1992 - 3 pr. iznad Dunava.
48. *Columba palumbus*: 25. jula 1992-1 pr. na žici.
49. *Streptopelia decaocto*: Stalno prisutno od 10-30 pr. oko naselja.
50. *Streptopelia turtur*: 25. jula-3 pr.; 09. avgusta-1 pr.; 13. septembra-1 pr.
51. *Cuculus canorus*: Bestrement 19. avgusta 1982.
52. *Asio otus*: 14. septembra 1992 - čuje se glasanje u 23 h.
53. *Athene noctua*: Ribarevo 17. jula 1992-5 pr. u sumrak izleće u lov; 30. jula - 4 juv i ad pr.
54. *Strix aluco*: Bestrement 19. avgusta 1982.
55. *Tyto alba*: 30. jula 1992-3 pr.; 13. avgusta-čuje se glasanje u 02 h.
56. *Apus apus*: Ribarevo 31. jula 1992-15 pr. u preletu u 07 h.
57. *Alcedo atthis*: 18. jula 1992-1 pr.; 07. septembra- 1 pr.
58. *Merops apiaster*: 15. jula 1992-oko 100-150 pr. u jatu, a kasnijih dana u manjim jatima od 20-60 pr., a 15. septembra jato od 70-80 pr.
59. *Upupa epops*: 17. jula 1992- 1 pr.
60. *Lynx torquilla*: Bestrement 15. avgusta 1979.
61. *Picus viridis*: 30. jula 1992-3 pr.; 03. septembra-1 pr.
62. *Dryocopus martius*: 13. i 15. septembra 1992-po 1 pr.
63. *Dendrocopos major*: 16. jula i 26. avgusta 1992-po 1 pr.
64. *Dendrocopos medius*: 27. avgusta 1992-2 pr.; 13. septembra-čak 14 pr.
65. *Dendrocopos minor*: 17. jula 1992-2 pr.
66. *Riparia riparia*: 22. jula 1992-jato od 70-90 pr.; 12. avgusta-jato od 150-170 pr.
67. *Hirundo rustica*: 25. jula 1992-jato od 3000-3500 pr.; 19. avgusta-veliko jato; 08. septembra-oko 120-150 pr.
68. *Delichon urbica*: 26. jula 1992-1800 pr.; 08. septembra-oko 500 pr.
69. *Galerida cristata*: 09. avgusta 1992-oko 35-40 pr.; 08. septembra-4 pr.; 13. sept.-8 pr.
70. *Lullula arborea*: 09. septembra 1992-3-1+2+3 pr.
71. *Alauda arvensis*: 13. septembra 1992-2 pr.
72. *Motacilla flava*: 09. septembra 1992-11 pr.; 13. septembra-3 pr. na repištu.
73. *Motacilla alba*: Stalno prisutne u broju od 10-15 pr.
74. *Lanius collurio*: 19. jula 1992-oko 10-15 pr.; 03. avg.-2 juv i ad mužjak; 26. avg. nekoliko.
75. *Lanius minor*: 17. jula 1992- 7 do 8 pr.
76. *Lanius excubitor*: Ribarevo 09. januara 1983-1 pr.
77. *Oriolus oriolus*: Stalno prisutna od 2-3 pr.
78. *Sturnus vulgaris*: 28. avgusta 1992-30 pr.; 03. septembra-oko 1500-1600 pr.; 13. septembra-jata 400-500+300 pr.
79. *Garrulus glandarius*: Posmatrana pojedinačno 18, 26. i 29. avg. 1992; 15. sept.
80. *Pica pica*: Kudeljara 16. jula 1980.
81. *Corvus frugilegus*: 04. septembra 1992-oko 15-18 pr.; 13. septembra-20 pr. na oranici.
82. *Corvus cornix*: 18. jula 1992-oko 600-700 pr.; 02. avgusta-40 pr.; 13. septembra-150 pr.
83. *Corvus corax*: Stalno beležen po 1 pr.
84. *Troglodytes troglodytes*: 26. avg. 1992 - zabeležen.
85. *Prunella modularis*: Ribarevo 18. februara 1984.
86. *Locustella luscinioides*: Bestrement 22. avgusta 1981.
87. *Locustella fluviatilis*: Mesarske livade kod Dunava 30. aprila 1990.
88. *Acrocephalus schoenobaenus*: Bestrement 07. avgusta 1979.

89. *Acrocephalus palustris*: Bestrement 27. jula 1980.
90. *Acrocephalus scirpaceus*: Bestrement 05. avgusta 1979; 12. avgusta 1979. nalaz ptice sa Madarskim prstenom.
91. *Acrocephalus arundinaceus*: 19. jula 1992-u trsci 18-20 pr.
92. *Sylvia atricapilla*: Stalno prisutna na praćenom prostoru.
93. *Sylvia communis*: 02. septembra 1992-1 pr.
94. *Sylvia nisoria*: Bestrement 12. jula 1981.
95. *Sylvia borin*: Bestrement 27. jula 1980.
96. *Phylloscopus collybita*: 26. avg. 1992-glasovi ptica u parku u Ribarevu, kao i 10. sept.
97. *Phylloscopus trochilus*: Bstrement 23. avgusta 1981.
98. *Phylloscopus sibilatrix*: Bestrement 23. avgusta 1981.
99. *Regulus regulus*: Duboki jendek kod Ribareva 18. februara 1984.
100. *Muscicapa striata*: 26. avgusta 1992-1 pr.; 09. septembra-1 pr.
101. *Ficedula albicollis*: Staklara 14. aprila 1985.
102. *Saxicola rubetra*: 09. septembra 1992-4 pr.
103. *Saxicola torquata*: 29. avg. 1992-1+1 pr.; 03. sept.-1 pr.; 09. sept.-3+3 pr.; 13. sept.-1 pr.
104. *Oenanthe oenanthe*: 29. avgusta 1992-1 pr.; 09. septembra-2+2 pr.; 13. septembra-1 pr.
105. *Phoenicurus ochruros*: Ribarevo 03. i 09. septembra 1992-1 pr.
106. *Erithacus rubecula*: 05. avgusta 1992-2+5 pr.; kasnije redovan.
107. *Luscinia megarhynchos*: 18. jula 1992-8+10 pr.; 26. avgusta-prisutan.
108. *Turdus pilaris*: Kudeljara 06. januar 1980.
109. *Turdus merula*: 02. i 26. avgusta 1992-po 1 pr.; 02. septembra-5 pr.
110. *Turdus philomelos*: 26. avg. 1992-nekoliko u plavnom delu; 13. sept.-8+10 pr.
111. *Aegithalos caudatus*: Stalno prisutna vrsta; 01. avgusta 1992-jato od 25-35 pr.
112. *Parus palustris*: 26. avg. 1992-nekoliko pr.
113. *Parus caeruleus*: Stalno prisutna vrsta; 30. jula 1992- oko 60-80 pr. procenjena brojnost na jednom lokalitetu.
114. *Parus major*: Stalno prisutna vrsta; 30. jula 1992-procena na 1 lokalitetu 40-50 pr.
115. *Sitta europaea*: Stalno prisutna vrsta u šumama.
116. *Certhia brachydactyla*: Bestrement 18. avgusta 1982.
117. *Remiz pendulinus*: 04. avgusta 1992-3 pr.
118. *Passer domesticus*: Stalno prisutan u većem broju; u Ribarevu 13. septembra posmatran jedan beli-albino primerak.
119. *Passer montanus*: Svuda prisutan i brojan.
120. *Fringilla coelebs*: 12. avgusta 1992-2 pr.
121. *Fringilla montifringilla*: Kudeljara 06. januara 1980.
122. *Serinus serinus*: 21. jula 1992-oko 30 pr.
123. *Carduelis chloris*: 22. jula 1992-oko 40-50 pr.
124. *Carduelis carduelis*: 21. jula 1992-oko 30-40 pr.; 13. septembra-oko 120-140 pr.
125. *Emberiza citrinella*: Stalno prisutna vrsta; 07. septembra 1992- oko 5-6 pr.
126. *Emberiza schoeniclus*: Stalno prisutna vrsta; 29. avgusta 1992-oko 5-8 pr.

Pregled ornitološkog muzejskog materijala u Prirodnjačkom muzeju u Budimpešti sa područja Vojvodine (sakupljački rad dr. Madarásza u Vojvodini)

Survey of the Museum Ornithological Materials in the Hungarian Natural History Museum of Budapest in the Territory of Voivodina

Garovnikov, B.

Primljeno (Accepted): 25.12.1996.

In the article the survey of the museum ornithological material in the Natural History Museum Budapest. The survey encircles 211 museum objects, with 61 species of birds from 12 sites.

UVOD

Prostori Vojvodine su od vjekada bili predmet proučavanja brojnih ornitologa, pa i sakupljača raznovrsnog ornitološkog materijala. Ornitološki podaci iz prošlosti, kao i podaci iz muzejskih zbirki, čine osnovu za rekonstrukciju ornitofaune nekog područja iz ranijih perioda. Dati podaci upoređeni sa rezultatima kasnijih autora omogućavaju uvid u nastale promene u ptičijem svetu Vojvodine, posle gotovo 100 godina.

METOD RADA I REZULTATI

Veći deo muzejske dokumentacije u Prirodnjačkom muzeju u Budimpešti uništen je u požaru. Pregled je sačinjen na osnovu očuvane prateće muzejske dokumentacije i beleški. U radu sam imao svesrdu i dragocenu pomoć kolega iz Muzeja, a posebno dr Keve Andraša, na čemu im zahvaljujem. Prezentovani muzejski materijal je sakupio *Madarász dr. Julius (Gyula)* (1858 - 1931), tokom njegovog boravka u Vojvodini u periodu 1893-1907.

Madarász dr. Julius je doktorirao 1880. na Univerzitetu u Budimpešti, a potom dospeva u Mađarski nacionalni muzej gde postaje „čuvar“ ornitološke zbirke. U cilju proučavanja ptica i sakupljanja ornitološkog materijala, boravi u raznim krajevima Evrope, Azije, Afrike i Amerike. U okviru svojih putovanja boravio je i na Balkanskom poluostrvu. Među brojnim radovima Madarásza treba istaći monografiju - *Magyarország madarai* (Ptice Mađarske) (1899-1903, Budapest, 666 pp), koju je sam ilustrovao jer je bio akademski slikar.

PREGLED SAKUPLJENOG MUZEJSKOG MATERIJALA

Na osnovu ukupnog pregleda materijala, proizilazi da je obrađeno 211 muzejskih jedinica sa 137 preparata ptica i 74 legla jaja. Muzejski eksponati su prikupljeni sa 12 lokaliteta (Tabela 1).

mesto	UTM	ptica	jaja	svega
Banoštor	CR 90	6	-	6
Begeč	CR 91	1	-	1
Čerević	CR 90	4	-	4
Fotog	CR 91	74	-	74
Gložan	CR 81	1	-	1
Kovilj	DR 20	14	41	55
Kovin	DQ 95	15	-	15
Neštin	CR 70	13	3	16
Novi Sad	DR 01	1	-	1
Titel	DR 40	8	22	30
Vilovo	DR 31	-	1	1
Žabalj	DR 22	-	7	7
svega:		137	74	211

Tabela 1. Registar lokaliteta sa brojem prikupljenih muzealija, preparati ptica i jaja
 Table 1. Register of locality with number of collecting museum dermoplastic exemplars and eggs

A) PREPARATI PTICA

U pregledu sakupljenog muzejskog materijala dat je: naziv vrste, lokalitet, broj primeraka, pol i datum nalaza. Ukoliko je prikupljeno više primeraka iste vrste, sa istog lokaliteta, istog pola i istog datuma nalaza, tada u ovom pregledu za dva primerka stoji oznaka 2x, tri primerka 3x, itd. Ukoliko nema oznake -x, znači da je sakupljen samo 1 primerak. Polovi su označeni sa „m“-mužjak i „ž“-ženka.

Milvus migrans: Kovilj-ž, 10.maj 1893; Kovilj-m, 12.maj 1893; Neštin-ž, 03.maj 1899.

Falco subbuteo: Futog-ž, 06.maj 1899.

Columba oenas: Futog-m, 26.april 1899; Futog-m, 01.maj 1899.

Cuculus canorus: Neštin-ž, 02.maj 1899; Neštin-m, maj 1899.

Caprimulgus europaeus: Kovin-ž, maj 1900; Kovin-ž, 15.maj 1900.

Apus apus: Titel-m, 15.maj 1893; Banoštor-2xž, 02.maj 1899; Banoštor-m, 02.maj 1899; Banoštor-ž, maj 1899.

Coracias garrulus: Neštin-ž, 07.maj 1899.

Merops apiaster: Kovilj-m, 10.maj 1893; Kovilj-2xm, 12.maj 1893; Kovilj-ž, 11.maj 1899; Kovilj-ž, 12.maj 1899; Kovilj-2xm, 12.maj 1899.

Upupa epops: Kovilj-m, 10.maj 1893; Futog-m, 27.maj 1907.

Jynx torquilla: Kovilj-ž, 12.maj 1893.

Dendrocopos major: Futog-m, 26.april 1899; Futog-m, 28.april 1899; Futog-2xž, 01.maj 1899; Čerević-m, 01.maj 1899; Gložan-ž, 27.maj 1907.

Dendrocopos minor: Futog-m, 26.april 1899; Čerević-ž, 01.maj 1907.

Dendrocopos medius: Čerević-m, 01.maj 1899; Neštin-ž, 03.maj 1899.

Riparia riparia: Titel-m, 14.maj 1893; Titel-ž, 15.maj 1893.

Delichon urbica: Futog-m, 06.maj 1899.

Galerida cristata: Banoštor-m, maj 1899; Kovin-m, 15.maj 1899; Kovin-m, 17.maj 1900.
Anthus campestris: Futog-m, 08.maj 1899; Futog-m, 21.maj 1907.

Anthus trivialis: Neštin-ž, aprilmaj 1899.

Anthus cervinus: Titel-ž, 29.sept. 1895; Titel-, -, 03.okt. 1895.

Motacilla flava: Novi Sad-,-, 04.avg. 1896; Futog-4xm, 28.april 1899; Futog-ž, 28.april 1899; Futog-ž, majmaj 1899; Kovin-2xž, 13.maj 1900; Kovin-m, 13.maj 1900; Kovin-5xž, 14.maj 1900; Kovin-4xm, 14.maj 1900; Futog-ž, 21.maj 1907; Futog-m, 22.maj 1907.

Motacilla alba: Futog-ž, 29.maj 1907.

Lanius minor: Kovilj-m, 01.maj 1893; Titel-2xž, 13.maj 1893; Titel-m, 13.maj 1893; Neštin-m, 04.maj 1899; Futog-2xž, 21.maj 1907; Futog-2xm, 21.maj 1907.

Oriolus oriolus: Futog-m, 28.april 1899.

Sturnus vulgaris: Futog-ž, 28.april 1892; Futog-m, 24.april 1899; Futog-ž, 28.april 1899; Futog-m, 29.april 1899; Futog-ž, 30.april 1899; Futog-ž, 07.maj 1899; Futog-m, 22.maj 1907; Futog-ž, 26.maj 1907; Futog-m, 26.maj 1907; Futog-ž, 28.maj 1907; Futog-m, 29.maj 1907; Kovilj-m, 11.maj 1893; Begeč-ž, 06.maj 1899; Kovin-ž, 15.maj 1900.

Acrocephalus schoenobaenus: Futog-m, 28.april 1899; Futog-ž, 22.maj 1907; Kovin-m, 15.maj 1900.

Acrocephalus arundinaceus: Futog-08.maj 1899; Futog-2xm, 22.maj 1907.

Hippolais icterina: Futog-29.maj 1907.

Sylvia nisoria: Futog-m, 28.maj 1907.

Sylvia atricapilla: Neštin-m, 02.maj 1899.

Sylvia communis: Futog-m, 08.maj 1899; Kovin-m, 15.maj 1900.

Phylloscopus sibilatrix: Futog-m, 01.maj 1899; Futog-2xž, 26.maj 1907.

Ficedula hypoleuca: Futog-m, 01.maj 1899.

Ficedula albicollis: Neštin-ž, 03.maj 1899.

Muscicapa striata: Futog-ž, 08.maj 1899; Futog-m, 29.maj 1907; Kovin-m, 15.maj 1900.

Saxicola rubetra: Futog-06.maj 1899; Kovin-2xm, 13.maj 1900.

Oenanthe oenanthe: Neštin-m, 02.maj 1899; Futog-m, 08.maj 1899; Futog-m, 28.maj 1907.

Phoenicurus phoenicurus: Kovilj-m, 09.maj 1893; Futog-m, 01.maj 1899; Futog-ž, 08.maj 1899; Futog-ž, 29.maj 1907.

Erithacus rubecula: Futog-pull, 29.maj 1907; Futog-m, 29.maj 1907.

Luscinia megarhynchos: Futog-m, 27.april 1899; Futog-2xm, 01.maj 1899; Futog-m, 08.maj 1899; Futog-m, 21.maj 1907; Futog-m, 29.maj 1907; Neštin-m, 02.maj 1899; Banoštor-m, majmaj 1899.

Turdus merula: Neštin-m, 03.maj 1899.

Aegithalos caudatus: Kovin-2xjuv, 15.maj 1900.

Sitta europaea: Čerević-m, 25.maj 1907.

Passer domesticus: Futog-m, 28.maj 1907.

Fringilla coelebs: Neštin-m, 04.maj 1899; Kovin-ž, 15.maj 1900; Futog-m, 22.maj 1907; Futog-m, 28.maj 1907; Futog-ž, 29.maj 1907.

Carduelis chloris: Futog-2xm, 29.april 1899.

Emberiza schoeniclus: Futog-m, 28.april 1899; Futog-ž, 28.april 1899.

B) PREGLED OOLOŠKOG MATERIJALA

U pregledu sakupljenog oološkog muzejskog materijala dat je: naziv vrste, lokalitet, datum nalaza, broj sakupljenih gnezda i broj jaja u nasadu koji je prikazan u zagradi. Ukoliko je broj pribavljenih gnezda, odnosno nasada iste vrste, sa istog lokaliteta, istog datuma nalaza, sa istim brojem jaja, tada je za dva ista slučaja označeno sa 2x, za tri 3x, itd. Ukoliko nema takve oznake, znači da je sakupljeno samo jedno gnezdo-nasad.

Tachybaptus ruficollis: Kovilj-03.jun 1895 (4).

Podiceps cristatus: Kovilj-30.maj 1895 (5).

Nycticorax nycticorax: Titel-19. maj 1893 (3); Žabalj-22.maj 1895 3x(2) i 2x(3).

Ardeola ralloides: Žabalj-22.maj 1895 (2).

Ardea cinerea: Titel-18.maj 1893 (3); Titel-30. maj 1895 (3).

Ardea purpurea: Žabalj-22.maj 1895 (4); Titel-12.maj 1895 3x(4); Titel-30.maj 1895 (4); Titel-03.jun 1895 (4); Titel-12.jun 1895 (3); Kovilj-03.jun 1895 (6)(4)(2); Kovilj-06.jun 1895 3x(4),(5).

Ciconia ciconia: Kovilj-10.maj 1893 (3).

Milvus migrans: Kovilj-12.maj 1893 2x(2); N-03.maj 1899 (2).

Accipiter gentilis: Neštin-03.maj 1899 (2).

Buteo buteo: Neštin-03.maj 1899 (2)

Aquila pomarina: Kovilj-08.maj 1896 (2).

Circus aeruginosus: Titel-18.maj 1893 (4).

Falco tinnunculus: Vilovo-13.maj 1893 (2).

Chlidonias niger: Kovilj-01.jun 1895 3x(2); Kovilj-01.jun 1895 7x(3); Kovilj-01.jun 1895 (4); Kovilj-02.jun 1895 (1); Kovilj-02.jun 1895 5x(2); Kovilj-02.jun 1895 9x(3).

Bubo bubo: Titel-20.maj 1893 (3).

Merops apiaster: Titel- 10.jun 1895 2x(5).

Riparia riparia: Titel-23.maj 1893 6x(5); Titel-23.maj 1893 (7).

Lanius minor: Titel-29.maj 1895 (3).

Acrocephalus arundinaceus: Kovilj-02.jun 1895 (4); Kovilj-apriljun 1895 (4).

Passer montanus: Titel-09.jul 1895 (5).

LITERATURA - REFERENCE

Keve, A. (1980): Über die Sammelreisen von Dr. J. Madarász auf der Balkan-Halbinsel. *Larus*, 31-32, p. 377-383.

Author's address: Boris Garovnikov, 21000 Novi Sad, Bul.Kralja Petra 34.

Oološka zbirka Lasla Tota iz Ada

Laslo Toth's oological collection in Ada

Gergelj, J.

Primljeno (Accepted): 20.12.1996.

Oological collection of the amateur ornithologist Laslo Toth contains 216 clutches of 89 bird species.

UVOD

U potiskom gradiću, Adi živi i radi *Laslo Tot (Tóth László)* po zanimanju moler i farbar, rođen 1938. godine. Reč je o svestranom prirodnjaku, iskusnom ornitologu amateru, koji je od mladih godina duboko zaljubljen u prirodu, sa velikom znatiželjom izučava živi svet Potisja. Od 1962. godine, kroz više decenija sakupio je bogatu zbirku leptira i drugih insekata, prepariranih ptica, ptičjih jaja i raznih biljaka. U ovom radu želimo da prikazemo njegovu vrednu oološku zbirku koja sadrži 216 legala od 89 vrsta ptica.

Zbirku su 28.jula 1981. godine pregledali *mr Boris Garovnikov i Dordé Petković*, stručni saradnici Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode, i o stanju oološke zbirke napravili su inventar. Od onda zbirka se proširila uglavnom dobojenim leglima, koje su zbog nepoznatih razloga bile napuštene. Prikazom zbirke jaja Lasla Tota ne želimo nikoga da podstičemo na sakupljanje ptičjih jaja, jer su izuzev nekoliko vrsta, sve ptice su zakonom zaštićene.

Tabela 1. Prikaz zbirke jaja

(latinsko ime ptica, datum, mesto nalaza sa UTM kordinatama i broj jaja u leglu).

Table 1. Present of oological collection
(name of birds, date, location with UTM and number of eggs).

1.	<i>Tachybaptus ruficollis</i>	20.maj 1970.	Ada (DR37), Budžak	6
		30.jun 1986.	Ada (DR37), Budžak	5
2.	<i>Podiceps nigricollis</i>	10.jun 1990.	Paličko jezero (DS00)	3
		10.jun 1990.	Paličko jezero (DS00)	4
3.	<i>Botaurus stellaris</i>	23.jun 1991.	Karika kod Padej(DR37)a	5
4.	<i>Ixobrychus minutus</i>	06.jun 1975.	Ada (DR37), bara Budžak	4
5.	<i>Nycticorax nycticorax</i>	17.april 1988.	Paličko jezero (DS00)	4
		17.april 1988.	Paličko jezero (DS00)	4
6.	<i>Ardeola ralloide</i>	19.jun 1988.	Ludaško jezero(DS10)	4
7.	<i>Ardea cinerea</i>	08.april 1991.	Padej(DR37), Tisa	2
8.	<i>Ardea purpurea</i>	20.maj 1996.	Jazovo(DR48), ribnjak	2
9.	<i>Ciconia ciconia</i>	24.jun 1 987.	Padej(DR37)	3
10.	<i>Cygnus olor</i>	30.maj 1991.	Paličko jezero (DS00)	3
11.	<i>Anas platyrhynchos</i>	17.april 1988.	Kapetanski rit(DS10)	10
12.	<i>Aythya ferina</i>	08.maj 1988.	Padej(DR37),Betlehem	9

	15.maj 1988.	Padej(DR37), Karika	9
	15.maj 1988.	Paličko jezero (DS00)	12
13. <i>Accipiter gentilis</i>	06.maj 1996.	Senta(DR28)	1
14. <i>Accipiter nisus</i>	01.maj 1995.	Senta(DR28)	1
15. <i>Buteo buteo</i>	20.maj 1990.	Padej(DR37), Tisa	2
16. <i>Falco tinnunculus</i>	12.jun 1963.	Padej(DR37)	4
	02.maj 1966.	Padej(DR37)	5
17. <i>Falco vespertinus</i>	12.jun 1968.	Sajan (DR47)	4
18. <i>Falco subbuteo</i>	09.jun 1990.	Padej(DR37), Tisa	1
19. <i>Perdix perdix</i>	16.maj 1975.	Ada (DR37)	5
20. <i>Phasianus colchicus</i>	00.maj 1970.	Ada (DR37)	8
21. <i>Rallus aquaticus</i>	20.jun 1976.	Ada (DR37), Budžak	8
	02.jun 1981.	Ada (DR37), Budžak	8
	03.juli 1981.	Ada (DR37), Budžak	9
	31.maj 1986.	Ada (DR37), Budžak	2
22. <i>Gallinula chloropus</i>	12.jun 1974.	Kanjiža(DS20)	8
	10.jun 1980.	Ada (DR37), Budžak	6
	06.jun 1982.	Ada (DR37), Budžak	9
23. <i>Fulica atra</i>	06.maj 1975.	Kanjiža(DS20)	5
	03.maj 1965.	Ada (DR37), Budžak	11
	18.maj 1969.	Sajan (DR47)	8
24. <i>Otis tarda</i>	12.maj 1988.	Sajan (DR47)	2
25. <i>Himantopus himantopus</i>	31.maj 1989.	Čoka(DR38)	4
26. <i>Recurvirostra avosetta</i>	25.maj 1989.	Jazovo(DR48), ribnjak	4
	26.maj 1991.	Idoš(DR47), ribnjak	3
27. <i>Vanellus vanellus</i>	07.maj 1962.	Ada (DR37)	3
	10.maj 1962.	Ada (DR37)	4
	10.maj 1962.	Ada (DR37)	3
	10.maj 1962.	Ada (DR37)	4
	20.maj 1972.	Sajan (DR47)	4
28. <i>Gallinago gallinago</i>	09.maj 1971.	Sajan (DR47)	4
29. <i>Limosa limosa</i>	12.maj 1968.	Sajan (DR47)	3
	18.maj 1986.	Padej(DR37), Karika	4
	20.april 1988.	Kanjiža, Kapetanski rit(DS10)	2
30. <i>Tringa totanus</i>	24.april 1988.	Gornji Breg(DR28), Kerekszők	3
	24.april 1988.	Gornji Breg(DR28), Kerekszők	4
31. <i>Larus melanocephalus</i>	15.maj 1988.	Paličko jezero (DS00)	3
	19.jun 1988.	Paličko jezero (DS00)	2
32. <i>Larus ridibundus</i>	17.april 1988.	Paličko jezero (DS00)	4
	17.april 1988.	Paličko jezero (DS00)	3
	17.april 1988.	Paličko jezero (DS00)	3
	17.april 1988.	Paličko jezero (DS00)	3
	17.april 1988.	Paličko jezero (DS00)	3
	17.april 1988.	Paličko jezero (DS00)	3
	29.maj 1988.	Čoka(DR38)	3
	11.jun 1989.	Paličko jezero (DS00)	2
33. <i>Sterna hirundo</i>	15.maj 1988.	Paličko jezero (DS00)	3

34.	<i>Chlidonias hybrida</i>	04.juli 1987.	Padej(DR37), Karika	3
		04.juli 1987.	Padej(DR37), Karika	3
35.	<i>Streptopelia turtur</i>	22.jun 1962.	Ada (DR37), Tisa	2
		22.jun 1962.	Ada (DR37), Tisa	2
36.	<i>Cuculus canorus</i>	28.maj 1970.	Ada (DR37), 1+5 jaja <i>A. arundinaceus</i>	
		07.jun 1970.	Ada (DR37), 1+4 jajeta <i>A. arundinaceus</i>	
		07.jun 1970.	Ada (DR37), Budžak 1+5 jaja <i>A. scirpaceus</i>	
		04.jun 1972.	Ada (DR37), Tisa 1+3 jajeta <i>H. pallida</i>	
		12.maj 1974.	Ada (DR37), Tisa 1 u gnezdu <i>Ph. phoenic.</i>	
		26.maj 1974.	Ada (DR37), Tisa 1+5 jaja <i>Ph. phoenic.</i>	
		23.maj 1975.	Kanjiža(DS20) 1+5 jaja <i>M. alba</i>	
		03.jun 1980.	Ada (DR37) 1+4 jajeta <i>L. collurio</i>	
		10.juli 1980.	Ada (DR37) 1-2 jajeta <i>A. scirpaceus</i>	
		06.jun 1985.	Ada (DR37) 1+4 jajeta <i>A. palustris</i>	
37.	<i>Asio otus</i>	01.maj 1970.	Padej (DR37)	4
		03.maj 1972.	Ada (DR37)	5
38.	<i>Caprimulgus europaeus</i>	23.maj 1976.	Palić (DS00)	2
39.	<i>Merops apiaster</i>	18.jun 1989.	Ada (DR37)	5
		15.jun 1967.	Ada (DR37)	6
40.	<i>Picus viridis</i>	20.maj 1974.	Senta (DR28), Tisa	8
41.	<i>Galerida cristata</i>	01.maj 1991.	Padej (DR37), Betlehem	5
		24.jun 1994.	Ada (DR37)	4
42.	<i>Alauda arvensis</i>	04.april 1969.	Sajan (DR47)	4
		11.maj 1969.	Sajan (DR47)	5
43.	<i>Riparia riparia</i>	03.jun 1965.	Ada (DR37)	3
		22.jun 1969.	Sajan (DR47)	5
		14.jun 1991.	Ada (DR37)	7
44.	<i>Delichon urbica</i>	23.maj 1975.	Ada (DR37)	5
45.	<i>Hirundo rustica</i>	07.jun 1970.	Kanjiža (DS20)	2
		30.maj 1976.	Ada (DR37)	5
		27.jun 1976.	Ada (DR37)	4
		10.jun 1977.	Ada (DR37)	4
46.	<i>Anthus campestris</i>	17.maj 1989.	Čoka (DR38)	3
		02.jun 1991.	Ada (DR37)	4
47.	<i>Motacilla flava</i>	29.jun 1969.	Sajan (DR47)	6
		10.maj 1970.	Sajan (DR47)	6
48.	<i>Troglodytes troglodytes</i>	02.maj 1990.	Kanjiža (DS20), Tisa	7
49.	<i>Erithacus rubecula</i>	07.maj 1989.	Ada (DR37), Tisa	5
50.	<i>Luscinia megarhynchos</i>	10.maj 1974.	Senta (DR28)	5
		08.maj 1975.	Senta (DR28)	4
		08.maj 1975.	Senta (DR28)	5
51.	<i>Phoenicurus ochruros</i>	15.jun 1991.	Ada (DR37)	2
52.	<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	11.maj 1980.	Ada (DR37), Tisa	6
53.	<i>Saxicola torquata</i>	20.april 1992.	Ada (DR37)	6
		30.april 1995.	Ada (DR37)	6
54.	<i>Oenanthe oenanthe</i>	06.maj 1973.	Sajan (DR47)	5
55.	<i>Turdus merula</i>	02.maj 1971.	Padej (DR37), Tisa	4

	12.jun 1974.	Kanjiža (DS20)	5
	12.jun 1974.	Kanjiža (DS20)	4
	14.jun 1974.	Senta(DR28)	4
	02.maj 1975.	Senta(DR28)	4
56. <i>Turdus philomelos</i>	19.april 1992.	Padej(DR37), Tisa	5
57. <i>Locustella luscinioides</i>	15.jun 1980.	Ada (DR37), Budžak	5
	19.jun 1986.	Ada (DR37), Budžak	3
	19.jun 1986.	Ada (DR37), Budžak	3
	14.juli 1986.	Ada (DR37), Budžak	3
58. <i>Acroceph. schoenobenus</i>	07.jun 1971.	Sajan (DR47)	5
59. <i>Acrocephalus palustris</i>	19.jun 1974.	Srbohran(DR04)	3
60. <i>Acrocephalus scirpaceus</i>	20.jun 1976.	Ada (DR37), Budžak	4
	27.jun 1976.	Ada (DR37), Budžak	2
	08.jun 1978.	Ada (DR37)	4
	17.jun 1984.	Ada (DR37), Budžak	5
	19.jun 1986.	Ada (DR37), Budžak	3
61. <i>Acroceph. arundinaceus</i>	31.maj 1969.	Ada (DR37), Budžak	5
	07.jun 1970.	Ada (DR37), Budžak	3
	12.jun 1974.	Kanjiža(DS20)	4
62. <i>Hippolais pallida</i>	07.jun 1970.	Ada (DR37)	5
	12.jun 1975.	Kanjiža(DS20)	4
63. <i>Hippolais icterina</i>	17.jun 1973.	Ada (DR37)	5
64. <i>Sylvia curruca</i>	07.maj 1969.	Ada (DR37)	5
	03.jun 1978.	Ada (DR37)	2
65. <i>Sylvia communis</i>	25.maj 1962.	Ada (DR37)	3
	27.maj 1977.	Ada (DR37)	5
66. <i>Sylvia atricapilla</i>	14.maj 1972.	Ada (DR37), Tisa	5 (4x)
	21.maj 1972.	Ada (DR37), Tisa	5
	07.maj 1974.	Ada (DR37), Tisa	5
	11.maj 1974.	Ada (DR37), Tisa	5
	15.maj 1974.	Kanjiža(DS20)	4
	15.maj 1974.	Kanjiža(DS20)	3
	19.jun 1974.	Kanjiža(DS20)	4
	12.maj 1975.	Ada (DR37)	4
	04.juli 1976.	Ada (DR37), Tisa	4
67. <i>Muscicapa striata</i>	27.jun 1971.	Ada (DR37), Tisa	6
	21.maj 1972.	Ada (DR37), Tisa	5
	20.maj 1973.	Sajan (DR47)	5
	10.jun 1974.	Senta(DR28)	5
	12.jun 1974.	Senta(DR28)	4
68. <i>Aegithalos caudatus</i>	02.maj 1975.	Senta(DR28)	8
69. <i>Parus caeruleus</i>	26.april 1970.	Padej(DR37)	11
70. <i>Parus major</i>	03.maj 1970.	Padej(DR37)	12
	30.april 1978.	Ada (DR37)	9
71. <i>Certhia brachydactyla</i>	24.maj 1973.	Ada (DR37), Tisa	4
72. <i>Remiz pendulinus</i>	12.jun 1971.	Ada (DR37), Tisa	2
73. <i>Oriolus oriolus</i>	30.maj 1971.	Ada (DR37)	4

74. <i>Lanius collurio</i>	28.maj 1970.	Ada (DR37)	4
	07.jun 1970.	Ada (DR37)	5
	12.jun 1971.	Bačko Petrovo Selo(DR35)	5
	10.jun 1974.	Ada (DR37)	6
	12.jun 1974.	Kanjiža(DS20)	3
	12.jun 1974.	Kanjiža(DS20)	6
	08.jun 1980.	Ada (DR37)	5
	09.maj 1995.	Kanjiža(DS20)	5
75. <i>Lanius minor</i>	10.jun 1970.	Ada (DR37)	6
	18.jun 1970.	Ada (DR37)	6
	12.jun 1972.	Ada (DR37)	2
	12.jun 1977.	Ada (DR37)	4
	15.jun 1980.	Ada (DR37)	5
76. <i>Garulus glandarius</i>	01.maj 1995.	Senta(DR28), Tisa	1
77. <i>Pica pica</i>	12.april 1970.	Padej(DR37)	7
	12.april 1970.	Padej(DR37)	5
	12.april 1970.	Padej(DR37)	6
78. <i>Corvus monedula</i>	12.maj 1963.	Padej(DR37)	6
	02.maj 1966.	Padej(DR37)	6
	01.maj 1970.	Padej(DR37)	6
	19.maj 1985.	Padej(DR37)	5
	12.april 1970.	Padej(DR37)	4
79. <i>Corvus c. cornix</i>	12.april 1970.	Padej(DR37)	4
80. <i>Corvus frugilegus</i>	12.april 1970.	Padej(DR37)	5 (2x)
	12.april 1970.	Padej(DR37)	5
81. <i>Sturnus vulgaris</i>	27.april 1965.	Ada (DR37), Tisa	5
	28.april 1965.	Padej(DR37)	3
	04.april 1968.	Sajan (DR47)	5
	21.april 1972.	Ada (DR37), Tisa	6
	30.april 1978.	Ada (DR37), Tisa	6
	18.maj 1969.	Sajan (DR47)	4
82. <i>Passer domesticus</i>	21.maj 1969.	Ada (DR37)	4
	21.maj 1969.	Ada (DR37)	5
	10.maj 1971.	Ada (DR37)	3
	23.maj 1978.	Ada (DR37)	6
	21.maj 1969.	Ada (DR37)	6
	23.jun 1970.	Ada (DR37)	5
83. <i>Passer montanus</i>	03.maj 1970.	Padej(DR37)	4
	18.april 1981.	Ada (DR37)	4
	07.maj 1972.	Ada (DR37), Tisa	1
84. <i>Fringilla coelebs</i>	07.jun 1974.	Kanjiža(DS20)	4
	26.maj 1975.	Senta(DR28)	4
	09.jun 1962.	Mol(DR36)	5
85. <i>Carduelis chloris</i>	28.jun 1969.	Ada (DR37)	5
	10.maj 1970.	Ada (DR37)	5
	16.maj 1974.	Ada (DR37)	4
	10.jun 1974.	Ada (DR37)	5
	12.jun 1974.	Kanjiža(DS20)	4

	16.maj 1987.	Kanjiža (DS20)	2
86. <i>Carduelis carduelis</i>	05.jun 1970.	Ada (DR37)	4
	10.jun 1974.	Senta (DR28)	5
	02.jun 1975.	Senta (DR28)	6
87. <i>Coccoth. coccothraustes</i>	07.maj 1995.	Kanjiža (DS20)	4
	09.maj 1995.	Kanjiža (DS20)	5
88. <i>Emberiza schoeniclus</i>	09.maj 1971.	Padej (DR37), Karika	6
89. <i>Miliaria calandra</i>	05.maj 1968.	Sajan (DR47)	4
	05.maj 1968.	Sajan (DR47)	3
	18.maj 1979.	Sajan (DR47)	4

Kratka saopštenja - Short communications

Nalaz istočnog trstenjaka (*Acrocephalus paludicola*) u okolini Temerina

Aquatic Warble (*Acrocephalus paludicola*) near Temerin

An Aquatic Warbler was seen at a depository pond of a pig-farm on 21 July 1996. The bird flew in the sedge with food in its bill. The authors did not look for the nest.

Dana 21.07.1996. obilazeći teren iza svinjske farme kod Temerina (UTM DR-13), nazvanu „smrdljiva bara“ (ovde ispuštaju otpadne vode farme), sa Otom Pinterom, mladim ornitologom, uočili smo jednog istočnog trstenjaka (*Acrocephalus paludicola*). Uletela je u manji tršćak a nedugo zatim je preletela u gusti šaš na obali bare. To je ponovila nekoliko puta. Jednom smo primetili da je nešto uzela sa površine i sa plenom uletela u spomenuti šaš. Predpostavili smo da ima mlade, međutim nismo hteli da je uznemiravamo i nismo tražili gnezdo, pa tako ne možemo tvrditi da se radilo o gnežđenju.

Ptica je posmatrana oko 15 minuta dvogledom 7 x 50 sa daljine od oko 10 metara, i bila je veoma dobro uočljiva žuta linija na sredini glave i iznad očiju.

U okolini bare gde je ptica bila posmatrana nalaze se pašnjaci i jedan manji kanal koji je u većem delu godine isušen. U neposrednoj okolini bare raste bujna vegetacija između ostalog i razne vrste šaša (*Carex acutiformis*, *Carex vulpina* i dr.). Prosečna dubina bare je oko 30 cm, i većih tršćaka na njemu i u bližoj okolini nema. Niži delovi okolnih pašnjaka su u proleće pod vodom, a do sredine leta se isušuju.

Ištvan Balog

Kasno gnežđenje gugutke (*Streptopelia decaocto*) u Temerinu

Late breeding of Collared Dove (*Streptopelia decaocto*) in Temerin

On 12 December of 1996, 2 eggs were found in a freshly built nest. However, the breeding was failed because the birds left the nest after a snowfall on 27 December.

21.12. 1992. na staroj višnji u Temerinu (UTM DR-13), na oko 2,5 metara visine našao sam leglo gugutke (*Streptopelia decaocto*). Gnezdo je bilo napravljeno na ostatku odsočene grane, i u njemu su bila dva zdrava jajeta, na kojima je ležala jedan od roditelja. Tih dana je padao снег, koji je pokrio sve oko gnezda. Gnezdo sam kontrolisao više puta do 27.12.1992. kada su je ptice napustile. Narednog dana sam uzeo ohlađena jaja iz gnezda. O ovom ležanju sam napravio foto dokumentaciju.

Ištvan Balog

Crvenovrati gnjurac (*Podiceps griseigena*) gnezdarica Carske bare

Breeding of Red-necked Grabe (*Podiceps griseigena*) on the Carska bara

Two pairs have been present on the Carska bara from 9 May 1996. The nests were found on 17 July. One nest contained 3 eggs and 1 freshly hatched chick while the other nest contained 3 eggs.

Slika 1. Mladi crvenovrati gnjurac / Figure 1. Young Red-necked Grabe

Na većini mesta Carske bare (UTM DR-51) na mikrolokacijama, u zavisnosti od uslova gnezdi se redovno u velikom broju čubasti gnjura (*Podiceps cristatus*). Pored ove vrste u toku 1996. godine zabeleženo je i gnežđenje nove vrste: crnovratog gnjurca (*Podiceps griseigena*). Od 09.05.1996. godine beležimo redovno prisustvo dva para na Carskoj bari. Gnezdo sa jednim mladim i 3 jajeta pronađena su 17.07.1996. U blizini predhodnog još jedno gnezdo je nađeno sa 3 jajeta. Gnezda su bila smeštena na gustom rastinju (*Nymphoides peltata*).

Sándor Lukač, Tibor Ternovac

Podaci o čižku (*Carduelis spinus*) u letnjem periodu u Somboru

Notes on Siskin (*Carduelis spinus*) in breeding season in Sombor area

The author observed and ringed Siskins several times in April, May and July-August. However, the species does not breed in the area.

Čižak (*Carduelis spinus*) je u Somboru (UTM CR-57) redovan zimski gost, i u periodu od oktobra do marta redovno se vida svake godine. Najveća brojnost zabeležena je u novembru 1983. godine kada je prstenovano 75 primeraka, dok je u drugim godinama cele godine

prstenovano samo 10 - 30 primeraka. Interesantno je da čičak i u drugoj polovini godine, znači od aprila do septembra zabeležen nekoliko puta u Somboru, i to: 26.04.1982., 10.04. i 30.05.1984. i 07.04.1986. po jedna ženka, 30.05.1986 jedan mužjak, 05. i 15.07.1986. po jedna ženka, 15.08.1986. i 15.04.1987. po jedan mužjak.

Svi su prstenovani i ni na jednom primerku se nisu mogli videti tragovi zarobljeništa, pa se isključuje mogućnost da su ptice pobile nekom od uzagajivača. Da su se primerci gnezдили u Somboru ili okolini malo je verovatno jer nema četinarskih šuma pa čak ni šumaraka, a nisu viđeni ni mladi primerci. Verovatno je da su uhvaćeni primerci zbog nepoznatih razloga nisu gnezдили i lutali u okolini Sabora.

Antal Žuljević

* * *

Podaci o nekim ptičjim vrstama u okolini Sombora Data some birds species in Sombor area

The author gives ringing and sighting data of 2 Water Pipits in Sombor on 14 and 15 February 1991, Ring Ouzel in Lugovo on 16 April 1983 and in B. Monastor on 7 april 1991, Grasshoper Warbler in Gakovo on 7 July 1987 and a male singing in Kupusina on July 1991, Red-breasted Flycatcher in Bukovac 4 May 1988 and 1 May 1991.

Planinska trepteljka (*Anthus spinoletta*) je posmatrana 14. (1 pr.) i 15. 02.1991. (2 pr.) u Somboru na obali Mostonge (UTM-CR 56). Dva dana kasnije 17. februara na istom mestu je videna (1 pr.)

Jedna ženka planinskog drozda (*Trudus torquatus*) je bila prstenovana u Lugovu (CR56) 16.04.1983. U Bačkom Monoštoru (CR47) posmatran je jedan primerak 07.04.1991.

Jedan mladi trstenjak cvrčić (*Locustella naevia*) je bio prstenovan 27.07.1986. u Gakovu (CR58). Jedan mužjak je pevao u Kupusini (CR47) 11.07.1991. godine. U Kupusini 20.07.1991. godine čula se pesma mužjaka na dva mesta, jedan primerak je bio prstenovan. U Bačkom Monoštoru (CR47) 31.07.1991 čula se pesma mužjaka. U Kupusini 04.05.1995. čula se pesma dveju mužjaka.

Jedan mužjak male muharice (*Ficedula parva*) je bio prstenovan 04.05.1988. u Bukovcu (CR46). Na istom mestu 01.05.1991. takođe je bio prstenovan jedan mužjak.

Antal Žuljević

* * *

Sivi soko (*Falco peregrinus*) posmatran u doba gneždena Observation of Peregrine (*Falco peregrinus*) in breeding season

The author observed a pair Peregrine near Kupusina (CR47) on 11 June 1992. A male was shot near Apatin in June 1990 (weight 590 g).

Kod Kupusine (UTM - CR 47) 11.06.1992. ujutro oko 6 sati posmatrana su dva siva sokola (*Falco peregrinus*), iz pravca „Kazuka“ leteli su prema severoistoku. Kod „Harčaša“ nedaleko od Apatina u junu 1990. godine odstreljen je jedan mužjak dužine 420 mm, krilo: 290 mm, raspon krila: 880 mm, pisak: 48 mm, težina: 590 gr. Marčetić (1957) navodi za Vojvodinu više podataka o gnežđenju za period 1947 - 1956. U buduću bi trebalo obratiti veću pažnju na lokalitete u sverozapadnoj Bačkoj gde je moguće gnežđenje sivog sokola.

LITERATURA-REFERENCES

Marčetić, M. (1957): Peregrine (*Falco peregrinus*) on the Territory of Voivodina and its nesting on buildings. *Larus* 9-10.

Radivoje Obradović

* * *

Posmatranje velike zlovremenice (*Numenius arquata*) u periodu gnežđenja kod Apatina Curlew (*Numenius arquata*) in breeding season near Apatin

The author observed a Curlew and heard its characteristic whistles on 29 June 1995. Nest was not found.

Na terenu „Mali Štajer“ kod Apatina 29.06.1995. godine oko 5 sati ujutro posmatran je jedan primerak velike zlovremenice (*Numenius arquata*) Pticu je otkrilo karakteristično glasanje sa terena pokrivenim mladim kukuruzom i visokom pšenicom. Na svega 100 metara od registrovane ptice je močvarno područje sa plitkom vodom i trskom „Rakova Voda“. Ovo posmatranje nas obavezuje da posvetimo ozbiljniju pažnju velikoj zlovremenici u cilju otkrivanja mogućeg gnežđenja.

Radivoje Obradović

* * *

Gnežđenje ritske sove (*Asio flammeus*) kod Svilojeva Breeding of Short-eared Owl (*Asio flammeus*) near Svilojevo

The author found a nest with one egg on the grasslands near Svilojevo on 17 March 1995.

U poslednjim decenijama zabeleženo je samo nekoliko podataka o gnežđenju ritske sove (*Asio flammeus*). U sverenzapadnoj Bačkoj zabeležena je nekoliko puta, na kanalu DTD kod Prigrevice (CR 55) 29.05.1977. godine posmatran je jedan primerak. Gnežđenje je zabeleženo kod Bezdana 17.07.1978. godine. Tada je uhvaćen jedan poletarac.

Na slatini kod Svilojeva (CR 45) u zapadnoj Bačkoj 17.03.1995. registrovano je najnovije gnežđenje. Gnezdo je bilo u travi, a u njemu se nalazilo jedno jaje bele boje dimenzije 40,7 x 33,1 mm. Iz objektivnih razloga dalji tok gnežđenja i njegova uspešnost nije praćen.

Radivoje Obradović

* * *

Aquila nipalensis kod Ade Steppe Eagle (*Aquila nipalensis*) near Ada

An unusual harmless Steppe Eagle was seen near Ada (DR27) early December 1996. Tibor Buza falconarist trapped the bird and it turned out that it was a hand-reared bird with a closed ring on its leg. The bird hatched in the ZOO Veszprém, Hungary, then it was sold to a private person. Later the bird escaped from its owner.

Početkom decembra 1996. godine jedna nepoznata, velika ptica grabljivica se pojavila u okoline Obornjače, dvadesetak kilometara zapadno od Ade (UTM-DR 27). U blizini okolnih salaša redovno su vidali orla nepoznatog porekla. Orao se ponaša prilično pitomo. Meštani su obavestili Tibora Buzu, sokolara iz Sente, koji je uspeo da primami pitomu pticu i da ponese sa sobom u Sentu. Orao je imao zatvoreni alumunijumski prsten sa oznakom HVZ 001, to znači da je bio prstenovan još kao mladunče.

Nalaz je prijavljen Zavodu za zaštitu prirode Srbije, kao i Mađarskom ornitološkom društvu i Mađarskom društvu sokolara. Mađarski ornitolozi su potvrdili da se radi o mladom orlu *Aquila nipalensis*, koji je poreklom iz ZOO vrta iz Vesprema, odakle ga je nabavilo jedno privatno lice od koga je orao prebegao. U tom zoološkom vrtu već duže vreme uspešno se razmnožava jedan par vrste *Aquila nipalensis*. Mladi orao je pobegao prilikom jedne snimke u okolini Budimpešte i posle više od nedelju dana, već izgledniji orao ponovo je došao na ruke čoveka. Posle nekoliko meseci orao je vraćen vlasniku.

Jožef Gergelj

* * *

Kolonije čaplji na Carskoj bari

Heron colony on the Carska bara

1996 breeding data on the Carska bara are as follows: 470–500 pairs *Ph. carbo*, 130–150 pairs *A. cinerea*, 100–120 pairs *N. nycticorax*, 17–20 pairs *A. ralloides* and some pairs *E. garzetta* in a willow-bed; 80–100 pairs *E. alba*, 50–70 pairs *A. purpurea* and 30–50 pairs *A. cinerea* on the Botos meadow; 9 pairs *E. alba* and 17 pairs *P. leucorodia* on the Mala Carska bara.

Slika 1. Mrka čaplja / Figure 1. Purple Heron

Veliki deo kompleksa Carska bara čine otvorene vodene površine, velika prostranstva guste trske, plavne šume, ritovi i močvare. Na većini mesta ovih močvarnih staništa postoje idealni uslovi za ishranu i gnežđenje svih vrsta čaplji koje se razmnožavaju kod nas. Broj pojedinih vrsta iz godine u godinu raste, dok drugima brojnost alarmantno opada. Od jula 1995. godine sistematskom praćenjem ornitofaune područja, posebna pažnja je posvećena čapljama.

Poznata stara kolonija čaplji u 1996. godini formirana je na vrhama, a čine je: *Phalacrocorax carbo* (470 - 500 parova), *Ardea cinerea* (130 - 150 parova), *Nycticorax nycticorax* (100 - 120 parova), *Ardeola ralloides* (17 - 20 parova) i *Egretta garzetta* (1 - 3 parova). Zbog prenaseljenosti i stalnog ometanja od strane ljudi: *A. cinerea* zauzima nove prostore za gnežđenje u Botoškom ritu, kolonija je formirana u gusnoj trsci i sačinjavaju je: *Egretta alba* (80 - 100 parova), *Ardea purpurea* (50 - 70 parova), *A. cinerea* (30 - 50 parova).

Na lokalitetu Mala Carska bara u gusnoj, teško prohodnoj trsci formirana je kolonija koju sačinjavaju: *E. alba* (9 parova) i *Platalea leucorodia* (17 parova).

Navedeni podaci prikupljeni su u periodu od 10. marta do 19. avgusta 1996. godine.

Šandor Lukač, Tibor Ternovac

Noćni potrk (*Burhinus oedicephalus*) na Kapetanskom ritu Stone-curlew (*Burhinus oedicephalus*) on the Kapetanski-rit

The author observed 4 Stone-curlews on the drained fishpond on 9 May 1996.

Nakon neočekivanog nalaza noćnog potrka, do sada retko registrovane vrste za vreme jesenje seobe na severnim pašnjacima Kapetanskog rita (UTM-DS 10) (Hulo, 1995), kod mesta Mali pesak, ukazala se i mogućnost gnežđenja. Na osnovu literature (Bod, 1984), ovi tereni odgovaraju ekološkim zahtevima što se tiče klimatskih (osunčanost), pedoloških (peščarske dine, slatine tipa solončak) i fitocenoloških (zajednica *Artemisia-Festucetum pseudovinae* i *Champhorosmetum annuae*) parametara. Dana 27.04.1996. obilaskom terena registrovali smo jedan primerak kako je poletela sa zemlje. Kasnije, 09.05.1996. sedela je verovatno na gnezdu, nakon poletanja spustila se u blizini i tu je ostala za vreme našeg boravka. Gnezdo nismo pronašli. U blizini se čulo oglašavanje i druge ptice. Da ne bi nepotrebno uznemiravali eventualno gnežđenje, lokalitet više nismo posećivali, ali smo u blizini i narednih dana čuli i videli još nekoliko primeraka. Letos, 26.07.1996. zabeležili smo prelet tri primeraka noćnog potrka sa lokaliteta gde smo vidali par u proleće. Pretpostavljamo da se radilo o porodici. Na osnovu gore navedenih možemo zaključiti da se radi o uspešnom gnežđenju, ali su potrebna detaljnija istraživanja.

Dana 07.08.1996. zabeležili smo sa kolegom *Jožefom Gergeljem* 4 (četiri) primerka noćnog potrka na slatini u Banatu, blizu sela Jazovo (DR48) na istom lokalitetu gde smo ih uočavali 1995. godine.

LITERATURA - REFERENCES

Bod, P. (1984): Ugartyúk, *Burhinus oedicephalus* in: Haraszthy, L. (ed.) Magyarország fészkelő madarai. Natura, Budapest, p. 92-93.

Hulo, I. (1995): Jesenja seoba noćnog potrka (*Burhinus oedicephalus*) u severnoj Vojvodini. Ciconia, 5. p. 72-73.

Ištvan Hulo

Stepska eja (*Circus macrourus*) kod Subotice Pallid Harrier (*Circus macrourus*) near Subotica

The author observed a flying Pallid Harrier on 15 January 1997.

Dana 15.01.1997. registrovan je jedan mužjak stepske eje (*Circus macrourus*) iznad Subotice (UTM-DS 00). Ptica je nisko letela prema „Paličkim ugarnicima“.

Ištvan Hulo

Peščarke morske (*Arenaria interpres*) na Kapetnaskom ritu Turnstones (*Arenaria interpres*) on the Kapetanski-rit

Northern border of Kapetanski rit offers a good habitat for Turnstones because of the mixed sandy and the alkaline soil. The authors observed a bird flying up on 27 April 1996. The same place the bird sit on the ground on 9 May, and could be hear call of its mate. On 26 July 3 individuals (probably a family) were seen the same place.

Za vreme prolećne seobe 09.05.1996. godine 4 primerka (dva para) peščarki morskih (*Arenaria interpres*) su se zadržavale na Kapetanskom ritu (UTM-DS 10). Ptice su bile na dnu ispuštenog bazena ribnjaka na jednom malom uzvišenju, ostrvcetu.

Ištvan Hulo

* * *

Neuspešno gnežđenje sabljarke (*Recurvirostra avosetta*) i zujavca slepića (*Charadrius dubius*) na ribnjaku „Kapetanski rit“ Fail breeding the Avocet and Little Ringed Plover on the Kapetanski rit

Obilazkom ribnjaka 09.05.1996 na Kapetanskom ritu kod Kanjiže (UTM-DS10), u ispuštenom odnosno ne popunjenom koritu proširenog dela ribnjaka pronašli smo gnezdo zujavca slepića (*Charadrius dubius*) sa 4 jaja i 10 gnezda sabljareke (*Recurvirostra avosetta*) sa po 2-4 jajeta. Prilikom sledećeg obilaska 17.05.1996. sa kolegom Florijanom Horvatom konstatovali smo da je puštena voda i da su sva gnezda potopljena, uništena. Pošto se radi o vrstama koje su ugrožene u Evropi i zakonom zaštićene kao prirodne retkosti u Srbiji ovakav postupak nadležnih iz uprave ribnjaka je za najoštriju osudu. Ova pojava je nažalost prisutna i na drugim ribnjacima Vojvodine, prema tome treba preduzeti konkretne mere aktivne zaštite vrsta koje se gnezde na lokalitetima ribnjaka koja nisu pod zaštitom kao prirodna dobra.

Ištvan Hulo

* * *

Na ornitološkoj ekskurziji u Turskoj The bird watching in Turkey

Sa jednim četvoročlanom grupom u aprilu 1996. proveo sam više nedelja u Turskoj. Prilikom putovanja posećivali smo više nacionalnih parkova i značajna vodena staništa za seobu ptica. Ukupno smo pribeležili 139 vrsta ptica.

Na morskim obalama kod mesta Silifke šljukarice su bile prisutne u ogromnom broju. Ovde se često viđa *Charadrius alexandrinus*, čije gnezdo smo pronašli na peskovitoj obali nedaleko od mora u zajednici *Salicornia*. U slatinastim močvarama redovno smo vidali *Himantopus himantopus*, *Plegadis falcinellus* i jedan par *Hoplopterus spinosus*. Videli smo i *Larus genei* i *Charadrius leschenaultii*. *Buteo rufinus* smo redovno vidali tokom naših putovanja.

U šumovitom i žbunastom priobalnom pojasu svet ptica je bio bogat i raznovrstan. Interesantno je bilo posmatrati *Lanius nubicus*, *Lanius senator* i *Sylvia ruppellii*.

U planinskim šumovitim predelima redovno smo videli *Sitta krueperi*, na ogolelim stenovitim predelima posmatrali *Emberiza caesia* i videli *Neophron percnopterus*.

U urbanim sredinama za nas je bilo interesantno videti „podivjale“ *Psittacula krameri*, koji su se tamo i gnezdili. Vidali smo više puta *Streptopella senegalensis*. Na seoskim naseljima u rodnim gnezdima, kao podstanari žive *Passer hispaniolensis*.

Ištvan Bartol

Kratak osvrt na „Katalog ptica Bačke“

U izdanju Ekološkog društva gimnazije „Nikola Tesla“ iz Apatina pojavila se knjižica džepnog formata od 66 stranica pod naslovom „Katalog ptica Bačke“ od autora *Radivoja Obradovića*. U 1000 primeraka štampanu svesku recenzirali su *Ham Istvan*, *Tišma Dragan* i *Čurčić Slobodan*. U predgovoru autor nas informiše da „od pojave Kataloga ptica Jugoslavije prošlo je već dvadeset godina. U proteklom periodu sakupljeni su mnogi vredni podaci o pticama koji su zahtevali obradu i dopunu postojećih“. Autor navodi da je sumirao podatke sa teritorije Bačke sakupljeni u periodu od 1974-1994. godine. On kategoriše podatke, odnosno ptice kao „redovne, stalne gnezdarice“, „retke gnezdarice“, „povremene; izuzetno retke gnezdarice“ i „nisu gnezdarice; retki posetioci; zimski gosti“. U legendi piše: „katalogski obrađeno ukupno 290 vrsta, od toga 137 stalnih gnezdarica i još 16 povremenih - izuzetno retkih“. Posebno nije naveo u legendi broj retkih gnezdarica ali u sistematskom delu sveske ispred 58 vrsta stoji znak za retku gnezdaricu, dakle 79 vrsta ptica navodi kao redovne gnezdarice.

Autor prepisivanjem sistematskog dela „Catalogus faunae Jugoslaviae - Aves“ za pojedine vrste neretko čini grešku. Naprimera za ime ptice *Pelecanus crispus* stoje rimski brojevi I - XII, što bi trebalo da znači da se ova vrsta u Bačkoj viđa od januara do decembra, cele godine. Međutim prođu niz godina dok se negde u Vojvodini slučajno pojavljuje ova vrsta. Za Bačku trebalo je navesti samo one mesece za koje postoje sigurni podaci. *Antal* i grupa autora (1971) navode da postoji oko 7 dokaza od 1900. godine za celu Vojvodinu. U Katalogu faune Jugoslavije - Ptice *Matvejević* i *Vasić* (1973) navode za ovu vrstu da zadnji nalaz za Vojvodinu potiče još iz 1868. godine.

Daljim pregledom navedenih vrsta u mnogim slučajevima ne možemo da se slažemo sa autorovim konstatacijama što se tiče statusa pojedinih vrsta. Na primer *Botaurus stellaris* se viđa često zimi, pojedini primerci prezimljuju na ribnjacima i sličnim staništima. Autor navodi za ovu vrstu da se viđa od marta do oktobra (III - X). *Ixobrychus minutus* ne možemo smatrati retkom već redovnom gnezdaricom, iako nije brojna. Isti je slučaj i sa *Nycticorax nycticorax*, *Ardea cinerea* i *Ardea purpurea*, ove vrste su redovne i brojne gnezdarice ribnjaka, jezera i potiskih šuma. *Platalea leucorodia* je gnezdarica Bačke (Bečejski ribnjak itd.). Za *Branta bernicla* *Antal* i grupa autora (1971) navode za Vojvodinu samo kao posmatranje sa Ludaškog jezera iz januara 1958. godine bez dokaza. Autori Kataloga faune Jugoslavije - Ptice ne citiraju ovaj podatak. Isti je i slučaj sa *Bucephala islandica* i *Calidris maritima*, navedeni autori ne smatraju dokazanim njihovo prisustvo u Vojvodanskoj ornitofauni, što je i razumljivo jer se radi o izuzetno retkim vrstama ne samo za naše područje, nego uopšte za srednju Evropu.

Autor ne smatra gnezdaricom *Cygnus olor*, međutim poznato je da se redovno gnezdi na Palićkom i Ludaškom jezeru itd. *Aythya ferina* nije retka već redovna gnezdarica na našim jezerima i ribnjacima. *Falco biarmicus* nije član ornitofaune Bačke, nema sigurnih podataka za Vojvodinu. Za *Phalaropus apricaria* je redovna prolaznica, krajem marta i početkom aprila u većem broju, često i nekoliko stotina prolaze kroz Bačku i odmaraju se na slatinskim pašnjacima. Autor slučajno ili greškom izostavio je iz kataloga vrste *Tringa erythropus* i *Tringa stagnatilis*, međutim obe su redovne prolaznice, prvi je u većem a drugi u manjem broju. *Stercorarius pomarinus* je uvršten u katalog, ali za njega nema konkretnih podataka. Autor ne spominje vrste *Larus canus* i *Larus fuscus* koji, istina u manjem broju ali se viđaju na

našim vodama. *Sterna albifrons* nije gnezdarica Bačke, na seobi se viđa. *Dendrocopos syriacus* je redovna gnezdarica, nasuprot tome *Dendrocopos medius* je veoma retka i nema dokaza o gnežđenju, ne može biti redovna gnezdarica. Prisustvo *Hirundo daurice* je takođe diskutabilno. *Phylloscopus collybita* je gnezdarica potiskih i subotičkih šuma. *Oenanthe oenanthe* je redovna gnezdarica Bačke. *Turdus naumanni* gore navedeni autori ne smatraju članom vojvodanske ornitofaune, nema prihvatljivih dokaza. *Parus cristatus* je samo jednom viđen u Bačkoj Topoli što pojedini autori ne smatraju dovoljnim. *Parus ater* je nađen na gnežđenju u subotičkim šumama. *Emberiza melanocephala* je bila zabeležena samo u Senti još 1934. godine.

Ni jedan katalog, ni jedan spisak ptica određenih geografskih područja ne može biti i neće biti nikada kompletan. Ptice su toliko dinamična grupa životinja da je nemoguće pratiti i beležiti sve te silne i brze promene koji nastaju u prirodnoj okolini. Zbog toga nezahvalno je pristupiti takvom poslu koji nikad nema kraja, ali ako želimo da prikazemo ptičji svet određenog područja, pre početka rada treba dosta tragati za izvornim podacima, radovima autora koji su se bavili pticam na tom području još mnogo pre nas. Nepotpunost kataloga može da se pripisuje i oskudnoj literaturi. Od citiranih 114 izvora skoro polovina je iz Ciconije, što nije loše ali je nedovoljno, mnogo bi mesta zauzeo kada bismo naveli sve te autore i njihove radove iz kojih bi autor mogao da crpi dragocene izvore podataka. Primera radi svakako bi se trebalo oslanjati na rad *Pelea* i grupe autora (1977) koji su dali „Pregled gnezdarica Vojvodine“. Autor se konsultovao sa manjom grupom ornitologa od kojih je dobio neke podatke, ali taj krug ornitologa mogao bi da bude i mnogo širi, kao i izabrano područje, nezahvalno je izdvojiti jednu takvu manju geografsku jedinicu kao što je Bačka. U predgovoru je i sam autor naveo da postoji potreba da se preispita i dopuni katalog ili spisak ptica Vojvodine jer je od izrade odnosno sastava takvih spiskova prošlo više od 20 godina.

Kratak osvrt na Katalog ptica Bačke smo dali ne zato da bi obezbrabili autora i druge ornitologe amatere koji bi bili spremni da učestvuju u takvim ili sličnim poduhvatima, već da bi skrenuli pažnju na neke osnovne stvari kojih se nužno moraju pridržavati svi oni koji žele da se prihvate takvom poslu. (U međuvremenu je izdavačkom odboru pristigla prva korekcija „Kataloga ptica Bačke“, koju je sastavio autor i korigovao jedan deo od gore navedenih nedostataka.)

Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine upravo se sprema na takav poduhvat u koji bi se uključivali svi oni ornitolozi, ljubitelji ptica, lovci itd. koji imaju konkretne podatke o ptičjem svetu Vojvodine i voljni su da ih ustupe na obradu našem Društvu. Oformljena **Komisija za retkosti** pri našem Društvu imaće zadatak da pripremi, izradi i uokviri one kriterijume za koje moraćemo svi da se pridržavamo (kao što to čine u drugim zemljama) da bi sve podatke, naročito o retkim i diskutabilnim vrstama stavili na svoja mesta. Svi ornitolozi će imati jedno uputstvo u ruci kako da postupaju kada su u pitanju retke ili za našu ornitofaunu potpuno nove vrste, na šta treba da obrate pažnju i koje sve podatke i dokaze treba da prilažu uz opažanje i beleške da bi Komisija za retkosti mogla da registruje neku vrstu ptica za Vojvodinu. Nadamo se da ćemo uskoro imati nov katalog ili spisak svih do sada zabeleženih ptičjih vrsta, podataka o gnežđenju, seobi, zimovanju i lutanju.

Jožef Gergelj

Podvrsta srebrnastog galeba, *Larus argentatus cachinnans* je podignut na nivo vrste, i zove se žutonogi galeb (*Larus cachinnans*)

Larus argentatus, *Larus cachinnans*, *Larus armenicus* i *Larus vegae* su u bliskom srodstvu, njihova taksonomska pripadnost je dugo predstavljala diskutabilno pitanje među ornitolozima. Donedavno je bilo uobičajeno da ovi galebovi budu svrstavani u jednu jedinu vrstu - *Larus argentatus* i bili su tretirani kao podvrste. U novije vreme prevladuje mišljenje da im treba dati status, doduše srodnih (sestrinskih), ali posebnih vrsta. Kao argumente za podizanje na taksonomski nivo vrste ornitolozi vide u morfološkim i etološkim razlikama kao i u geografskoj odvojenosti populacija.

Interes naših ornitologa može da pobuđuju vrste *Larus argentatus* i *Larus cachinnans*, dve „glavne vrste“ ove grupe razlikuju se u mnogo čemu: pre svega *L. cachinnans* ima nešto jaču telesnu građu, vrat i noge su mu duže. Sa zatvorenim krilima, kada ptica mirno stoji, vidi se da je rastojanje između kraja repa i vrhove krila veća nego što je kod vrste *L. argentatus*. Ova vrsta ima svetlosivu „dolamu“ (gornji deo krila) a *L. cachinnans* tamniju. Na primarnim vilama crna površina kod vrste *L. cachinnans* je veća. Bitna razlika je i to da *L. cachinnans* ima limunžute noge (žutonogi galeb), a *L. argentatus* ima ružičaste noge (boja mesa). Oko *L. cachinnans*a je oivičeno sa narandžastocrvenim prstenom, koji je kod *L. argentatus*a žutonarandžaste boje. U zimskom perju *L. argentatus* na glavi i vratu ima izrazito sivo-braunkaste uzdužne pruge, nasuprot tome glava i vrat *L. cachinnans*a i zimi je čiste bele boje, samo retko ima iza očiju tanke, jedva izražene pruge. Navedene osobine dveju vrsta se odnose na ptice u odraslom perju.

Kod mladih primeraka *L. cachinnans* glava je uvek svetlija od glave *L. argentatus*. Na kraju skoro potpuno belog repa mladih *L. cachinnans* jasno se vidi oštro oivičena poprečna crna traka, dok je kod *L. argentatus* rep je šaren od gustih poprečnih pruga i ne vidi se jasna granica između poprečne trake i ostalog dela.

RASPROSTRANJENJE

Larus argentatus je rasprostranjen na ogromnim prostranstvima severne Amerike (*L. argentatus smithsonianus*) verovatno je da se oдавде proširio u kasnom Pleistocenu u severnu Evropu, gnezdi se na Islandu, na Britanskim ostrvima (*L. argentatus argenteus*), dalje u Skandinaviji (*L. argentatus argentatus*). Nasuprot tome *L. cachinnans* uglavnom južnije je rasprostranjen, njegov areal se proteže od Kanarskih, Madejra i Azorskih ostrva (*L. cachinnans atlantis*) preko Sredozemnog (*L. cachinnans michahellis*) i Crnog mora (*L. cachinnans cachinnans*) sve do unutrašnje Azije (*L. cachinnans mongolicus* i *L. cachinnans barbensis*). Jedan odvojeni deo areala na severu proteže se od poluostrva Kola preko Finske do basena Baltičkog mora (*L. cachinnans omissus*). Do ovih prostranstva verovatno se doprela posle zadnjih glacijacija. I dan danas ova vrsta širi svoj areal rasprostranjenja duž morskih obala i prema unutrašnjosti kontinenta. *L. cachinnans* i *L. argentatus* su u direktnom kontaktu na severu na Murmanskim obalama, ovde živi jedna izmešana populacija sa raznim prelaznim formama, pojedini primerci više liče na *L. argentatus* a drugi na *L. cachinnans*.

Severne delove Sibira nastanjuju galebovi koji su ranije takode bili svrstavani u podvrste *L. argentatus*, ali su im krila mnogo tamnija, noge su im žute ili su boje mesa. Njihove rodbinske veze i ponašanje nisu poznate. Njihov areal nije u nikakvom kontaktu sa arealom vrsta *L. argentatus* i *L. cachinnans*. Dok se ne razjasne rodbinske veze ovih sibirskih galebova, svrstavani su u posebnu vrstu *Larus vegae*.

Sastavio: Jožef Gergelj na osnovu beleške Dr Hadarič Tibora (Novoprihvaćeni sistematski raspored takozvanih velikih galebova) objavljen u listu „Székiálto“ br. 7. dec. 1993.

Kako dokumentovati opažanje retkih vrsta ptica? Oformljena je Komisija za retkosti

Do nedavno ornitolozi su pored dvogleda nosili sa sobom i pušku kako bi imali sa čime da dokumentuju opažanja. Bilo je neophodno nabaviti dokazne primerke naročito retkih vrsta. Razvojem ekološkog pogleda na svet i pre svega modernizacijom predmeta, oprema (fotoaparati, teleobjektivi, videokamere) i načina prikupljanja podataka o pticama, puška je postala suvišna. Potreba za odgovarajućom dokumentacijom retkih vrsta ptica je i dalje ostala. Sa pravom se postavlja pitanje zašto nije dovoljno registrovati mesto i datum nalaženja jedne vrste ptica?

Niko od naših ornitologa nema dovoljno terensko iskustvo sa retkim vrstama, a i ne može biti baš zbog retkosti pojedinih ptica. Retke vrste ptica često veoma liče na one obične koje redovno vidamo. Ponekad jedna reda vrsta može da liči i na više poznatih vrsta ptica. Javlja se problem determinacije vrste u terenskim uslovima. U tom poslu često odlučuju sitni detalji, na prvi pogled možda neuočljive i neprimetne razlike u veličini delova tela, u obojenosti pera, u ponašanju ili oglašavanju posmatrane ptice. Odvojili retku od obične vrste ptica često je moguće samo komparacijom sitnih detalja. Zato je nužno prikupiti informacije, podatke o što više detalja i osobina ptice. Dešava se da ni posle najpodrobnije analize prikupljenih podataka nismo u mogućnosti da sa sigurnošću odredimo pripadnost jedne vrste.

Ornitolozi nisu svi podjednako pripremljeni, nemaju svi isto predznanje o pojedinim vrstama ptica. Događa se da manje iskusni posmatrači jednu običnu vrstu ptica u neobičnom perju (mitarenje) determinišu kao neku retku vrstu. Sa razvojem ornitologije kao nauke istraživači dolaze do novih saznanja koje za nas možda još nisu ni poznate i zbog toga pogrešimo u determinaciji retkih vrsta. U slučaju da smo u terenskom dnevniku detaljno pribeležili sve osobine posmatrane vrste, moguće je i naknadno izvršiti pravilnu determinaciju pomoću stručne literature. Treba imati u vidu da su podaci o retkim vrstama ptica predstavljaju značajne informacije za nauku (naučni podaci), tako i treba postupati sa njima.

Pre objavljivanja u naučnim časopisima radove ocenjuju renomirani stručnjaci i naučnici, da li su navedeni podaci i konstatacije verodostojni i prihvatljivi, da bi se na ove podatke kasnije mogli oslanjati i drugi autori, i da bi mogli uporediti sa svojim podacima. Zbog navedenih potreba i da bi ocenjivanje i vrednovanje podataka zasnovalo na zajedničkim principima i osnovama, u raznim zemljama sveta formirane su nacionalne komisije za registraciju retkih vrsta ptica (*Rarities Committee, Seltenheitenausschuss, Nomenclator Bircottság*). U ornitološkim časopisima objavljuju samo one podatke koje Komisija za retkosti verifikovala.

Iz tih razloga Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine na svojoj skupštini u aprilu 1996. godine izabrala je petočlanu Komisiju za retkosti na čelu sa *Dr. Vojislavom Vasićem*. Članovi su *Istvan Hudo, Jovan Lakatoš, Bratislav Grubač i Slobodan Puzović*. U buduću ova komisija će ocenjivati nalaze (podatke) o retkim vrstama ptica, kao i prispele radove za objavljivanje u Ciconii. Molimo članove Društva da u buduću pokušaju što je moguće detaljnije dokumentovati svoja opažanja o retkim ili novim vrstama za našu ornitofaunu. Priloženi dokumenti mogu biti: fotografije, video ili filmski snimci, detaljan opis spoljašnjeg izgleda, osobina i ponašanje ptice, crtež, tonski snimak, nađeni leš itd. Treba zabeležiti sve što se vidi na posmatranoj ptici. Pored detalja posebno je zabeležiti i ukupan utisak, na osnovu čega se tvrdi da se radi o retkoj ili novoj vrsti. Prilikom pravljenja beležaka na terenu treba

da se uzdržavamo od ocena da je ova ili ona osobina ukazuje na konkretnu pripadnost vrste. Pasivnim opisom detalja, na kraju će se iskristalisati koja vrsta je u pitanju. Važno je uporediti veličinu posmatrane vrste ptica sa veličinom ostalih ptica koji se videaju u okolini ili u prisustvu posmatranog primerka. Posebno treba opisati lik ptice, kljun, glavu, vrat, krila, voljku, trbušnu stranu, bokove, rep i noge. Mogu biti važni i zapisi o ponašanju i oglašavanju ptice.

Radi izbegavanja pogrešnih ocena treba se uzdržavati od navoda, opisa i primera koji su dati u knjigama za determinaciju ptica na terenu. Opis neke vrste često „miriše“ na knjige koje se koriste na terenu. Iz tih knjiga svi ornitolozi donekle su upoznati sa opisom glavnih karakteristika pojedinih vrsta. U slučaju opažanja retkih vrsta prvo treba opisati u detalje sve što se može videti ili zapaziti na posmatranoj ptici. Tek naknadno se upoređuju beleške sa opisom u knjigama. Često greše ornitolozi ako opis jedne vrste pribeležavaju naknadno kada su već stigli kući. Beleške treba napraviti na terenu da ne bi pomešali vizuelne utiske za kojima smo došli prilikom posmatranja ptice pomoću dvogleda sa onima koje nam pružaju knjige. Idealno bi bilo da posmatrač uopšte ne otvori knjigu pre nego što napravi detaljne beleške o osobinama ptice. Ovaj metod determinacije vrsta se pokazala najefikasnijim i najverodostojnijim. U praksi najkorisniji način determinacije sumnjivih vrsta je to da ornitolog pogleda u knjizi koje su one osobine na koje treba da obrati posebnu pažnju. Ostavljajući knjigu napravi se detaljan opis posmatrane ptice. Ako smo gotovi sa beleškama ponovo uzimamo u ruke knjigu i uporedimo naše beleške sa informacijama u knjizi. Na objektivna načina napravljene beleške neće ličiti na one iz knjiga iz razloga što u najredim slučajevima se mogu videti sve one karakteristične osobine ptica koje su navedene u knjigama. Prilikom mitarenja ptica možemo videti najrazličitije prelazne forme koje su često atipične za datu vrstu. Pored polnog dimorfizma može da bude izražen i polimorfizam jedinki. Savesno i detaljno napravljene beleške sa terena kasnije nam mogu služiti i za bolje upoznavanje vrsta, jer još uvek se nadu nove neopisane karakteristike pojedinih vrsta.

Ako smo na terenu zapazili neku retku vrstu i u prilici smo da obavestimo kolege, učinimo to ne samo da bi podelili radost otkrića nego da bi zajedno što više detalja zabeležili, jer više oka više vidi. Našu zaslugu će priznati naučna javnost i onda ako otkriće podelimo sa kolegama. Pred Komisijom za retkosti svaki podatak će više težiti ako iza toga stoje više ornitologa „očevidaca“. Po mogućnosti o novim nalazima što pre treba obavestiti članove Komisije za retkosti, oni su voljni da pomažu svakome, ako treba lično ili stručnom literaturom. O novim i retkim vrstama pismeno treba obavestiti Komisiju za retkosti.

Jožef Gergelj

Registar posmatrača ptica - ornitologa SR Jugoslavije

Ovaj registar obuhvata popis svih posmatrača ptica-ornitologa SR Jugoslavije koji su na bilo koji način bili aktivni na praćenju ptica, njihovoj zaštiti ili su bili uključeni u neko zajedničko istraživanje tokom 1990-96. Popis nema za cilj da rangira doprinos pojedinaca našoj ornitologiji u ovoj deceniji, niti da istakne njihovu stručnu povezanost sa ovom problematikom, već da na jednom mestu sagleda naše potencijale i mogućnosti za provođenje ozbiljnijih zajedničkih ornitoloških programa u budućnosti. Ovaj registar se ne može smatrati potpunim i konačnim, jer će u budućnosti verovatno pretrpeti neke korekcije i dopune. Moguće je da su u njemu omaškom izostavljeni neki od saradnika, ili su prikazane njihove netačne, nepotpune ili zastarele adrese, pa molimo za pomoć u njegovom upotpunjavanju.

SRBIJA

VOJVODINA

BAČKA

- Balog Istvan, 21235 TEMERIN, Lenjinova 196, (tel. 021/843-761).
 Barjaktarov Daliborka, 21000 NOVI SAD, NIDSB „J. Pančić“, Trg D. Obradovića 2
 Buza Tibor, 24400 SENTA, Zaboš Jožefa 29, (024/821-388).
 Frank Zoltan, 24430 ADA, Lenjinova 57/A, (024/851-282).
 Garovnikov Boris, 21000 NOVI SAD, Bul. Kralja Petra 34, (021/331-474).
 Gergelj Jožef, 24400 SENTA, Ady Endre 24/A, (024/811-389).
 Gubik Deneš, 21000 NOVI SAD, Bul. Oslobođenja 61, (021/623-523).
 Henčar Tivadar, 25243 DOROSLOVO, I.L. Ribara 53, (025/86-392)).
 Horvat Florijan, 24000 SUBOTICA, Olimpijska 12, (024/23-935)
 Hulo Istvan, 24000 SUBOTICA, Kireška 3, (024/41-686).
 Iršaj Akoš, 24413 PALIĆ, Dubrovačka 42, (024/753-086).
 Ivkov Milan, 25240 STAPAR, S. Miletića 3
 Jenei Endre, 24410 HORGOS, Lenjinova II/6, (024/793-441).
 Kanjo Bela, 25260 APATIN, V. Mitrović 2, (025/776-705).
 Kiš Čongor, 24000 SUBOTICA, Trg Lazara Nešića 1, (024/555-333).
 Kiš Viktor, 21220 BEČEJ, Radnička 29, (021/813-672).
 Kormanjoš Robert, 24400 SENTA, Svetozara Miletića 23, (024/812-793).
 Kovač Silard, 21000 NOVI SAD, Đorda Magaraševića 50, (021/390-011).
 Kružan Petar, 25265 SVILOJEVO, Prigrevička 4
 Lakatoš Jovan, 25260 APATIN, Somborska 107, (025/772-285).
 Lukač Atila, 21000, NOVI SAD, Braće Dronjak, 15/3, (021/301-837)
 Lukač Šandor, 21000 NOVI SAD, Braće Dronjak 15/3, (021/301-837)
 Lukač Žolt, 21000 NOVI SAD, Braće Dronjak 15/3, (021/301-837)
 Marton Ferenc, 24400 SUBOTICA, Lastina 6, (024/44-862).
 Megadja Balint, 24400 SUBOTICA, Olimpijska 17, (024/29-776).
 Mikalački Velimir, 21220 STARI BEČEJ, Sindelićeva 3, (021/815-438).
 Mikeš Mihalj, 21000 NOVI SAD, Biol.fak, Dosuleja Obradovića 2, (021/350-122).

Mikloš Čongor, 24300 BAČKA TOPOLA, Narodnooslobodilačka 50, (024/711-183).
 Mitov Saša, 24410 HAJDUKOVO, Kostolanji D. B 8.
 Mirić Milan, 25274 KOLUT, S. Matića 74 (025/80-288).
 Obradović Radivoj, 25260 APATIN, Rade Končara 3, (025/774-988).
 Petrović Stevan, 21217 BAČKO GRADIŠTE, I. Milutinovića 12, (021/806-332).
 Puzović Slobodan, 21000 N. SAD, Zavod za zaš. pri. Srbije, Radnička 20, (021/421-144).
 Šeljmeši Deže, 21220 STARI BEČEJ, Ady Endre 11
 Šimon Vilmoš, 21000 NOVI SAD, (021/361-953).
 Sabo Handa Tibor, 24413 PALIĆ, Solunska 11e
 Sekereš Oto, 24400 SUBOTICA, Vinogradarska 33, (024/29-486).
 Ternovae Tibor, 21235 TEMERIN, Rakoezi Ferenc 115
 Tot Laslo, 24430 ADA, D. Tucovića 29, (024/852-853).
 Tucakov Marko, 25275 BAČKI BREG, Marka Oreškovića 9
 Varga Pavle, 25000 SOMBOR, Senčanski drum 61
 Vig Ferenc, 24300 BAČKA TOPOLA, Narodnog Fronta 13, (024/714-833).
 Vig Lorand, 21235 TEMERIN, (021/843-026).
 Žuljević Antun, 25000 SOMBOR, Vere Gucinje 20, (025/25-247).

BANAT

Atila Agošton, 23330 NOVI KNEŽEVAC, N. Tesle 20, (0230/82-540).
 Borić Dušan, 23203 LUKINO SELO, Ribarsko gazd. "Ečka"
 Dević Milan, 26207 IDVOR, Žarka Zrenjanina 2, (013/770-520).
 Ham Istvan, 23000 ZRENJANIN, J. Popovića 25, (023/62-589).
 Ilić Branislav, 23260 PERLEZ, D. Tucovića 13/A, (023/861-036).
 Kabok Levente, 23324 SAJAN, Ive Andrića 152, (0230/66-064).
 Majkić Brankica, 23300 KIKINDA, Branka Radičevića 17, (0230/27-003).
 Mijailović Vladimir, 11213 PADINSKA SKELA, Naselje Tovilište 29/4, (011/815-435).
 Pele Zoltan, 23000 ZRENJANIN, Pančevačka 28, (023/42-636).
 Šite Tibor, 23320 ČOKA, Radnička 3/A
 Santovac Svetozar, 23000 ZRENJANIN, Stevice Jovanovića 18/A, (023/36-536).
 Gavrilov Teodor, 26300 VRŠAC,
 Gluvakov Duško, 23000 ZRENJANIN, Dunavska 1, (023/38-219).
 Vig Žolt, 23000 ZRENJANIN, Lenjinova 5/9

SREM

Aleksandrov Rastko, 11070 NOVI BEOGRAD, Aleksinačkih rudara 23/7, (011/691-384).
 Dajović Milica, 11070 NOVI BEOGRAD, A. Neta 54/14, (011/164-835).
 Čolić Gradimir, 11070 NOVI BEOGRAD, Nehruova 68/IV29, (011/177-8826).
 Katić Miroslav, 11070 NOVI BEOGRAD, Dragana Rakića 9/7, (011/617-857).
 Kovačević Ivan, 22300 STARA PAZOVA, Miloša Crnjanskog 5, (022/312-644).
 Malbohan Petar, 11080 ZEMUN, Franca Rozmana 1, (011/610-327).
 Mandić Radomir, 11070 N. BEOGRAD, Zavod za zaštitu prirode Srbije, III Bulevar 106,
 (011/142-281).
 Milić Aca, 22425 ŠAŠINCI, Zmaj Jovina 43
 Orlandić Ljiljana, 11070 NOVI BEOGRAD, Bulevar Lenjina 3/16, (011/138-843)

- Pavlović Dušan, 11070 NOVI BEOGRAD, Bulevar Lenjina 205, (001/675-264).
 Petrović Marijana, 11070 NOVI BEOGRAD, (011/138-761).
 Petrović Miroslav, 22326 ČORTANOVCI, Dunavska bb
 Simonov Natalija, 11070 N. BEOGRAD, Zavod za zaštitu prirode Srbije,
 III Bulevar 106, (011/138-062).
 Sofronić Miodrag, 21300 BEOČIN, Kralja Petra IB1-1, (021/870-120).
 Stefanović Teodor, 22326 ČORTANOVCI, Železnička 25, (022/580-132).
 Stojnić Nikola, 21300 BEOČIN, Kralja Petra IB1-1, (021/870-494).
 Šetalo Petar, 22420 PLATIĆEVO, M. Gupca 29, (022/451-087).
 Šimon Havran, 22300 STARA PAZOVA, Aleksandra Stojanovića 5, (022/314-132).
 Vuletić Miloš, 11070 NOVI BEOGRAD, Bul. Lenjina (011/136-069).

ŠUMADIJA

- Bajford Timoti, 11000 BEOGRAD, Kralja Vladimira 25, (011/465-813).
 ★ Batić Radivoje, 34000 KRAGUJEVAC, M. Pijade 5/I-10, (034/32-135).
 Bojanić Tonko, 11080 ZEMUN, D. Rakića 7
 Božić Jovana, 11000 BEOGRAD, Dobrinjska 1a, (011/642-308).
 Burmaz Branko, 11000 BEOGRAD, M. Gorkog 19
 Žiljak Branko, 11000 BEOGRAD, Redakcija „Zov“, Trg N. Pašića 7/IV, (011/780-783).
 Davidović Nebojša, 11400 MLADENOVAC, M. Pijade 114, (011/8224-362).
 Ivović Milica, 11000 BEOGRAD, Prirodnjački muzej, Njegoševa 51, (011/444-22-63).
 Knežević Dinko, 11000 BEOGRAD, Žarka Pucara 7, (011/551-364).
 ★ Marinković Đorđe, 34000 KRAGUJEVAC, Svetogorska 3/6, (034/43-093).
 Marinković Saša, 11000 BEOGRAD, IBI „S. Stanković“, 29. Oktobra 142, (011/764-422).
 Matvejev S.D., 11000 BEOGRAD, Veljka Dugoševića 28/2, (011/419-656).
 Milenković Predrag, 35000 JAGODINA, Kragujevačkog oktobra D2 2/19, (035/225-782).
 Milinković Božidar, 11000 BEOGRAD, Vojni muzej Kalemegdan, (011/620-722).
 Milićević Miroslav, 11000 BEOGRAD, (011/633-189).
 Obradović Vesna, 11000 BEOGRAD, Narodnog fronta 15, (011/687-495).
 Pantelić Aleksandar, 11000 BEOGRAD, LSS, Alekse Nenadovića, (011/437-450).
 Paunović Milan, 11000 Beograd, Prirodnjački muzej, Njegoševa 51, (011/444-22-39).
 Rajković Mirjana, 11317 LOZOVIK, Ul. 7 jula 67.
 Rašajski Javor, 11000 BEOGRAD, Jasenova 12, (011/508-261).
 Sekulić Goran, 11000 BEOGRAD, BID „J. Pančić“ Studenski trg 3, (011/473-157).
 Sekulić Vukoman, 11000 BEOGRAD, Sremčica, Partizanska 75/92, (011/863-860).
 Simić Dragan, 11000 BEOGRAD, Ustanička 144, (011/488-97-20).
 Stajić Dragana, 11000 BEOGRAD, (011/283-1182).
 Stanković Boban, 35000 JAGODINA, Slavke Đurđević B5 2/33, (035/226-279).
 Tešić Spasoje, 32300 GORNJI MILANOVAC, Vojvode Mišića 7, (032/711-725).
 Tuović Predrag, 35000 JAGODINA, 29. Novembra 7, (035/225-085).
 Vasić Vojislav, 11000 BEOGRAD, Prirodnjački muzej, Njegoševa 51, (011/444-22-63).

CENTRALNA SRBIJA

Filipović Milosav, 36354 KOPAONIK, N. P. "Kopaonik", (036/71-098).
 Đurović Jugoslav, 36000 KRALJEVO, Đure Salaja 2/5, (036/339-574).

SEVEROZAPADNA SRBIJA

Ilić Jovan, 15300 LOZNICA, Svetoga Save 12, (015/84-168).
 Marinković Predrag, 14000 VALJEVO, Dr M. Pantića 124, (014/21-107).
 Nikitović Tijana, 14000 VALJEVO, Karađordeva 75/1
 Popović Saša, 15300 LOZNICA, Miloša Pocerca 29, (015/84-168).

SEVEROISTOČNA SRBIJA

Bešir Bogdan, 19920 DONJI MILANOVAC, Vase Pelagića 2
 Grubač Bratislav, 35250 PARAĆIN, Nemanjina 1/14, (035/567-145).
 Hadži-Pavlović Mihajlo, 19920 D. MILANOVAC, N. P. „Derdap“, (030/86-788).
 Ilić Zoran, 18230 SOKO BANJA, 27. mart 18, (018/832-210).
 Jovanović Vladan, 12220 VELIKO GRADIŠTE, Vojvode Putnika 8, (012/83-726).
 Milovanović Zoran, 19920 D. MILANOVAC, N. P. "Derdap", K. Petra 1/14, (030/86-788).
 Rudolf Vitomir, 35243 SENJSKI RUDNIK, Jokina 110, (035/86-788).
 Selišta Neđa, 35235 RESAVICA, Šestog avgusta 8/9, (035/672-726).
 Vasić Zoran, 18306 PIROT, selo Jelovica

JUGOISTOČNA SRBIJA

Cecić Živojin, 16210 VLASOTINCE, Njegoševa 32, (016/71-170).
 Popović Zvonimir, 16210 VLASOTINCE, Vuka Karađžića 29, (016/72-138).

JUGOZAPADNA SRBIJA

Čović Slavenko, 31300 PRIJEPOLJE, Kolovrat bb, (033/75-035).
 Dučić Nenad, 31300 PRIJEPOLJE, Raišnjevo bb, (033/31-160).
 Lovrić Đuro, 31300 PRIJEPOLJE, Gimnazija „B. Radičević“, (033/22-154).
 Milović Pera, 31000 UŽICE, Dobrile Petronijević 16, (031/46-836).
 Obućina Borko, 31320 NOVA VAROŠ, Fond "bel. sup"- Dom kulture, (033/85-198).
 Petrović Miodrag, 31250 BAJINA BAŠTA, N. P. "Tara", (031/854-471).
 Šojić Bogdan, 32000 ČAČAK, Bejjinska 8, (032/21-096).
 Vasiljević Dragan, 31400 ČAJETINA, I zlatiborske čete A/3, (031/831-379).

KOSOVO I METOHIJA

- Bakić Slobodan, 38300 PEĆ, „Lovačka kuća“, (0390/20-622).
Beriša Dževad, 38322 DEČANE, M. Tita 16, (0390/61-250).
Nikolić Aca, 38000 PRIŠTINA, „Srbija šume“, Zejnel Salihu 1A, (038/48-437).
Nikolić Rastko, 38000 PRIŠTINA, Kralja Petra 13/12, (038/20-722).
Selmani Mejdin, 38420 DRAGAŠ, SO Gora, (029/81-257).

CRNA GORA

- Grabić Zvonko, 85320 TIVAT, Seljanovo bb, (082/63-266).
Karanović Tomislav, 81000 PODGORICA, Biloški fakultet, (081/24-600).
Kovač Jožef, 85340 HERCEG NOVI, Orjenski bataljon 24, (082/53-179).
Krivokapić Borivoje, 85340 HERCEG NOVI, Ustanička 7, (082/43-882).
Nikolić Damir, 85332 DONJA LASTVA, Sedmi Kvart, (082/62-380).
Ljucović Vaso, 81000 PODGORICA, Stjepovo-Zatrljebač
Radman Jovan, 85347 IGALO, Jovana Vavića 15, (082/53-216).
Vizi Ondrej, 81000 PODGORICA, Prirodnjački muzej Crne Gore, (081/33-184).
Vučković Mihajlo, 81000 PODGORICA, Vase Raičevića 38, (038/41-023).

Index

<i>Accipiter gentilis</i>	13, 24, 26, 27, 29, 97, 103, 105
<i>Accipiter nisus</i>	13, 25, 27, 29, 97, 105
<i>Acrocephalus arundinaceus</i>	10, 12, 14, 16, 99, 102, 103
<i>Acrocephalus melanopogon</i>	10
<i>Acrocephalus paludicola</i>	110
<i>Acrocephalus palustris</i>	10, 12, 14, 99, 106
<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	7, 8, 9, 10, 12, 14, 16, 98, 102, 106
<i>Acrocephalus scirpaceus</i>	7, 8, 10, 12, 14, 16, 99, 106
<i>Actitis hypoleucos</i>	13, 93, 97
<i>Aegithalos caudatus</i>	14, 16, 99, 102, 106
<i>Alauda arvensis</i>	98, 106
<i>Alcedo atthis</i>	10, 12, 13, 52, 93, 98
<i>Anas acuta</i>	48, 54, 61
<i>Anas clypeata</i>	49, 52, 54, 63, 69
<i>Anas crecca</i>	48, 50, 54, 60, 61
<i>Anas penelope</i>	47, 54, 61, 62, 70
<i>Anas platyrhynchos</i>	12, 46, 48, 54, 59, 69, 93, 97, 104
<i>Anas querquedula</i>	12, 48, 54, 60, 69, 70
<i>Anas strepera</i>	48, 54, 62, 63, 97
<i>Anser albifrons</i>	47, 54, 57, 58, 59
<i>Anser anser</i>	47, 54, 57
<i>Anser fabalis</i>	47, 54, 58
<i>Anthus campestris</i>	24, 102, 106
<i>Anthus cervinus</i>	102
<i>Anthus spinoletta</i>	112
<i>Anthus trivialis</i>	13, 102
<i>Apus apus</i>	98, 101
<i>Aquila heliaca</i>	23, 24
<i>Aquila nipalensis</i>	114
<i>Aquila pomarina</i>	26, 103
<i>Ardea cinerea</i>	12, 15, 16, 17, 93, 97, 103, 104, 115, 119
<i>Ardea purpurea</i>	12, 15, 16, 17, 93, 97, 103, 104, 115, 119
<i>Ardeola ralloides</i>	12, 17, 52, 96, 103, 104, 115
<i>Arenaria interpres</i>	117
<i>Asio flammeus</i>	114

- Asio otus* 10, 12, 13, 98, 106
Athene noctua 10, 91, 98
Aythya ferina 10, 49, 52, 54, 59, 64, 69, 70, 104, 119
Aythya fuligula 49, 52, 54, 64, 65, 69, 70
Aythya marila 49, 54, 65
Aythya nyroca 13, 49, 52, 54, 65, 69
Botaurus stellaris 17, 52, 96, 104, 119
Branta ruficollis 54, 59, 69
Bubo bubo 103
Bucephala clangula 49, 54, 65, 70
Bucephala islandica 119
Burhinus oedienemus 116
Buteo buteo 12, 13, 24, 25, 26, 28, 29, 97, 103, 105
Buteo lagopus 28, 97
Buteo rufinus 118
Calidris maritima 119
Calidris minuta 97
Caprimulgus europaeus 10, 101, 106
Carduelis cannabina 10
Carduelis carduelis 10, 14, 15, 16, 99, 109
Carduelis chloris 10, 14, 16, 99, 102, 108
Carduelis spinus 111
Carex acutiformis 110
Carex vulpina 110
Certhia brachydactyla 14, 16, 99, 106
Certhia sp. 16
Charadrius alexandrinus 118
Charadrius dubius 97
Charadrius leschenaultii 118
Chlidonias hybrida 98, 106
Chlidonias niger 98, 103
Ciconia ciconia 12, 93, 97, 103, 104
Ciconia nigra 12, 25, 26, 44, 97
Circus aeruginosus 10, 13, 27, 28, 29, 52, 97, 103
Circus cyaneus 28, 97
Circus macrourus 116
Circus pygargus 28, 29
Clangula hyemalis 54, 67, 69

<i>Coccothraustes coccothraustes</i>	16, 109
<i>Columba livia domestica</i>	23
<i>Columba oenas</i>	101
<i>Columba palumbus</i>	13, 98
<i>Coracias garrulus</i>	101
<i>Corvus c. corone</i>	14
<i>Corvus corax</i>	14, 98
<i>Corvus cornix</i>	23, 28, 98, 108
<i>Corvus frugilegus</i>	23, 28, 98, 108
<i>Corvus monedula</i>	14, 108
<i>Coturnix coturnix</i>	97
<i>Cricetus cricetus</i>	23
<i>Cuculus canorus</i>	13, 98, 101, 106
<i>Cygnus olor</i>	52, 54, 57, 104, 119
<i>Delichon urbica</i>	13, 98, 101, 106
<i>Dendrocopos maior</i>	10, 12, 16, 98, 101
<i>Dendrocopos medius</i>	12, 13, 98, 101, 120
<i>Dendrocopos minor</i>	13, 16, 98, 101
<i>Dendrocopos syriacus</i>	10, 12, 120
<i>Dryocopus martius</i>	98
<i>Egretta alba</i>	12, 17, 96, 115
<i>Egretta garzetta</i>	12, 17, 52, 93, 97, 115
<i>Emberiza caesia</i>	118
<i>Emberiza calandra</i>	95
<i>Emberiza citrinella</i>	16, 95, 99
<i>Emberiza hortulana</i>	95
<i>Emberiza melanocephala</i>	120
<i>Emberiza schoeniclus</i>	10, 14, 16, 52, 95, 99, 102, 109
<i>Erithacus rubecula</i>	16, 99, 102
<i>Falco biarmicus</i>	119
<i>Falco cherrug</i>	13, 24, 29, 97
<i>Falco columbarius</i>	29
<i>Falco peregrinus</i>	29, 97, 113
<i>Falco subbuteo</i>	13, 27, 29, 97, 101, 105
<i>Falco tinnunculus</i>	13, 24, 27, 28, 29, 97, 103, 105
<i>Falco vespertinus</i>	28, 29, 105
<i>Ficedula albicollis</i>	10, 99, 102
<i>Ficedula hypoleuca</i>	10, 102

<i>Ficedula parva</i>	112
<i>Fringilla coelebs</i>	12, 14, 16, 99, 102, 108
<i>Fringilla montifringilla</i>	99
<i>Fulica atra</i>	13, 59, 70, 93, 97, 105
<i>Galerida cristata</i>	98, 102, 106
<i>Gallinago gallinago</i>	13, 105
<i>Gallinula chloropus</i>	10, 13, 97, 105
<i>Garulus glandarius</i>	98, 108
<i>Gavia arctica</i>	54, 55, 96
<i>Gavia stellata</i>	54, 55, 69
<i>Grus grus</i>	71
<i>Haliaeetus albicilla</i>	28, 29, 97
<i>Hieraaetus pennatus</i>	13
<i>Himantopus himantopus</i>	105, 118
<i>Hippolais icterina</i>	8, 10, 12, 14, 16, 102
<i>Hirundo daurice</i>	120
<i>Hirundo rustica</i>	8, 10, 12, 13, 16, 98, 106
<i>Hoplopterus spinosus</i>	118
<i>Ixobrychus minutus</i>	12, 52, 96, 104, 119
<i>Jynx torquilla</i>	13, 98, 101
<i>Lacerta viridis</i>	23
<i>Lanius collurio</i>	10, 12, 14, 16, 98, 108
<i>Lanius excubitor</i>	98
<i>Lanius minor</i>	24, 98, 102, 103, 108
<i>Lanius nubicus</i>	118
<i>Lanius senator</i>	118
<i>Larus argentatus</i>	121
<i>Larus armenicus</i>	121
<i>Larus cachinnans</i>	13, 97, 121
<i>Larus canus</i>	119
<i>Larus fuscus</i>	119
<i>Larus genci</i>	118
<i>Larus melanocephalus</i>	52, 105
<i>Larus minutus</i>	13, 97
<i>Larus ridibundus</i>	14, 52, 56, 97, 105
<i>Larus vegae</i>	121
<i>Limosa limosa</i>	105
<i>Locustella fluviatilis</i>	8, 10, 12, 14, 16, 98

<i>Locustella luscinioides</i>	8, 10, 12, 14, 16, 52, 98, 106
<i>Locustella naevia</i>	112
<i>Lullula arborea</i>	98
<i>Luscinia luscinia</i>	12, 14, 16, 73, 74
<i>Luscinia megarhynchos</i>	10, 14, 16, 73, 99, 102, 106
<i>Luscinia svecica</i>	10, 52
<i>Melanitta fusca</i>	54, 67, 69
<i>Mergus albellus</i>	49, 54, 68, 69
<i>Mergus merganser</i>	54, 69
<i>Mergus serrator</i>	49, 54, 69
<i>Merops apiaster</i>	10, 12, 13, 98, 101, 103, 106
<i>Miliaria calandra</i>	14, 109
<i>Milvus migrans</i>	13, 27, 29, 97, 101, 103
<i>Milvus milvus</i>	27, 29
<i>Motacilla alba</i>	10, 13, 16, 98, 102
<i>Motacilla flava</i>	10, 12, 98, 102, 106
<i>Muscicapa striata</i>	10, 14, 16, 99, 102
<i>Neopliron perenopterus</i>	118
<i>Netta rufina</i>	54, 64, 69
<i>Numenius arquata</i>	113
<i>Nycticorax nycticorax</i>	12, 14, 17, 52, 93, 96, 103, 104, 115, 119
<i>Nymphoides pletata</i>	111
<i>Oenanthe oenanthe</i>	99, 102, 106, 120
<i>Oriolus oriolus</i>	14, 16, 98, 102, 106
<i>Otis tarda</i>	97, 105
<i>Otus scops</i>	19, 21, 22
<i>Oxyura leucocephala</i>	30, 32, 33, 34, 39, 54, 67, 68, 69
<i>Pandion haliaetus</i>	13, 29
<i>Panurus biannicus</i>	8, 10, 52
<i>Parus caeruleus</i>	10, 12, 14, 15, 16, 99, 106
<i>Parus cristatus</i>	120
<i>Parus major</i>	10, 14, 15, 16, 99, 106
<i>Parus palustris</i>	14, 16, 99
<i>Passer domesticus</i>	14, 99, 102, 108
<i>Passer hispaniolensis</i>	118
<i>Passer montanus</i>	14, 99, 103, 108
<i>Perdix perdix</i>	97, 105
<i>Pernis apivorus</i>	13, 25, 26

- Phalacrocorax carbo* 12, 96, 115
Phalacrocorax pygmaeus 40, 42, 43
Phasianus colchicus 13, 23, 97, 105
Phoenicurus ochruros 99, 106
Phoenicurus phoenicurus 10, 102, 106
Phylloscopus collybita 10, 14, 18, 99, 120
Phylloscopus sibilatrix 8, 10, 12, 14, 99, 102
Phylloscopus trochilus 8, 10, 12, 14, 99
Pica pica 14, 28, 98, 108
Picus viridis 13, 98, 106
Platalea leucorodia 17, 97, 115, 119
Plegadis falcinellus 93, 94, 118
Pluvialis apricaria 119
Pluvialis squatarola 97
Podiceps cristatus 54, 56, 70, 96, 103, 111
Podiceps griseigena 45, 54, 57, 111
Podiceps nigricollis 33, 52, 54, 56, 69, 96, 104
Porzana porzana 10
Porzana pusilla 10
Prunella collaris 75, 76, 80
Prunella modularis 15, 16, 75, 81, 82, 88, 98
Psittacula krameri 118
Rallus aquaticus 10, 105
Recurvirostra avosetta 52, 105
Regulus ignicapillus 18
Regulus regulus 10, 15, 16, 18, 99
Remiz pendulinus 8, 10, 12, 14, 52, 99, 106
Riparia riparia 10, 12, 16, 98, 101, 103, 106
Saxicola rubetra 10, 16, 24, 99, 102
Saxicola torquata 10, 16, 24, 99, 106
Scolopax rusticola 14
Serinus serinus 99
Sitta europaea 12, 14, 16, 99, 102
Sitta krueperi 118
Stereorarius pomarinus 119
Sterna albifrons 120
Sterna hirundo 52, 98, 105
Streptopelia decaocto 13, 98, 110

<i>Streptopelia senegalensis</i>	118
<i>Streptopelia turtur</i>	13, 98, 106
<i>Strix aluco</i>	13, 98
<i>Sturnus vulgaris</i>	14, 23, 98, 102, 108
<i>Sylvia atricapilla</i>	8, 10, 12, 14, 15, 16, 99, 102
<i>Sylvia borin</i>	8, 10, 12, 14, 99
<i>Sylvia communis</i>	10, 12, 14, 16, 99, 102
<i>Sylvia curruca</i>	10, 14, 16,
<i>Sylvia nisoria</i>	10, 99, 102
<i>Sylvia ruppellii</i>	118
<i>Tachybaptus ruficollis</i>	10, 12, 54, 55, 93, 103, 104
<i>Tadorna tadorna</i>	54, 59, 69
<i>Tringa erythropus</i>	119
<i>Tringa glareola</i>	13
<i>Tringa nebularia</i>	13
<i>Tringa ochropus</i>	13, 97
<i>Tringa stagnatilis</i>	119
<i>Tringa totanus</i>	13, 52, 105
<i>Troglodytes troglodytes</i>	15, 16, 98, 106
<i>Turdus merula</i>	10, 14, 16, 99, 102, 106
<i>Turdus naumanni</i>	120
<i>Turdus philomelos</i>	14, 99, 106
<i>Turdus pilaris</i>	99
<i>Turdus torquatus</i>	112
<i>Tyto alba</i>	10, 98
<i>Upupa epops</i>	10, 13, 98, 101
<i>Vanellus vanellus</i>	97, 105
<i>Vulpes vulpes</i>	23

Štampanje ovog broja pomogli su:

D.D. FERMIN - Senta

J.P. „PALIĆ-LUDAŠ“ p.o.